

Redaktor gəşəsi

Müsabiqədə qalib kimi yer tutan əsərlərin sonrakı taleyi

Azərbaycan ədəbi mühitində cari ilin iyul-avqust aylarında ədəbi proseslərə təkan verə biləcək bir sırə tədbirlər keçirildi. Dövlət Sərhəd

Xidmətinin yaradılmasının 98-ci ildönümünə həsr edilmiş müsabiqə həmin tədbirlərdən, bəlkə də ən əzəmətlisi oldu. Tədbirdə iştirak edən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi İlqar Fəhminin və Mətbuat Şurasının sədri, Millət Vəkili Əflətun Amaşovun gəldiyi qənaətə rəğmən belə söyləmək mümkündür. Onlar bu tədbiri təqdirəlayiq qiymətləndirdi və başqa qoşun növləri arasında yaymaq təşəbbüsündə olduqlarını vurğuladılar.

Müsabiqə şeir, hekayə, məqalə, inşa və rəsm əsəri daxil olmaqla beş nominasiya üzrə təşkil olunmuşdu.

Şeir üzrə birinci yerin qalibi Balayar Sadiq, hekayə üzrə Kənan Hacı oldu.

Bütün bunlar öz yerində.

Xatırladaq ki, belə müsabiqə Sərhəd Qoşunları tərəfdən on ildən artıqdır ki, keçirilir və bunu şəxsən komandanın, general-polkovnik Elçin Quliyevin şəxsi təşəbbüsü kimi dəyərləndirmək lazımdır. Bu şəxsi təşəbbüs isə onun vətənpərvərliyindən və ədəbiyyata bağlılığından irəli gələn bir müsbət haldır.

Amma indiyə kimi müsabiqədə qalib kimi yer tutan əsərlərin taleyindən heç kimin xəbəri yoxdur. Həmin əsərlər nə "Azərbaycan", nə də "Ulduz" jurnallarında, nə də ayrıca toplu şəklində çap olunub geniş ictimaiyyətə çatdırılmayıbdır. Axi həmin əsərlərdə mükəmməl SƏR-HƏDÇİ obrazı yaradılır. Gənclərin, yeniyetmələrin oxuyub həmin sərhədçiye oxşamaq cəhdini, digərlərinin qürurduyaq hissi onların halalca haqqı kimi tanınmalıdır.

Necə ki, "Əsil insan haqqında povest"i bütün SSRİ ailəsinə oxutdururdular...

Böyük hörmətlə

*Əli bəy Azəri
Baş redaktor*

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

İyul - avqust 2017

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Ramiz İSMAYIL
NƏSR şöbəsinin müdürü

Mahir CAVADLI
POEZİYA şöbəsinin müdürü

Təsisçi:
Ə.RZAQULİYEV

Redaksiya heyəti: Aftandil Nəbiyev, Ayaz İmranoğlu, Firuze Məmmədli, Fəriz Çobanoğlu, Damət Salmanoğlu, Ələsgər Taliboğlu, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Camal Zeynalova, Hidayət Musabəyli, Məlahət Yusifqızı, Nemət Bəxtiyar,

Redaksiyanın ünvani:
Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

DönməzABBASOV
dizayn

Çapa imzalanıb: 15 avqust 2017-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar
2016-ci ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, ya-xud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

Rüstəm Behrudi - 60

Rüstəm Behrudinin özü haqqında bilmədikləri

Ddəbiyyatımızda Rüstəm Behrudi adında bir imza var. Bu imza ötən əsrin axıllarından bu günə qədər yol gəlir və bundan sonra da dayanmadan həmin yol tutub gedəcəkdir. Bu yolun başlanğıcı da Vətən, sonu da Vətəndir!

Rüstəm Behrudinin vətən, yurd sevgisinin zamanı intehasızdır, sonsuzdur. Qarşı yatan qara dağdan başlayıb qara basın bu yol üstə qurbanlığına qədər davam edir.

Şairin poeziyasında poetik zaman min illərlə ölçülür. Ya hər şey min illerin arxasından görünür, ya da qarşida min ildir can verən məmləkət var. Sevdanın dəli havası da min ildi başdan getmir. Daşlarda uyuyan tarix min ildi oxunmur. Dərd-qəm min ildir ötüşmür, "Min ilin dərdi təzədən oyanıb canımızda", "Qardaş, ayrılığa min ildir tüşq, Qəfəsə salılmış bir qızıl quşuq", "Mən min il özümdən uzaqlaşmışam, Min il getməliyəm özümə sarı", "Bu yurdun min illik ayrılıqları, Div kimi durubdu yolumun üstə", "Min il ümid yedik, sözlə, şeirlə".

Şairin vətən, yurd sevgisi ləyaqətli vətəndaş olmaqdandır, keçir, "Yurd yerimiz" şeri əsl vətəndaşlıq andidir.

Rüstəm Behrudinin şeirləri vətəni sevməyə və sevdirməyə gücü çatan poeziya nümunəlidir. Çünkü onun şeirləri yalnız misradan, bənddən, qafiyə və bölgündən ibarət deyil, onların gözlə görünməyən ruhu var. Rüstəm Behrudinin "Vətəndaş deyilik qanana kimi" şerinin heç bir misrasında "ruh" sözü yoxdur, əvəzində isə "ölüm", "gor", "qara daş" var, amma şeir başdan-başa ruhani bir tülə bürünüb:

*Vətənsiz biz kimik, vətənsiz nəyik?!
Vətəndaş deyilik qanana kimi.
Vətən bir ocaqdı, biz pərvənəyik,
Dolanniq başına yanana kimi.*

Rüstəm Behrudi şeirləri ilə yol gedir. O, yüz illik, min illik yoluñ yolcusudur. Bu yol Rüstəm Behrudinin qəlbindən başlayır, onu yurd yerinə aparır, amma həmin yoluñ üstündə Türkmençay, Gülvəstan, Çaldıran var. Qardaş qovğasını yaşıdan tarixi yaddaş içinde şairin "Beyrəyin köynəyini qanlı-qanlı gəzdirmək" istəyi təbii və inandırıcıdır. Çünkü Rüstəm Behrudinin yurd yerinə

çatmaq isteyinin görk yeri yalnız Beyrəyin köynəyi ola bilərdi. Mövzu, ideya və bədii detal arasındaki qırılmaz bağların təbiiliyinin sübutu üçün şeir tariximizdə bundan güzel nümunə tapmaq çox çətindir. Rüstəm Behrudinin poeziyasında tarixi məkanlar da - Təbriz, Dərbənd, Ötükən; tarixi şəxsiyyətlər də - Teymurləng, Xətai, İldırım Bəyazid, Sultan Səlim, Qacar; mifoloji obrazlar da - Qorqud, Beyrək, Leyli, Məcnun, Əsli, Kərəm həm poetik mətnin içini daxil olurlar, həm də müəllif ideyasının qavramına təminat verirlər.

Rüstəm Behrudinin vətən, yurd sevgisinin məkanı bugünkü deyil, tarixi coğrafiyanın sərhədlərinə dayanır: Qarayazı, Göyçə, Ərzurum, Kərkük bu coğrafiyanın adı məkanlardır.

Şair bu yolu gedərkən Araz üstə körpü olmaq istəyir. Bu yol çox uzundur, bəzən heç axırı da görünmür. Amma o, öz yoluñdan dönməzdər çox qərarlıdır:

*Bəlkə də, ölümə aparır məni,
Mənə gəl-gəl deyib yanın ocaqlar.
Yolumdan dönmərəm, dönük şairin
Şerinə od vurub yandıracaqlar.*

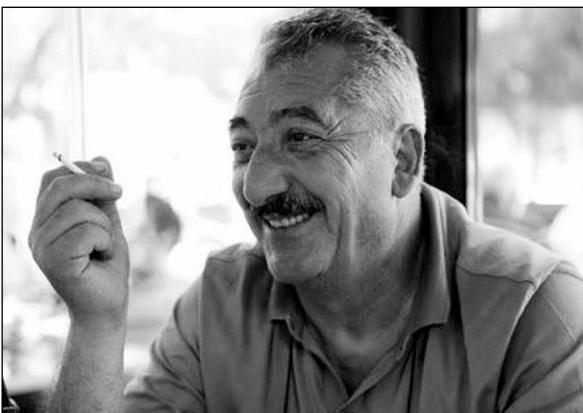
Rüstəm Behrudi bu yoluñ sonunda ölümə də hazırlıdır:

*Bu yurdun min illik ayrılıqları
Div kimi durubdu yolumun üstə.
Qoy düşsün sonuncu döyüşü kimi
Mənim qara başım qolumun üstə.*

Şairin poeziyasında həyatla ölüm bir yerdədir, vəhdətdədir, ayrılmazdır:

*Bir ömürdüm, - sevinci az, qəmi çox,
Necə göynər könlümdəki yaram, ox!
Bu dözümdən daha mənə haray yox...
Bax, öldürüb:
Başdaşımı ağlar hey!..*

Bəs yurd yerinə çatan Rüstəm Behrudi kimdir? Bu sualın cavabını o, özü vermişdi. "Şaman nəvəsiyəm mən

yurd yerində", - deyən Rüstəm Behrudi heç vaxt özünü yurd yerinin sahibi hesab etmir. Qızğın, ehtiraslı romantik pafosun qanadlarında onun özünü yurd yerinin ilk nümayəndəsi hesab etmək istəyi təbii görünərdi. Şair bunu etsəydi, hamımız inanacaqdıq. Amma Rüstəm Behrudi poeziyası ayıq, aydın poeziyadır, hədəfi düz nişan almağı bacaran şeir sənətidir:

*İlk yurd yerindəki ocaqdan öncə,
Dil açıb danışan - mən deyiləm, yox!
Heç zaman qəbrinə siğmayanların
Ruhudur, danışır mənim dilimə!*

Müasir insan öz əcdadi ilə birləşdirən yeganə doğru yol ruhdan keçir. Bu ruh tarixi yaddaşın da əzəli və əbədi məkanıdır.

Rüstəm Behrudi əqidəsi şairliyi ilə harmoniya təşkil edir. Bu yolda ölmək də var. Çünkü bu yol şairin (həm də türkün!) taleyidir.

Rüstəm Behrudi poeziyasında xalqdan və millətdən ayrıca bir şair ömrü yoxdur. Şairin yaşadığı hiss və duyular millətin həyatı, xalqın taleyi ilə vəhdətdədir. Onun yaradıcılığında şair şəxsiyyəti ilə millət obrazının birliyi yaranır. Bu xətt Rüstəm Behrudi yaradıcılığını fərqləndirir.

*Mən kiməm? Özünə qılınç qaldıran,
Özündən intiqam, qisas alan da.
Mənəm Caldıranda, mənəm Şuşada
El qalib gələn, məğlub olan da.*

Rüstəm Behrudi özünü həm qalibin, həm də məğlubun yerinə qoymaqla Füzulidən, Sabirdən Məmməd Araza, Bəxtiyar Vahabzadəyə qədər olan poeziyanın vətəndaşlıq qayəsinin müstəvisini dəyişir. Şəxsiyyət və millətin vəhdəti özünü insanın fiziki simasında yox, ruhun ölməzliyində təsdiq edir:

*Bir vaxt Ərdəbildən ərtək atlanıb,
Üz tutub bu yurda, üz tutub elə.
Özünə qayıdan Şah İsmayıln
Sərgərdan ruhuyam gəzirəm elə.*

Rüstəm Behrudi Oljas Suleymənova açıq məktub yazar: "Hər şey ayrılıqdan başladı". Şairə görə, bu ayrılığın əvvəl nöqtəsi kəhər atları cilovsuz qoymağımızdır. Əslində, Rüstəm Behrudinin şairliyi də elə ayrılığın əzabını yaşıdır.

*Ayrılıqdan başladı
Olum da, ölüm də, doğum da.
Elə bu ayrılıqdan başladı
Mənim şeir adlı yolçuluğum da.*

Onun ayrılığı şəxsi hiss və duyularından, sevgidən,

məhəbbətdən doğan ayrılıq deyil, vətən həsrəti və vətən ayrılığıdır.

Ayrılıq Rüstəm Behrudinin yaradıcılığı boyu onun yolu üstündə bir div kimi dayanıb. Ayrılıq özü div boydadır, hətta şairin sözlərinə sığışır, çünki sonda Vətən boyda ayrılıq var. "Ayrılıq matəmgahı", "Alın yazısı", "Mən haqqıa sığınmış qərib dərvişəm" şeirlərində bir-biri tamamlayan ayrılıq ifadesi üçün şair milli folklorun qorxunc obrazını - Divi seçib.

Rüstəm Behrudi öz ruhunu dirləyən şairdir. O, ruhun söyləmədiyini, yaşamadığını poeziyaya göturmır. Şairin ruhunda ayrılığın vüsala çevrilməyəcəyi nisgili var:

*Məni öldürürlər, xəbəriniz yox,
Məni yandırırlar - koram tüstüma.
Yenə tufan gəlir qarşı tərəfdən,
Yenə ayrılıqdı gəlir üstüma.*

Qəriblik və ayrılığın acı bir ağrısı illərlə şairin ruhunda yaşayandan, qana hopandan sonra misralara çevirilir, yeni şeirlər yaranır. "Boz qurd" şərində həmin ağrının misralara çevrilmək töbiliyini şərtləndirən ruh yuxu kimi seçilir. Şairin qələmində yuxu keçmişə - tarixə baxışın bir formasıdır. Məhz bu halda Rüstəm Behrudinin şair obrazı yuxusuna gül-çiçək və mələklər girən digər şairlərdən fərqlənir. Nəticədə Rüstəm Behrudinin yuxusunda "cadırı dağlılaşmış, ocağı sönmüş", "qara torpağına nə toxum əksən, yenə də baharda ayrılıq bitirən" yurd yeri görünür.

İnsan öz yuxusunu olduğu kimi danışmayı, necə varsa, o cür təqdim etməyi çətindir. Onun poetik mətn kimi yazıya alınması daha çətindir. Hər halda danışan da, yazsan da qarşidakını inandırmalısan. Rüstəm Behrudi inandıra bilir, onun poeziyasında yuxu reallıqla irreallığın qovuşduğuudur:

*Üstümə qəm gələr əjdahalartək,
Yuxumda bir ağız qurd ular, keçər.
Nədənsə həmişə yuxularımdan
Önündə qurd duran ordular keçər.*

Əsl yuxudur: burada xəyalla həqiqətin qovuşması var. Şairin "Qara qazlıq atların kişnərtisi gelir misralarımdan" düşüncəsi də yuxudan keçib gəldiyi üçün inandırıcı görünür, poetik səslənir.

Rüstəm Behrudinin nağılı da yurd haqqındadır, yurda bağlıdır. Bu nağılin əsas obrazı da Qurddur - Boz Qurd. "Qurd və yaxud yurd nağılı" şərində Rüstəm Behrudinin arzuladığı nağıl da bizim uşaqlıqdan eşitdiyimiz, yaddaşımıza hopdurduğumuz nağıl deyil. Bu nağılda göyçək Fatma, ağ atlı oğlan deyil, Səttarxan var, orada mağara, yeraltı dünya yox, Urmiya, Dərbənd, Altay var. Rüstəm Behrudi yaradıcılığında folklor obrazları azdır, amma bu yaradıcılığa xalq ruhu hakimdir.

Boz Qurd obrazı Rüstəm Behrudi yaradıcılığında bədii mətnin ruhunun təminatçısıdır. Ona görə də şairin şeirlərində Qurd özüne rahatca yer tapa bilir. Onun poeziyasında Boz Qurd ölməyib, diridir. Rüstəm Behrudinin şeirlərində yalnız Boz Qurd ulamır, təkliyin, tənhalığın, yalqızlığın ağrısını yaşıyan sözlər, misralar da ulayır. Həssas oxucu Rüstəm Behrudinin şeirlərində onun özünü Boz Qurd kimi uladığını eşidə biler.

Rüstəm Behrudi yaradıcılığında Boz Qurd obrazı onun poeziyasını mifoloji düşüncəyə söykəyirsə, Şaman obrazı bu poeziyani İlahi başlanğıca bağlayır. Bu poeziyada Şaman ayrıca vəsf olunmur, onun şəninə söylənən misralar yoxdur. Amma Şamana, onun duasına böyük inam var. Bu inam Rüstəm Behrudi poeziyasının güc mənbəyidir, oxucuda şairin duasının qəbul ediləcəyinə böyük ümidi yaradır:

*Şaman kimi sözlərdən
mən tale toxuyuram,
Ürəyimdə səksəkə,
ruhumda bir zəlzələ...
Hər gecə göy üzünə
mən dua oxuyuram:
- İlahi, bu milləti
yox olmaqdan hifz elə!*

Şair tək-tənha, çarəsiz qalan insanın vəziyyətini haykülə, ünvansız sözlərlə deyil, psixoloji duyumla canlandırır. Bu canlanma oxucuya ümid və inam gətirir:

*Min il piçiltim da Tanrıya çatdı,
İndi hayqırıram, özümə çatmır.
Bu gün mən piyada, istəyim atlı,
Gör necə tükənib, qüvvətim, gücüm,
Düşmənim bir yana, sözümə çatmır.
Gör necə qısalıb qollarım mənim
Doğma ocaqdakı sözümə çatmır.
Bu hələ bir yana, dərdə bax, Allah!
Əllərim saçımı, gözümə çatmır.*

Bu misralar Vətənlə, yurdla bağlı istəklərin həqiqət ola bilməməsinin faciəsini yaşıdır. Bu misralar qeyzdən və qəzəbdən param-parça olmuş bir ömrün zərrələridir. Amma bu yerdə Şaman ruhu köməyə gəlir və o bildirir ki, əgər arzularım həqiqət olmursa, ağaca, daşa dönüb torpağa qarışmaq istəyirəm. Bu, ruhun dincəlməsinin də on qısa yoludur.

Rüstəm Behrudi heç kəsi təkrar etmir. Əslində o, kimisə təkrar etmək istəsə belə bu, mümkün deyil. Çünkü Rüstəm Behrudinin çaplığı atın meydanı başqa məkanıdır. Bu məkanın bir tərəfində gün batanda o biri tərəfində günəş yenidən doğur. Onun poeziyasında özünəməxsus milli hiss və duyğudan enerji alan daxili dinamizm və

səmimilik öz gücünü həmişə saxlayır. Səmimiyyəti, məhrəmliyi qoruyan və yaşadan poeziya isə oxucuya da-ha çox doğmadır. Rüstəm Behrudinin "Salam, Dar ağacı" şerinin geniş yayılmasının və müəllifinə şöhrət getirməsinin əsas səbəbi şerin misralarına hopmuş səmimilik və məhrəmlikdir. Oxucu eşitdiyi salamı ala-alə, ona "əleyküm-salam" cavabını verə-verə özü də bilmədən şerin ruhuna uyur. Elə bil salam oxucunu dalınca dərtib aparır.

Rüstəm Behrudinin Dar ağacı cəza ağacı deyil ki, güñahkarları asasan, ölümün qınaq sahibi olasan. Rüstəm Behrudinin Dar ağacı əsr-əsr, nəsil-nəsil bölünən bir xalqın dərdiyə üz-üzə dayanan, Tanrıının bəndədən aralı düşməsinə şəhadət verən bir ağacdır. Dar ağacına verilən salam oxucuya verilən salama çevirilir, ağac da ruhən yaxınlaşır, doğmalaşır.

Rüstəm Behrudi şeirlərində Dar ağacı oxucu yaddaşında qalan quru, günahkar ağac deyil. Rüstəm Behrudinin dilində bu ağac budağı, yarpağı olan həyat ağacıdır:

*Çarxi tərs fırlanır fələk qarının,
Turan kölgəsində budaqlarının,
Rəngi bayraqında yarpaqlarının,
Salam, Dar ağacı!
Əleyküm-salam.*

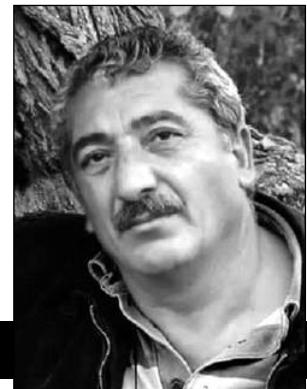
Rüstəm Behrudi yağmalanan obalara, bölünən ellərə, tapdanan torpaqlara, qurulan çaylara görə Dar ağacı ilə haqq-hesab çəkməyə gəlib. Amma bu haqq-hesab məqamında hakim olmaq iddiasında deyil, o, yaxşı bilir ki, haqq-hesab məqamı Tanrıının ixtiyarındadır. Rüstəm Behrudi Dar ağacının hüzurunda dəli bir şair kimi dayanır, heç Dar ağacının özünə də qürrələnməyə imkan vermir:

*Qəbul et, növbəti qurbanın mənəm,
Mənim canum səndə, bil, canın mənəm,
Elə qürrələnmə... hər yanın mənəm,
Salam, Dar ağacı!
Əleyküm-salam.*

Rüstəm Behrudinin şeirləri müasir şairlərin heç birinin şeirlərini xatırlatmır. Bu fərqlilik poetik novatorluğun şeirdə ifadə olunan fikirlərdən qaynaqlanması, həmçinin şerin daxili hərəkətinin tənzimləməsi ilə bağlıdır. Nümunələrdə rast gəlinən "Tanrı öz yanından göndərib məni", "Qurd kimi uladım gecələr elə", "Orda - Tanrı dağda Gurşad gözləyir" kimi misralar bir bəndin sonuncu, digər bəndin isə birinci misrasına çevriləmkələ dinamizm yaradır. Əslində isə Tanrı, Boz Qurd, Gurşad adlarını içində hopdurən həmin misralar şeri ruh kimi dolaşır.

Rüstəm Behrudi yol gedir, bu yol heç kəsin getmədiyi yoldur, ruhun yoludur. Bu yolu mənzili uzaqdı, mənzilinə çatasan, şair!

**Kamran ƏLİYEV,
əməkdar elm xadimi**

RÜSTƏM BEHRUDİ

QURD BAŞLI TUĞLAR BİZİM

Receb Ali Gündüz bey efendiye

Göy Tanrıımız var ikən,
Əbədiyyət an olsun!
Kitabımız nə İncil,
Nə də ki Quran olsun!

Ucadadı, ey yağı,
Hiradan Tanrı dağı.
Sənin o puç, bayağı,
Məbədin viran olsun!

Bəsdi gözlədik ilbəil,
Bir "mən" var, məndə deyil.
Daha eynimdə deyil,
Dağ uçsun, aran olsun!

Canə can ver, başa baş,
Bitsin qorxu, bu təlaş;
Savaşımız son savaş,
Qoy qana da qan olsun!

Yaramı bir də yarın,
Tanrı dağına varın,
Qurdu ölən dağların,
Düzəni taran olsun!!

Qurdu ölən dağ bizim,
Ötən ötüb, çağ bizim,
Qurd başlı tuğlar bizim,
Gəlsin, doğan dan olsun!

Tanrı vardi, bir də mən,
Bu yer, o göy yox ikən;
Baş kəndimiz Ötükən,
Vətən də Turan olsun!

QORXU

Allahım, bu nə qorxudu,
Dağ dağdı, çəndə gizlənib.
Hamı çəkilib özünə,
Hər kəs içində gizlənib.

Hər günümüz ahdi belə,
Ahıñız günahdı belə...
Bu nə cür Allahdı belə,
Görünmür, dində gizlənib.

Kolgə içindədi, kolgə,
Bu millət, məmləkət, ölkə...
Biz niyə bilmədik, bəlkə,
Haqq məndə, səndə gizlənib.

İçdiyim anda boğuldum,
Bir qaşıq qanda boğuldum.
Boğulub, bir də doğuldum,
Qiyam var - məndə gizlənib.

Susun, qorxaqlar, susun,
Can qorxusu var, var, susun,
Bu nə millətdi, qorxusu
Qorxu içində gizlənib

Allahım, bu nə qorxudu,
Dağ dağdı, çəndə gizlənib...
Hamı çəkilib özünə,
Hər kəs içində gizlənib.

AY GƏMI

Hər şey kədərlidi, hər şey,
Göy üzü-dəniz, ay-gəmi...
Nə olar, məni də al, götür,
Apar, ay gəmi, ay gəmi.

Al, götür, öldürdü məni,
Bu balıq, yosun qoxusu...
Mənim yarımcıq nəgməmi
Qoy başqları oxusun.

Bağrı çatlar bu gecənin,
Gəl, tələs, demə ki, vaxt var;
Çıxbıq-getməyə qurulub,
Onsuz da, bütün saatlar...

Hamı təkdi, tənhadı,
Hər kəs o təklikdən baxır;
Yer üzündə bu vaxtacan,
Kim kimi tanıdı axı?!

Günahımı yuyarmı heç,
Gözümüzdən tökdüyüm yaşalar?
Əhv eləyin uşaq vaxtı,
Yuvasın pozduğum quşlar.

Hər şey kədərlidi, hər şey,
Göy üzü-dəniz, ay-gəmi...
Nə olar, məni de al, götür,
Apar, ay gəmi, ay gəmi.

BOĞAZDA BİR GƏMİYƏM

Atila Demirkasimoğluna

Hüzünlü, kədərlidi,
Ah, sevdiyim nə varsa...
Boğazda bir gəmiyəm,
Külək alib aparsa...

"La ilahə illəllah",
Bildim, onnan başqa yox!
Bu nə cür dindi, Tanrımlı,
Qorxuya "hə", aşqa "yox"!

Yaram təzə deyil ki,
Min dörd yüz il dərində.
Sözlərindən qan sizir,
"Allahu-əkbər"in də.

Ah, İstanbul, İstanbul...
Didərgin ruhum mənim.
Sənnənən birgə ölürem,
Gözlərimi yum nənim.

Tanrı dağı dumandı,
Yer kordu, göylər sağır...
Üşüdüm, Ötkəndə,
Çadırıma qar yağır...

Kimdi ən namərd adam?
-Hər şeyin bitdiyi an
Durub aman diləyir,
Öldürüyü adamdan.

Nə yol qaldı görəsən,
Sən de, ey qara, kölgə!
Ya təslim olmaq, ya da,
Çıxbıq getməkdən özgə.

Hüzünlü, kədərlidi,
Ah, sevdiyim nə varsa...
Boğazda bir gəmiyəm,
Külək alib aparsa...

GİZLƏNSƏM BU PAYIZDAN

Birdən düşdük payıza,
Yenə o ansız gəldi...
Mənə oxşadı hər şey,
Hər şey zamansız gəldi.

Gizlənsəm bu payızdan,
Bəlkə məni bağışlar...
Küləklər erkən əsdi,
Erkən yağıdı yağışlar.

Payız payız deyilmiş,
Xatırə yır-yığışdı;
Ömür bir əlçim bulut,
Bir udumluq yağışdı.

Bu da son payızımız...
Xatırələr dağlısa,
Görəcəksən, ömrümüzdə
Üç almasız nağılsan.

Bu son payız, boylanıb,
Çopur bir baş daşından.
Üstümə hönkürərsən,
Dünyanın o başından.

Görən niyə ağlıma,
Payızda ilkin gələr.
Behrudda "Quzeylər"də
Tüstülenən xəzəllər?!

Kimdi məni çağırın?!
Vaxtimdı, durum gedim.
Getməyə yerim də yox,
Nə dedim, yalan dedim.

Birdən düşdük payıza,
Yenə o ansız gəldi...
Mənə oxşadı hər şey,
Hər şey zamansız gəldi.

İÇİMDƏKİ BİR KÜLƏK

Yoxam, mən burda yoxam, -
Özüm deyiləm yəni.
İçimdəki bir külək,
Alib aparıb məni.

Mən hardayam, görəsən,
Səsim özümə çatmır.
Dualarım tanrıya,
Güçüm sözümə çatmır.

Göz dağdı pəncərəm,
Qapı deyil qapım da.
Kimim var ki, itirim,
Neyim var ki, tapım da.

Çox yorğunam, ilahi,
Məndən bezib bu can da.
Dadi qaçıb şirindi,
Çəkdiyim acının da.

Daha məni ovutmur,
Din, iman və sairə.
Kim qapısın açar ki,
Bir allahsız şairə.

Yoxam, mən burda yoxam, -
Özüm deyiləm yəni.
İçimdəki bir külək,
Alib aparıb məni.

QƏLƏM

*Mən nə qədər yalraq, ikiüzlü, riyakar
Söz adımı varsa, onların hamisi-
nin adından, təkbaşına Azərbay-
can xalqından üzr istəyirəm.*

And olsun qələmə!
And olsun içimdəki
Hüznə, kədərə, ələmə.
(Tanrı deyir ki, qələm
Sözün ən dayanıqlı ani,
Kəlmənin ən səssiz
halıdı.)

Və mən bilirom qələm
Hamıdan daha çox
Tanrıının halından
halıdı...
And olsun qələmə!
Ruhum, qəm eləmə...
Hələ yazılışı çox acı,
Hələ yazılılmamış
çox masal var...
Çox şeylər gördüm -
Kimi qələmini özü qırdı,
kimininkini də qirdilar...
And olsun!
qırılan qələmə,
And olsun yazılmamış sözə ki,
zəhər kimi acıdı.
Və əsil şairlər bilir,
-Qələm sözə qurulan dar ağacıdı...
Mən qələmi ürəyimin qanına
batırıb yazıram;
Və yazdığınım söz bilir,
Mən yaza - yaza
ölümə hazırlam.
And olsun qələmə -
And olsun sükut içindəki ana,
And olsun!
Sözün ən dayanıqlı
Kəlmənin ən səssiz halına.

XARABALIQ

Bəxt nəymış? Bəlkə də, bulanıq suda,
Qarmaqsız tulovda bir qızıl balıq.
Məni yaman çəkir ömrün sonunda
Xatirə muzeyi bu xarabalıq.

SON DUA

Çox öydüm yalnızlığı,
İçim dolu, yanım boş...
Kim daha çox xoşbəxtdi,
Mən dəli, ya o sərxoş?!

Təklik məni öldürüb,
Gözlərimi yum mənim.
Mən danışım, sən aqla,
Təkliyə, ruhum mənim.

Sən hardasan, səndən də,
Məhrəmət uma-uma,
Yıxılıram, ilahi,
İçimdəki uçruma.

Mövsüm nə olur-olsun,
Fərqi yox, yoxdu məncə...
Avqustda da üzüyür,
Adam yalnız qalınca.

Təki bir kimsən olsun,
Yetər bu ev, o daxma.
Son duamdı, heç kimi,
Tanrıım, yalnız buraxma

GÖRƏN NİYƏ SUSUB ALLAH?

*Düz 20 il bundan əvvəl yazmışdım ki,
söz hər şeyin tabutudu. Və yazmışdım ki,
Allah istisnadır.*

Sən demə elə deyilmiş.

Görən niyə susub Allah,
Yəqin təzə sözü yoxdu.
Min dörd yüz il keçib getdi,
Təzə kitab, yazı yoxdu.

"Məni tanı" deyə-deyə,
Hökəm eyləyir yerə-göyə,
Bəndəsinə görünməyə
Nədən, niyə üzü yoxdu?

Vədə verib, sabah deyir,
Savab deyir, günah deyir,
Cümlə-aləm "Allah" deyir
Hani? İzi-tozu yoxdu.

Haqq yerini bulsun deyə,
Dönmür İsa, dönmür niyə?
Çünkü yerin yükürməyə,
Bir əməlli düzü yoxdu.

Bəslər bayquş bir tənhaliq, -
İçimdəki xarabalıq...
Tənhaliq da dilsiz balıq,
Tənhaliğın sözü yoxdu.

Nələr bilir, nələr, nələr,
O söz taxtı minarələr.
Bir də bilir divanələr -
Söz olanın özü yoxdu.

REDAKSİYADAN:

"XƏZAN" jurnalının layihəsi olaraq redaksiya tərəfindən ərsəyə gətirilən Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılmasının 99 illiyinə həsr edilmiş "25 YAZIÇININ HEKAYƏLƏRİ" TOPLUSUNA daxil olunan 42 hekaya barədə yazıçı RƏŞİD BƏRGÜŞADLI təhlil xarakterli yazı hazırlayıb. Onun ədəbiyyata xidmət kimi dəyərləndirilən belə bir müqəddəs işə böyük həvəs və coşqu ilə girişməsi heyranedicidir. Bütün hekayələrə eyni prizmadan yanaşması, tərəfsiz, qərəzsiz və obyektiv münasibət göstərməsi yazı boyunca müşahidə olunur. Amma bir məsələdə "insafsızlıq" edib. Toplunun üzərində belə bir cümlə yerləşdirilib: "Tək bir hekayənin xətrinə kitabı oxumağa dəyər". Həmin hekayəni tapmaqda oxucuya ipucu vermək istəyən Rəşid Bərgüşadlı "Alın yazısı" hekayəsini unudub, axı bu təkcə onun deyil, həm də bizim seçimimiz idi. Həmin yazımı olduğu kimi təqdim edirik.

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

Hekayə çıxırtnası

(Ədəbi təhlilə cəhd)

I HİSSƏ. Rəşid Bərgüşadlıdan Fərhad Əsgərovadək

* * *

Orkestrdən zəndeyi-zəhləsi gedən biri kimi iki saat televizorun karşısında oturub yüksək səslə simfoniyaya qulaq asmaq, drijorun bu həngamədə məhz nəyə yaradığını axtarış tapmaq kimi hərdən əcaib həvəsə düşən adamlardanam. Ya da qan təzyiqim ola-ola bir şış quyrıq kababı yeyirəm ki, görün bu təzyiqin axırı nəylə qutaracaq və təsəvvür edin, təzyiqim 150-yə qalxıb məni əsməcəyə salanda, ölmək qorxusu güc gələndə bu axmaq eksperimenti dayandırıb "Loristan-H"ı dinməzcə uduram. Nəticədə, "Alın yazısı" hekayəmdə dediyim kimi "Ölüm qorxusu, ölməkdən də dəhşətlidir" fikrini özümün sübuta yetirmiş oluram... Ağır affekt halında olan insanın psixoloji, mənəvi iniltilərindən bəhs edən hekayə kimi nəzərdə tutulmuş bu "Alın yazısı" Belarus, Rusiya ədəbi portallarında dərc olunub və Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranmasının 99-cu illiyi münasibətilə "Xəzan" jurnalının redaktoru Əli Bəy Azəri tərəfindən 25 yazıçının 42 hekayəsinə ibarət topluya da salınıb...

Hər yazar öz yazdığını kənar oxucu kimi oxuya bilirmi, bilmirəm, şəxsən, mən bunu yaxşı bacarmıram. Kitabdan oxumaq yenə dərddyarıdır, internetdən oxumağı lap cəhənnəm əzabı sayıram... Əlqəroz, həmin topludan öz hekayəmi oxudum, özü də bu dəfə yad bir oxucu kimi, həm də hər şeyə bir mız qoyan oxucu kimi oxudum. Və.., qərara aldım ki, üzərimdə daha bir məşəqqətli eksperiment aparıram...

...Təpəmə gullə çaxsalar da, canımı dışımə tutub ki-minsə bir neçə hekayəsini dalbadal oxuya bilmərəm - səbərim çatmaz, bağım çatlar! Ədəbi tənqidçilərə bu sarıdan yazığım gəlir, - "Zülmdür! Hələ az pul alırlar, mən bir hekayəni min manata da oxumaram!" - deyirəm. Amma tutдум tərs damarımın qulağından, o ki var burdum, - "Ağzin nədir oxumayan! Bəs sən oxumadiqların səni niyə oxumalıdırular! Bəlkə dədənə borcları var?! Canın çıxacaq, oxuyacaqsan, hələ ustəlik, fikirlərini məqalə şəklində yazacaqsan da!"... - deyən yerdə rəhmətlik atamdan alındığım bir qulaqburma yadına düşdü.

...Xörəyimdə soğan oldusa, kəs başımı, ağızma bir qaşıq da almazdım. Ərinmədən bircə-bircə supdan-bozbaşdan soğan dənələrini seçib yiğirdim sümük qabına. Bir gün dədəmin tərsliyi tutdu və rəhmətlik anama qicandı ki, - Bunu sən belə qudurmusan! Tez ol, bir sapılca soğandağı elə!.. - kimin nə hünərivardı onun sözünü döndərsin... Qadasını alındığım mələk anam da üç baş qırmızı soğanı yağıda qovurub sapılcanı qoydu stolun üstünə və gerisini görməmək üçün qaçıdı eşiye. Sonrası, - "Nə yemisən? - Turşulu şilə..." - iki qladiatorun döyüşü başladı, nə başladı... Başınızı çox ağırtıtmayı - gözümüz də yaşını qatıb sapılcanın dibini sıvirənədək dədəm başımın üstündən çəkilmədi və soğan vasvasılığımı mənə o cür tərgitdi... Hə...

bax indi o münvanla özümə dedim, - Oxuyaram da, yazarıram da, hələ o yana da keçərəm! - və əlimdəki bütün yazı-pozumu bir yana tullayıb, Allah qoysa, ədəbi təhlil kimi bir məqalə yazmaq üçün keçdim "25 yaziçinin hekayələri"ni diqqətlə oxumağa. Nəticədə alafsın-bulafşın bir şey ortaya çıxsa, nəzərə alın ki, bu, ancaq oxucu kimi subyektiv fikirlərimdir, elə bilin ki, 42 hekayəni soğandağında qızardıb loxmalayıram...

* * *

Bir şey yaxşıdır ki, kitabda əsərləri yer almış müəlliflərin heç biriylə şəxsi münasibət və tanışlığım yoxdur - bu işimi asanlaşdırır və sözsüz ki, bir-iki hekayə ilə imzanan tam təfsilatını vermək qeyri-mümkündür. İzafə, kiməsə nə haqqımı yedirmərəm, nə də kiminsə haqqını yemərəm, - əvvəlcədən oxucu kimi şərtimi şumda kəsirəm ki, xırmandıa heç kimlə yabalşamayaq. Oxucu səviyyəmin formallaşmış boyu və qənaətlərimin çekisi aşağıdakı kimidir:

a) Yaziçi Yaradanın seçidləridir. Onun inqilabi vəzifəsi bəşəriyyətə sevgi, insanpərvərlik, azadlıq, sədaqət, sülh və ədalət kimi ideyaları ötürməkdir. Ədəbiyyatla oynamazlar, bura lağ-lağı yeri deyil - adamın dili tutular, gözü kor olar, balası lənətə gələr, cənnət üzünə həsrət qalar adam. Əlinə qələm alan adam Təbiətin Dilini bilən, Bütövün tamlığına xidmət edən, insanlığa insanlığı təbliğ edən İdeya Adamı olmalıdır. Xülasə, İdeya, Dil, Təfəkkür, Təxəyyüllə silahlamış yorulmadan insanlıq üçün vuruşan cəfəkəsdir Yaziçi. O əsgərdir, Dədə Süleyman demişkən, "heç vaxt təxris olmayıacaq əsgər".

b) Yaziçi elə əsərlər yazmalıdır ki, oxucusunu uzun müddət düşündürə bilsin. İdeyani nə yolla olursa olsun - qaratikan qomu kimi yandırıcı da olsa - oxucunun göz yaşlarına baxmadan mədəsindən keçirməyi bacarsın və onu O etsin! Demək, heyrətləndirməyi bacarmayan yazıçı qələmi dinməz-söyləməz yerə qoyub "kamil palançılığına" dönməlidir.

v) Sicilləmə yazar və eyni mövzuda ərinmədən qələm yontalıyanlar qısır yazıçıdır və üzüsulu əl götürməlidir Ədəbiyyat süfrəsindən. Qələmi zülm çəkən, mətni ağır doğan arvad kimi zariyan adam da özünə zülm verməməlidir - "Qırxında öyrənən, gorunda çalar!" - gec-tez mətn üzünü qaraldacaq...

c) Quşqunla noxtanın, yunla qəzilin, təslə qığın fərqini bilmədən kənddən yazar və ya əksinə, şəhərdə tanımadığı küçələrdə veyllənən qələm mətnədə dərhal görünür. Belə mətnləri adətən özünə aşırı vurğun olanlar yazar. Mətnin namusunu, əziyyətini isə qələm çəkir. Belə yazıçı nə qədər özünə arxayın olsa da, gözlənilən ideyani ötürmək zamanı gələndə özünü idarə edə bilmir, çəşib qalır.

e) Mətnə Səmimiyyət, İstedad və Azad Düşüncə yoxdursa, o mətn ədəbi çəkiyə malik deyil. Nə yeni söz icad etməyə lüzum var, nə də özümüzü bakırə ideya doğmağa məcbur etməli deyilik. Bildiyimiz bir hadisəni fərqli xa-

rakterlərlə, mövzunu fərqli çözümkələ istedadlı yazar qələmində fərqlilik yarada biler və bu onun qələmdaşının üzünü qızarda biler ki, - "Niyə? Bunları mən niyə görmədim?". Yaziçi mahir müşahidəçi kimi fərqli eksperimentlər aparmalıdır, təfəkkürlə həyatı faktları birləşdirməlidir - reallıq və irreallıq arasındaki sərhəddi vurub dağlıtmalıdır, mətni eninə yox, dərininə işləməlidir. Oxucu çəşmalıdır, - "Bu, həqiqətdir, yoxsa təxəyyül?!" Onsuz da oxucu əsəri oxuyub qurtarandan sonra heyrətlənsə də, özünün natamam səviyyəsini gizlətmək üçün belə deyəcək, - "Bu gicbəsər nə cəfəngiyyatdır yazib?!". Əslində isə o, bunu etiraf etmiş olur, - "Belə əsərlər mənlik deyil, mənim ağlım kəsən şeylər deyil bunlar" - amma gözü geridə qalacaq - "Deyəsən gicbəsər özüməm axı" ... - deyəcək.

ə) Yaziçiliq, nə qədər dəyərli və mükəmməl də olsa hadisəni, mənzərəni olduğu kimi mahir rəssamtək qüsursuz çəkib oxucuya göstərmək yox, həmin hadisənin, mənzərənin yalnız cizgilərini, strixlərini mətnədə elə verə bilmək bacarığıdır ki, oxucu bu sayışmaların arxasındakıları öz şüuraltıyla duya, oxuya, görə bilsin. Oxucu həm də arxayıncı əmin olur ki, - "Bu "rəssam" görüntünü digərlərindən daha ustaca verməyi bacara bilərdi, sadəcə, işaretlərlə məni də yazıçı etmək istəyir"...

Yaziçiliğin zövqü onu duya biləcək belə oxucunu yetişdirməkdədir. Çünkü belə oxucu əsərin ədəbi tənqidçisinə çevrilir və bir əsərin Ədəbiyyata qoşulma prosesi elə buradan başlayır.

i) Ədəbi nümunədə düz xətt seçimi mətni publisist məcraya yönəldir. Odur ki, ədəbi mətnlər dolayısı yolla və uzaqdakıları yaxına götirməklə yaranmalıdır. Burda şüurun dedikləri işə yaramır - şüurla işləyəndə reallıqda ilişib qalırsan - təhtelşürün siqnallarını eşitmək vacibdir, onun şüurumuza ötürdükəri siqnalları eşitmək lazımdır. Bu siqnallar kodlar vasitəsilə şüura daxil olur. Kodu açmaq üçün isə yoldakı işaretlər "oxunmalıdır". Çünkü yoldakı hər işaret 40 otağın ayrı-ayrı açarı kimidir. Sonuncu otağa qədər səbri və dözümüz, eləcə də ədəbi müqaviməti olan möcüzəli qələm qırxinci otağa çatanda əlindəki cilalanmış alماzin əslində 39 otaqda dənlədiyi qaşşaların cəmindən yaradığına şahid olur, itilənir və sonsuz fərəhlə daha qəliz kodlar cizməğə yerikləyir...

...Çox amansız olmayıaq - bu qədər vasvasılıq yetər məncə. İndi də bu maddələr, formul və qəliblər əsasında sırasıyla hekayələrin suyunu çıxaraq:

* * *

1) Rəşid Bərgüşadlı - "Alın yazısı". Müəllifin nə yazmaq istədiyi, hədəf və arzusu aydınlaşdır, maraqlı, Ağrılı, faciənin ağırlığını tam göstərə biləcək seçimdir. Mətn qaf-tanlıdır, dərinə işləyir, oxucumun tükərəmətini tərpədə bılır. Bir sözlə, müəllif yekə daşdan yapışır, amma qaldıra biləməyib. Mətnə xeyli uzunçuluq var, eyni fikri lüzumsuz yərə saqqız kimi ceynəmək, müəllifin ağlına gəlmış olan

ağıllı ideyanın şor-şitini çıxarmaq var. Mütaliədən gələn yamaqlar - "oğurluq tezislər" aydın görünür, hətta, bəzən yerinə tam oturmayıb. Əsir düşməş Dilqəm öz dogma qızını qulaqları kəsilmiş azərbaycanlı snayperə təklif (?) edir. Əslində, bu, yeganə ən pis iki seçimdən ən yaxşısı və başadüşünləni olsa da, məcburi təklifin inandırıcılığı tam əsaslandırılmayıb. Hekayə bu şəkildə kitab üzü görməməlidir. Gül kimi mövzu yaralanıb, sanki, dadlı qabırğa kababından bir dişləm alıb qalanını atmışan itə!

2) Nurəddin Ədiloğlu - "Nuhun günüahlı". Nuh peyğəmbər ona gəmi tikən dülgərlərə mükafat olaraq nə istədiklərini soruşanda onların üçü də bir-birindən xəbərsiz Nuhun tək qızı Vəjiləni istəyir. Bir qızı necə bölüsün? Allah zippatan bir it, bir də eşşək göndərir Nuhə ki, - "Narahat olma, al bunları və Vəjiləyle bir otağa sal". Nuh Allahın tapşırığı kimi eliyir və səhər tezdən qapını açanda görür ki, Vəjilə üç olub. Qızların hərəsini bir dülgərə verib könüllərini xoş edir. 950 yaşı olanda - ölüm ayağında yurdunu gəzir görsün ki, vəziyyət necədir. Qabağına dikbaş, yekəxana adamlar çıxarkən anlayır ki, bunlar öz dogma Vəjiləsindən yox, it və eşşək Vəjilədən töreyən nəsildir. Bu sirri dağla söhbətində açır və bu dərd-ağrı dolur dağın qarnına - dağ çöñür olur Ağrı dağı. Müəllif deyəssən, çalışır anlaysın ki, Ağrı dağın ətəklərində yaşayan ermənilər də it-eşşək Vəjilədəndirlər, mətnin dişdəyən mesajını da burda ötürür oxucuya, - "Yerin də, Göyün də sahibi Allahdır, bəni-Adəm yer üzünə qonaq gəlib. Qonaq "yer-göy mənimdir" deyib dava-dalaş salmaz!". Amma həqiqətən müəllif ermənilərə işarə edirsə, dolayısı ilə bu çaqqal sürusünün Ağrı ətəklərindəki ömrünü Nuh əyyamınadək aparıb çıxarmış olur.

Digər məsələ.., əvvala Allahın öz sevimli peyğəmbərinə it və eşşək göndərməsi "Nuhun günüahlı" deyil, heç xahişi də deyil, olsa-olsa Nuhla Xalıq arasında "sirr" - "Nuhun sirri" ola bilərdi. Mövzu qapanmayıb, dil aşırı yüyrəkdir, oxucunu tutub saxlayan yönü bir ideya yoxdur. Hekayə nağıl kimi nəql edilir, özü də mənim kimi yersiz uzunçuluqla.

"Rəhbərə məktub". Təbiət təsvirləri və müşahidələr qüsursuzdur. Hiss olunur ki, avtobioqrafik hekayədir. Azərbaycanda şikayətə baxan olmadığı üçün Rusiyada əsgərlik çəkən eloğlumuz qərara alır ki, uzaq vətəndə haqsız yerə işdən çıxarılmış atasına görə SovİKP Baş Katibi Leonid İliç Brejnevə şikayət məktubu yazısın. Yazır. Elə təzəcə xoddanmaq istəyirsən ki, məktubun axırının necə olacağını düşünəsən, pah! - hekayə qəfil qurtarır... Əsas odur ki, məktub "Azərbijan" babaya çatır və əsgərin atasını işə bərpa edirlər, hələ üstəlik, raykoma töhmət də verilir - bir sözlə, "failətüm failum"...

3) Naringül Nadir - "Qarçıçayı". "Qarçıçayı" - keçmiş sevgilisi onu belə çağırırmış - telefonda təzə bir kişiyə tanış olur. Azacıq tərəddüddən sonra özünü əxlaqsız he-

sab etməyən bu qadın "Həyatındaki boşluğu doldurmaq" məqsədilə əlində hədiyyə onu "istəyən" naməlum kişiylə görüşməyə razı olur. "Fahisələr bağı"na yaxın yerdə kişini gözləyən "qarçıçayı"nın kişi gələnəcən düşündükləri qismən diqqətçəkəndir. Amma fikrin dahi gəlmir. Fikrin dahi cəhənnəm, heç məchul kişi də görüşə gəlmir, - nəsə "mühüm işi" çıxır. Sonradan necə olursa "qarçıçayı"nın içinde keçmiş sevgilisinə sədaqət hissələri təzədən baş qaldırır və bu kişiyle görüşməkdən vaz keçir. Vəssəlam...

4) Meyxoş Abdulla - "Dəli Bəybala". Əxlaqsız Qəmzə biçaqlanıb öldürülür. Yاسını da köməkləşib "yataq dostları" götürür. Mərhumun anası göz yaşları içində bu kişilərə duavsana eliyir, - "Ay başınıza dönüm, zəhmətinizi halal edin qızıma, əziyyət çəkmisiniz" ... - çox bəyəndim bu tapıntıni. Mehellenin ən ağıllı adamı, hər kəsin cikini-bikini bilən Bəybala isə bu kişilərin maşınlarının təkərlərini partladır. Yaxşı hekayədir, usta qələmdən çıxıb. Bircə ona Miz qoya bilərəm ki, müəllif, Bəybalanın dəli olmadığını "sübut etmək üçün" misalları çox götürir. "Bəybalanın az qalırdı ki, başına hava gəlsin" - mənəli gözəl sonluqdur...

"Mininci qadın". Əsir düşən əsgərin yaşıntıları, əzablarından bəhs edir. Hekayənin baş qəhrəman - əsir düşən əsgərin dilindən nəql edilməsi bəribaşdan ipucudur ki, - "Əsgər sağ qalacaq - ölü danışmaz ki" ... Bu da hekayənin effektini yarıbayarı azaldan müəllif möğlubiyyətidir. Erməni tərəfin onu sorğu-sualı tutan zabiti Vova əsgərimizin doğma oğluna çox bənzəyir. Üstəlik, Vovanın anası Varvaranın əsirə gözü düşür və onu "zəbt eliyir". Əsir öyrənir ki, Vovani anası sünə mayalanmadan doğub və atasının kimliyi məlum deyil. Elə burdaca müəllifin ikinci möğlubiyyəti görünür - artıq hekayənin ortasında oxucu duyuq düşür ki, Vova elə əsir azərbaycanının öz doğma oğludur. Belə də olur. Dil şirinliyi, səlistliyi və rəvanlığı qabarlıqdır. Müəllifin söz bazarı zəngindir - sözdən korluq çəkmir və sözü yerli-yerində məharətlə işlədir. "Zollamaq", "ləlöyün", "yavagəzən" sözləri çoxdandır gözümüz, qulağıma sataşmırı. Müəllif əsərdə mesaj vermək istəyir ki, erməni tərəfdən döyüşən can-cüssəli, döyükən əsgər varsa, çox güman ki, vaxtile bizimkilerin oğurlanmış "toxumundan" cürcən özümüzkünlərdir. Hərçənd ki, erməni məkri məşhuri-candır, bunlardan nə desən gözləmək olar, amma mətn mənə bunu inandıra bilmədi. Qələm itidir, mövzu isə kal - müəllif qələmi idarə edə bilməyib...

"Təbaşirlə çəkilən rəsm". Qısa, yiğcam hekayələri sevirəm, belə yazılara hörmətim də var. Bu hekayədə özünü on altı mərtəbəli binadan atıb intihar edən kişinin kriminalist-rossam tərəfindən asfalt üzərində təbaşirlə çəkilmiş şəkli təsvir olunub. Bəlkə də müəllif novella planlaşdırıbmış, amma yenə də ipucunu mətnin ortasında özü verib... İlk dəfə bu üç hekayəsi ilə tanış olduğum Meyxoş Abdulla imzası maraqlı və imkanlı qələm kimi daima hafizəmdə qalacaq.

5) Camal Zeynaloğlu - "Apokalipsis, yaxud qiyamətin premyerası". Xocalı faciəsindən bəhs edir. Müəllifin məramı xoşdur, Xəqanının Xocalıda göstərdiyi qəhrəmanlılığı tərənnüm etmək istəyir, amma təəssüflə deməliyəm ki, bu mətn hekayə deyil, bədiilikdən uzaqdır. Girişdə uzun-uzadı xronoloji məqalə ilə başlayır. Dil quru, sönük və yavandır, bədii mətnlər üçün yararsızdır. Bu, hekayədən çox publisistikadır, jurnalist dilidir.

"Snayper qız". Yox... Təxəyyülü işə sala bilmir. Deysən, təcrübə və yetərincə mütaliənin olmamasından irəli gəlir. Alımmır... Hadisəni olduğu kimi kağıza köçürmək bədii mətn yaratmaq deyil. Qarabağ mühərribəsinin veterani, könülli döyüşü, ehtiyatda olan kapitan, hətta, cəsarəti snayper Rahile Orucova haqqında xəbərdar olan biri kimi çox üzgünəm, - alımmayıb və bu üsulla alına da bilməz...

6) Ülvıyyə Niyazqızı - "Uşaq papişları". Birinci şəxsin dilində nəql olunan uzun-uzadı "daley-daley" həyat hekayəsidir. Heç bir yönü ilə əvvəldə qeyd etdiyim şərtlərə cavab vermir. Qələm təcrübəsizdir, itilənməlidir, dil yoğrulmalıdır, mütaliə üçün dünya ədəbiyyatının incilərinə is-tiqamət götürülməlidir.

"İşıq". Valideynlərini dava-dalaşından bezmiş, dilənci qılıqlı 12-13 yaşı oğlanın həyat hekayəsini danışır. Ən böyük arzusu "Bircə atam içkidən uzaqlaşın" olan bu uşağın yekə kişi kimi danışması mətni qidiqlayır, oxucunu qıcıqlandırır - uşaq dili şirinliyini ilə seçilməlidir. Qarabağ mühərribəsinin veterani olan ata içində cin atına minir, amma niyə içir, bax bunun psixoloji səbəbləri mətnə yaraşıq verə bilərdi - verilsəydi... Ülvıyyə xanım ürəyi yumuşaqdır, hər kəsin içinde insanpərvərlik nurunu görmək istəyir. Elə bu səbəbdən də balaca Qismətə 200 manat borc verir ki, atasını içkidən müalicə etdirsin, hətta, tanıldığı həkimin ünvani ni da verir. Ata müalicə olunur və ailə öz dincliyinə qovuşur - Ülvıyyə xanımın mərhəmeti sayəsində. Burda incə bir nüansı qeyd edim: Müəllif həyatda ürəyi yuxa ola bilər, hamiya yardım etməkdən zövq ala bilər, amma mətn bunu sevmir! Müəllif mətnə görününməlidir, qəhrəmanına tərəfkeşlik, yardım etməməlidir, əksinə, bacardığı qədər oxucunun acığına qəhrəmanına sitəm etməlidir. Nəysə.., öz işidir. Mənim üçün bu hekayə nə qədər əziyyət bahasına yazılmış olsa da "ayaq getdi, el gətirdi, diş yedi" oldu...

7) Yaşar Bünyad - "Miqrant". Yaşar Bünyad Facebook dostluğumdadır və bir neçə dəfə şərhlərdə "kəllə-kəlləyə" gəlmışik də. Bir neçə hekayəsini oxumuşam, qələminə azca bələdliyim var. Hekayə Rusiya bazارında çörəkpulu dalınca gedən həmyerillərimizin başına bazar lotuları - millətçi skinxedlərin açdığı vəhşiliklərdən, bazarın dərəbəylilik mühitindən danışılır. Mətnə qabarlıq yazılıçı səmmimiyəti var, latayır jarqonlardan istifadə tam yerindədir - bazarın atmosferinə uyğundur. Təhkiyə şirindir, ifadələr şirəlidir, mətndə boşluq yoxdur, dadlı məcaz, baməzə ironiya mətn boyu adamı şirnikdirir və sonluğa doğru çəkir.

Paraqraflarla mətnin xronoloji idarəsi, zaman-məkan keçidləri ustaca qurulub. Bir sözlə, yeməli hekayədir, amma heyif ki, bu ustalıqla sanballı bir ideya da ötürməli idi...

"General". İtin dilində nəql edilən maraqlı, templi, enerjili, baməzə hekayədir. Qeyd edim ki, "bazlığa gedən adamı gözləyərək maşında peşabə qarixmaq..." - tablosu onun bir başqa ("Ata") hekayəsində də eyni şəkildə var idi... Müəllif haqqında yuxarıdakı fikirlərim daha da möhkəmləndi və bu hekayənin timsalında digər sözümüz geri götürürəm, - "Hər mətnə nəsə ideya gözləməyin özü də vasvaslıqdır. Mətnə enerji varsa, bu da kafidir!". Yaşar Bünyad usta yazardır, bu qələmlə hər nə desən yaratmaq olar. Gözüm bu imzamı daim axtaracaq...

8) Əli bəy Azəri - "Sonuncu dar ağacı". Şirin və şirli doğma dillə əzazıl Uluşan padşahın (bir yerdə isə Uğurlu parşahın - görünür texniki səhfdir) ölümünü və o ölündən sonra taxta keçən vəliəhd Buludxanın zülmünü anladır. Zülm o qədər böyükdür ki, hətta, "Tanrı dərgahın yerini dəyişir". Xalqını it yerinə qoymayan Buludxan camaati meydana yiğib əmr edir ki, hərə meşədən bir ağaç qırıb elə bu meydandaca özünə dar ağacı qurub özünü assın. Məqsədi də odur ki, tənbəl millətin kökünü kəsib yerinə afrikalı ucuz zəncilər getirsin və bu dar ağacları onlara görk olsun... Nəysə.., padşah millətin kökünü kəsir, sarayda əyan-əşrəf qoymur - vəzir-qarşıçı hamını bir-birinə asdırır, hətta, zənciləri getirməyə gedən bircə çapar sağ-salamat (zəncilər bu ölkəyə gəlmir və qalan çaparları öldürür) qayıdır - onu da asdırır. Axırda vəkili də özünə asdırır qalır təm-tək. Bircə özünün dar ağacı boş qalır. Başlayır "Şəvinik" (axşam?) düşənədək bir nəfər şildən-şikəstdən axtarmağa ki, onun boynuna kəndir keçirən tapsın, heç ki-mi tapmir. Qərara gəlir ki dar ağacının boş qalmağı günahdır və zənci getirməyə gedən çaparın sahibsiz atını asmaq isteyir. At duyuq düşür, şillaq atıb qaçıır. Naəlac qalıb öz atını asmaqdan başqa çarə tapmir. Atı çapır dar ağacları olan meydana. Yarıyolda at məsələdən duyuq düşür və ayaqlarını dirəyir, yerimir, soncuqlayıb şahı çırır yerə, şah huşunu itirir... Hə.., şah "ayılanda" görür ki, bütün əyan-əşrəfi bayram libasında cəm olub başına, - "Bay sənə canımız fəda, qibləgahımız, bəs niyə gecikmisən? Burda kefdə-damaqdayıq, ləngimə, tez kəndiri keçir xirtdəyinə gəl, səbrsizliklə səni gözləyirik!". O da gözünü döyür ki, - Birdən mənə qəsd edib öldürərsiniz ha.., sizin.. Rəhmətlik vəzir Daşdəmir ürək-dirək verir ki, - "A kişi, hamımız o kəndirdən keçib gəlmışik da, qorxma! Huri-mələklərə özünü güldürmə". Tamah güc gəlir və Buludxan şah özünü asır. O boyda məmlekətdə cəmi-cümlətəni iki canlı qalır - şahın atı və çaparın atı...

Hə... Uzun-uzadı, maraqlı nağlı beləcə bitir və beynimizdə bir sual doğur - "Hə.., noossun!?"... O boyda ashas, kəshakəsdənsə, bu iki atın sonrakı taleyi, bəlkə də oxu-cu üçün daha maraqlı ola bilərdi... Amma mətn artıq oxu-

cunundur və biz qayıdaq mətnə. Misalla fikrimi bildirim: Elə bil ki, yun corab toxumaq üçün səkkiz rəngdə ip götürmüşk. Corabı toxuyub qurtarandan sonra baxırıq ki, qırımızı və yaşıl rəngdə olan iplər topuğa qədər gəlir, sonra isə unutduğumuzdan, iki ipin olmalı ilmələrin yeri gen kalaşa kimi corabı eybəcər hala salıb. Nədi o iki rəngdə olan ip? Birincisi, oxucunun xüsusi diqqətini mətnin yarısında dək cəlb edən "kələntər arvadlar", ikincisi, əsas obrazlardan biri Səlmə xatun. Bəs ideya nədir? Müəllif bu cür rəvan, səlist dillə mətndə başqa nə demək istəyir? Təkcə tamah? Hə, tamahdır - mətndə görünməyən başqa bir ideya yoxdur, çünki mətn tam açıq mətnidir! "Tamah" isə bu uzunluqda hekayə üçün yetərli deyil. Mesajları Azərbaycan reallığına calamaq istəyi də alınmayıb. Bir sözə, əzizim Əli bəyin bu kitabda və ayrı-ayrı vaxtlarda ünvanıma dediyi xoş sözlərə baxmayaraq, bu hekayə məni tutmadı...

8) Şiringül Musayeva - "Koroğlunun qocalığı". Hərədasa, "Koroğlu"nun xalq dastanı kimi xalqa dəxli olmadığı qənaətindəyəm. Nasırın oturuşmuş "büt əsərlər"ə məntiqli, ehmalca və həssas "hücumları" alqışlayıram. Bu hekayə də onlardan biridir... Müəllif Çənlibeli ətrafi "qoca qadına oxşayan" söyüdlə əhatələnmiş göl, tala, meşəylə əhatələnmiş yer kimi təsvir edir və təsvirlərində xəta yoxdur. Təhkiyə və təsvir inandırıcı, səmimidir. Bircə, Nigarın vaxtılı Tüpdağıdanın qızı Ülkərə danışlığı nağıldakı "imiş"lər yetişməmiş zoğal kimi azca ağız büzür, bir də vaşaq izi görən Koroğlunun dilindən eştidiyimiz "sürpriz" sözü.

Başı qeylü-qallar görmüş, dəlilərini buraxmış Koroğlu qoca vaxtında Nigarla tənha qalıb, xatirələrə dalıb və dünyanın gordisini düşüne-düşünə ər-arvad dəlilərinin sorağına çıxırlar. Yolda öküz otaran kişinin tüfənginin nəyə yaradığını bilən Koroğlu elə bildiyimiz kimi sarsılmağı o yana dursun, övladlarının indiyədək onlardan hal-əhval tutmağa gəlməmələrini özünə dərd eliyor. Paşanın xəzinəsini oğurlayan quḍurları tutub paşaya təhvıl verir və onun yedi-gün şəref qonağı olur. Nigarla hər gün paşanın evindən küçə-bazara çıxıb gəzir, Toxmaqvurani, Halaypozanı tapıb sevinir, paşanın qoruyanı adamlıqdan çıxmış Bəlli Əhmədi qanına qəltan edib rahatlayanda paşanın qulağı çalır ki, qonaqladığı şəşəbiq kişi vaxtılı ona qan udduran Koroğlunu özüymüş. Paşa qovur, Koroğlu da dabanına tüpürüb qaçıq Çənlibələ...

Dəlilər bir-birindən xəbərsiz eyni yuxunu görürər ki, Çənlibelin başını qara buludlar alıb, Koroğlu təhlükədədir. Eyvaz, Dəmirçioğlu, Dəli Həsən, Aşıq Cunun dəlilərə hay vurur, el-oba axışır Çənlibələ sarı. Paşanın qoşunu yerlə bir olur. Bu arada Qiratin buludlardan çıxıb Koroğlunu tərkinə alaraq təzədən buludlara qovuşmağı möhtəşəm sonluqdur.

Hekayə qafanlıdır, mənalıdır, düşündürücüdür, başqa analogi zaman və müstəvilərə tətbiq oluna biləndir, dil şirəlidir, rəvəndir. Qələm təcrübəli, təxəyyül sarıdan əmindir, daha sanballı əsər yaradacaq gücdədir.

Kitabın üstündə bir cümlə var, - "Tək bir hekayənin xətrinə kitabı oxumağa dəyər..." - mənəcə, şumda kəsdiyimiz şərtlərə tam uymasa da, o hekayə hələ ki (!) bu hekayədir...

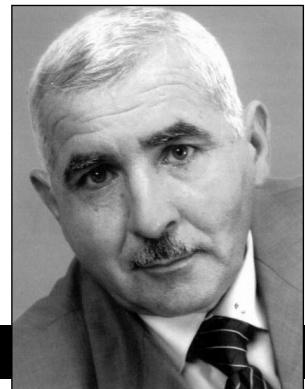
9) Fərhad Əsgərov (Ramizoğlu) - "Alimin oynaya bilmədiyi mahni".

Məktəbli Nəriman ikicə cümlədən sonra böyüüb ali məktəbə girir, üçüncü cümlədə Aysu "xanimla" evlənir, dördüncü cümlədə onların üç uşağı olur, qızı Tamilla ibtidai sinif müəllimi olur, ona müəllimlik peşəsinin aliliyindən gözləri yaşara-yaşara uzun bir monoloq danışır, toyda "zakaz" üstündə dava düşür, alim-alimə qarışır və s... - dil bu qədər aşırı yüyrəkdir və qıpqrudur. Qələm təcrübəsizdir - neyi, necə yazmaq lazımdır, buna itilənməyib. Təhkiyə pafosludur. Mətn quru söz yiğnağıdır. Əvvəldə qeyd etdiyim "məcəllənin" heç bir maddəsinə uyğun gəlmir, bu hekayənin bədii əsər kimi heç bir çöküsü ola bilməz!

"Məchul qonağın xeyirxahlığı". Sözlərin mənası olmayanda, ya da söz yerində rahat oturmayıanda, - "Koma ən yaxın villadan təxminən 100-150 metr, bəlkə də bir az çox aralıda yerləşirdi" cümləsindəki, "bəlkə də bir az çox" hissəsi tikan kimi adamı dalayır, - "Guya 10-15 metr yaxın olsayıdı nolacaqdı ki?" - ironiyasını doğurur. Müəllifin xətinə dəymək öz adıma yekəbaşlıq olardı, amma deməsəm, əhdimə bivəfaliq edərəm, - Alınmir, bu cür alına da bilməz. Dili tutursan, təfəkkür qaçı, təxəyyül axtarırsan ideya yadına düşür... "Aradabir Allahla məxfi danışıqlar aparan İsfəndiyar" halal, zəhmətkeş adamdır, buna söz yox, amma qələm mətnqurma texnikası, konflikt, kulminasiya, üslub deyilən şeylərdən çox uzaqdır. Bu mətn şübhə kimi düppələmdüz səthdir, sıçovulan ("məchul qonaq") varlı villalardan daşıyb götirdiyi onluq qızılların cingiltisindən başqa heç nə eşidilmir burda. Qələm xeyirxah ürəklərin əlində titrəyirmiş - müəllifin timsalında bunu gördüm.

"Hay-hayla gələn vay-vayla gedər". Qırışsız - daha bir ütülü mətn. Murtuz rüşvətxor baş həkim, arvadı Mədinə isə məktəbdə "zavuç"dur. Axmadar uşaqları Elşənə vaxt ayıra bilmirlər və 11-də oxuyan bu gədə ayda 3-4 min manat pul xərcleyir kef-damağa. Müəllif demişkən, "nağıl dili yüyrək olar" - Elşən narkotikə alışır, qumarda kalan uduzur və uduzuğu adamlara teklif edir ki, dədəsinin pulunu oğurlamaqda ona kömək etsinlər. Müəllif özü polis işçilərinə yardım edib oğrunun kimliyini onlara xəberləyir. Murtuz oğlunun dostlarını tutdurur, sonra da pul basıb azad elətdirir ki, gözünün ağı-qarası oğlu da həbsə girməsin. Sonluq isə lap güləmlidir, - "Yaxşı başa düşürəm ki, oxucu üçün bu əhvalatın yalnız bir tərəfi qaranlıq qalıb: Görəsən, Murtuz həkim "hay-hayla gələn vay-vayla gedər" məsəlindən nəticə çıxardı?"... - oxucunu bu qədər "tupoy" hesab etməzlər!..

Qeyd: 9 qələm sahibi bura qədər qələmimi sindirməsə, burdan sonrakı 16 yazıçının mətnləri haqqında fikirlərini saxlayıram növbəti hissəyə

MƏHƏMMƏD ƏLİ

Danışır

Üzü dönüb zəmanənin, a qardaş,
Əyyaşa bax, məhəbbətdən danışır.
Gündə satır dostlarını, yox arı,
Kəlməbaşı sədaqətdən danışır.

Ürəyində yer ayırib şeytana,
Əməlləri oxşamayır insana.
Nə ad verək bu cahilə, nadana,
Haqq-həqiqət, ədalətdən danışır.

Bilinməyir peşəsi nə, işi nə,
Danışlığı cəfəngiyat, əfsanə.
Çəkinməyir əməlindən o, yenə,
Böyük-böyük siyasetdən danışır.

Seçəmməyir sözü-sözdən bu nadan,
Danos yazar Füzulidən, Vurğundan.
Soruşur kimdir bu - Vahid-qəzəlxan,
Utanmayırlar, şeir, sənətdən danışır.

Daşa dönüb köksündəki ürəyi,
Tapdalayır qızılıgülü, çiçəyi.
Dizi üstə imiş duzu, çörəyi,
Qara yaxıb Məhəmməddən danışır.

Bu dünyada

Ha çalış, vuruş bu dünyada,
Bu ömrün əvvəli nə, sonu nə?
Zaman bir dəyirman, insan dəni,
Əzilən bu dənin, de, unu nə?

Varsa da səfası bu dünyadanın,
Ancaq yox vəfası bu dünyadanın.
Olsa min libası bu dünyadanın,
Köçənin libası nə, donu nə?

Məhəmməd, yaxşılıq peşən olsun,
Sevindir qəlbləri, qoy şən olsun.
Işinlə hər tərəf gülşən olsun,
Nə əksən çıxacaq, bil, önünə.

Vətəndir

Deyirsən ki, nədir dediyin Vətən?
Dərdiyin hər çiçək, hər gül vətəndir.
Suyundan içdiyin o lili par bulaq,
Yazda aşib-dاشan o sel vətəndir.

Gəzdiyin o yaşıl bağçalar, bağlar,
O dərin dərələr, o uca dağlar.
Qoynulu-quzulu sərin yaylaqlar,
O çəmən vətəndir, o çöl vətəndir.

Sındırma budağın heç bir ağacın,
Uçurma yuvasın kəklik, turacın.
Qoynunda boy atan yalın, yamacın,
Hər ağaç vətəndir, hər kol vətəndir.

Xor baxma qayasına, ya da daşına,
Sərt keçən boranlı, qarlı qışına.
Bir an da unutma, sal yaddaşına,
Doğulduğun torpaq, o el vətəndir.

Məhəmməd, çağlayır qəlbində ürek,
Vətən eşqiylə hər an döyüñərek.
Dağlarda, düzlərdə əsən o külək,
Ya isti, ya soyuq, o yel vətəndir.

Vətən

Dağ çaylarında daş dilində danışdım,
Yağan yağışla torpağına qarışdım,
Mavi kəmərtək gen qoyuna dolaşdım,
Vətən!

Pərvanə olub dolaşıram başına,
Könlüm vurğun baharına, qışına.
Qurbanın ollam torpağına, daşına,
Vətən!

Sis-duman olub çöllərində sürünnəm,
Dərələrdə çəmə-şəhə bürünnəm.
Harda olsam da, tək səninlə öyünnəm,
Vətən!

Sərhədçilər nəğməsi

Ayiq-sayıq durmuşuq
keşiyində vətənin,
Qoymarıq dəyə ona
əl-ayağı düşmənin.

Qorxuda bilməz nə qış,
nə də isti yay bizi.
Həmi yaxşı tanırı
sərhədçi dəstəmizi.

Zil qaranlıq gecədə,
tükü-tükədən seçərik.
Bu torpağın uğrunda
canımızdan keçərik.

Nə qədər çətinsə də,
şərəflidir işimiz.
Vətənin keşikçisi,
vətənin oğluyuq biz.

Qorxuda bilməz nə qış,
nə də isti yay bizi.
Həmi yaxşı tanırı
sərhədçi dəstəmizi.

Ruhumla söhbət

Söylə,
sən kimsən,
məndən öncə səni kim yaşatmış?
İndi o,
harda uyuyur,
harda yatmış?
Nəçiymiş o,
nə olubmuş arzusu, diləyi?
İndi bilirmi o,
məndə döyüñür ürəyi?
Niyə danışmırısan, dinmirsən?
Guya heç nəyi bilmirsən...
Bu xasiyyət ki, var səndə,
bilirem,
bir ömür də yaşayıb məndə,
məni də atacaqsan.
Sonra başqa bir fağırı
tora salıb,
onda qərar tutacaqsan.
Məni də unudacaqsan.
Vallah, qəribə varlıqsan,
qəribə varlıqsan...

Deyimlər, düşüncələr, tapıntılar...

(müdrik kəlamalar)

GÜNƏŞ də fırlanır, YER də. Biri yana-yana yerin
başına fırlanır, həyat bəxş edir. Biri də sakit-sakit öz
oxunun, üstündəki həyatın sonuna çıxır.

***

Satan və satqın sözləri oxşar olsalar da, mənaca
çox fərqlidir. Onları qarışdırmaq olmaz.

***

Pislik - acizlikdir,
xeyirxahlıq - böyüklük!

***

Ədəbsiz sözləri söyləmək heç kimə şərəf gətir-
məyibdir. Ədəbsiz sözləri dərsliyə salan müəllif isə

millətinə xəyanət edir.

***

Nadanlıq - cəhalətin güzgüsüdür.

***

Elm - sirlərin açarıdır.

***

Tez əsəbləşib coşandan yox, üzünə güləndən
qorx, ondan nə qədər uzaq olsan yaxşıdır.

***

Satqının, caninin, rüşvətxorun, pozğunun milləti,
dini, vətəni olmur.

***

İNSAN öz əqidəsinin quludur.

***

Buludun göz yaşı yağış cadar-cadar olmuş yerin yanğışının məlhəmidir.

***

Kim ki, ədalidir, özündən razıdır, o, mərifət elmindən uzaqdır.

***

Elm elə bir zirvədir ki, onu fəth edən olmayıb.

***

Ağıllı o kəs deyil, çox oxuyur, ağıllı o kəsdir ki, oxuduğunu dərk edir, ondan özünə nəticə çıxarıır.

***

Bəşər övladı həyata gəlmədən iki seçim qarşısındadır; olum, ya ölüm. Təəssüf ki, həmişə nəsibi ikinçi olur.

***

SÖZÜ düşünüb söyle! Sözü söyləyəndən sonra düşünməyin faydası yoxdur.

***

Zaman çox dəndlərin dərmanıdır.

Zaman böyük məktəbdür, müəllimdir.

Zaman həm də hakimdir.

***

Ümidsiz və arzusuz insan bar verməyən söyüd ağacına bənzəyir.

***

Arzular insanın qanadlarıdır. Arzusuz insan qanadsız quş kimidir.

***

İnsan ölümündən sonra doğulur, ancaq bundan sonra kim olduğunu bilmir.

***

Hər şey sevgidən yaranır. Sevgisiz heç nə yarana bilməz. Sevgi böyük varlıqdır.

***

Kədəri, qəmi olmayan insan - insan deyil.

***

Səhifələri cırıq-cırıq, əzik-əzik, üzü, yəni cildi

"yeyilmiş" kitabı görsən, onu oxu, mütləq faydası olar.

***

Kökü olmayan ağaç nə qədər boy atsa da qəflətən küləkdən yixılacaqdır.

***

Zalimin qənimi zalimdır.

***

Ağıl insanların içinin güzgüsüdür.

***

Deyirlər: "Gecənin xeyirindən səhərin şəri yaxşıdır!" Şərin yaxşılığın hələlik görməmişəm.

***

Vətənin qədrini-qiyəmətini qurbanlı olanlar bilər. Qurban görməyən vətənin qədir-qiyəmətini bilməz.

***

İnsan azadlığı itirdikdən sonra onun necə gözəl olduğunu bılır.

***

Söz ünvanını tapdıqda onun dəyəri olur.

***

Dəhşət o deyil ki, kimsə sənə yalan danışın, səni aldatsın. Dəhşət odur ki, sən sadəlövh olasan, özün-özünü aldadasan.

***

Hər şey insan səxavətinin, qüdrətinin və qüvvətinin qarşısında acizdir. Ancaq insan özü Tanrı qarşısında çox acizdir.

***

Şeytanın var olması insanın insan olmasını təsdiqləyir.

***

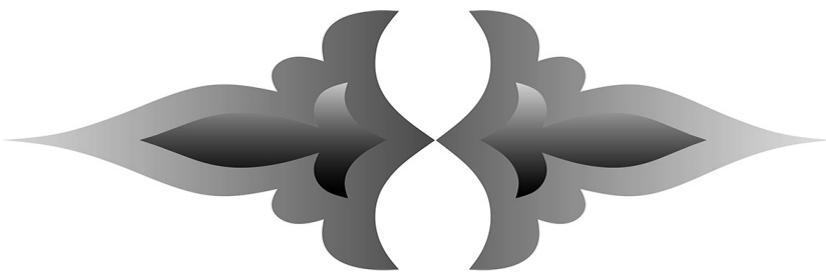
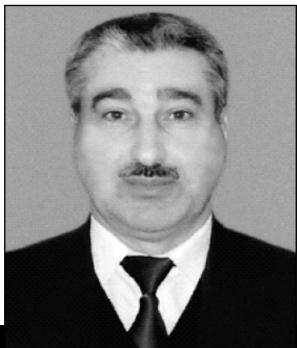
Allah da şeytanın əməllerindən bezikibdir, ona baş qoşmur.

***

Şeytan yeganə varlıqdır ki, bütün varlıqlarda mövcuddur.

***

Şeytan nə mənəm, nə sənsən, bizdən içəridə olan bir məndir.

CAMAL ZEYNALOĞLU

Şuşanın intiqamı

Personajları real döyüşçüler olan əsər həyatdan götürülmüş hadisələr üzərində qurulub

(hekayə)

Vətən, torpaq, ana, namus məsələsində Tanrıının boynumuza qoyduğu bir hiss, bir görəv var... İntiqam!...

Hər kəs və hər bir xalq, ölkə bilməlidir ki, Vətən, torpaq, ana, namus məsələsində zarafat olmur. İnsan olan kəsə verilən özünümüdafiə instincti anında oyanır, hərəkətə gəlir, bəzən ağılı da üstələyir.

İntiqam hissi!.. Özü də xəyanət sənin içindən, qonşundan gələ. Elə qonşu ki, ona yurd yeri vermişən, qarınını doydurmusan, qardaş demisən...

İntiqam hissi!.. Bunun qabağını heç bir qüvvə ala bilməz. Belə çıxır ki, yaxşılıq elədiyin adam xörək yediyi qaba tüpürür. Səni saymır. Sənə həqarət edir, sənin duyğularınla, sənin tarıma çəkilmiş əsəblərinlə oynayır. Tanrıının sənə qismət etdiyi yurd-yuvana soxulur. İxtiyar, qadın, cocuq bilmədən qırıb-çatır. Müqəddəs sayılan məkanlarını, Kitabını murdarlayır. Qadın, qoca, uşaq bilmədən onları diri-dirə yanar tonqala atırlar. Gənclərin başları kəsilir...

İntiqam!.. Özgə yol yoxdur. Murdar, xəbis düşmən olan hay, zətən sənə başqa bir seçim yolu qoymur. İntiqam, yalnız intiqam...

...Nəsimi səhər qədər çarpayışına dinclik vermədi. Ö üzə çevrildi, bu üzə çevrildi. Hər çevrildikcə də hirsini çarpayıdan çıxırıldı. Caağ, cuuğ, caağ, cuuğ... Çarpayı cansız bir əşya idi. Yoxsa, Nəsimini yerə çırpıb qaçırdı...

Nəsimi səhər yuxudan duranda gözləri qan çanağına dönmüşdü. Elə bil beli də bükülmüşdü, sanki yüz yaşı vardi. Şəhid olmuş qardaşı Aqildən çox, onu yan-

dıran Xocalı dərdiydi. Bir yandan da Şuşada hayların çal-çağırı... Onun içində, beynində bir səs, az qala hamının eşidəcəyi bir səs inildəyirdi, zariyirdi. "İlahi, intiqamımızı almamış məni öldrümə. İlahi..." Nəsiminin özünü də, gücsüzlüğünə də, içindən gələn səsə də yazıçı gəldi...

Azərbaycan heç vaxt qəhrəman oğul və qız sarıdan korluq çəkməyib. Qıtlıq görməyib. Bunu haylar çox gözəl bilirlər.

Nəsimini cin atına mindirən bir də o idi ki, İrəvan-da, Xankəndində haylarla yeyib-içəndə ruslara nifrət etdiklərini söyləyir, bizimnən din ayrı qardaş olduğu-muzun əbədiliyinə badə qaldırırdılar... Bu gün isə "nifrət" etdikləri rusların köməyi ilə Xocalıda soyumuzu-sopumuzu qırıb-çatırlar...

Divizion komandiri düşünürdü ki, Şuşanın, Xocalının intiqamı elə bu gün alınmalıdır. Sabaha saxlamaq olmaz. Sabah balalarımız qəbrimizə tüpürərlər. Deyərlər ki, nə qədər aciz, qorxaq dədə-babalarımız olub. İntiqamı bu gün almalıyıq. Yoxsa İrəvanımız, Zəngəzurumuz, Zəngibasarımız, Göyçəmiz kimi... Allah, Allah!

Belə düşündükcə Nəsimi az qalırdı ağlıni itirsin.

-Aliii, Oruuuc, Ramiiiz...

Elə bağırdı ki, elə bil dünyani oyadacaqdı....

Komandirin bağırtısı onun silahdaşlarını əvvəlcə qorxuzdu, sonra isə...

-Xankəndi...

-Bəli, komandir! - Ali dilləndi.

-Kəsəsi, bu gün o xaraba vurulmalıdır.

-Komandir, D-30 -nan..? - Orucun sözü ağızında qaldı.

-Yox bir, raqatka ilə... - Nəsimi Oruca tərs-tərs baxdı, bir az fasilə verdi. - Oranı, ancaq BM-21-lə vurmaq olar,, ancaq onnan...

Xankəndi onların döyüş mövqeyindən xeyli uzaq idi. Bunun üçün "Qrad" qurğularını səngərin arxasında yerləşdirmək lazımdı. Bu da çox təhlükəliydi. Çünkü düşmən topla "Qrad" qurğusunu asanlıqla məhv edə bilərdi. Bu mövqelərdən biri Ağdamın Şelli qəbiristanlığının əlli metr öündə, səngərdənsə əllicə metr arxadaydı. Bu da yolverilməzdi. Düşmən səngəri ilə bizim aramızda yüz metrlik məsafə vardı. Snayper və pulemyotla "Qrad" qurğusunun heyətini vura bilərdilər. Çünkü "Qrad" qurğusu "Ural" maşınının üstündə yerləşir və bu, iri qabaritli texnikanın günün günorta çağı səs-küylə mövqeyə girişi, atəşə hazırlığı və atəşdən sonra mövqedən sağ-salamat çıxmazı, ancaq möcüzə ola bilərdi. Divizion komandırı Nəsimi Quliyev onu da bilirdi ki, bu məsafədən Xankəndini reaktiv raket atəşinə tutmağa yuxarıdan heç cür icazə verməyəcəklər. Həm də atəş zamanı bu dəyərli BM-21 hərbi texnikanı azaçıq ehtiyatsızlıq ucbatından itirmək qorxusu yarana bilərdi. Buna görə də uşaqlar ilk anda əməliyyatın həyata keçirilməsinə risk etmək istəmədilər. Amma komandır Nəsimi Quliyev üzünü döyüşü dostları Ali Mehdiyev və Oruc Məmmədova tutub dedi:

-Uşaqlar, nəyin bahasına olursa-olsun Xankəndini vuracağıq. Bunun başqa yolu yoxdur. Yuxarıdan icazə verməsələr belə. Uğursuzluğumuzun səbəbi... - Nəsiminin boğazı qəhərləndi. - Səbəbi satqınlıqdır. Satqınlıq... Planlarımızı "çerez rus" haylara verirlər, bu eclaflar... Bize, ancaq Türkiye kömək edə bilər, daha heç kimə arxayı ola bilmərik. Planımızı da əməliyyatda iştirak edəcək 5-6 nəfər əsgər yoldaşımız bilməlidir.

-Siz haqlısız, komandır, necə əmr etsəniz, onu yerinə yetirəcəyik. Bu məğlubiyyətin düşmənə layiqli bir cavabı hökmən olmalıdır, yoxsa şəxsən mən indi özümü alçaldılmış və təhqir olunmuş kimi hiss edirəm. Xocalıda namusumuz ləkələndi, şərəfimiz iki paralıq oldu, Şuşa xəyanətə qurban getdi, - deyə Ali komandirinin sözünü qüvvət verdi.

-Amma hələlik bu barədə bizim uşaqlardan savayı kimsəyə söz açmayı! - Nəsimi Ali və Oruca xəbərdarlıq etdi.

-Oldu, yoldaş komandır! Bu barədə hələlik kimsə heç nə bilməyəcək. - Oruc tez dilləndi.

Ertəsi gün komandır heyətlə birgə "Xankəndinin vurulması əməliyyati" planını müzakirə etdilər. Belə qərara gəlindi ki, əməliyyati gecə vaxtına salmaq olmaz. Çünkü gecə vaxtı reaktiv rakətlər işə düşsəydi, düşmən tərəfindən itkilərin sayı az olacaqdı. Ona görə də, Xankəndinə atəş yalnız gündüz vaxtı açılmalıydı. Bunun üçün isə münasib imkan və zaman seçilməliydi. Axşamtərəfi Qərargahdan Nəsimiyə gizli bir koordinat

gəldi. Əmr olunurdu ki, həmin koordinat dərhal vurulsun. Komandir koordinatı diqqətlə nəzerdən keçirdi. O, Ağdamın ətrafinı beş barmağı kimi tanıydı. Nəsimi dəqiq bilirdi ki, həmin koordinatda Azərbaycan Milli Ordusunun əsgərləri ermənilərə qarşı döyüş mövqeyi tutublar. O, fikrə getdi və düşündü: "Bu rus agenturasının növbəti təxribatıdır. Öz əlimizlə özümüzü vurdurmaq istəyirlər. Bu təxribata qətiyyən yol vermək olmaz. Bu koordinata atəş açılmalıdır!" Komandir bu əmri yerinə yetirmədi, həmin koordinata atəş açılmadı.

*Soldan sağa: Tərlan Ələkbərov (Neftçala),
Gündüz (Bakı), Rafiq (Ağdam),
Oruc Məmmədov (Bakı)*

Həmin gün Xankəndini vurmaq əməliyyatı da təxirə salındı. Nəsimigil bunun üçün münasib vaxtı gözlədilər.

Səhərini günün axşamı Nəsimigil televizorda gördürlər ki, hay əsgərləri Xankəndində, parkda Şuşanın işgal edilməsi münasibətilə kef məclisi düzəldiblər. Oraya çoxlu sayıda erməni toplaşmışdı. "Demək, səhəri vurmağın ən münasib vaxtı bu gecədir" - deyə Nəsimi düşündü. Divizion komandırı uşaqlara Xankəndinin vurulmasına icazə verdi. Amma onlar bu barədə briqada komandirinə məlumat vermədilər. Bilirdilər ki, ona desələr, briqada komandırı riskli olduğu üçün bu əməliyyatın keçirilməsinə icazə verməyəcək. Nəsimigil

"Qrad"ları ikinci mövqeyə - Abdal kəndinin içində yerləşdirməyi qərarlaşdırıldılar. Onlar hərbi texnikanı Gülablıda yerləşdirə bilməzdilər, çünki bu kəndin ərazisi düşmənin elə bil ki, ovcunun içindəydi. Yaxşı görünürdü. Abdal kəndinin içi isə hər iki tərəfdən dağlarla əhatə olunmuşdu. Uşaqlar qərara aldılar ki, Abdal kənd məktəbinin həyətində 3 qurğu, qarşısındakı kəhrizin yanında isə 1 qurğu qoysunlar. Komandir onu da fikirləşmişdi ki, Abdala gündüz deyil, axşam girsinlər. Çünki Abdala gündüz girmək çox riskliydi. Bunun üçün 7 km məsafləni düşmənin görüş dairəsi olan Bağbanlar kəndinin yoluyla getmək lazımdı. Bu yolu, ancaq gecə getmək mümkün idi. Amma "Qrad"ın atışından sonra geri çıxməq da riskli idi. Diviziyon komandırı risk faizini azaltmaq üçün bəzi hesablamlar apardı və zabit yoldaşlarıyla məsləhətləşdi. Onlar qərara aldılar ki, atəş nöqtəsi Şelli kənd qəbiristanlığının yaxınlığı olsun. Önçədən mövqe hazırlığı aparıldı. Şelli kəndində yerləşən Milli Ordunun bölük komandırı bu atəşin onlar üçün riskli və tehlükəli olduğunu bildirdi. O dedi ki, atəşdən sonra haylar buna qarşı hökmən eks tədbir görəcəklər. Nəsimi atəş üçün izn almaqdən ötrü batalyon komandırı Fred Asifin yanına getdi. Batalyon komandırı Nəsimigilə uğurlar arzuladı. İndi əsas məsələ əməliyyatı it-kisiz başa vurmaqdı. Komandır Nəsimi Quliyev başda olmaqla digər zabitlər atəş üçün hər şeyi dəqiqliyinə qədər hesablamaya başladılar; onların binoklla şəhəri müşahidə etməsi nəticəsində məlum oldu ki, şəhərdə əhalinin ən çox gediş-geliş vaxtı axşam saatlarında vurduğundan axşamtərəfi mürgüləməyə başlayacaqlar. Düşmənin tankı və BMP-si səngərdən təqribən 30 metr arxada yerləşirdi. Erməni əsgərinin zirehli texnikaya minib, mövqeyə çıxaraq atəş açması üçün minimum 3-4 dəqiqliq vaxt lazımdı. "Qrad" qurğusundan 40 ədəd mərminin çıxməsi üçün isə 20 saniyə bəs edirdi...

Hər şey hazır olandan sonra, uşaqlar hərbi texnika- ni bir-bir atəş mövqeyinə gətirdilər. Texnika birlikdə atəş mövqeyinə gətirilərsə, o zaman səs-küy çox olardı. Beləliklə, atəş mövqeyində artıq 3 "Qrad" qurğusu olmaqla, 6 nəfər professional döyüşü öz yerlərini tutmuşdular. Reaktiv qurğuların atəş hazırlıqları tamamlandıqdan sonra baş leytenant Ali Mehdiyev divizion komandirinə məlumat verdi:

-Komandir, "Qrad"lar atəşə tam hazırlıdır. Uşaqlar
əmrinizi gözləyirlər.

Komandir atəş əmri vermədən önce bir anlıq fikrə getdi. Bu an onun gözləri öünüə Xocalıda rus alayının himayədarlığı ilə hayların qəddarcasına qətlə yetirdikləri günahsız, məsum körpə uşaqlar, qocalar, qadınlar gəldi. Hayların od-alovun içində atdıqları mülki əhalinin tükürpədici bağırtıları, aləmi lərzəyə salan fəryadları Nəsiminin qulaqlarında yenidən səsləndi. Bu vaxt ko-

mandirin beynində sanki ildirim çaxdı, gözlerindən nif-rət qığılçımları saçdı. Və komandir ucadan səsləndi:

-A-a-a-t-ə-ə-s!

Bu səsdən sonra "Qrad"lardan çıxan ölüm saçan reaktiv raketlər bir-birinin ardınca düşmən üzərinə uçular...

Atəş əmri saat 16:00 -da verildi. 20 saniyə müddətində Xankəndinə 119 ədəd GM-22U raket M, B, və O vəziyyətində, qarışq surətdə atəş açıldı. Qurğunun birində lülə raket saxlamadığı üçün həmin vaxt 120 raket deyil, 119 raket atıldı. Sonra 2,5 dəqiqəyə uşaqlar atəş mövqeyini tərk edərək gözdən itdilər. Bu əməliyyat çox dəqiq hesablanmış, düşünülmüş və uğurlu bir əməliyyat oldu.

Ertəsi gün rus qəzetləri bu barədə yazdı: "Azərbaycan tərəfdən Türkiyənin boz qurdları ermənilərə qarşı "Uraqan" qurğusundan istifadə ediblər. Ölənlərin sayı 500-ə yaxındır". Haylar mat-məöttəl qalmışdır. Halbuki, o vaxtlar nəinki Azərbaycanda, ümumən Qafqazda "Uraqan" qurğusu olmayıb. Onlar xeyli itki verdikləri üçün 3 gün matəm elan etdilər. Bu uğurlu əməliyyati yuxarı komandanlıq da bəyənmışdı. Ona görə komandanlıq tərəfindən əmr olundu ki, Xankəndi ikinci dəfə də vurulsun. Bu əməliyyat ikinci dəfə də təkrar oldu, ancaq uşaqlar şəhəri yuxarıdan verilən koordinatdan vurmaları. Atəş mövqeyini bu dəfə də özləri təyin etmişdilər. Bu əməliyyatda 4 "Qrad" qurğusu Abdal kəndində yerləşdirilmişdi. "Qrad"ların 3-ü Xankəndinə, 1-i isə Şuşaya tuşlanmışdı. Növbəti əməliyyat da uğurla başa çatdı. Uşaqlar sağ-salamat bazaya qayıtdılar. Onlar kənddən çıxdıqdan 5-10 dəqiqə sonra haylar Abdal kəndini ağır artilleriya atəşinə tutdular. Həmin atəsdə kəndin 30-a yaxın müdafiəçisi; əsgər və polis şəhid oldu. Şuşanın Ağdamdan vurulması rusları da heyrətləndirmişdi. Düşməndən qismən də olsa, qıdas alınmışdı.

Bu əməliyyatdan sonra Nəsiminin içində bir rahatlıq, məmənluq hissi yarandı. O, qardaşı Aqilin döyüşçü dostu Cabbardan eşitdiyi Xocalıda mühasirədə qaldıqları fevral günlərini xatırladı: "Sərt bir qış gecəsi. Onlara heç bir yerdən kömək gəlməyəcəyini bilən Aqil döyüşçü yoldaşlarıyla bərabər mühasirədə qalmış Xocalı döyüşçüləri üçün ərzaq və döyüş sursatı əldə etmək məqsədilə rusların 366-cı polkuna hücum edir. Hücum əməliyyatı uğurla başa çatır. Belə ki, Aqil və onun döyüşçü dostları rusların 6 BMP-sini heyət üzvləri ilə birlikdə girov götürürler. Girov götürülmüş heyətin tərkibində bir rus polkovniki də vardı. Aqilin keçirdiyi əməliyyat barədə yuxarılar dərhal xəbər tutur və ona göstəriş verilir ki, təcili girovlar azad edilsin. Aqil ələ keçirdiyi "qənimət"i əldən vermək istəmir və rus polkovniki ilə bazarlıq edir. O, rus polkunun əsgər heyətini və polkovnikini azad edəcəyi təqdirdə, onlardan

1 BMP, 1 "Kristall" raket qurğusu, çoxlu hərbi sursat və 1 maşın ərzaq alacağını bildirir. Sövdələşmə baş tutur və bundan sonra girovların geri qaytarılması barədə yuxarıya - rəhbərliyə məlumat verilir. Aqilin bu hərəkəti rusları xeyli qəzəbləndirir. Bundan sonra ruslar haylarla bərabər hərbi texnikanın köməyi ilə Xocalını tam mühəsirəyə alırlar. Buna baxmayaraq Aqil ruhdan düşmür və döyüşü dostlarını götürərək mühəsirəni yarmaq üçün düşmən postuna hücum edir. Məqsəd mühəsirəni yarmaq və dinc əhalini buradan çıxarmaqdır...

Növbəti gün Aqil 11 nəfər döyüşü dostlarıyla bərabər düşmən postuna yaxınlaşır və göz açmağa imkan verməyərək, postdakı 21 hay quldurunu məhv edirlər. Aqilin döyüşü yoldaşı İlqar hayların ölüb-ölmədiyini yoxlamaq üçün otağa girir və bu zaman yaralı hay onu avtomatla vurur. Onun arxasında gələn Cabbar da hayatı gəbərdir. Bunu görən Aqil tez İlqarın qoluna girib onu təhlükəsiz yerə aparmaq istəyir. Amma bu vaxt digər yaralı bir hay avtomatdan açdığı atəşlə Aqilin qızlarını biçir. İlqar hərəkətsiz halda yerə yixilaraq həyatla vidaslaşır. Yasəf isə sərrast atəşlə yaralı hayatı öldürür. Komandır yaralandığından daha burada çox dayanmaq olmazdı. Hər an digər postdakı düşmənlər köməyə gələ bilərdi. Ona görə də Yasəf Məhəmməd Aqilin qollarına girib onu öz postumuza çatdırmağa çalışırlar. Posta az qalmış arxadan atılan güllələr Yasəf və Məhəmmədi də yaralayırlar. Hər üç döyüşü yerə yixilir. Onlar ağır yaralandıqlarından çətinliklə sürüñə-sürüñə posta tərəf hərəkət edirlər. Bu vaxt haylar yenidən onları atəşə tuturlar. Aramsız atəşdən sonra hər iki döyüşü şəhid olurlar. Güllələrdən biri də Aqilin kürəyindən dəyir..."

Üç gündən sonra Nəsimi döyüşü dostlarını yanına çağırıb deyir:

-Uşaqlar, bu dəfə Şuşanı vurmalıyıq. Ona görə növbəti atəş planı hazırlanmalıdır. Hər şey dəqiq və qüsursuz olmalıdır.

-Narahat olmayın, yoldaş komandır. Hər şey əvvəlki qaydada hazırlanacaq. - Baş leytenant Oruc Məmmədov dedi.

***

Bu arada Nəsimi may ayının əvvəlində Xocalı aeropportunun vurulması əməliyyatını xatırladı: "Xocalı qətlamından sonra Nəsiminin düşmənə qarşı olan hiddəti daha da artdı. O, beynində hələlik kmisəyə bildirmədən belə bir plan çizdi. Belə ki, Nəsimi gecə-gündüz Xocalı aeropportunu nəzarətə götürdü. Çünkü buraya gələn təyyarələr haylar üçün silah-sursat gətirirdi. Komandır "Qrad" vasitəsiylə aeroporta düşən silah-sursat dolu təyyarələri vurmağı planlaşdırılmışdı. Nəsimi əv-

vəlcədən təyyarələrin "parkovka"sinin koordinatlarını dəqiq hazırlatmışdı. İki gün müşahidə apardıqdan sonra Xocalı aeroporta gündüz saatlarında iki təyyarə düşdü. Birinci təyyarə uçuş zolağından keçərək gəlib orada durdu. Nəsimi tələsmək istəmədi. O, ikinci təyyarənin də gəlməsini gözlədi. Bu vaxt reaktiv maşınlar atəşə hazır vəziyyətdə komanda gözləyirdi. Nəhayət, ikinci təyyarə də həmin meydancaya gələrək birinci təyyarənin sol tərəfində dayandı. Komandır tərəfindən atəş əmri verildi. Bir-birinin ardına 20 reaktiv raket arxasında od saçaraq təyyarələrə doğru uçdu. Aeroportu toz-duman bürdü, bir-birinin ardına güclü partlayışlar oldu. Partlayışlar təyyarədə silah-sursat olduğunu bir daha təsdiq etdi. Həmin axşam Rusiyanın NTV+ kanalı xəbər verdi ki, Xocalı aeroportu Ağdam istiqamətindən "Uraqan" atəşinə məruz qalıb. Ölənlər arasında qadın və uşaqlar da var. Əlbəttə, onlar silah-sursatı qəsddən qadın və uşaqlarla səhv salmışdır..."

***

Hazırkı işlərinə əsasən, döyüşülər Şuşaya atəş açmaq üçün 2 ədəd "Qrad" qurğusunu Abdal kəndində, 3 ədəd qurğunu isə Xankəndini vurmaq üçün Şelli qəbiristanlığının yanında yerləşdirməliyidilər. Bu dəfə əməliyyatdan sonra uşaqların atəş mövqeyindən tam təhlükəsiz çıxmaları üçün divizion komandiri mayor Nəsimi Quliyev və batareya komandiri baş leytenant Oruc Məmmədov qabaqcadan tədbir planı hazırlamışdilar. Belə ki, "Qrad"lar atəsi bitirən kimi Nəsimi və Oruc başqa qurğulardan istifadə edərək, düşmənin atəş nöqtələrini susdurmağa nail oldular. Həmin vaxt rus jurnalistlərindən Xankəndində olanlar qəzetlərdə Azərbaycan tərəfdən açılan atəş nəticəsində xeyli sayda hayın öldüyünü yazırdılar. Əlbəttə ki, onlar yazılarındakı ölen hayların sayını şişirdildilər. Məsələn, onlar azərbaycanlıların Xankəndinə birinci atəsi neticəsində, guya 500 hayın, ikincidə 300-ə yaxın, üçüncü atəşdə isə 200-ə yaxın hayın ölümünü yazırdılar. Rus jurnalistləri bu rəqəmləri şırtıməklə dünya ictimaiyyətini Azərbaycana qarşı qaldırmağa çalışırdılar. Amma həmin vaxt Nəsimi Quliyevin, Ali Mehdiyevin, Oruc Məmmədovun, Tərlan Ələkbərovun, Fuad Həsənovun, Azad Səfərovun, Müşfiq Hüseynovun və digər cəsur döyüşülərin həyata keçirdikləri bu uğurlu əməliyyatlar Milli Ordunun əsgərlərində böyük ruh yüksəkliyi yaratmışdı.

Düşməni çəşqin vəziyyətə və heyrətə salan bu hərbi əməliyyatlar divizion komandırı, mayor Nəsimi Quliyevin rəhbərliyi və onun igidi, qorxmaz döyüşüləri tərəfindən 1992-ci il may-iyun aylarında aparılmışdı...

Azərbaycanlılar dünyanın iki-üç ən istedadlı və igid millətlərindən biridir. Yetər ki, ona hədəf seçməkdə kömək edəsən.

23.05.2017

MAHİR CAVADLI

Düşdü, oy!

Aləmzər Sadıqızının "Vətən" şeirinə

Araz kənarı kənd alovda yandı,
Lal axan lil suya külüdü düşdü, oy.
Yer-göy arasında alov dayandı
Yerə közü, göye dili düşdü, oy!..

Yandı yurd-yuvası, yandı bar bağı,
Qurd-quşu inləyib saldı bar-bağır,
İmdad uman dedi Allahı çağır,
Ahın mübtədası, feli düşdü, oy!

Xəyal uçdu o dövrana, o çağ'a,
El köç sürə bir də doğma ocağa.
Torpağa can verib sevən qoçağa
Qiydlar, əlindən beli düşdü, oy!

Qurban olsun dedik ha can Araza,
Gəlib qucaq açdıq haçan Araza?!...
Zülmün girdabından qaçan Araza,
Ağlayan söyüdün teli düşdü, oy!

Aləm, aləmə od ələmə, bəsdi,
Dərdi dərdə düzmək özünəqəsdi,
Mahirin varlığı quruca səsdi,
Yurdsuz qalan gündən ölü düşdü, oy!

Doğma kəndi olmaq bəxtəvərlilikdir

Doğma kənd-kəsəkdən gileyənən qız,
Axı yad şəhərdə nəyin, kimin var?
Şəhər tünlüyündə doğmalar yalqız,
Kənddə salamın var, əieykimin var.

Hara can atırsan bilmirsən hələ,
Hissin öz kəndindən kəndini qovur.
Şəhər gözəlliyi gözoxşar tələ -
Naşılar bədxahı, gözəllər ovu.

Kənddə təbiətin Tanrıdan təbi,
Zəhmətdən bəhəri, torpaqdan bari.
Şəhər həyatının öz tərzi, dəbi,
Dükən-mağazası, restoran-barı.

Dolan öz kəndində, kasib daxmanda,
Könlünə işiq ver, canına sağlıq.
İştahla yediyin halal loxmanda
Ləziz təam olsun baxçalıq-bağlıq.

Sobanda göz vuran odun tüstüsü
Bacandan evinə tutsun boz çətir.
Salsın şöləsini odun istisi,
Göz yanarı şam olsun, üz yağılı fətir.

Bir təzə lavaş yap təndirdə, sacda-
Əlinlə çəkdiyin hər xətt naxşıdır.
Bir quzu otarmaq güllü yamacda
Parklarda gəzməkdən yüz qat yaxşıdır.

Gəz ki var çəməni, üz ki var çayı,
Doğma kəndi olmaq bəxtəvərlilikdir.
Həyətdə buglansın samovar çayı,
Dovğanda turşəngdir, ya əvəlikdir.

Məni hara çəkdi xoş xəyallarım,
Könlümün həsrətli teli dilləndi.
Üzümə bağlıdır Vətən yollarım
Qarı düşmən basıb bərəni, bəndi.

Kəndindən gileyli gözəl şairə,
Məna göz, misra düz, bəndə düşəssən.
Orda bağlanmışan sözə, şeirə,
Burda qapı kəsib, bəndə düşəssən.

Şəhər özəlliyi süni, bayağı,
Kəndin gözəlliyi təbiətdəndir.
Mahir bir də gəzə kaş o torpağı,
Deyə Zəngilandan, bax bu kənddəndir.

Bilmirəm

Korluğum gözümün toxluğundandır,
Qisməti əllərdən qapa bilmirəm.
Yersiz görünməkdən qorxduğumdandır,
Hələ öz yerimi tapa bilmirəm.

Şairlik tanrıının incə seçimi,
Saf, inci misralar didir içimi,
Bir günüm şeirsiz, sözsüz keçinmir,
Samballı şeirimi tapa bilmirəm.

Könlümdə dilək çox! Bir qismət paya
Min şükür eylərəm uca Xudaya.
İkili gəlmışəm bəlkə dünyaya-
Biri mən, o birimi tapa bilmirəm.

Neynim ki, taleyim belə yazılıb

Ağ kağızda qara salan qəm, dərddir,
Ağ danələr qara telə düzülüb.
Gəldim yaşamağa mən başı dərdli,
Neynim ki, taleyim belə yazılıb.

Kədəri mən gəzib soraqlamadım,
O saldıığı bəndə bel bağlamadım,
Çox bələlər çəkdim, heç ağlamadım,
Mənimtək binəva, vallah, az olub.

Yurddan gen düşəndə küsdüm Tanrıdan,
Ömür də ötübdür yüzü yaridan,
Nigaranam təkcə Vətən sarıdan,
Nə aldadım, artıq ümid azalıb.

Tutarlı cavab

*PAOK-Qarabağ matçına bir nəfər erməni
bayrağı ilə gəlmışdı.*

"Qarabağ" oynayan stadiona
Yan öz bayrağıyla qurdum tamaşa.
Məkri, nifrətiylə istədi ona
Yunan qardaş deyib keçirsin başa.

Çığrlı, bağırıldı, ancaq ki, sonda,
Dəyirman firlandı, çaqqa-çaq qaldı.
"Paok" əqrəbdirsə, bəs görən onda
Bayrağı daşıyan hansı çaqqaldı.

Yalmanıb-aldatmaq qədim vərdişi,
Şənlənməyi düşük, qəmi bayağı,
Qarabağda batmış qanıma dişi,
Nədən dalğalansın qatil bayrağı?

Dünya çıxarmayı hələ səsini,
Mərmi yağır hələ Kerkük, Hələbə.
"Qarabağ" qazandı qələbəsini!
İnşallah, bizimdir böyük qələbə!

Bu qəzəb, kin nədir, bu od, tüstü nə?
Daşnak bayrağıyla gəlib oyuna.
Əvvəlcə qaldırıb başı üstünə
Sonra kəfən kimi tutdu boyuna.

Ucaldı üçrəngli milli bayraqım!
"Qarabağ" səfərdən qalib qayıtdı.
Yan şəstlə tutduğu yelli bayraqı
Yana-yana yana salıb qayıtdı.

Meşədə göl kənarında

Səhər mehi sığal çəkər boyuna,
Ləpəsi küləyin fəndinə düşər.
Günəş baş qaldırar göldə yuyuna,
Şəfəqlər üfüqün zəndinə düşər.

Hər dağı, dərəsi, yamacı gözəl,
Meşənin boy verən ağacı gözəl,
Hər ağaç başında şax tacı gözəl,
Ciğır çayğırağı kəndinə düşər.

Ağaca dırmaşıb, daşa sarınıb,
Moruq kol içində gizlər barını,
Çiçəkdən çiçəye qonan arının
Tamahı süfrənin qəndinə düşər.

Göl dürdür meşədə, yol kənarında,
Sübh çağrı dincini al kənarında,
İstəsən, ömürlük qal kənarında,
Meylin ləpələrin bəndinə düşə.

DAĞLAR MARALA QALDI...

(xatırı-oçerk)

(əvvəli ötən sayda)

...Ələyəz kəndi hündür dağlarla əhatə edilmiş dərin bir dərədə yerləşir. Bizcə, elə "Dərələyəz" "dərə" və "ələyəz" sözlərinin birləşməsindən yaranıb. Çünkü bura həm də ələyəz adlı yeməli bitkisi ilə çox məşhurdur.

Bu kəndin iki yolu var idi; biri düz yoldur, heç bir çətinlik çəkmədən rahat yolla məsafləni qət etmək mümkündür. Görünür, bu yol sonradan çəkilmiş. Ona görə ki, ikinci yol 28 aşırımlı çətin bir yoldur. Beləliklə, maşınla həmin kəndə getmək üçün 28 çətin aşırımlı yolu qət etmək lazımlı gəlmiş. Kənd isə yer üzünün cənnəti idi... Gül gülü, bülbülbül bülbülü çağırırdı. Bayaq dediyimiz kimi, daha çox bu kənddə yeməli bitki olan əvəliyəbənzər, hətta ondan qat-qat dadlı, faydalı ələyəz bitkisi bitir. Bundan başqa, kəklikotu, çiriş, qantəpər, çayçıçəyi, itburnu, əvəlik, cacıx, şoşan, baldırğan, qulançar... kimi yeməli, sağlamlıq baxımından faydalı bitkilərin məskəni idi Ələyəz. Qalın meşələri, bənövşəli talaları, sərin bulaqları insanları özünə çəkərdi.

*Qalın-qalın meşələr,
Meşədə bənövşələr.
Yayda adamlar gələr,
Bulaq üstə dincələr...*

Zəruri haşıya: Qarabağ və ətrafındaki 7 rayon işgalçlarının əsarəti altında inləyir. Bu xalq dəfələrlə belə itkilərin kədərini, nisgilini yaşamağa məcbur edilib. İrəvan, Göyçə, Dəmir qapı Dərbənd, ucsuz-bucaqsız Cənubi Azərbaycan, Borçalı mahalı... İndi "gəlmə" ermənilər halalca torpağımızda oturub, yenə də torpaq və müstəqillik davası edir. Nakam şairimiz Müşfiqin sözləri ilə deyək: "Adamın üzündə həya gərəkdir!!!" Qəribədir; bəs Qərbi Azərbaycandan didərgin salınmış milyonların vətəni barədə düşünmək lazımdırmi?! Əlbəttə! Bəli! Oradan gələnlərin öz müqəddəratlarını təyinətmə hüququ yoxdurmu?! Bir halda ki, bizimkilər min illər tarixi olan dədə-baba torpaqlarından qovulub, həmin yerlər Qarabağ erməniləri ilə dəyiş-düyüş edilsin. Əlbəttə, bunu ürəyim yox, dilim deyir. Çünkü ermənilər bu ərazilərdən

birdəfəlik qovulmalıdır! Orada da, burada da ermənilərin torpağı yoxdur, ola da bilməz! Nə qədər ki, erməni var, xalqlar üçün problem də var. Əgər "sapı özümüzdən olan baltalar"ın sapı doğransa, biz bütün arxalı köpəkləri yerində oturtmağa, lazım gəlsə, məhv etməyə qüdrəti çatan qəhrəman bir millətik! Amma biri deyir ki, türk deyilik, digərinin ürəyi "böyük qardaş" üçün sixılır və sair və ilaxır. Bunlar da düşmən dəyirmənə su tökmək deməkdir...

VƏTƏNƏ ÇAĞIRIŞ

*Anam, yandım, durma, gəl!
Atam, boynun burma, gəl!!
Namərd qonşu yanında
Heç oturma-durma, gəl!*

Nəhayət, səhbət Azərbaycanda baş verənlərə ünvanlandı. Ermənistana yol çəkilişi ilə bağlı olaraq Qarabağ meşələrinin doğranması uzun sürən bir savaşın başlanğıcı oldu. Xalq hərəkatı başlandı. Artıq ermənilərin zaman-zaman xalqımızın başına gətirdiyi fəlakətlər insanları cana doydurmuşdu. Qanlı Yanvarla imperiya bizi susdurmağa cəhd etsə də alınmadı. Xəmir çox su aparmağa başladı. Bütün dünyani lərzəyə gətirən Xoçalı faciəsi - XX əsrin ən qanlı hadisəsi baş verdi. Minlərlə insan öldürdü, yandırıldı, gülləbaran edildi. Məsum körpələr, güñahsız ağbircəklər, aqsaqqallar qətlə yetirildi, nə qədər insan girov götürüldü. Bir çoxunun taleyindən hələ də xəbər-ətər yoxdur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Xoçalı sakinlərinin bir çoxu Dərələyəz mahalından qaçqın düşənlər idi. Qan dondurulan faciə bütün Yer üzünən insanların dəhşətə gətirmişdi:

*Bıçaq keçdi kürəyindən,
Xəncər dəydi ürəyindən,
Evlər uçdu dirəyindən,
Xocalım, can, Xocalım,
Dərda dərman Xocalım.*

*Düşmən "Türkü vur" dedi,
Körpələri qurd yedi,
Vətən söylədi edi,*

*Xocalım, can, Xocalım,
Oldun viran, Xocalım!*

*Ellərin ah-amani
Niyə qovmur dumani?
Susub tarı, kamani,
Xocalım, can, Xocalım,
Sənə qurban, Xocalım.*

*Qarlı çöllər gəzardı,
İnsan burda azardı,
Düşmən qəbir qazardı,
Özü düşsün, Xocalım,
Odda bişsin, Xocalım!*

*Söylədiyim ağıdır,
İndi qeyrət çağıdır,
Vətən mərdlər bağıdır,
Bitirir can, Xocalım!
Xocalım, can, Xocalım!
Bitsin hicran, Xocalım!!!*

Xocalı faciəsi damarında türk qanı olan hər kəsi intiqama səslədi. Uzaq Arxangelskdə yaşayan, usta Mehdinin nəticəsi olan **Vəzir Orucov** da özünü vətənin harayına yetirdi. Anası Mahi xanım dedi ki, ay oğul, yenicə özünə gün-güzəran qurmusən, niyə gəldin?

-Ana, uşaqlıqdan səndən eşitdiyim söhbətlər həmişə qanımı coşdurub. Ermənilərin xalqımıza, həmçinin usta Mehdi nəslinə çəkdiyi dağların, Xocalı qırğınıñın cavabını verməsək, anamızın südü, vətənimizin çörəyi bizə haram olsun! İndi qisas vaxtı çatıbdır!..

Vəzir dərhal döyüş gedən Marquşavana yollanır. Birdən bir nəfərin kollarında gizləndiyini görür. Yaxınlaşış ermənicə soruşur ki, ermənisən, yoxsa türksən? Qorxa-qorxa deyilən sözlər Vəziri bir az da irəliyə getməyə məcbur edir. Vəzir silahsız, erməni silahlı. Amma Vəzir görür ki, erməni silahı sinəsinə sixsa da, özü əsim-əsim əsir. Vəzir soruşur:

-Burda niyə gizlənmisən?

-Güllə səsindən qorxuram.

-Onda al pasportumu, saxla, silahını isə mənə ver, burdan tərəpənmə, mən gələcəm.

Tüfəngi alıb irəli gedir, döyüşən könüllülərə qوشur. Erməniləri Ağdərəyə qədər qovurlar. Geri qayıdır, görür ki, erməni hələ də kolun dalında büzüşüb

oturub. Pasportunu alır, ermənini də götürüb evlərinə gətirir.

-Ana, bu diğa bizdə qalacaq, girov götürülmüş adamlarla dəyişərik. Amma yamanca qorxaqdır bu erməni, yazıqdır, (yenə də "yazıqdır" deyirik) yemək-zad verin.

Beləliklə, Vəzirin döyüş yolu başlanır.

Onu da qeyd edək ki, Artur adlı həmin erməni Mahi xanımın həyətində hərlənir, ev adamı kimi hər işdə Surxay dayiya (Vəzirin atası) kömək də edirdi. Bir gün Artur yox oldu. Sən demə, neçə gündür itiləyərək pilləkanın altında gizlətdiyi baltanı da götürüb gecə ikən Marquşavan yol ilə qaçıb gedib. Bir müddətdən sonra Rusiyadan - Arturdan Vəzirə məktub gəldi. "Vəzir, sizin yaxşılığınızı unutmaram, Mənim həyatımı xilas etdiniz. Sağ olun. Mən sənə həyatımı borcluyam. Bilin ki, bizi bu döyüşə məcbur ediblər. Yaxşı bilirik ki, Qarabağ Azərbaycan torpağıdır. Amma nə edə bilərik. Bu, yuxarıların fitnə-felidir. Mən daha Ermənistana qayıdan deyiləm. Bəlkə, qismət oldu, görüşdük".

Marquşavanda başlanan döyüş yolu davam edir. Az vaxtda Vəzir qeyri-adi döyüşkənliyi ilə seçilir, Tərtər özünü müdafiə batalyonunda müavin vəzifəsinə təyin edilir.

1992-ci ilin sentyabında Ağdərə bölgəsində Çaldırın uğrunda gedən qanlı savaşda Vəzir ağır yaralanır. Bir az babat olan kimi Arxangelsk şəhərinə gedir, oğlu balaca Camalı gətirir. Bacısı Nənəşə deyir ki, bacı, bu, mühəribədir. Sabah nə olacağını bilmək olmaz. Camalı sənə əmanət edirəm.

*Dağların lalasına,
Gülünə, lalasına,
Mən yanıram balama,
Balam da balasına...*

Vəzir ermənilər üçün bəlaya çevrilmişdi. Adı gələndə tir-tir əsirdilər. Onun başına bir milyon pul ayrılmışdı. Ermənilər Vəziri yerdə, göydə axtarırdılar. Vəzir isə öldürür, yandırır, dağdırır, intiqamı intiqam dalınca alırdı. Vəzir ikinci dəfə yaralanır, tam sağalmamış döyüşə qayıdır. Onu fikrindən daşındırmaq istəyirlər ki, yaran sağalsın, sonra get. Cavab verir ki, vaxt gözləmir. Orada mənə ehtiyac var, getməliyəm. Gedir də.

Qlobus yüksəkliyi uğrunda gedən qanlı savaşı id. Vəzir erməni dolu maşını vurdu, 30-40 erməni alov

içində çabalaya-çabalaya öldü. Bir neçə tankı sıradan çıxardı, nə qədər hərbi texnikanı məhv etdi. Onun iki silahdaşlığını var idi; Vaqif Fərəcoğlu və Kamiloğlu. Döyüş zamanı Vaqifə güllə dəyir.

-Vəzir, məni vurdular.

-Yerini dəyiş, keç bu tərəfə, - deyə Vəzir əmr edir.

Vaqif yerini dəyişən anda Vəzir onun yerinə atılır. Elə həmin məqamda da düşmən snayperlə Vəziri alnından vurur. Vəzir babası Yusuf kimi qəhrəmancasına erməni quzdurları ilə döyüşür, Mahi, Mehri, digər igid sələfləri kimi qəhrəmanlıqla da həlak olur.

*Ələkdə var barama,
Baramanı sanama,
Bacım tutsun çırığı,
Anam baxsın yarama!...*

Yara üstündən yara alan Vəzir həyatdan getdi - Vətən üçün, el üçün getdi. Bu, şərəfli, hər kəsə qismət olmayan bir gediş idi. Oğlunun ad gününü keçirməliydi həmin gün. Evə qayıtmalı idi. Qayıda bilmədi. Körpə Camalın gözləri yollarda qaldı:

*Sağ qayıt, qurban olum,
Baxım gözünə, ata.
Saçım əlinə həsrət,
Üzüm üzünə, ata.*

*Sən gedəli, atacan,
Qəhər yemişəm, qayıt.
Canımı qurbanına
Qurban demişəm, qayıt!..*

(Rayisə Manafqızı)

Mahi nənə zülməmədir:

*Dağdan aşüb gələnin,
Qanı coşub gələnin.
Xoş o kəsin halına,
Halallaşüb ölnin...*

Ölümündən sonra leytenant Vəzir Surxay oğlu Orucova Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı kimi ən yüksək fəxri ad verilir. Ölkə mətbuatı, radio və televiziya Vəzirin qəhrəmanlığı, döyüş yolu, ölümü barədə çox yazıb, çox danışıb. Tofiq Yusifov, Ca-

vansır Məmmədov, Şiruyə, Rayisə Manafqızı və başqları onun barəsində publisistik və bədii yazılar qələmə aldilar. Lakin onun ürəklərdə qərar tutmuş yurd sevgisinin özü də elə bir qəhrəmanlıq epopeyasına bərabərdir. Hələ bu əfsanəvi qəhrəman haqqında çox yazılaceq.

Vəzir haqqında "İllərə sığmayan ömür" adlı yazıda oxuyuruq:

*Olum yolu, ölüm yolu,
Gəlim yolu, gedim yolu,
Yol var dolanbac, çətin,
Yol var əyri, düz,
Getdiyimiz və getmədiyimiz
Nə qədər yol var hələ -
Hələ ki, bilmədiyimiz...*

Nənəş Vəzirin əmanətini - Camalı böyüdü, Camalın toyu oldu. İndi o, hüquqsunas vəzifəsində çalışır. Nənəş - fədakar və vəfali bacı yalnız bundan sonra özü ailə həyatı qurdu.

Haşıyə: Vəzir bir neçə gün idi ki, Şəhidlər Xiyabanında ana torpağın ağuşunda uyuyurdu. Usta Mehdi nəslindən 7-8 nəfər bizə gəlmişdi. Vəzirin həyat yoldaşı Marina axşam reysi ilə Bakıya ucurdu. Hami onu qarşılıamağa getmişdi. Ona telegram vurulmuşdu ki, Vəzir yaralıdır, xəstəxanada yatır. Marinanı evdə səmimi qəbul etdik, ona qayğı, nəvaziş göstərdik. Hami kədəri daxilində gizlədir, candərdi deyib-gülürdü ki, Marina heç nə anlasın. O, xəstəxanaya getmək istədiyini deyəndə cavab verdik ki, narahat olma, qorxulu anlar geridə qalıb, Vəzir yönü bəridir. Burada xəstəxanaya bu vaxt heç kəsi buraxmırlar. Sabah gedərik. Bizim üçün rola girmək, yalandan gülmək, zarafat etmək çox, çox çətin idi. Nə edə bilərdik...

Səhər açıldı. Yemekdən sonra Şəhidlər Xiyabına yollandıq. Yolüstü bir qucaq qərənfil aldıq. Değdim ki, xanım, bizdə adətdir, şəhərimizə gələn qonagi əvvəlcə Şəhidlər Xiyabanına aparırıq. Xiyabana çatdıq. Kişilər hasarın üstünə çıxb Vəzirin qəbrinə tərəf getdilər. Mən söhbətimlə Marinanın diqqətini yayındırırdım. Ürəyimdənsə qara qanlar axırdı ki, ay zavallı, istəyirəm bu faciədən mümkün qədər gec xəbər tutasan. Birdən Marina bərkdən içini çəkərək sola döndü, ildirim sürətilə qəbrə doğru qaçıdı. Mən həm də istəyirdim ki, ona çətin olmasın deyə qarşı tərəfdəki pilləkanla çıxb qəbir üstünə gedək. Mari-

na hasarı qucaqlayıb yuxarı çıxmaga cəhd göstərdisə də çıxa bilmədi. Tez onun əllərindən tutub yuxarı çıxardılar, Daha nə deyim, nə yazım, nədən yazım, necə yazım, söz qurtardı. Mənzəroni təsvir etmək çətindən də çətin idi... (Camal bala! O zaman sən çox balaca idin, körpə düşüncəsinə görə, bir çox məqamlar o qədər də aydın deyildi sənin üçün...)

Tərtərin Xoruzlu kəndinə getdik, Marinanın göz yaşları sel kimi axındı.

Nəhayət, qırx gün başa çatdı. Marina Camalsız vətəninə qayıtdı, Mahi xanım dedi ki, qızım, Vəzirimin nişanəsini aparma, sən cavansan, dözərsən, mən dözə bilmərəm. Bu gün ləyaqətli bir oğul kimi böyümiş, həyatda müəyyən mövqə tutmuş Camal anası ilə müntəzəm əlaqə saxlayır. Deyir ki, "ana, səni çox sevirəm, Amma atamın vətəni Azərbaycan mənim də vətənimdir. Vətənimin bir hissəsi işğal altındadır. Onu necə qoyub gələ bilərəm, axı atamın ruhu inciyər! Lazım gəlsə, mən də atam kimi silah götürüb cəbhəyə yollanacam..."

Bunlar publisist qələmindən vərəqlərə düzülən gəlini gözəl sözlər yox, bir qəhrəmanın vətənpərvər balasının ürəyindən sözünlən nidalar idi!...

OT KÖKÜ ÜSTƏ BİTƏR

*Dünya yaman qarışığı,
Dünya sazdır, biz aşiq...*

Qarabağ savaşının əfsanəvi qəhrəmanlarından biri də usta Mehdi süläləsindən olan Əlyar idi, Vəzir Orucovun qardaşı. Onun döyüş yolu Vəzir gəlməmişdən başlamışdı. İlk dəfə döyüşə Marquşavanda (əsl adı Şıxarxdır) başlayıb. Qarabağ savaşında sona qədər iştirak edib. İki dəfə ağır yaralanıb. İlk dəfə Drambonda minaya düşüb. Bir kəndirə toxunub, ağacdən asılmış mina partlayıb. Qolundan və qızından ağır yaralanıb. Vəziyyəti ağır idi. Bir az babatlaşan kimi dövlətimiz onu müalicə üçün İrana göndərməyi qərara aldı. Lakin Bakı təyyarə limanında Vəzirin həlak olması xəberini eşidib dərhal geri qayıtmışdı.

Dəfndə iştirak edib cəbhəyə yollandı. Yenə dedilər ki, sən yaralısan, sağalmamışan, get müalicə olun, yenə gedərsən döyüşə. "Yox, qardaşımın qanının yerdə qalmasını qəbul edə bilmərəm. Onun qisasını almalıyam", - dedi və... döyüşə getdi. Cəsurluq, qorxmazlıq, inadçılıq sanki usta Mehdi süläləsinin hər bir üzvünün genində, qanında, varlığında,

mənəvi dünyasında qərar tutmuşdu.

Əlyar Ağdam istiqamətində gedən döyüşlərdə igidiyi ilə fərqlənirdi. O, yenə də ağır yaralandı, küroyindən. 13 tikiş vurulmuşdu yarasına. Yenə döyüşdən qalmadı. Elə bil döyüş meydanı, səngərlər onu ahənrüba kimi özünə çəkirdi. Köhnə yara ilə yeni yara onu incitsə də böyük bir cəşğunluqla hamidan irəlidə gedirdi. Tikişlər partladı. Bu dəfə Əlyar artıq yatağa düşdü. 2005-ci ildə Əlyar həmin ağır yaralar dan dünyasını dəyişdi. Qəhrəman ananın qəhrəman oğlu vətən yolunda bütün əzablara qatlaşdı.

Nəhayət, otuz səkkiz yaşında canından artıq sevdiyi Azərbaycanına qurban getdi. Ailəli deyildi. Onun eşqi də, övladı da əziz vətəni Azərbaycan idi.

Haşıyo: Vətən üçün canını qurban verənlər heç vaxt ad, titul, hər hansı imtiyaz barədə düşünməyib-lər. Vəzir və Əlyar da belələrindən idi. Təəssüf ki, Əlyar göstərdiyi qəhrəmanlıqların müqabilində heç bir statusa malik olmadı. Şəhidlər sırasında adı çəkil-mədi. Beləcə... izsiz-tozsuz... Yox, izsiz-tozsuz yox! Ata yurdunda kiçik bir oğul böyüür: balaca Əlyar nakam, qəhrəman əmisinin adını yaşıdır. Yenə, yenə, yenə...

...Vətən sağ olsun! Vətən qarşısında borcunu ləyaqətlə yerinə yetirənlərə eşq olsun!!!

*Ürəyimə qəm dağıdır yüklənən,
Həsrətimdir sarı simdə köklənən,
Bütövlükdür, Böyüklükdür bəklənən:
Təki yaşa, Ana Vətən, sən yaşa!..*

Haşıyo. Qarabağ döyüşlərində İsmayııl adlı bir türk də vuruşdurdu. Çox igid bir döyüşçü idi. Elə hamı onu "Türk İsmayııl" deyə çağırırdı. Sonralar o, azərbaycanlı xanımla evləndi, Bakıda qaldı. Dəmir yol vağzalında polis rəisi vəzifəsində çalışırdı. Döyüş dostlarını heç vaxt unutmur, onlarla tez-tez görüşürdü. Əlyar və Vəzirlə daha möhkəm dost idi... Bu gün də Tərtər bölgəsində türk İsmayııl - Vəzir dostluğu haqqında ehtiramlı danışılır...

Nəhəng Azərbaycan! Ulu Azərbaycan! O taylı-bu taylı, şimalı-cənublu, şərqli-qərbli Azərbaycan! Bölməz Azərbaycan! Böldülər, diddilər, parçaladılar səni! Amma sən ürəyimizdə Bütöv Azərbaycansan! Çünkü Sən Bütövləşəsəksən! Buna zaman gərək! Hələlik Qarabağı - güllə, mərmi yağışında boğulan Qarabağı, uğrunda şəhidlər verdiyimiz Qarabağı qaytaraq, sonrası düzələr!

*Qarabağ vətəndir, vətən seçilməz,
Buz bulaqlar qanlıdır, suyu içilməz.
Şimal-cənub, şərq-qərb - Böyük Vətəndir:
Vətən müqəddəsdir, ondan keçilməz.*

Hamımızın ağbirçəyi, mənəvi dayağı olan Mahi xanım çətin anlarda özünü sindirməzdı, qocalmaq haqqında düşünməzdı, qoşa igidini itirəndən sonra, sanki qocalıq da onu haqladı, yaxasından bərk-bərk yapışdı. Qocalıq onu əyməzdi, dərd əymək istəyir onu.

*Uşaqlıq yuxutək yadında qaldı,
Taleyin payını yığdım ciynimə.
Zaman gəncliyimi əlimdən aldı,
Altımiş da almamışdım eynimə.*

*Elə ki, söylədim ağrı övlada,
Artıq qocalıq da düşmüşdü yada.
Balam layiq oldu vətənə, elə,
Adı qəhrəmantək qaldı dünyada.*

*Düşmən, eşit, yoxdur mənim bir qəmim,
Dəryada batmayıb yelkənlə gəmim?!
Şəhid oldu Mahi, Mehri, Yusuf əmim:
Təki torpağımız qalmasın yada!*

Dərələyəzdən, ümmülikdə Vətən torpaqlarından, az da olsa, danışdıq, yox, hələ ürəyimizi boşalda bilmədik. Qarabağ savaşının qələbə sonluğunu gözləyirik. Bu müjdəni alacağımız günü həsrətlə, inamlı gözləyirik. Dərələyəz, Göyçə, Zəngəzur və... bizi gözləyir, Mahi xanım - 98 yaşlı ağbirçək türk xanımı doğma elini, ata-baba ocağını arzulayır. Əcəl, amansız olma, ona möhlət ver, qoy arzusuna çatsın, yurdunu görsün. Şəhid oğlanlarının, cəmi şəhidlərimizin ruhu sevinsin! O gün yaxındadır!.. Hiyələgər düşmən! Çəkil yoldan, Türk gəlir!!!

"DAĞLAR MARALA QALDI"

Zirvəsi qarlı, sinəsi yaşıl dağlar marala qaldı, otları sarala qaldı. Hələ bilmirik ki, o maralların özünün aqibəti necə oldu...

*Uzaqdan görünən bizimmi dağdır?!
Sinəsi yaşıldır, zirvəsi ağıdr!!!
Marallar, ceyranlar, görəsən, sağdır?!
Gör hansı zamandır, gör hansı çağdır?!*

*Uzaqdan görünən bizimmi dağdır?!
Sinəsi yaşıldır, zirvəsi ağıdr!!!
Yerindəmi buzdan soyuq bulaqlar?
Selə sinə gərir yenə çaylaqlar?!*

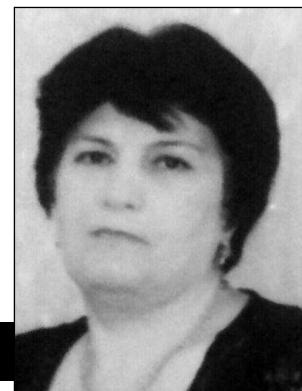
*Xatirimdən silinməyib, silinməz
Gəzdiyim yamaclar, gözəl oylaqlar...
Uzaqdan görünən bizimmi dağdır?!
Sinəsi yaşıldır, zirvəsi ağıdr!!!*

P.S. Ağır bir xəbər: Yazı işiq üzü görməmişdən əvvəl işiqli dünyaya göz yuman ANANIN acı xəbərini eşitdik. Mahi nənəmiz, sevimli Mahi mamamız dünəyinə dəyişmişdi!.. Sinəsi suyu çəgləyən bulaq kimi söz çeşəsi olan gözəl ağbirçayımızın hələ nə qədər deyiləsi sözləri vardi. Təəssüf, çox təəssüf... Gələnlərin sayı-hesabı yoxdu. Bütün Tərtər burada idi. Azərbaycanın hər bölgəsindən insanlar bura axışındı. Ağır izdiham... Mahi, qoçaq Mahi, min oğula bərabər Mahi, qeyrətli Mahi, Vəzir, Əlyar kimi vətən fədailəri yetirmiş Mahi... Dadaşın, Camalın, Fəxrəddinin, Aydının, Ələddinin, Nurəddinin... Usta Mehdi nəslinin saysız-hesabsız davamçılarının çiyinlərində əbdiyəyyət evinə yola salınan Mahi!.. Geniş zalda cərgəcərgə oturmuş el xanımları biri-birinin ardınca bayatılar söyləyir, ağilar deyirdilər. Saatlar keçir, bu insanların sözü qurtarmırırdı, sinələri boşalmırırdı. İlahi, doğrudan da, elimizin nə qədər zəngin bir ədəbiyyati var!!! Məclisin əsas aparıcısı Südabə xanım - mərhum Məhəmməd müəllimin gəlini avazla, kədər dolu səslə bayatılar deyir:

*Mən aşiq, el bərabəri,
Şana tel bərabəri,
Burda bir ana ölüb
Tamam el bərabəri...*

Ruhu şad olsun Mahi mamamızın! Yenə Vətən sağ olsun!!! İgidlər yetirən analar, mərdlər bitirən vətən yenə də yetirəcək, yenə də bitirəcək!

*İntizar Nəbiyeva,
publisist, metodist müəllim, ali dərəcəli,
"XXI əsrin tanınmış maarifçisi"
Beynəlxalq Müsabiqəsinin qalibi*

YAĞMUR ARZU NURI

Alma məzlumun ahını

Alma məzlumun ahını,
Çıxar ahəstə-ahəstə.
Bir də gördün düz yoldaca
Yıxılmsan üzü ustə.

Çalış ki, yaxşılıq elə,
Əl tutmaq Əlidən qalib.
Bu fani dünyada insan,
De, özüylə nə aparıb?

Kimlərəsə pislik etmə,
Könül qırma, qəlb incitmə.
Bir gün dönəcəyin yerə,
Qapını bərk çırpıb getmə.

Dalınca, qoy ağlamasın,
Səni sevib həsrət çekən.
Unutma saf bir mələkdir,
Arxanca göz yaşı tökən.

Hər oturub-durduğunda,
Dua etməyi də bacar.
Allahına bağlı olsan,
Üzünə qapılar açar.

Ölüm döyəcək qapını,
Gələcək hər birimizə.
Günahsız bir bəndə ömrü,
Qoy Tanrı bəxs etsin bizə.

Fələk

Bir oyun oynadı mənimlə fələk,
Əlimdə nə vardı alıb da qaçı.
Bir anda ömrümü alt-ust elədi,
Zəhərli ilan tək çalıb da qaçı.

Uşaqqən ən gözəl uşaqlığımı,
Cavanam deyəndə cavanlığını.
Sağlam can istədim, sağlamlığımı,
Tanrı verdiklərin, alıb da qaçı.

Sevirəm deyərək öyündüyümdə,
Hamiya mən xoşbəxt göründüyümdə.
Daha güləcəyəm zənn etdiyimdə,
Vurdı kürəyimdən, vurub da qaçı.

Aldı ümidi, arzularımı,
Məhv etdi ən təmiz duyğularımı.
Daha cox artırdı acılarımı,
Sağalmaz bir yara, qoyub da qaçı.

Ürəyimdə bir məzar var

Ürəyimdə bir məzar var,
Sevgidənmə, nifrətdənmə?
Ya onu yada saldıqca,
İçimdəki hiddətdənmə?

Ürəyimdə bir məzar var,
Hər gün öna baş çəkirəm.
Hər gün bir daş qoyub üstə,
Daş üstünə daş tikirəm.

Ürəyimdə bir məzar var,
Torpağına gül əkirəm.
Qurumasın deyə güller,
Hər gün göz yaşı tökürəm.

Ürəyimdə bir məzar var,
Ad qoymağın unutmuşam.
Basdası qoyduğum gündən,
"Adsızdı" - deyə yazmışam.

Hardasan

Bir gündə sevincim, həm də ki, qəmim,
Bir gündə agladıb, həm güldürənim.
Bir damla sevincim, dünya kədərim.
Aldığım havamsan, söylə, hardasan?

Mənim bu dunyada yaşam səbəbim,
Bilirsən, sən yoxsan... duracaq qəlbim.
Qalib varlığına həstət gözlərim,
Səni axtarıram, söylə, hardasan?

Yalnız röyalarda qonaq gələnim,
Səhərləri mənə etmisən qənim.
Yerini bilsəydim, inan, gələrdim,
Sırın roylarım, söylə, hardasan?

Hər səhər yenidən doğan ümidim,
Hər axşam günəş tək solan ümidim.
Şöləsi şam kimi olan ümidim,
Əridim şam kimi, söylə, hardasan?

Şipşirin sevgimi acı edənim,
Ağlımı başımdan alıb gedənim.
Bir vaxt vəfaliydim, vəfalı mənim,
İndi vəfazızım, söylə, hardasan?

Bu qalan ömrümdə qəlb yaram mənim,
Axı sən hardasan, xəyal həmdəmim?
Hardasan, səsimə haray ver mənim,
Səni axtarıram, söylə, hardasan?

Qardas

Qırılan qəlblərə dərman olsayıdı,
Dərdinin dərmanı olaydım, qardaş.
Bilsəydim ki, dərdin az yüngülləşər,
Dərdini dərdimə edərdim yoldaş.

Oturub üz-üzə, gəl hərdən deyək,
Mən öz dəndlərimdən, sən öz dərdindən.
İkimiz də qəmdən bir köynək geyək,
Sən hicrandan söylə, mən həsrətimdən.

Gəl, yenilik edək həyatımızda,
Kökündən dəyişək yaşananları.
Yenidən həyata başlamaq üçün,
Silək ömrümüzdən yad insanları.

Unudaq vəfası olmayanları,
Yalandan can deyən neçə canları.
Həm bacara bilsək, həm dözə bilsək,
Tamamən unudaq bu olanları.

Dedilər

Dedilər - Bir ah çək çıxsın canından...
Dedim - Əl çəkmərəm onlu dünyamdan.
Lazımsa heç nəfəs almaram bir an...
Yenə əl çəkmərəm, dönmərəm ondan...
Dedilər - Sevməyib, sevməyir səni...
Dedim ki pərişan etməyin məni.
Onun xəyalını sevmişəm mən də.
Mənim üzüm gülüb xöşbəxt olmuşam.
Xəyalən onunla söhbət edəndə,
Dedilər - Xəyalı sevgi olmayırlar.
Xəyal olan sevgi heç yaşanmayırlar,
Görürük, göz yaşın bir an durmayırlar.
Axan göz yaşı tək sil yaddaşından,
İnsana sevgili olmaz xəyaldan.
Susdum... Dillənmədim... Susdum lal kimi...
Susdum öz sevgimdə günahkar kimi.
Axı... Mən sevmışdım onu yar kimi...
O böyük sevgimi o, yaşatmadı...
Qaldı ürəyimdə bir xəyal kimi...

Eyy daşı, torpağı göyərdən Rəbbim

Dualar etməyi arzu tutmagı,
Nənəmdən, Anamdan hey eşidərdim.
Daşı, divarları göyərdən Allah,
Bizim Arzumuzu göyərt, deyərdi.

Mən təəccüb qalardım, tez soruşardım,
İnsan da belə bir dilək dilərmi?
Qaçıb daş üstündə tez oturardım,
Deyərdim: "İlahi, daş göyərərmi?"

Məcazi anlamda deyilən bu söz,
Uşaq ağlım ilə heç uyuşmazdi.
Bir daşlı torpaqdə çiçək görseydim,
Mənim nəzərimdən heç vaxt qaçmazdi.

Bu gün daş hasarda bir çiçək gördüm,
Mən də Nənəm kimi dilək dilədim.
Eyy daşı torpağı göyərdən Rəbbim,
Mənim arzumu da göyərt, istədim.

Yerlərə düşməsin, sənə əl açıb,
Tutduğum diləyim, tutduğum ahım.
Yeri də, Göyü də sənsən yaradan,
Kömək Öl, dayaq ol, mənə, Allahım.

İNFORMASIYA MÜHARİBƏSİNDE TƏMƏNNASIZ XİDMƏT GÖSTƏRƏN TƏDQİQATÇI

2 avqust 2017-ci il tarixdə Vikipediyaçı, tədqiqatçı-jurnalist Araz Yaquboğlu "Feysbuk"da bir status paylaşmışdı: "Azərbaycanca Vikimənbə ermənicə Vikimənbəni ötüb keçdi. 7564 mətn sayı ilə 32-ci pilləyə yüksəldik. Ermənilər 7556 mətn ilə 33-cü sıradə qaldılar".

Bu statusdan sonra qələm dostumuz Araz bəydən "Karabakhmedia" saytı üçün bir müsahibə götürmək qərarına gəldik.

AZƏRBAYCANCA VİKİMƏNBƏ ERMƏNICƏ VİKİMƏNBƏNİ ÖTÜB KEÇDİ

-Araz bəy, əvvəlcə özünüz haqqında məlumat verərdiniz.

-1973-cü ildə Bərdə rayonunun Yeni Daşkənd kəndində doğulmuşam. Əslən Göyçə mahalındanam - hər iki valideynim Basarkeçər rayonunun Daşkənd kəndində anadan olub.

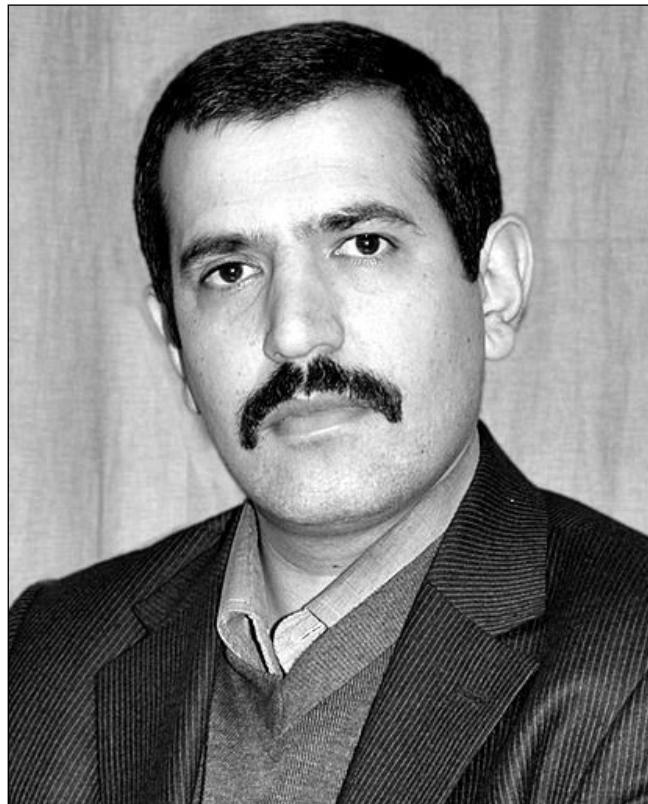
1990-cı ildə orta məktəbi, 1996-cı ildə isə İnşaat Mühəndisləri Universitetini bitirmişəm. Mühəndis ixtisası üzrə çalışmasam da, uzun müddətdir ki, pərdə sahəsində brend marka hesab edilən "Capsella"da dizayner kimi fəaliyyət göstərirəm.

2012-ci ildən "Laçın yurdu" jurnalında baş redaktorun müavini, 2013-cü ilin sentyabrından Azərbaycanca Vikipidiyada idarəciyəm. Yetərmi? (gülür - R.C.)

-2010-cu ildən Azərbaycan dilində olan Vikipidiyada istifadəçi olaraq fəaliyyətə başlamışınız. Bu istək haradan yarandı belə?

-20 ildir ki, boş vaxtlarımda araşdırma ilə məşğulam. Əsasən araşdırılmayan aşiq və şairlər haqqında, nəsil şəcərələri, valideynlərimin vətəni olan Qərbi Azərbaycanla bağlı mütəmadi yazıları hazırlayıb çap etdirirəm. 2010-cu ilin aprelində kiçik qardaşım Elməddin mənə vikipedia saytı haqqında məlumat verdi və bildirdi ki, burada fəaliyyət göstərsəm daha yaxşı olar. Beləcə mən də vikipedia istifadəçisi oldum.

-Siz hazırda həm də idarəcisiz. Ümumi istifadəçilər və idarəçilər arasında yeriniz ne-

cədir?

-Bəli, 2013-cü ilin avqustunda Azərbaycanca Vikipidiyanın (AzViki) idarəcilərindən olan "Cekli" (Tərxan Paşazadə) mənim idarəciliyə namizədliyimi irəli sürdü və səsvermə nəticəsində idarəci seçildim. Onu da qeyd edim ki, hazırda eyni zamanda Vikimedianın üç layihəsində - Vikipidiyada, Vikikitabda və Vikimənbədə idarəciyəm. Bu isə səhv etmirəmsə, AzViki tarixində "Cekli"dən sonra mənə qismət olub.

Azərbaycanca Vikipediyadakı fəal istifadəçilər arasında hazırda 2-ci yerdəyəm. Bu yaxınlarda Vikimediya layihələrində ümumi redaktörlərimin sayı 170000-i keçdi. Bundan təxminən 120000-i Azərbaycanca Vikipediyanın, 18000-dən çoxu VikiMənbənin, 16500-i VikiDataının, 7500-ü VikiKitabın, 4500-dən çoxu Commonsun, 1500-ə qədəri VikiSitatın, 1000-dən çoxu rusca Vikipediyanın, 800-dən çoxu ingiliscə Vikipediyanın, 450-dən çoxu türkcə Vikipediyanın payına düşür. Ümumilikdə Azərbaycanca Vikipediyada 6000, VikiMənbədə isə 4000-dən çox yeni səhifə yaratmışam. VikiMənbədə bunu faizlə ifadə etsək bütün mətnlərin 55%-i deməkdir.

-Azərbaycanca Vikipediyani digər dillərdə olan vikipedia ilə müqayisə etdikdə nə demək olar? Üstünlüklerimizi və nöqsanlarımızı necə dəyərləndirərdiniz?

-AzVikidə məqalə sayı 123000-dən çoxdur. Dünya dilləri üzrə 299 dildə vikipedia var. Bunların sıralamasında biz 53-cü yerdəyik. Əslində pis nəticə deyil. Vaxtilə AzViki bundan da yuxarı pillələrdə olub. Müəyyən təmizləmələr, bir vaxtlar zəif inkişaf və digər vikişərin fəallaşması bizi 53-cü etdi. Amma şərt sira sayında deyil. Əsas odur ki, vikişələr desək "dərinlik göstəricisi" yaxşı olsun. Məsələn, bizdən çox qabaqda olan - 219000 məqaləli qazaxca Vikipediyada dərinlik 9, bizdə isə dərinlik 34-dür. Bu keyfiyyət göstəricisidir.

Bizim dildə olan vikipediaının inkişafını əngelləyən istifadəçilərin azlığı və bu sahəyə marağın çox az olmasıdır. Bilirsiz ki, Vikipedia istifadəçiləri könüllü fəaliyyət göstərir. Ümumiyyətlə, belə bir tendensiya var ki, əgər nəsə bir iş görürsənsə, onun müqabilində maddi qazancın olmalıdır. Vikiidə isə bu yoxdu, çünki könüllü fəaliyyət göstərməliyik. Amma Vikipediaının insanlar üçün çox böyük mənəvi faydası danılmazdır.

-Vikipediyada mənbələrə istinadın vəziyyəti sizi qane edirmi? Bir-birini təkzib edən müxtəlif mənbələrdən istifadə zamanı hansı çətinliklərlə karşılaşırıınız?

-Vikipediaının öz prinsipləri, öz qaydaları

var. Vikiidə olan hər bir ensiklopedik məlumat hər hansı bir və ya bir neçə etibarlı mənbə ilə təsdiqlənməlidir. AzVikidə elə məqalələr var ki, mənbəsi azdı və ya heç yoxdu. Bunlar üzərində də istifadəçilər daim redaktə işləri aparır, mənbələr əlavə edirlər. Mənbə məsələsində Azərbaycan vikipediyacılarının çətinlikləri var. Azərbaycanla bağlı olan digər dillərdəki mənbələrin əlçatanlığı qənaətbəxş deyil. Azərbaycan dilində mənbələrdən istifadə edə bilmək imkanlarımız da məhduddur. Kitabların, jurnalların, qəzetlərin və digər informasiya vasitələrinin canlı linkləri internetdə yox dərəcəsindədir. Vikiidə mənbələrdən istifadə edərkən çalışmaq lazımdır ki, hamı tərəfindən yoxlanıla bilən mənbələrdən istifadə olunsun. Azərbaycanda elektronlaşdırılan bəzi kitablar isə geniş auditoriyaya açıq deyil. Onlardan yalnız kitabxanaların daxilində istifadə etmək mümkündür.

Bir-birini təkzib edən məlumatlar olduqda və hər bir fərqli məlumatın da etibarlı mənbəsi varsa, hər iki fərqli məlumat məqalədə öz əksini tapır. Bəzən belə məsələlər aktiv istifadəçilər tərəfindən geniş müzakirə edilir və yekun nəticə məqalədə öz əksini tapır.

-Bizimlə müharibə vəziyyətində olan Ermenistan vikipediyacıları ilə informasiya savaşında yerimiz necə görünür?

-Qısaca deyə bilərəm ki, bəzi məsələlərdə ermənilərdən geri qalırıq. Onlar informasiya baxımından (özü də yalan informasiya) bizdən daha geniş şəbəkəyə malikdirlər. Məsələn, xərici dilli vikişələrdə Qarabağla bağlı məlumatlarda bəzən istədiyimizə nail ola bilmirik. Ukrayna dilində olan vikiidə Qarabağın kəndləri ermənilərin hazırda adlandırdıqları qondarma adalarla göstərilir. Eləcə də bunu fransızca vikiyə də aid etmək olar.

-Bu sahədə də ikili standartlar mövcuddurmu? Haqqımızda gedən yanlış məlumatların doğru variantını dünyaya necə çatdırırsınız, daha doğrusu çatdırı bilirsinizmi?

-Vikipediaının əsas prinsiplərindən biri məhz məqalələrin tərəfsiz yazılmasıdır. Əslində ikili standartlar Vikipediyada yolverilməzdirlər. Amma bəzən buna rast gəlmək mümkündür.

Bu da bədnəm erməni qonşularımızın arzuolunmaz fəaliyyəti nəticəsində baş verir. Bəzən Azərbaycan vikipediyaçıları öz haqq səslərini sonacan çatdırıb istədiklərinə nail ola bilmirlər. Bununla yanaşı, deməliyəm ki, bir neçə vikiçilərimiz var ki, ingiliscə, almanca, rusca, gürcüçə vikipediyalarda Azərbaycanla bağlı yaxşı məqalələr yazılırlar. Hətta o məqalələrdən status alanları da var. Yəni, həmin məqalələr xarici vikiłerdə ana səhifəyə də çıxır.

-Araz bəy, gələk bu günlərdə Feysbukda paylaşıığınız statusa. Ermənicə Vikimənbəni necə keçə bildik?

-Bilirsiz ki, Vikimənbə on iki Vikimedia layihəsindən biridir. Burada müəllif hüququ ilə qorunmayan və çap olunmuş əsərlər yerləşdirilir. Bu layihə Vikipediyanın sonra demək olar ki, ən populyar ikinci layihədir.

Feysbukda da yazdım kimi, bir il önce, 30 iyul 2016-cı ildə Feysbukda bir status paylaşaraq söz vermişdim ki, bütün dillər üzrə 37-ci sıradan AzVikimənbəni daha ön sıralara qaldırmamağa nail olacam. Fikrim o idi ki, ermənicə vikiłmənbəni ötüb keçməklə Azərbaycanca Vikimənbə ondan daha ön sıralarda olsun. Düzdü o vaxt düşünürdüm ki, bunu bir neçə aya edəcəm. Amma buna bir ilə nail ola bildim. 2017-ci il avqustun 2-də axır ki, istəyimə çatdım. Azərbaycanca Vikimənbə ermənicə Vikimənbəni ötüb keçdi. 7564 mətn sayı ilə 32-ci pilləyə yüksəldik. Ermənilər 7556 mətn ilə 33-cü sıradan qaldılar.

Maraqlıdır ki, fəaliyyətim zamanı tez-tez statistikaya baxırdım. Hər pillə qalxdıqca görürdüm ki, ermənilər də irəliləyirlər. Özü də daha sürətlə. Onlarda aktiv istifadəçi çox, bizdə isə həddindən artıq az idi. Təvazökarlıqdan uzaq olsa da deməliyəm ki, bəzən Vikimənbədə tək çalışırdım. Fərqi 50-yə çatdırırdım, növbəti yeniləmədə baxırdım ki fərq 100-ü keçib. Görünür ki, onlar da bu "yarışma"ya baxırmışlar. Gec də olsa əsas odur ki, dostlar qarşısında verdiyim sözə əməl edə bildim. Bundan sonra da çalışacam ki, bu üstünlüyü qoruyub saxlaya bilək.

-İndiyədək görülən işlər təqdirəlayıqdır. Bəs gələcək üçün əsas hədəfləriniz nədir?

-2014-cü ilin sentyabr ayında yaranan "Azərbaycan Vikimədiçiləri" istifadəçi qrupu Azərbaycan Vikipediyaçılarını birləşdirən yeganə qrupdur. Qrup "Mövzulu aylar" təşkil edir. Üç ildə 30-dan çox müxtəlif mövzuları əhatə edən "Mövzulu aylar" keçirilib. Qaliblər müxtəlif hədiyyələrlə mükafatlandırılıb. Bunlar hamısı AzVikinin inkişafına təkan verən amillərdir.

Artıq "Azərbaycan Vikimədiçiləri" istifadəçi qrupunun səyi nəticəsində həmin qrup bir neçə ay önce "Azərbaycan Vikimədia Könüllüləri" İctimai Birliyi kimi dövlət qeydiyyatına da alınıb. İndi AzViki daha sürətlə inkişaf edəcək. İctimai birliyin ilk təşəbbüsü - 12-13 avqust 2017-ci il tarixlərində Qax rayonunun İlisu kəndində keçiriləcək "Vikidüşərgə" məhz Vikimədia Fondu tərəfindən dəstəklənib. Bütün bunlar AzVikinin inkişaf etdiyini göstərir və gələcəyə xoş ümidi lərlə baxmaq qənaətimizi gücləndirir.

-Araz bəy, siz "Mövzulu aylar" deyəndə 2015-ci ildə saytımızda gedən "Övladlar atanı geridə qoydu" başlıqlı xəbər yadına düşdü. Sizin ailə "Vikipediyaçılar ailəsi"di.

-Düz xatırlayırsız, Ramil bəy. O vaxtı oğlum Təhmasib və qızım Firuzə Nəsiblilər məni "Olimpiya oyunları ayı" mövzusunda geridə qoyaraq 1-ci və 2-ci yeri bölüşdürümdürdülər. Bəzim ailəni "Vikipediyaçılar ailəsi" hesab etmək olar. Çünkü, övladlarımdan başqa kiçik qardaşım Elməddin Hacıyev də vikipediya istifadəçilərindən biridir.

-Avqustun 1-i sizin doğum gününüz idi. 44 yaşınız tamam oldu. Bu münasibətlə saytınızın kollektivi adından siz təbrik edirik. Sərr deyilsə, ən yaxşı hədiyyəni kim verdi?

-Çox sağ olun. Minnətdaram. Məni zəng edərək, mesaj yazaraq, status paylaşaraq, hədiyyə verərək təbrik edən bütün doğmalarıma, dostlarımıza siziniz vasitəsilə çox sağ olun deyirəm. Bir az qəribə səslənsə də, Vikimənbədə erməniləri geridə qoymağın özü ən böyük hədiyyəm oldu.

*Ramil Cəbrayıl,
Vikipediya istifadəçisi
Karabakhmedia.az*

ƏLƏDDİN ƏZİMLİ

SÖZə dəyər verən şair

Poeziya kəhkəşanın zirvəsində söz yox ki, əsl söz sahibləri, hər misrada böyük hikmətlər yaranan dahilər dayanır. Şübhəsiz ki, klassik yazıçılarımız, xalqın sevimlisinə çevrilmiş ustad nasirlərimiz də onlarla bir sıradadır. Səmimi olaraq etiraf etməliyik ki, belə dahilərimizlə yanaşı, ədəbi aləmdə şəhərdə yazib-yaradanlarla bərabər bölgələrdə də yetərinçə istedadlı şair və yazıçılarımız da vardır. Cəlilabad rayonunun Alar kəndində yaşayan, yazib-yaradan belə şairlərdən biri də Ələddin Əzimlidir. Onun poeziyamızın müxtəlif janr və üslubunda yazdığı şeirləri həyatımızın bütün sahələrini əhatə edir. Şairin qələmə aldığı şeirlərin əsas mövzusunu vətənpərvərlik, el-obaşa, doğma torpağa bağlılıq, vətən təəssübkeşliyi, ata-ana məhəbbəti, dostluq, sevgi və sədaqət, təbiətə vurğunluq, inam və etibar təşkil edir.

Sözə dəyər verən, onun qədrini bilən, özünü sözün əsiri hesab edən söz aşıqlərindən olan şair dostum Ələddin Əzimli ilə eyni orta məktəbdə müəllim işləmişəm. Mən həmin məktəbdə İngilis dilini tədris edirdim, o isə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı. Əllədin müəllim həm yaxşı yoldaş, həm etibarlı, sədaqətli dost, həm də erudisiyalı müsahibdir. Onunla günlərlə söhbət etsən yorulmazsan. Çünkü bu insanın həm də müsbət aurası var. Onunla söhbətdən sonra hər bir adam özündə mənən rahatlıq tapır, ruhən dincəlir.

(Davamı səh.33-də)

Sirli dünyam

Cevirsən dünyani astar üzünə,
Nələrlə üzləşər, nələr görərsən?
Baxma yol ötənin yalan sözünə,
Başına yayda qar ələr, görərsən.

Gedərsən, gedərsən, yolun tükənməz,
Səndən pələng qorxmaz, qurd da çəkinməz.
Ağır siqlətindən div də çəkinməz,
Üstünə qayalar gələr, görərsən.

Baxsan çox ucaya, papağın düşər,
Süfrənin başında gör kim əyləşər?
Sənə təsir etməz nə kədər, nə şər,
Üzünə mələklər gülər, görərsən.

Sözün də alıdır, özün də ali,
Başının üstündə hökmlü əli.
Bir igid xəncərlə qoruyan eli,
Düşməni yüz yerdən gələr, görərsən.

Başına qiymətli bir tac bağlayan,
Hikmətdən söz qosub sən gur ağlayan
Ələddin, kövrəlib işdir ağlayan
Qəfil əl gözünü silər, görərsən.

Yazıya gəlməyən şeir

Keçir ürəyimdən
keçir bu şeir.
Ancaq nə sirdirsə,

O, SÖZə həmişə ehtiyat və hörmətlə yanaşaraq, harda nə və necə danışmağı bilən şairdir. Ələddin müəllim danışarkən kimsənin xətrinə dəymək istəməyən, genişqəlbli, səmimi, dinləyicilərini özünə cəlb etməyi, onların könüllərinə yol tapmağı bacaran şairdir.

Ələddin müəllimin bu yaxınlarda "UniPrint" nəşriyyatı tərəfindən növbəti "Sən"adlı şeirlər toplusu işiq üzü görüb. Qeyd edək ki, şairin ilk şeirlər kitabı olan "Yarımçıq yuxular" 2004-cü ildə nəşr olunub.

Şair Ələddin Əzimli böyük SÖZə həmişə önəm, dəyər verir, onun qədrini bilir. Bir dəfə şair dostumla söhbətində o, dedi: "Qardaş, bəzən mən sözün əsiri oluram, ondan heç bir yana qaça bilmirəm. Bəzən də SÖZ məni ağrı-acılar-dan, yorğunluqdan, yersiz düşüncələrdən xilas edir".

O, sözə ehtiyatla yanaşır, gözəl sözlərin naşı ağızlara düşməsini, onun aşağılanması istəmir, söz bazarında SÖZün dəyərini uca tutmağa çalışır. "Söz" şeirində dediyi kimi:

Bu söz

Hardan düşüb

Yol üstünə?

Tuş olacaq

Hər yetənin daşına.

Axırda çırplacaq

Yoldan ötən maşına...

Şair eyni zamanda SÖZün şəklini, tablosunu çəkmək istəyərək ona necə dəyər verdiyini göstərməyə çalışır:

Sözdən şəkil çəkmək istəyirəm

Üzümdəm şərab çəkilən kimi...

Ədəbi mühitdə kifayət qədər tanınan Ələddin Əzimlinin imzası "Xəzan" jurnalının oxucuları üçün də yeni deyil, jurnalın bir neçə sayında onun şeirləri dərc edilib. Şair jurnalda yeni şeirlərini göndərib.

Şair dostuma yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Camal ZEYNALOĞLU,
yazıçı-publisist

yaza bilmirəm.
Uçur əllərimdən,
uçur bu şeir,
Saxlayıb
mənasın yoza bilmirəm.
Oturub baxıram sığallı misralara.
Nədənsə,
Sözləri yan-yana düzə bilmirəm.
Demək məndən qüvvətlidir,
Güclüdür bu şeir.
Odur ki, dəftərə,
Yaziya - pozuya gəlmir.
... bəlkə də vaxt udur,
Zaman gözləyir.

Bu şeir

Istiydi, durmuşdum ağacın altda,
Qəfildən qəlbimə doldu bu şeir.
Çətin işlər varmış belə həyatda,
Ağlımı başımdan aldı bu şeir.

Yazdım, yazdığını oxuyamadım,
Hərfini, sözünü yoxlayamadım.
Çalışdım ki, yatım, yuxlayamadım,
Anam tək laylamı çaldı bu şeir.

Gözəl sözlərinin dalınca qaçdım,
Ona çatmaq üçün çox qapı açdım,
Axırda qəfildən göylərə üçdüm,
Məni də dalınca saldı bu şeir.

Bir an dayanmadı, nə mən dayandım,
Özümü bir şirin röyada sandım.
Çox şeyi anladım, çox şeyi andım,
Gördüm ki, bir sonsuz yoldu bu şeir.

Səndən çox uzaqmiş bu sevgi ani,
Ruhumu tərpədən duyğular hanı?
Ələddin, bu imiş əzabın sonu -
indi yad yanaqda xaldı bu şeir.

Daş ömrü

Demə,
Daş da həsrətdən oxşuyarmış
Lal quşlar kimi.
Bəzən də ağlayarmış
Buludlar kimi.

İnsanı vəcdə gətirərmiş
Vahiməli təlatümləri.
Naləsi yenidən oyadarmış,
Sönmüş dərdləri.
Daş ömrü yaşamaq,
Bulud olmaz,
Bunu sınamaq çox ağırmış,
Yaman çətinmiş.

Vətən

Qayadan
Qırıq - qırıq qopan
Mərmi timsalı
Qəlpəsən, Vətən!
Yenə də
Ruhuma çökmüsən.
Gözümün önünə
Gəlmisən, Vətən!
O qərib yurda
Tonqal çatacağam didərginlərin,
Isinə bilsinlər -
Oduna, Vətən!
Məni çağır çatanda
Güçüm çatana qədər
Yetim dadına, Vətən!

Özümüz

Alnını söykəyib
Sərhəd dirəyinə.
Körpə bir quşcuğazın
Qırıq,
Həzin,
Yarımçıq bir nəğməsini
Köçürmək istəyir ürəyinə.
Vaxt keçir,
Bitmək bilməyir zaman.
Hər şey ötəri,
Hər şey an - an.
Bəlkə,
Qayıdaq geriyə -
Özümüzə.
Olduğu kimi baxaq
Hər şeyə!..
Nur gəlsin gözümüzə.

Yalvara - yalvara

Üz tutaq
Gedək sabaha.

Gedək
Yerə - göyə baxa - baxa.
Gedək,
Yalvara - yalvara Allaha!

Ayım - ulduzum

Hər gün boyu artan,
Uzanan bu qız,
Zəriflik, gözəllik
Qazanan bu qız,
Yuxusunda
Şadlıq görür, toy görür.
Yuxusunda gəlin köçür,
Ev kurur.
Işin avand olsun,
Yuxun çin olsun!
Sevgin
Səadətə səni aparan
Ağappağ göyərçin olsun.
Yuxundan gur gəlsin
Çal - çağır, qızım,
Mənim şirin qızım,
Mənim bal qızım,
Mənim nağıl qızım,
Ayım - ulduzum.

İsti və soyuq

əllərin
bumbzdur nəsə.
Qar yox,
Deyəm saxtadır,
Üşüyürsən.
Qəribədir,
Səbəbini
Məndən niyə sorușursan?

Sənsizlik

Sənsiz
Keçən günlərin
Işığı az,
Dərdi çox.
Bu dərddən, bu kədərdən
Hisslərim oyuq - oyuq.
Qarşidan payız gəlir,
Dirəkdəki lampalar
Lap elə bizim kimi
Gözləmir. Soyuq - soyuq.

Sükut

Sükut -
Daş dilidr.
Danışır eşitmırıq -
Dediklərini,
Qəlbən söylədiklərini.
Vaxt gələcək,
Biz də
Sükuta qərq olacayıq.
Bir anlıq yox,
əbədi sükuta.
əlvida söyləyəndə
həyata!

əsil şeir

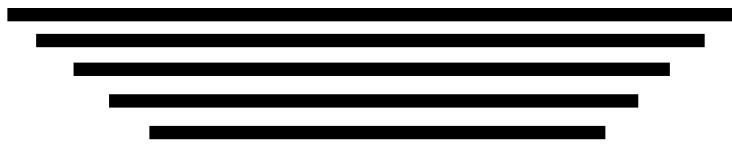
əsil şeir
qəlb ağrısı,
göz yaşıdır.
Baş daşıdır.

əsil şeir
candan qopur,
qəm qoxuyur
qan qoxuyur.

əsil şeir
yazılmayıb hələ.
Boğazından
Asılmayıb hələ.

Bürkülü gecə

Qəfil başladı yağış,
Bir neçə an çəkdi.
Gözlənilmədən də
Susdu,
Kəsdi yağış.
Bürkü çökdü ətrafa
Düşünməyə
Hal qalmadı daha.
Qııldım
Bu yay gecəsinin
Boğucu havasına.
Gecəni keçirdim belə.
əritdim qaranlığı,
damcı - damcı ,
gilə - gilə.

NEMƏT BƏXTİYAR

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,

"Qızıl Qələm" Media mükafatı laureati

31 iyul 1989-cu il - Laçın hadisələri

*(Ötən əsrin qəhrəmanları bizi qınamasa yaxşıdı...
və yaxud da Laçın hadisələri haqqında)*

"Kişi" adı yalnız hərfi məna daşımır, "kişi" adı həm də Torpaq, Vətən, el-oba qeyrəti çəkənlərə, insanlar üçün faydalı işlər görməyə can atanlara, bu yolda canını qurban verənlərə şamil edilmişdi. Mən bu teoremi isbat etmək iqtidarında deyiləm...

Adamın arxalandığı, inandığı güvənc bir yeri olanda, baş verən hadisələrə, ötən günlərə görə ürəkli olursan, iftixar hissi ilə öyünürsən, bəzən də arxayılaşaraq başımızın altına yumşaq yastıq qoyurు. "Qoyunu qurda tapşırmaq" kimi atalar sözü adamın yadına düşür. Birdən də iş-işdən keçəndən sonra gözlərimizi yumub-açanda görürük ki, böyük bir fəlakət qapımızın ağızını kəsibdi. İş-işdən keçəndən sonra heyfslənirik, bu da fayda verməz - deyiblər...

Tarixən bu hadisələrə görə çox öyünmüüşük. 1919-cu ilin fevral ayında Zabux dərəsində (Laçın rayonu) erməni generalı, müsəlmanların qatı düşməni olan, tayqlaş Andronikin 30 minlik daşnak ordusunu, 1871-ci ildə Zəngəzur qəzasının Qasımıshağı obasında (hazırda Laçın rayonunun Qurdqajı kəndində) anadan olmuş **Sultan bəy Paşa bəy oğlu** darmadağın etmişdi.

O vaxtlarda bu hadisələri görənlər deyirdilər ki, ermənilərin meyidlərinin iyi, qoxusu düz beş il "Qanlı dərə" adlanan həmin yerlərdən çəkilməyibdir. Bu mənzərəni ancaq qurd-quş sona çatdırılmışdı. İyin, qoxunun dərdindən buralarda yaşayan sakınlar epidemiyadan uzaq olmaq üçün bir müddət məkanlarını müvəqqəti olaraq dəyişməli olmuşdular. Bu xof bütün er-

məniləri lərzəyə salmış, qorxudan canlarına vəlvələ düşmüş, başlarını götürüb qaçmağa məcbur olmuşdular.

Sultan bəyin adı gələndə gizlənmək üçün "siçan yuvası" axtarış özlərini ora "soxmağa" məqam axtarırımsılar. Hələ bir müddət erməni ailələrində təzə ana-dan olan uşağı tərbiyə etmək məqsədi ilə bu yönümdə "yetişdirmək, qorxutmaq üçün" "ay dığa", "susura" "Türk yeqala" - deyə tənbəh edərmişlər. Müsəlmanları, türkləri özlərinə "düşmən" obrazında, adam öldürən, qan içən kimi tanıdan erməni valideynlərinin "tərbiyə verdiyi", böyüdüyü "dığa" da bu cür düşmən xisləlli olmalıdırı, bu ənənəni tarixi boyu yaşıtmaga çalışacaqdırlar.

XX əsrin ilk günlərindən Qarabağda "Böyük Ermenistan" yaratmaq xülyasının qarşısını məhz Zabux dərəsində (Laçın rayonu) Sultan bəy Paşa bəy oğlu yerli sakinlərdən təşkil etdiyi dəstənin qəhrəmanlığı ilə almışdı. Andronikin Qarabağı, sonra isə Gəncəni işgal etmək, Stepan Shaumyanın bolşevik-daşnak hərbi hissələri ilə birləşərək Şimali Azərbaycanda erməni hakimiyyəti qurmaq planını alt-üst etmiş oldu.

Bu hadisələrin yaranma səbəblərindən biri də belə olmuşdu. Andronik üç dəfə Sultan bəyin yanına qasid göndəribdir ki, mənə icazə ver ordu ilə Qarabağa keçim. O, isə buna əhəmiyyət verməmişdir. Sultan bəyin qardaşı, Azərbaycan Demokratik Respublikasının ilk hərbi naziri, ikinci hökumətdə əkinçilik naziri və Qa-

rabağın general-qubernatoru Xosrov bəy Sultanovla görüşəndə bu məqamları açıqlayır ki, bəs Andronik məndən icazə istəyir, ordusu ilə birlikdə Qarabağa keçsin. Xosrov bəyin cavabı belə olur:

-Zəngəzurda, Basarkeçərdə at oynatmayı az deyil, hələ bir Qarabağa da göz dikibdi, bəs onda namusumuz, qeyrətimiz yoxdu? - demişdi.

Bu sözdən sonra Sultan bəy öz planlarını fikirləşməli olur. Necə? Bir "tayqulaq dığa" sinəmizin üstündə at oynadıb Qarabağa pis niyyətle keçməlidid? Namusumuz da, qeyrətimiz də vardır - deyə fikirləşmişdi.

Bu dəfə görüşə Andronik özü gəlir. Fikrini yenə də bildirir. Xahiş edir ki, icaze verin, öz dəstəmələ Qarabağa keçim, mənə xəbər gəlib çatıb ki, orada yaşayan ermənilərin güzəranları yaxşı deyil, onlara mənim köməyim lazımdır. Bir də ki, xəcalətli qalmaram. Sultan bəy qayıdır ki, mənim də şərtlərim var. Bir o qədər əli silahlı əsgərləriniz atla gəlib mənim ərazimdən keçməsi adamları təşvişə sala bilər. Məsləhətdirssə bu işlərdə mənim adamlarım da sizə köməkçi ola bilərlər. Birinci növbədə əsgərlərin tüfəngləri, hərbi sursatları atlara yükləsinlər, qəflə-qatır birinci gəlib keçsin. Sonra isə mənim işarəmi gözləyin, sizin də əsgərləriniz piyada, sakitcə, yavaş-yavaş gəlib keçsinlər, onda mən razılıq verə bilərəm - deyir. Andronik bu şərtlərə razılaşır, razı qalır və "görüşərik" deyib atını qamçılayıb gedir.

Sultan bəy kəndlərdə fəaliyyət göstərən adamlarını başına toplayıb planını bəyan edir. Onun ən yaxın silahdaşı Dəyirmandərəsi kəndində (Cağazur kəndində) yaşayan qorxmaz cəngavər dostu Ağaməmməd (ona bəzən Ağaməd də deyirmişlər) ilə məsləhətləşərmişlər. Ağanusdan, Musurmanlardan, Qozdudan, Kalafalıqdan, Şamkənddən, Şəlvə dərəsindən, Mişnidən, Alxaslıdan, Qoşasudan, Qaraçanlıdan, Qorcudan dəstə başçıları öz dəstələri ilə birlikdə müəyyən olmuş mariqlarda, keçidlərdə dayanıb əmr gözləyirlər. Məmmədəli adlı əsgərin yaxşı səsi olduğu üçün, indiki Laçinkənddən bir fit verəndə onun səsi Ağamədə qədər gedib çatarmış. Silahlar yüklənmiş qəflə-qatırlar (atlar, eşşəklər, qatırlar) çaya çatanda bələdçilər karvanın istiqamətini Şəlvə dərəsinə yönəldilər. Abdallar kəndində gözləyən bələdçi işarə-fit verir. Andronikin dəstəsi yola düşür. Zabux çayından keçmək üçün əsgərlər xeyli ləngiməli olurlar. İkinci çayı da keçmək üçün xeyli vaxt keçir. Və dəstənin axırıncı əsgəri görünməz olandan sonra, o tayda, bu tayda pusquda olan Sultan bəyin əsgərləri düşməni atəşə tuturlar. Bütün günü "Qanlı dərə"dən tüfəng səsi eşidilir. Əmr verilmişdir ki, Andronikin dəstəsindən bir nəfər də olsun sağ qalmamalıdır. Müşahidəçilər xəbər çatdırıldılar

ki, bəs üç gündən sonra böyürtkən kolunun içində üç erməni gizləniblər. Sakitlikdən istifadə edən düşmən əsgərləri bir-bir gizləndikləri yerdən çıxıb Cicimli istiqamətinə tərəf qaçıb canlarını qurtarırlar.

Bu qanlı hadisənin səbəbi ondan ibarət olmuşdur ki, erməni daşnak ordusunun Qarabağda yaşayan azərbaycanlılara qarşı hazırlanan məkrli, milli, genetik təmizlənmə planı həyata keçirilsin, bu ərazidə bir nəfər də olsun azəri türk qalmamalıdır.

Ancaq bu hadisələrin yaranma səbəblərini özləri bilərəkdən həyata keçirmişdilər. Andronik özü bilirdi ki, Sultan bəy ondan qat-qat qüvvəli, cəsur sərkərdədi, onun arxasında qeyretli, namuslu eli-obası durmuşdu, çünki o adamlarına inanırdı.

Artıq bolşeviklərin Qızıl Ordusu Azərbaycanı sovetləşdirməyə gəlmədi, Sultan bəyin Hacışamlı kəndində olan çay mülkünə nəzarət edirdi. Sultan bəy isə başının dəstəsi ilə üzbüzdəki meşədə, Şəlvə çayının sol yamacında qərar tutmuş, Kər-kordan meşəsinə sığınib, tərk etməyə məcbur olduğu evini, illər boyu əkib becərdikləri, min bir qayğısını çekdiyi bağlı uzaqdan müşahidə edirdi. Bir o qədər göstərdiyi qəhrəmanlıq şücaətinə görə heyfələnmədi. Ancaq axırdanaxıra bərk kövrəlmüşdi, bilirdi ki, Qızıl Orduya gücü çatmaz. Odur ki, Sultan bəyin ürəyi dolmuşdu, dərin dən nəfəs alıb bir bayati çağrıdı:

*Əzizinəm, yar qana,
Yar dərdini yar qana,
Aləmə siğmayan canım,
Siğınıbdi yargana.*

Çar Rusiyası iflasa uğradıqdan sonra bolşeviklər hakimiyyətə gəlməli idilər. Onlardan miras qalmış bəzi adət-ənənələri, qanunları, idarəetmə işlərini davam etdirməyə məcbur oldular. Çünkü fəaliyyət göstərmək iqtidarında deyildilər, savadlı kadrlara böyük ehtiyac vardı, əsas strateji məramnamə yoxdur, yenisini işləyib hazırlanmaq lazım idi. Qafqazda xeyli tayfalar, milletlər yaşayırırdı, onların arasında Azərbaycanlılar çoxluq təşkil edir, ipə-sapa yatırıdlar, bəzən qanunlara tabe olmaqdan boyun qaçırırdılar. XI Qızıl Ordunun gücündən istifadə edərək adamları, dinc sakinləri öldürərək Bakını işğal etdilər. Ordunun tərkibində erməni millətindən olan əsgərlərin, zabitlərin sayı çox idi.

Zaqafqaziya Bolşeviklər Partiyasının xətti ilə Xəzər dənizi sahili boyunca muxtarlıyyət təşkil olunmasının qarşısının alınması üçün Nəriman Nərimanov əsl təəssübəşlik və vətənpərvərlik göstərərək V.İ.Leninlə dia-loqa girdi və buna da nail oldu. Gürcüstan, Azərbaycan və xeyli sonralar axırda Ermənistən Respublikasının ya-

ranması, təşkili üçün əzəli azərbaycanlıların yaşadıqları dədə-baba torpaqlarının üzərində bərqərar olmağa başladı. Bu torpaqların üzərində yaradılan Ermənistən SSR-nin mütləq şəkildə yaradılması onlar üçün vacib idi. İngilisləri, türkləri sığışdırıb sərhəddən yola saldılar.

Bir yandan da keçmiş SSRİ-nin "Xalqlar dostluğu" şüarı başımızın üstündə dalgalanaraq başımızın altına yumşaq yastıq qoydu. Laçın rayonu günü-gündən inkişaf etməyə başladı. Adamların firavan yaşaması üçün başları işə, əməyə qarışdı. Qorxusuz, heç nədən çəkinmədən yaşamağa davam elədilər. Bir şəhər, bir "Qayığı" qəsəbəsi, 125 kənd, 48 sənaye, 63 kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan kolxoz və sovxozi, 217 mədəniyyət evi, tarix-diyarşünaslıq muzeyi, 101 təhsil, 142 səhiyyə müəssisəsi, 462 ticarət, 30 rabitə şöbəsi, 2 avtonəqliyyat və müxtəlif təyinatlı istehsalat müəssisələri fəaliyyət göstərirdi. Laçın rayonunda (Laçın şəhərində 15 minə yaxın) ümumiyyətlə 60 minə yaxın əhalisi "başını aşağı salıb" öz işləri ilə məşğul olurdular.

Fevral ayının 23-ü, SSRİ Silahlı Qüvvələrinin yaranması günü kimi bayram edərdik. Bu bayrama bəzən kişilərin bayramı da deyərdik və bir-birimizi təbrik edərdik. Belə bir xəbər ildırım sürəti ilə hər tərəfə yayıldı. Bəs, Xankəndində 1988-ci ilin 23 fevral gündündə SSRİ Silahlı Qüvvələrinin yaranması günü nümayişində, ermənilər "Böyük Ermənistən" yaratmaq xülyası ilə "arzularını" bildirdilər. "Qarabağ bizimdir" şüarları səsləndirməyə başladılar. Bir neçə gün çəkən bu nümayişə Moskvadan münasibəti belə oldu: "Vremya" programı guya xalqların oyanması, demokratiya, müstəqil özünü idarə etmək kimi don geyindirdi. Kərgicahən kəndi inkişaf edib böyüdü. Burada yaşayan azərbaycanlıların çox hissəsi Xankəndində fəaliyyət göstərən idarə, müəssisələrdə, zavodda və fabriklərdə işləyirdilər. Xankəndi şəhərdaxili avtobus marşrutu kəndə qədər gedib-gəlirdi. Bu işlərdən xəbəri olmayanlar təzyiqlərə məruz qalmağa başlıdlar. Xəsarət alanlar da oldu. Kərgicahana gedib-gələn avtobus marşrutu kəsildi. Adamlar kəsə yollarla Şuşaya üz tutdular. Fövqəladə vəziyyət elan olundu. Arkadi Volsk hakimiyyəti bərqərar olmağa başladı. SSRİ Ali Sovetinə deputat seçil-

mək üçün Şuşalı seçicilərin görüşünə gəldi. Xalqların, millətlərin dostluğu haqqında möizə oxudu. Sonra isə tribunada danışarkən sözü ağzında qaldı, yarımcıq tribunadan salındı, Şuşadan qovuldu. Bu hadisəyə görə Şuşada yaşayan xeyli sakinlər incidildi, ora-bura çağırımlı oldular.

Laçında isə yaşayan erməni Qurgen Engels adına kolxozda sədr vəzifəsinə irəli çəkildi. Sonra isə Mərkəzi rayon xəstəxanasında, təcili yardım stansiyasında müalicə-feldşeri sahəsində, onun həyat yoldaşı Anna isə xəstəxananın doğum şöbəsində mamaça-tibb bacısı işlədilər. Qurgen və onun arvadı Anna sonralar öyündülər ki, biz öz vəzifə borcumuzu "yerinə yetirdik". Azərbaycanlılardan o ki, var qisasımızı çıxmışq. Oğlu Seryoja isə Laçın rayonunun inzibati ərazisinin meşələrində ağacların başına ağ parça bağlamaqla hava ilə Xankəndinə uçan vertolyotlara istiqamətlər vermiş. Kinkor usta, arvadı Verenka yol idarəsində partkom işləyirdi. Arfeniya 1 nömrəli Laçın şəhər orta məktəbində müəllimə, Tamara isə mağazada satıcı vəzifəsində xidməti vəzifələri yerinə yetirmişlər. Onlara "gözün üstə qaşın var" deyən olmadı. Çünkü, biz azərbaycanlılar SSRİ-nin Xalqlar dostluğu ideyası, tərbiyəsi ilə böyük yasağıydı. Erməni ailələrindən bir nəfərin də "burnu qanamadı". Özləri yəqin ki, işlərini bizdən qabaq bilmişlər, odur ki, sakitcə köçüb aradan çıxdılar.

Hər gün səhər tezdən yuxudan qalxanda yeni bir xəbər eşidirdik. Azərbaycanlılara və yaşadıqları kəndlərə təzyiqlər, basqınlar təşkil olunurdu. Bunları xüsusilə təlim keçmiş üzdən iraq, vəhşiləşmiş, qəddar saq-qallı ermənilər təşkil edirdi.

Laçın şəhərində "Köhnə poçt" adlanan məhəllədən dörd yol ayrıldı. Şuşaya, Qubadlıya, Kəlbəcərə və Ermənistən Gorus rayonuna buradan gedib-gəlmək olardı. İlk gündən qonşular dayaq məntəqəsi kimi burada növbə çəkdilər. Ermənistən SSR-nin sərhədlərində qonşu olan kəndlərdə de sakinlər birləşərək dayaq məntəqələri (postlar) yaratdılar. Bir nəfər də olsın "erməni diğası" icazəsi olmadan Laçın rayonunun ərazi-sindən Xankəndinə, Qarabağa gedib-gələ bilmirdi. Göydə uçan hərbi vertolyotlar, təyyarələrin uçması məhdudlaşdı. Qırqxız dağlarında, Kotan qayanın üs-

tündən uçan təyyarə dağa dəydi və qəza nəticəsində məhv oldu.

"Köhnə poçt" adlanan məhəllə ən hündür yerdə 1941-45-ci illərdə Böyük Vətən Müharibəsində həlak olan Laçınlıların xatirəsini əbədiləşdirmək üçün Xatirə kompleksi inşa edilmişdi. Gözəl mənzərəli bu yerdə baxanda şəhərin hər yeri görünürdü. Ağaclar, bəzək kolları və güllər hər bir mənzərə, gözəllik bəxş edirdi. Yüz pilləkəni addımlamaq adamları daha da qürrələndirirdi. İkinci Dünya Müharibəsində yüzlərlə laçınlılar öz qani, öz canı ilə Böyük Qələbəni yaxınlaşdırmışdılar. Neçə-neçə həmkəndlilərimiz yaralanaraq əlil olmuşdular, neçə-neçə həryerlimizin hələ də ölüm haqqında "qara kağızı" gəlməmişdi. Onun yoluñu gözləyənlərin gözləri yollara dikili qalmışdı.

Yüz pilləkənə çatmamış sağ tərəfə dönüb baxmasan, Ana abidəsini ziyarət etməsən, heykəlləşmiş, daşadönmüş Ana və onun qucağındakı körpə səndən küsər, səni bağışlamaz...

Hər gün sübhədən Günəş Laçın dağlarının başı üstündən boylanıb mürgülü gözlərini ovuşdurur. Şəfəqlərini darayıb Ana abidəsini yuxudan oyadır. Sonra onu salamlayır.

-Salam, ana. Necəsən? Bu gecə necə rahatlanmışsan, günün ağrılara necə tab gətirmisən?

Ana abidəsi də analar kimi günün acısını, şirinini qəbul edir, dinmir, danışmir. Gecələr ağlayır, sızlayır ki, eşidən olmasın.

Özünü o yerə qoymur, başını aşağı salıb körpəsini oxşaya-oxşaya sevmeyinə davam edir, dizi üstə əyləşdirir. Ana həmişə Günəşin üzünə şax baxır, körpəsinin gözləri qamaşmasın deyə onun yerini dəyişdirir, bu dizinin üstündən alıb o birisine qoyur.

Ana abidəsi analara olan hörmət, məhəbbət, sədaqət, etiqad rəmziidir. Üzdən ismət hissi olan analar övlad, vətən, torpaq yolunda hər cür əzab-əziyyətə qatlaşıb, möhkəmləşib, axırda da heykəlləşib Laçında qaldı.

31 iyul 1989-cu il. Günəş bu gün küskün idi. Ana abidəsini oyatdisa da içindən bir göynək, yanğı vardi. Ona baxıb gülümşədi, ancaq bu elə gülümşəmə deyildi, elə bil ürəyinə nə isə dammışdı. Buna baxmayaraq ana körpəsini yenə adəti üzrə yuxudan oyatdı, sevə-sevə oxşadı. Körpə gözlərini açdı. Ana yenə körpəsinin gözləri qamaşmasın deyə onu əks tərəfə çevirdi. Körpə bu gün Günəşə baxmaq istədi, artıq gec idi. Ana onun yerini çoxdan dəyişmişdi, çevrilib arxaya, Günəşə baxmaq istədi, başını çevirib baxdı, amma o da hiss etdi ki, bu gün Günəş hər günkü Günəş deyildi. Küskün idi, rəngi də dəyişmişdi. Sanki bu gün Laçında, Ana abidəsinin başına nə isə bir hadisə gələcəyi ürəyinə dammişdi.

Bu günü həyəcanlı adlandıraqmı, yoxsa dəhşətli desək daha dəqiq olar? Bəli, həmin günün axşamı Laçında olan vəziyyəti dilə gətirmək belə dəhşətdir.

Uzun aylardan bəri Dağlıq Qarabağla əlaqədar hadisələrin təşvişi ilə yatır-duran, daim əsəbi gərginlik keçirən, bu münaqışlərin nə ilə qurtaracağını bilməyən adamlar yenə də həyəcanlı, narahat idilər.

Hadisələr Zabux dərəsindən, Həkəri çayından Laçına doğru avotmat atəşlərinin tükürpədici səsindən başladı. Erməni ekstremistlərini müşahidə edən Sovet Ordusunun hərbçiləri patrona qızırğanmırıldalar. Ermənistən SSR-nin Gorus rayonu istiqamətindən 15-20 yük dolu maşınlar guya Xankəndi şəhərində yaşayan ermənilərə humanitar yardım, tikinti-inşaat materiallarını çatdırmaq üçün Laçından keçməli idilər. Yük maşınları saxlanarkən müəyyən olmuşdur ki, yükün altında hərbi sursatlar vardır. Bundan Sovet ordusunun əsgərlərinin xəbəri olmamışdı. Adamlar bu səs-küyə görə küçələrə tökülmüşdülər. İlk yaralanan Gürcüstan SSR-nin Bolnisi rayonundan olan inşaatçı tələbə, ADU-nun fizika fakültəsinin tələbəsi Məhəmməd qıçından, başından, ümumiyyətlə üç yerdə yaralanmışdı. Tələbənin "günahı" bu idi ki, atəş səsinə yaşıdagı Əvəz Verdiyev adına Laçın şəhər orta internat məktəbinin həyət qapısına yaxınlaşış qarışıqlığın, atəşin səbəbi ilə maraqlanmışdı.

12 uşaq anası Ayna Quliyeva Laçın şəhərinin "Köhnə poçt" adlanan məhəlləsində yaşayır. Ana küçəyə çıxmak istəyirdi ki, körpə balalarından bir xəbər bilsin, onları bu qorxulu yerdən uzaqlaşdırınsın. Lakin, elə bu vaxt namərd gulləsi onun qızını parça-parça etdi.

Bu vaxt Ana abidəsi öz balasını bağırına basdı, o da Ayna ana kimi istəmirdi ki, gullə onun balasına dəysin. Anaların fəryadı, günahsız adamlara atılan gullələrin səsini eşidilməz etdi.

Balaca Hikmət Abbasova, müəllim Heydər Cəfərova gullə öz həyətlərində dəyib, yeniyetmə Faiq Əlbəndova isə şəhərarası avtobus gözlədiyi yerde. Yaralananların siyahısında Abuzər Bayramovu, Vahid Bağırovu, Zakir Məmmədovu, Taleh Bayramovu və baş-qalrını da əlavə etmək olar. S.M.Kirov küçəsi, 3 nömrəli evin 18-ci mənzilinin (sahibi Firəngiz Həşimovadır) pəncərəsini deşən gullə pərdəni yandırıb keçib tavanı, evdə yanğın hadisəsi baş vermişdi. Neçə mağazanın şüəssi çilik-çilik olub, bufetçi Yaqub Şükürovun, "QAZ-24" markalı avtomasını, milis mayoru Rafiq Novruzovun "Niva" markalı avtomasını, şosse yolu üstündəki təbii qaz xəttinin boruları gullələrdən xəlbir kimi deşik-deşik edilib, Bayram Baxışovun "Zaporojets" avtomasını zirehlə hərbi maşın konserv qutusu kimi yoğurub yığmışdı bir yerə.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin fərmanı ilə Ayna Quliyevaya "Qəhrəman ana" adı verilmişdi. Ayna ananın taleyində qara və zülmlü günlər başlamışdı. O, həyat yoldaşı Məhyəddin ata ilə əbədi olaraq ayrılmalı olmuşdur. Qara torpağın üzü yaman soyuqdu, onu öz qoynuna almışdı. O vaxtdan Ayna ana saçının birini ağ hördü, birini də qara. İqtisadi cəhətdən dolanışışı çətin olan Laçın şəraitində 12 övladına həm ana oldu, həm də ata. Büyük oğlu Afətin ilk qazancını əlinə alandan gözləri yaşıla doldu. Ürəyində taleyində bərk gileyləndi, demək uşaq vaxtında balam qazanc gətirdi, yəqin ki, Məhyəddin ata sağ olsaydı, heç qoyardı Afət işləsin bu vaxtında. Sonra bu fikirlərindən daşındı, Al-lah-təalaya çox şükür, Afət kişi olub, atasını əvəz edir.

Erməni ekstremistləri tərəfindən qızışdırılmış saqqallı "əsgərlərin" gülləsinə nə üçün ana hədəf olmalı idi? Bu bir yana, Laçın və onun sərhəd kəndlərinə basqın edən saqqallı erməni terrorçuları Sovet Ordusu üçün istehsal olunan müasir silahlarla yaraqlanmışdılar. Onlara silah verən hərbçilərin fikri nə idi görəsən? Bunu kimdən soruşmaliyiq, görəsən bu suallara kim və nə vaxt cavab verəcəkdir?

Budur, analar əziz övladlarını Silahlı Qüvvələrdə xidmət etməyə yola salmağa belə qorxurlar. Qorxurlar ki, balalarını son zamanlar orduda baş verən qanunsuzluqlar, özbaşinalıqlar əllərindən ala bilər.

İndi hər bir ana övladını hərbi xidmətə qorxa-qorxa yola salır, məcburiyyət karşısında qalib dilucu razılıq verir. Arxasınca su atmaq da yadından çıxır. Dərd-dən, kədərdən, Ayna ana ürəyindən keçənləri diliñə gətirir:

-Görəsən, mənim oğlum əsgərliyə gedəndə hansı millətçi komandirin əmri ilə, hansı günahsız anaya gullə atacaqdır?

Ayna ana qoltuq ağaclarının köməyi ilə yaralı Ana abidəsinin yanından keçəndə, yaralandığı yerdə, abidənin qarşısında ayaq saxlayır. Həmişə gözləri dolur, ürəyini yaralı Ana abidəsinə boşaldır. Heç olmasa onun daş dərdlərinə şerik çıxmak istəyirdi. Piçiltisini ancaq o eşitdi:

-Görəsən, biz anaların nə günahı vardi? Mən insanım, deyə bilərlər ki, haradasa səhv eləmişəm. Bəs bu dilsiz-ağızsız daşlar nə günahın sahibidlər görəsən?!

Yaralı Ana abidəsinin daş gözlərindən yaşı yanağı ilə döyürlənib havadaca donub yoxa çıxdı. Daş dodaqları bir neçə dəfə sayrıdı. Ha çalışdı nə isə desin, bacarmadı. Sözləri elcə ürəyindəcə qaldı.

Bayaqdan Günəş anaların söhbətinə qulaq vermiş, birdən piçildədi:

-Sizin günahınız ancaq günahsızlıqdır. Bir çevrilin arxaya baxın, dövrün haqsızlığı, ədalətsizliyindən bəsimizə bu oyunlar gəlir, oyanın ətrafiniza baxın. Mən

elə bilirom bu güllələr Ayna anaya, Ana abidəsinə yox, bütün azərbaycanlı analara dəymışdır.

Səhərisi Moskvadan, "Vremya" xəbərlər programında elan olundu ki, Azərbaycanın Laçın şəhərində Ermənistən SSR-nin Gorus rayonundan Stepanakert şəhərində yaşayan ermənilər üçün humanitar yardım aparan maşın karvanına "basmacılar" hücum edərək yük maşınlarını yararsız hala salmışdır. Yük maşının sürücüləri xəsaret almışlar, hərbçilər müdaxilə etdikdən sonra sabitlik yaranmışdır.

Aprel 1990-cu il tarixli, 4 sayılı "Azərbaycan qadını" jurnalında "Yaralı ana abidəsi" başlığı altında bədii-publisistik yazı dərc olunmuşdur.

Tarixin zəif məqamlarından laçınlıların bir xəbəri yox idi. Moskvada, Bakıda hakimiyyətdə kimlərin qalıb-qalmasından asılı olmayaraq güclü və müstəqil, yaxşı siyasi bacarığı olan vətənpərvər rəhbərliyin olmaması idi. Bu isə işbazlara, uzağı görməyənlərə bir imkan verdi. Belə insanlar üçün torpaq, vətən, dövlət adı bir içim su kimi görünürdü.

Dağlıq Qarabağda yaşayan soydaşlarımız öz doğma kəndlərindən köçürülməyə başladı. Köçlər Laçından gəlib keçirdi. Bu günə kimi mərkəzə ümid bağladıǵımız məqamda, get-gedə donu açılaraq əriyib suya dönür, sonra isə buxarlanıb yoxa çıxırı. 1988-ci ildə Qərbi azərbaycanlıların çox böyük əziyyətlərə düşərək olmaları doğma yurdlarını tərk etmələri ardı Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan olmalı idi.

Dağlıq Qarabağ məsələsini Bakıda oturan hakimiyyət hərisləri də cilovlamaq iqtidarında deyildilər. Onlar da olmayan başlarını itirmişdilər. 1992-ci ildə bir qrup Laçınlılardan ibarət ziyalılar görüşə getmişdilər. Qısa söhbətdən sonra tapşırıq verildi ki, Laçın üç günü boşalmalıdı, bütün təşkilatların yük avtomobiləri Şuşaya, Laçına göndərilməlidir, yuxarıdan göstəriş var. Bu göstərişi kim vermişdi, onu da bilən yox idi.

Dəlidağın, Qırxqızın, Sarıbabanın, Calbayırın, Kirsdağlarının qoynunda heç nədən xəbəri olmayan əliyəlin sakınlər başsız, aqsaqqalsız qalmışdır. Hərə öz başının hayına qalmışdı. İmkani olanlar gələn maşınlara pul, xalça, palaz verirdilər ki, heç olmasa ailə-uşaqları, bir dəst yatacağı Qubadlı yolu ilə Arana tərəf apara bilsinlər. 60 min nəfərə yaxın əhali pərən-pərən düşdü, Bakı, Sumqayıt və 58-ə yaxın rayonlara səpələndilər.

Buna baxmayaraq, Laçında yaradılan özünü müdafiə batalyonunda qeyrətli, vətənpərvər oğullarımız plansız olsa da döyüşürdülər ki, Ermənistən SSR-nin sərhədlərindən hücum olmasın. Baş plan belə imiş ki, Dağlıq Qarabağdakı ermənilər Ermənistənla birləşmək üçün Laçın koridoru açılmalıdır, sərbəst gediş-geliş üçün özləri bu işlərə nəzarət etsinlər.

Belə də oldu. 25 ildir ki, Laçın koridoru ilə Dağlıq Qarabağ Ermənistanla birləşdirilmişdir.

Biz, laçınlılar isə düz 25 ildir ki, yollara, uzaqdan görünən başı qarlı dağlara baxa-baxa qalmışq. 25 il bir igidin ömrüdür, bu ömrü məcburi köçkün kimi yaşamaq hansı haqqə ədalətə siğar?

Yetim uşaqlar kimi üzümüze güləndə bir az irəli soxuluruq, birdən də üzlərini turşudanda məyus halda utanaraq əlimizi arxaya çəkirik, qızarıraq, bozarırıq, haldan-hala düşürük. Belə getsə yetim uşaqlar kimi künçdə, bucaqda ömrümüzü başa vuracağıq. Torpaqları azad edib o yerlərə qayıtsaq, bəlkə 304 nəfər laçınlı şəhidlərin 6 nəfəri Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanlarının ruhu bizi bəlkə də bağışladı.

İsrafil Şahverdi oğlu Şahverdiyev

11 iyun 1952-ci ildə Laçın rayonunda anadan olmuşdur. 1959-69-cu illərdə Unannovu kənd orta məktəbində təhsil almışdır. 1971-74-cü illərdə hərbi xidmətdə olmuşdur.

1975-ci ildə Laçın rayonu Daxili İşlər şöbəsində milis nəfəri kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdır. Erməni yaraqlı-

ları torpaqlarımıza hücum edərkən Israfil Şahverdiyev cəsur bir milis işçisi kimi ilk günlərdən torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxmışdı. Qaladərəsi kəndində iki erməni kəşfiyyatçısını ələ keçirmişdi. Şəhid jurnalist Salatin Əsgərovyanın qatillərinin ələ keçməsində onun böyük rolü olmuşdur.

1991-ci ildə Qaladərəsi kəndinin azad edilməsi üçün plan hazırlanırdı. Gecədən səhərə qədər davam edən qanlı döyüşdə erməni işgalçıları ağır itkilər verərək geri çəkilməyə məcbur oldular.

İsrafil 1992-ci il sentyabrın 19-dan noyabrin 17-nə qədər Hocaz qayası və Hocaz kəndi uğrunda gedən qanlı döyüslərdə iştirak etdi və onlarla erməni silahlı məhv edildi.

6 yanvar 1994-cü ildə Füzuli rayonunun kəndlərini azad etmək üçün Israfil Şahverdiyevin rotası ilə döyüşə atıldı. Bu əməliyyat nəticəsində Horadiz qəsəbəsi və 22 kənd azad edildi. Cəsur komandirin son döyüşü 13 yanvar 1994-cü ildə başa çatdı.

Bir neçə istiqamətdən hücuma keçən rotada ölen və yaralananlar var idi. Döyüşü dostlarını xilas edən Israfil pulemyotunu başına təzəcə keçirmişdi ki, qarşı tərəf-

dən atılan gülə onun həyatına son qoydu.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 yanvar 1995-ci il tarixli, 262 sayılı Fərmani ilə Şahverdiyev İsrafil Şahverdi oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilmişdir. O, Bakı şəhərinin Şəhidlər Xiyabanında dəfn edilmişdir. Laçın rayonundakı məktəblərindən biri İsrafil Şahverdiyev adını daşıyır.

Kamil Balədə oğlu Nəsibov

08 oktyabr 1946-cı il-də Laçın rayonunun Bozlu kəndində anadan olmuşdur.

1963-cü ildə orta məktəbi Minkənd kəndində bitirmiş və ordu sıralarına çağrılmışdır. Üç ildən sonra ordudan tərxis edilərək vətənə qayıtmışdır. 1973-cü il-də Azərbaycan Politexnik İnstitutuna daxil olmuşdur. 1992-ci ildə Laçın rayonuna erməni silahlı dəstələrinin hücumlarına məruz qaldığı zaman Kamil Nəsibov könüllüldən ibarət özünü müdafiə böülüyü yaratmış və özünün komandiri olduğu 30 nəfərdən ibarət bu böyük Sadınlar, Malibəy, Xanallar, Suarası kəndlərinin müdafiəsində böyük rəşadət göstərmişdir.

1992-ci il 29 iyun tarixində Qonaqgörəməz yüksəkliyi uğrunda gedən qanlı döyüşlərin birində Kamil Nəsibov düşmən tərəfindən atılan snayper güləsində ağır yaralanmış, döyüşü dostları onu təhlükəsiz yerə çıxarmaq istəsələr də, cəsur komandir etiraz edərək döyüş meydanını tərk etməmiş dostlarını tək qoymadığına görə nəticədə çoxlu qan itkisində həlak olmuşdur.

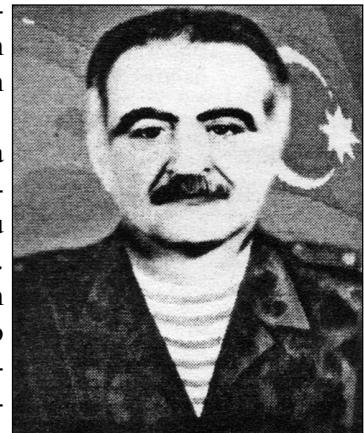
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 05 fevral 1993-cü il tarixli, 457 sayılı Fərmani ilə Nəsibov Kamil Balədə oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilmişdir. Şəhid Ağcabədi rayonunda dəfn edilmişdir. Doğulduğu Bozlu kəndindəki Mədəniyyət evi Kamil Nəsibovun adını daşıyır.

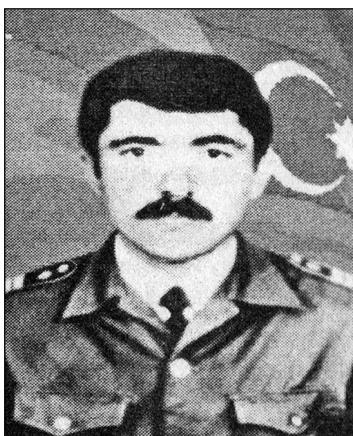
Fazıl Umud oğlu Mehdiyev

Fazıl Mehdiyev 20 avqust 1966-cı ildə Laçın rayonunun Əlekçi kəndində anadan olmuşdur.

O, hələ körpə olarkən, ailəsi Ağdam rayonunun Abdal-Gülablı kəndinə köçmüdürlər. 1983-cü ildə orta məktəbi burada bitirmişdir.

1984-cü illərdə SSRİ Silahlı Qüvvələrində xidməti borcunu yerinə yetirmişdir. Qarabağda baş verən hadi-

sələr Fazil Mehdiyevi də narahat etməyə bilməzdidi. Ona görə də 1990-cu ildə o, Ağdam rayonu Daxili İşlər şöbəsində yaradılmış polis batalyonuna üzv yazıldı. Tezliklə onun səsi-sorağı ən qaynar döyüş meydanlarından gəlməyə başladı. 1991-ci ildə Qaradağlı kəndində ağır yaralanan Fazil azaciq sağlam kimi

yenidən cəbhəyə dostlarının yanına qayıdır. Fazil 1991-ci ilin avqust ayında erməni işgalçılara məxsus "Niva" markalı avtomobili ələ keçirərək polis idarəsinə təhvıl vermişdir. 1991-ci ilin sentyabr ayının 23-dən 24-ə keçən gecə ermənilər Abdal-Gülablı kəndinə hücuma keçirlər. Fazil dostu Salehlə maşına minib döyüşə tələsir. Ağdama gələn yolda pusqu quran ermənilər onları atəşə tuturlar və Fazil bu döyüşdə faciəli şəkildə həlak olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 08 oktyabr 1992-ci il tarixli 264 sayılı Fərmanı ilə Mehdiyev Fazil Umud oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilmişdir. Ağdam rayonunun "Qaragacı" qəbristanlığında dəfn edilmişdir.

Bakı şəhərində Nəsimi rayonunda büstü qoyulmuşdur. Səbail rayonunda isə adına küçə vardır.

Oqtay Güləli oğlu Güləliyev

10 noyabr 1962-ci ildə Laçın rayonunun Xançınaly kəndində anadan olmuşdur. 1982-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra hərbi xidmətə çağrılmışdır. 1984-cü ildə Poltava Kooperasiya İnstitutunun Bakı filialına qəbul olunmuşdur.

Laçın rayon polis şöbəsində işlədiyi müdəddətə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin daha da kəskinləşdiyi bir ərəfədə Oqtay Güləliyev də polis işçisi kimi ermənilərə qarşı əməliyyatlarda iştirak etmiş, uğursuzluqla sona çatan "Daşaltı əməliyyati" zamanı onun rotası mühəsirəyə düşən 80 nəfər əsgəri təhlükəsiz zonaya çıxarmağa müvəffəq olmuşdur.

Daha sonra Pircahan kəndi yaxınlığında ağır yara-

lanmış, lakin müalicə olunaraq yenidən cəbhəyə qayıtmalı olmuşdur. Oqtay Güləliyevin Laçın dəhlizini geri almaq barədə əməliyyat planı 1992-ci il sentyabrın 19-da uğurla başa çatmış və beləliklə, Gorus-Şuşa magistral yolu nəzəretə alınmışdır. Lakin düşmən ərazini yenidən ələ keçirməyə müvəffəq olmuş və Oqtay Güləliyevin qüvvələri mühəsirəyə düşmüştür. Döyüşülərin təhlükəsiz yerə keçirə bilsə də, onun özü bu döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 may 1993-cü il tarixli, 599 sayılı Fərmanı ilə Güləliyev Oqtay Güləli oğlu ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adına layiq görülmüşdür. Bakı şəhərinin Şəhidlər xiyabanında dəfn edilmişdir. Laçın şəhərində və Piçənis kəndində fəaliyyət göstərən orta məktəblərə onun adı verilmişdir.

Ələsgər Xanlar oğlu Novruzov

Novruzov Ələsgər 01 avqust 1949-cu ildə Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində anadan olmuşdur. 1966-ci ildə Kürdhacı kənd orta məktəbini (hal-hazırda həmin məktəb onun adını daşıyır) əla qiymətlərlə bitirmişdir. 1968-70-ci illərdə Ermənistanın Leninakan şəhərində hərbi xidmətdə olmuşdur.

1971-ci ildə Şuşa Pedaqoji Texnikumuna daxil olmuş və 1973-cü ildə oranı bitirərək bədən tərbiyəsi müəllimi ixtisasına yiyeleñmişdir. Həmin ildə öz doğma kəndlərindeki orta məktəbində bədən tərbiyəsi müəllimi kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdır. İslədiyi müddətdə müəllim və şagird kollektivinin böyük hərəmətini qazanmışdır.

Ələsgər müəllim kənd camaatı arasında da dərin nüfuz sahibi olmuş, yaxşı müəllim olmaqla yanaşı, kiçiklərə qayğı, böyüklərə hörmət göstərən nəcib bir insan kimi tanınmışdır.

1979-cu ildə Xocalıya köçmüş, orada da 1 sayılı məktəbdə ixtisası üzrə bədən tərbiyəsi müəllimi kimi işini davam etdirmişdir. 1990-cu ildən şəhid olana qədər Xocalı RTŞ-nin təsərrüfat bürosunun müdürü işləmişdir. Ələsgər müəllim Qarabağ döyüşlərində də özünü qorxmaz döyüşü, mahir atıcı, gözəl idmançı, qayğıkeş komandir və dostluqda əvəzedilməz bir insan kimi tanınmışdır.

Qarabağ müharibəsinin başlandığı ilk günlərdən tam gizli şəkildə yaradılmış Xocalının müdafiə komitəsinin ilk 5 üzvündən biri olmuşdur. O, 1988-ci ilin fevral ayından müdafiə üçün gizli silahlı dəstələrin yaradılmasında və onların silahlandırılmasında böyük rol oynamışdır. Sentyabr ayının 18-də Xankəndidən minlərlə erməni qulduru Xocalıya hücum edərkən onlara qarşı silahlı müqavimət göstərən 30-40 nəfər igid Xocalı oğlanlarından biri də Ələsgər Novruzov olmuşdur. Mahir atıcı kimi hücuma keçən düşmənlərin sırasını pozmuşdur və onların geri çəkilməsinə məcbur etmişdir. 1989-cu ilin payızında Daşbulaq kəndindən erməni quldurlarının hücumu zamanı döyüş yoldaşı M.Şükürovla birlikdə ermənilərə arxadan hücum etmiş, basqın edən erməniləri məhv etmişdir. Daşbulaq kəndindən olan 300 nəfər əhalini sağ-salamat qurtarmışdır.

1990-cu ildə Yerevandan Xankəndinə ucan təyyarələrin qarşısını almaq üçün Ələsgər Novruzov döyüş yoldaşlarından R. Həsənovla birlikdə uçuş zolağını parıldadaraq xeyli müddət təyyarələrin enməsinin qarşısını almışdır.

1991-ci ildə keçirilən əməliyyatların əsas iştirakçılarından biri olmuşdur. Xankəndinə gedən dəmir yolunun bağlanması, Xankəndi-Norağuş yolunda 20-yə qədər 2 maşın erməninin məhv edilməsində yaxından iştirak etmiş. Misilsiz qəhrəmanlıq göstermişdir.

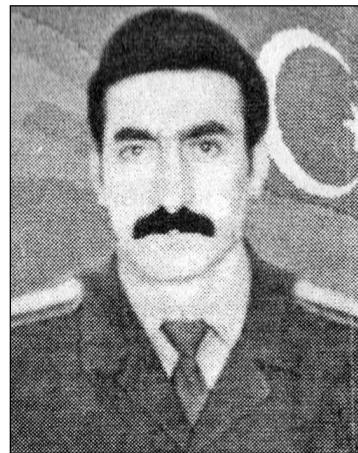
25 fevral 1992-ci il tarixində Ələsgər Novruzovun rəhbərlik etdiyi dəstə ilə birlikdə bildirdi ki, patrona qənaət olunsun, boş güllə atılsın, ancaq hədəfə vurulsun. Gecə saat 11-ə qalmış başlanan döyüsdə onun dəstəsi misilsiz qəhrəmanlıqlar göstərdilər. Səhər saat 5-ə qədər öz mövqelərindən çəkilməyən döyüşçülər artıq ermənilərin cinahından çəkilməyə məcbur olurlar. Xocalıda olan yeganə 5 mərtəbəli binaya tərəf döyüş-döyüşə arxaya çəkilməli olurlar. Bu zaman ağır güllə yarası alır.

O, son gülləsinə qədər döyüşür, sonra huşsuz halda özünü itirir. Ermənilər huşsuz halda olan Ələsgər Novruzova işgəncələr verərək qəddarcasına qətlə yetirirlər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 fevral 1997-ci il tarixli, 533 sayılı Fərmanı ilə Novruzov Ələsgər Xanlar oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilmişdir. Ölümündən sonra Məhəmməd Əsədov adına mükafata layiq görülmüşdür. Ələsgər Novruzovun meyiti 4 nəfər erməni əsiri ilə dəyişdirilib alınmışdır. Laçın rayonunda doğma kəndi Kürdhacı kəndində dəfn edilmişdir.

Qorxmaz Abış oğlu Eyvazov

01 aprel 1967-ci ildə Laçın rayonunda anadan olmuşdur. 1974-84-cü illərdə burada orta məktəbdə oxu-

muşdur. 1985-ci ildə SSRİ Silahlı Qüvvələrində Ukraynada hərbi xidmətdə olarkən serjantlıq kursunu bitirmişdir. Qorxmaz 1987-ci ildə xidməti başa vurub Vətənə dönür.

1988-ci ildə Laçın rayonunda yaradılmış partizan dəstəsinə qoşulur. 1992-ci ilin martında, Laçın rayon polis idarəsində işə qəbul edilir. Qorxmaz Eyvazovun ilk döyüsləri də elə doğma yurddan başlayır. Qızartı dağı uğrunda gedən döyüslərdə onun fəaliyyəti nəticəsində düşmənin bir tankı ələ keçirilir. 4 avqust 1992-ci ildə erməni işgalçılıarı Üç Qızartı dağını ələ keçirmək üçün yenidən hücuma keçir. Qorxmaz bu döyüsdə qolundan yaralanır. Lakin, silahi yerə qoymur, azacıq sağılan kimi yenidən cəbhəyə qayıdır.

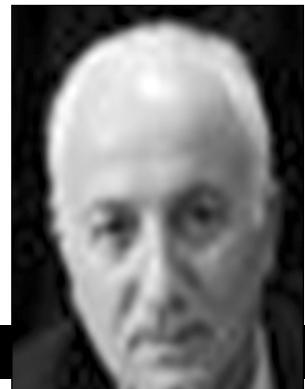
10 fevral 1994-cü ildə Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində gedən döyüslərdə erməni faşistlərinin xeyli canlı qüvvəsini məhv edən Qorxmaz Eyvazov bu döyüsdə qəhrəmancasına həlak olur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 yanvar 1995-ci il tarixli, 262 sayılı Fərmanı ilə Qorxmaz Abış oğlu Eyvazov ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adına layiq görülmüşdür. Sumqayıt şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında dəfn edilmişdir.

***

Hər bir şəhidin, hər bir Milli Qəhrəmanın, hər bir laçınının döyüş salnaməsi vardi, laçınların döyüş yolu haqqında əsərlər yazılır və yazılacekdir. Ailə başçısı öz ailəsini döyüş bölgəsindən sağ-salamat çıxara bilirsə bu özü də fədakarlıqdır.

Tanınmış şair, nasir Nazim Əhmədlinin Laçın hadisələri barədə çoxlu əsərləri vardır. Onların içində bir hekayədəki hadisələr məni bərk tutdu. Məlum səbəblərdən Laçın işğala məruz qalır. Adamların bu hadisələrə münasibəti, çıxış yolu axtarması, öz ailə və uşaqlarını döyüş bölgəsindən uzaqlaşdırmağa çalışırlar. Kamran bəy bütün el-obanı yola salır. Kənddə tənha qalır. Bir az olan azuqədən və aynalı tüfəngini götürüb mağaraya çəkilir. Bir müddət gecikənlərə, arxada qalanlara da kömək edir, yola salır. Ona nə qədər deyənlər olur ki, Kamran bəy, gəl ətəyindən daşı tök, bizə qoşul gedək. O isə inadından dönmür ki, dönmür. Deyir ki:

-Mən kişiyəm, kişi oğluyam, ata-babam da kişi olub-lar, Qara Murtuzanın şəcərəsi olan kişi toprağı, Vətəni, el-obasını sahibsiz qoyub getməz. Burada anadan olmuşam, burada da ölüb qalmalıyam.

TAPDIQ YOLÇU

OYATMAYIN ULDUZLARI BU GECƏ

Oyatmayın ulduzları bu gecə,
Götürməyin ay üzündən pərdəni.
Çəkdiyimi mən gecələr çəkirəm,
Nə gərəkdi kimsə görə birdəmi?!

Dərələrdə qoy ulasın yalquzaq,
Qaranlığın xofu bassın dağları.
Günəş mənim bu dərdimi çox yazıb,
Qoy indi də zülmət yazsın dağları.

Gün ki, çıxdı, gəldi, baxdı, neylədi,
Günüm elə o görünək günlüyü.
Mən aya da dərdimi çox söylədim,
Amma gördüm - odu sönüb, küllüdü.

Oyatmayın ulduzları bu gecə,
Aylımasın yuxusundan qaranlıq.
Könlüm nisgil havasına köklənib,
Qoy dərdimlə baş-baş olum bir anlıq...

SƏN NIYƏ SOLUBSAN...

O yaz gördüyümdə belə deyildin,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!
Güllərin gözüydün, gözəl gülüydün,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!

Alıb baha, ucuz satanmı oldu,
Ətrində uyuyub, yatanmı oldu,
Qədrini bilməyib, atanmı oldu,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!

Çox aćdim əlimi, ələ gəlmədin,
Yalvarıb-yaxardım, dile gəlmədin.
Günün bu güllükdə günmü görmədi,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!

Sən mənim yanında hürr olmalıdır,
Qibləm, qibləgahım, pir olmalıdır.
Qəlbimin hakimi - bir olmalıdır,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!

Yolçu yol axtarır, yolda qalıbsan,
Yol sağa burulub, solda qalıbsan.
Hansı zəmanədə, harda qalıbsan,
Sən niyə solubsan, ay çiçək, belə?!

HƏSRƏTİNİ ÇƏKİRƏM

Görmədiyim sıgalını bircə yol,
Əllərinin həsrətini çekirəm.
Bir ömürlük ayrılığa "yox" deyən,
Dillərinin həsrətini çekirəm.

Dərd dənizi qalmadı mən gəzməyə,
Sinəm üstə göy tikanlar düzməyə.
Can tapşırıb, qucağında üzməyə,
Göllərinin həsrətini çekirəm.

Qorxum odur - mən kim, bir kim bilməyə,
Könül verib, könüldən qəm silməyə.
Son nəfəsə "qəh-qəh" çəkib ölməyə,
Ellərinin həsrətini çekirəm.

VARMI XƏBƏRİN...

Gün görür, yer-göy baxır,
Dərd oduma, tüstümə.
Soyuq yağışlar yağır,
Həsrətimin üstünə.

Sabahları açılmır,
Ömrümün şər çağıdırı.
Gün mənə gün ağlamır,
İl - düşmən, gün - yağıdırı.

Sonudurmu səfərin,
Bir fərmanmı almışam?
...Görən, varmı xəbərin,
Ölmüşəm, ya qalmışam?..

BİR ÖMÜR YOL GÖZLƏYƏN...

Heyrətlənmə, adıma
Bir gün "dəli" deyilsə.
Bir ömür yol gözləyən,
Nədir - dəli deyilsə?!

Yaş ötüb, yarım qalıb,
Nə dövlət, varım qalıb.
Deyirəm - yarım qalıb,
Kim nə dəlil deyirsə.

Mən qəsd etdim özümə,
Baxmadım el sözünə.
Xoşbəxt ölləm, üzümə
Bircə telin dəyirsə!..

BU YOLU...

Ələ alıb gedirik,
Bilən varmı bu yolu?!
Gedəni hər kəs görür,
Gələn varmı bu yolu?!

Sirr vermir, sirr saxlayır,
Sin alır, sin haqlayır.
Ötüb-keçən ağlayır,
Gülən varmı bu yolu?!

Yedəyində yellənən,
Yeyən, içən, enlənən,
Yarısında əylənən,
Bölən varmı bu yolu?!

Elə yaşıl geyinib,
Ay-gününə öyünb,
Getdiyinə sevinib,
Ölən varmı bu yolu?!

VƏTƏN DƏRDİ

Durub - gölləmə olub,
Daşib - selləmə olub,
Günə, illərə dolub,
Bu dərd - Vətən dərdidi!

Öndə zəlil olubdu,
Yanda səfil olubdu,
Əldə "dəlil" olubdu,
Bu dərd - Vətən dərdidi!

Sözü var - deməyibdi,
Qəm köynəyi geyibdi.
Düşmənə baş əyibdi,
Bu dərd - Vətən dərdidi!

Yad deyil - gəndən baxaq,
Baxaq... saqqal saxlayaq.
Qalxaq, bir gün ağlayaq -
Bu dərd - Vətən dərdidi!
... Bu dərd - Vətən dərdidi

BU YAZ...

Səni o payız apardı,
Bu yaz geri gətirərmi?!
Hənirini dodağıma,
Əsən yellər yetirərmi?!

Çox da deyər ağlım - unut! -
Olmasa da, ölməz ümid.
Qəm yükümü çəkən bulud,
Həsrətimi götürərmi?!

Bal dadı yox heç dilimdə,
Günsüzdü dörd fəsilim də.
Bu yaz mənim cüt əlim də,
Naz gülləri bitirərmi?!

... Səni o payız apardı,
Bu yaz geri gətirərmi?!

İSTANBUL

İki qıtə arasına
Dolan, dolu İstanbul.
Türkün böyük ürəyitək,
Vuran, ulu İstanbul.

Adsan - kitab, varaqda,
Dadsan - dildə, dodaqda.
Millətimin tarixdə,
Zəfər qolu, İstanbul.

Tanrıdanı qismətin,
Tükənməz şan-şöhrətin.
Ölməz babam Məhmətin
Qılınc əli, İstanbul.

Tapdıq sənə - can, - deyər,
Bir aləm qurban, - deyər,
Düşmənlərə - yan! - deyər,
Qalib qalı, İstanbul.

Millətimin tarixdə,
Zəfər qolu İstanbul.

SƏHV ELƏDIM...

Dünya səhv etmək meydani,
Bu meydanda səhv elədim.
Saldım ömrü dağa-daşa,
Selə, yelə sərf elədim.

Ayırmadım doğru-düzü,
Say saymadım əlli-yüzü.
Nahaq bildim yüz haqq sözü,
Yazdım, pozdum, hərf elədim.

Hey əlləşdim göylər ilə,
Beş-üç gün yox, illər ilə.
Odlar aşdım, küllər ilə,
Davaladım, hərb elədim.

... Dünya səhv etmək meydani,
Bu meydanda səhv elədim...

BURDA...

Mərmərə sahilində düşüncələr

Dəniz hardan tanısın,
Nə sahil, nə adayam.
Mən burda baliqların,
Qayıqların yadiyam.

Əlimin siğalını,
Dalğalar gəzən deyil.
Başım üstə martılar,
Oxuyan, süzən deyil.

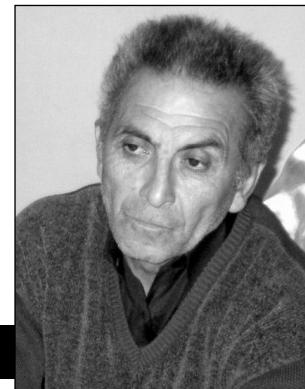
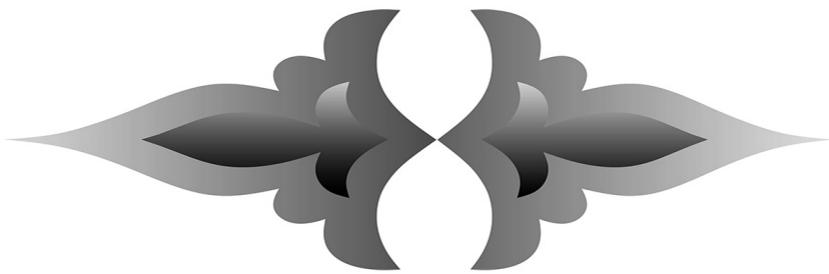
Burda mənsiz yol alar,
Dəniz yolu, su yolu.
Burda xan olammaram,
Gəlim, quru qul olum...

ŞEİR QALIBMI?!

Şeir yazmağım gəlib,
Şeirdə şeir qalibmi?
Yüzdə heç yüz demirəm,
Birdə şeir qalibmi?

Günüm günü ötürüb,
Nə gül dərib, bitirib.
Gələn görüb, götürüb,
Yerdə şeir qalibmi?

Düşünürəm səhərdən,
Xəbər yox bir əsərdən.
Ilham düşüb kəsərdən,
Heydə şeir qalibmi?

AYAZ İMRANOĞLU

ÖVLAD ÜRƏYİ

(*hekayə*)

Şəhər avtovağzalından bilet alıb dağ rayonuna gedəcək lüks avrobusda yerini rahatlaşa da, onun çox dalgın olduğunu, gözlerinin yorğunluqdan indicə qapanacağını görmək olurdu. Nə illah eləsə də, yata bilmədi. Fikirlər məngənəsində vurnuxurdu.

Neçə vədə vardi İnami görmürdü. Bu şipşirin yad usağı üçün burnunun ucu göynəyirdi. Tezcə də "yad" dediyi üçün içində özünü tənbəh etdi. "O mənə yad ola bilməz. Ciyərparamın...".

İnam iki yaşından onun doğmasına çevrilmişdi. İldə bir neçə dəfə onu görmək üçün bu uzun yolların yolçusuna çevirilir, onun nəfəsindən, hərarətli, gülüşlərindən doyub qayıdırı. Düz on il olacaqdı ki, bu hal təkrar olunurdu. Övladsızlığın ağrı-acısını İnamlı ovudurdu.

Avtobus şəhərdən iki saat olacaqdı çıxmışdı. Hələ qarşında bir neçə saatlıq da yol dururdu. Avtobus əsrarəngiz gözəlliklər qoynundan, six meşə örtüklərindən keçib, çayları geridə qoyub, uca dağlara yaxınlaşırı. Dağlar ele yaxın görünür ki, elə bil əlini uzatsan o dağlara çatacaq. Amma çatmaq olmurdu ki, olmurdu. Dağlar göz yaxınlığı ilə nə qədər yaxın olsa da, bir o qədər də uzaqmış. Odey o şiş uclu dağlar əhatəsindəki kəndlərin birinə gedəcək. İnam yaşayan kəndə. Qovuşacaq Fərəhinə...

On dörd il gözləmişdi övlad həsrətini. Ər evinə gəlin gələn gündən gözəl, göyçək oğul, qız arzusunda olmuşdu. Amma bu həsrət, bu yanğı analıq duyğusunu sanki daha da gecikdirirdi. On dörd ildə neçə kərə az qalmışdı ki, ailəsi dağlısan. Ailəni möhkəm edən sevgi olsa da, onun ən möhkəmi özülü övladdı ki, o da yox idi. Əgər qaynanası dayaq durmasayıdı, ailə körpüsü çoxdan yandırılmışdı. Əri Səlim övlad arzusunda israrlı idi. Səlim onu dönə-dönə xarici ölkələrə, uzaq şəhər-

lərə müalicəyə aparsa da, həmişə də ümidsiz qayıtmışdilar.

Qaynanası Nabat xala bir gün onu şəhərətrafi qəsəbələrdən birində yaşayan Fati qarının yanına apardı. Türkəçarə müalicəyələ məşğul olan Fati qarıya bu bacarığı nənəsindən, anasından keçmişdi. Yaxın-uzaq ellərdə məhşur idi. Fati qarı dörd dəfə onu şəfaverici bitkilərlə müalicə edib axırda dedi: "Allah bilən məsləhətdir. Get, mən işimi gördüm". Bu müalicələrdən bir müddət keçmişdi ki, bir səhər Nərmin bərk narahatlıq keçirdi. Durduğu yerdə hiss etdi ki, ürək bulanması var onda. Mədəsi aşib-daşır...

Bir neçə həftədən sonra "UZİ" onlara övlad sorağını verdi. Qaynananın, Səlimin, Nərminin sevinci yerəgöyə sığmırıldı. Nərmin doqquz ay övlad sevincini yaşıdı. Hansı gündə, günün hansı vədəsində doğulacağı, oğlan olacağını da bilirdi. Tibbin sürətli inkişafı, elektron əsrində bunu bilməyə nə var ki?! Onda bəs həkimlər ona niyə demədilər ki...

Avtobus dağların əhatəsindən keçirdi. Yarıçıq pəncərədən içəri dolan sərin dağ havası ciyərlərinə dolduqca içi yüngülləşir, yolun yorğunluğu canından çıxırı.

Həmişə İnamlı görüşə gələndə özüylə həkim xalatı və fenendaskop götürərdi. Uşaq ele bilirdi ki, Nərmin həkimdi, onu müayinə etməyə gəlib. Fenendaskopun qulaqcıqlarını qulaqlarına, o biri başını İnaminin ürəyinə qoyub xeyli qulaq asardı. Ürək döyüntülərini eşitdikcə göz yaşları yanaqlarından muncuq-muncuq axardı.

...Yadına gəlir, həmin hadisə baş verəndən bir il sonra İnami şəhərə gətirmişdilər. Nərmin də orada idi. Məhşur ürək həkimi İsayevin qəbulunda olanda İnamin ürək döyüntülərini bilgisayar ekranında görüb,

açıq-aydın səsini eşitcək tez telefonunun kamerasına çəkmişdi. Tez-tez o səsi eşidir, o üreyi görürdü.

İnam böyüdükcə Nərmin xanımın həkimliyinə şübhə ilə yanaşırıdı. Şübhələnməyə əsas vardı. Uzaq yolu qət edib İnamgilin kəndinə gəlir ki, İnamı müayinə edəcəm. Özü də hər gələndə İnamə paltarlar, oyuncaqlar, şirniyyatlar gətirir. Sanki doğma balasını yolu xamaga gəlir. Bəlkə mən onun övladıymış? Yaxşı, onun övladıymışsa, niyə onun yanında deyiləm? Yox..., yox mənim doğma atam, anam var. Məni çox sevirlər...

Nərmin xanının indi yadına düşdü ki, həkim xalatını götürsə də, fenendaskop yadından çıxıb.

***

Kəndə gəlib çatanda günəş qürub şəfəqlərini haça dağın arxasında gizlətməkdə idi. İnamgilin həyətinə daxil olanda mal-heyvan örüşdən qayıdırıdı. İnam da aynabənddə oturmuşdu, deyəsən, kitab oxuyurdu.

Gər ağacının altında dayanıb, İnamə bir xeyli baxdı. İllər nə tez gəlib keçdi, elə bil dünən olmuşdu o hadisə. Maşallah, İnam indi on iki yaşıñ içindədir. Yeniyet-məlik çağına qədəm qoyub, - deyib özlüyündə düşündüyü vaxt:

-Ana, ana, həkim xala gəldi. - deyən İnamın gur səsinə düşüncəsindən ayıldı.

İnam Nərmin xanımın yanına çatmışdı. Nərmin xanım qollarını gen açıb, onu sinəsinə sıxıb piçilti ilə: "Xoş gördük, İnam, xoş gördük!..." sözlərini elə dedi ki, sinəsinə sıxdığı İnam belə eşitmədi: "Ağillım, ananı narahat eləmə, qoy işlərini görsün".

İnam "həkim xala"nın çantasını götürdü, aynabəndə qalxdılar. Aynabənddən həyətin göz oxşayan səliqə-səhmanı gözəllik xalısı kimi göründü. Sonra İnam harasa getdi. Nərmin xanım bayaqkı güşüncələrinin ardını ağılna bir də gətirdi: "...Uşağını iki gün vardı dünyaya gətirmişdi. Palata yoldaşları olan qadınlar uşaqlarını əmizdirse də, Nərminə övladını göstərmirdilər. Onun təkidindən sonra körpəni gətirdilər. Körpəsi yatmışdı. Həkim də körpəyə, anaya baxıb: "O ağlamayacaq. Uşağının ürəyi işləsə də, beyni yatır, ona görə də ayılmır..."

Nərmin çəşqinliqlə bir körpəsinə, bir də təəccüb dolu ifadələrlə həkimə baxdı və handan-hana uşağını sinəsinə sıxıb hönkür-höñkür ağladı.

-Aylacaqmı, həkim?

...

Doğum evindən onu və körpəsini "UMD" deyilən uşaq xəstəxanasına köçürüdlər. İki aydan çox burada yatsa da uşağın beyni ayılmadı. Uşaq aparat altında süni nəfəslə yaşayırıdı. Nərmin inamlıydı ki, uşağı ayılaçaq, döslərindən süd əməcək. Hətta uşağına ad da qoymuşdu; Fərəh. "Fərəhim" deyib uşağı çağırıldığı anlar da olub. Amma Fərəh oyanmırıldı.

Səlbinin "Nərmin xanım, xoş gəldiniz" sözünə düşüncələrindən ayılıb qucaqlaşib öpüşdülər.

-İnam dedi həkim xala gəlib.

-Fərəhim yuxuma gəlmışdı. Geldim baş çəkəm.

-Öz evindi, Nərmin xanım. İnam sənin də balındı.

-Düz deyirsən, sağ ol. Həyat yoldaşım Səlim dünəyinə dəyişəndən sonra bu dünyada bir kimsəm qalmadı. Uşaqlığım yetimlər evində keçdi. Ata, anamın kim olduqlarını indi də bilmirəm. Hökumət böyüdü məni. Təhsil aldım. Yetimlər evində Səlime könül vermişdim. Onun da anasından başqa kimsəsi yox idi... Indi bircə ümid yerim Fərəhimədir. O da İnamda yaşayır.

-Bacımsan, Nərmin xanım. Köçüb birdəfəlik bizdə yaşaya bilərsən. İkimiz də İnamə analıq edərik. Axi sən olmasaydın...

-Yaxşı ki, İnam var.

***

Bir gün baş həkim onun palatasına gəlib dedi:

-Xanım, uşağıınız həkimlərin konsultasiyasında oldu. Uşağıınız elə də çox yaşaya bilməz. Bilirik, ağırdır sizin üçün. İzn verin, uşağıınızın ürəyini qonşu palatada yatan iki yaşlı uşağa köçürək. Ona beş gün ərzində ürək köçürülməsə, öləcək.

Eşitdiyi sözdən Nərminin nitqi batdı, danışa bilmədi. Necə yəni ürəyi köçürülsün başqa uşağa, o yaşasın?! Bəs mənim uşağı? Bu dərddən xeyli vaxt özünə gələ bilmədi. Özü də bir daha uşağı olmayacağını bilə-bilə. Doğum evində ginekoloq demişdi ki, bir daha uşağın olmayıacaq. Bir uşaq dünyaya gətirmişdi, o da belə.

Əməliyyat olan gün o yerə-göyə sığmadı. Fərəhi öləcək, İnam adlı övlad yaşamaq üçün. Fərəhin ürəyinin köçürülməsi beş saat çəkdi. Bu beş saatda Nərmin neçə kərə ulu yaradana dua etmişdi ki, əməliyyat uğurla başa çatsın.

Əməliyyat uğurla başa çatmışdı. Fərəhin quru cəsədini Nərminlə Səlimə verdilər. Onlar da Fərəhi kəfənləyib qəbirsandlıqda bir künçdə dəfn etdilər. Kubik daşından baş daşı qoydular ki, itib-batmasın.

İnamın anasına demişdi ki, izn versin, övladı yada düşəndə gəlib övladının ürək döyüntülərini eşitsin. Səlbi demişdi ki, siz övladımın xilaskarısınız. Hər zaman qapım üzünüzə açıqdı.

Gecə keçirdi. İnam çirin-çirin yatırdı. Nərmin xanım bayaqdan qulağını onun sinəsinə qoyub Fərəhinin ürək döyüntülərinə qulaq asırdı.

-Ana, ana, xoş gəldin. Yaxşıyam. Yaşayıram, - deyirdi sanki ürək döyüntüləri. ....Ana. ana özünü qoru. Çox istəyirəm səni, ana. Nə yaxşı məni bura köçürməyə razılıq verdin. Sən dünyada ən böyük savab işə imza atdin... Ana... - deyirdi ürək döyüntüləri.

-Fərəh idi. O, qalsayıdı on yaşı olardı. On yaşlı ürəyinə qurban olum Fərəhim! - deyib Nərmin xanım yuxuya getdi

13.01.17.

Atakənd. Gözətçi odası.

NURANƏ NİHAN

Bayraq

Hilal kimi doğdun mavi səmada,
Yurdumuz nuruna boyandı, bayraq!
Tayın, bərabərin yoxdur dünyada,
Milyonlar hüsnünə heyrandı, bayraq!

Zirvələr fəth etmiş şanın, şöhrətin,
Gözel görünüşün, şux əzəmətin.
Qürur qaynağısan hər an millətin,
Göy rəngin türklüyə nişandı, bayraq!

İllərdir çəkirşən göylərin nazın,
Köksünə bəzəkdir ayın, ulduzun.
Rəmzi müasirlilik olan qırmızın,
Elə bil bağrında al qandı, bayraq!

Yaddaşın silinməz izlə doludur
Tarixin şanlıdır, yaşın uludur.
Yolun uğurludur - haqqın yoludur,
Yaşılın islamdı, imandi, bayraq!

Nə var ki

Söz ağızdan çıxmalıdır bir kərə,
Sərrast ola, yozulmaya yüz yerə.
Dil deyəni gərkək əməl göstərə,
Yekə-yekə danışmağa nə var ki!

Nəyə lazım, arxada dön nərə sən?
Üzdə ola, nə söyləsən, nə desən.
Millət üçün, yurd üçün iş görəsən,
Vətən deyib alışmağa nə var ki!

Pis əməller boş görməyə meydanı,
Vicdan ola könüllərin sultani.
Ram elə, sən, içindəki şeytanı,
Bir düşmənlə vuruşmağa nə var ki!

Yol alanda bir ürəyə eşq, barı
Ağıl ola duyğularla tən yarı.
Yağmasayıdı ayrılığın sərt qarı,
Tez-tez küsüb barışmağa nə var ki!

Sitəm etmə, Nihan, başa gələnə,
Qismət ola, üstünə nur ələnə!
Dost deyərəm dərdlərimi bölənə,
Hərdən xətir soruşmağa nə var ki

Yuxusu gəlir

Bir qəmli pərdəyə köklədim sazı,
Əngin səmalara yetsin avazı.
İşə bax, günbəgün sevincin azı,
Kədərin, qüssənin çoxusu gəlir.

Bu da bir "töhfəymış", aldım fələkdən,
Uçdu xəyallarım əsən küləkdən.
Könlümün bağında açan çiçəkdən,
Nədənsə bir möhnət qoxusu gəlir.

Gəzdim qarış-qarış, yordum yolları,
Nihan, tapılmadı sərrin açarı.
Belə səs salma, gəl, ömür qatarı,
Deyəsən, bəxtimin yuxusu gəlir...

Canda can oldu

Artıq həsrətimizin 24 yaşı var...

İçimdə sizlayan tel düyün-düyün,
Rüzgarlar acımın çöldə ünündür.
Elimdən, obamdan qopduğum bu gün,
Mənim həsrətimin doğum günüdür!

Sardı vücudumu buz nəfəsiylə,
Hopdu iliyimə, canda can oldu.
Bəsləndi könlümün ah-naləsiylə,
Həsrətim böyüyüb bir cavan oldu.

Gücünə gücüm yox öünü kəsəm,
Bir vüsal havası ötə yanımdan...
Qucam torpağıımı, bağırma basam,
İllərin yanğısı çıxa canımdan...

Qandallı bir arzu sürünenüb gedir,
Tutam qandalını əlimlə qıram...
Həsrətin "varlığı" məni qəhr edir,
Ona "uzun ömür" arzulamıram!

Bəlkə...

Göylərin qoynunda pərvaz edirsiz,
Qismət yolunuza hayana tuşlar?
Necə də ürəkdən avaz edirsiz,
Sizin heç dərdiniz yoxmu, a quşlar?!

Bu nəşə hardandır sizdə bu qədər?
Kiçik cisminizdə eşqiniz böyük.
Yoxmu dünyanızda azacıq kədər,
Heç hiss etdinizmi ciyinizdə yük?

Mənə qanad verin, qoşulum sizə,
Uçaq şəhər-şəhər, ölkəbəölkə.
Yerdə ürəyimi yandıran közə,
Səmada buludlar su səpə bəlkə...

Məni yanınızda qonaq eyləyin,
Yuvanız kiçikdir, dərd girməz ora.
"Yurdsuz-yuvasızam", göyə söyləyin,
Dönmək istəmirəm bir daha bura.

Deyin, gileyliyəm bu yer üzündən,
Burda insanlığın yoxdur qiyməti.

Baxam bu dünyaya bir quş gözündən,
Bəlkə fərqli görəm bu həqiqəti...

Bir ümid

Sinəmin üstündə od qaladın sən,
Demədin altında yanın urəkdir.
Kəsib sevincimə qəm caladın sən,
Məsum duyğularım ələk-feləkdir.

Su səpmək istədim qəlbin oduna,
Tüstüyə büründü ruhum, bədənim.
Yetişə bilmədim, çatam dadına,
Arzular boğuldı içimdə mənim.

Çıxıb bu taleyin kobud əlindən,
Ayağım tutduqca qaçmaq istərəm.
Yanmış ürəyimin qanlı külündən,
Bəxtin daş üzünə saçmaq istərəm.

Ey fələk, ömrümün lal axarında,
Dərddən ləngər vuran bir həyat qalıb.
Cəsəd arzuların bir kənarında,
Kiçicik bir ümid salamat qalıb.

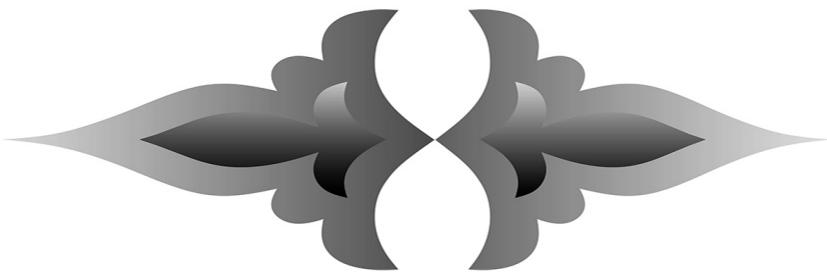
Gendə qaldı

Ayi, günü saya-saya,
Yetişmədim yaza, yaya.
Payız gəldim bu dünyaya,
Bəxtim azib çəndə qaldı.

Tər diləklər dəstə-dəstə,
Zaman yeyin, səbr ahəstə.
Gözüm qara saçın üstə,
Zolaq salan dəndə qaldı.

Ömür gedir bala-bala,
Səndələyir sağa, sola.
Bir ili də saldım yola,
Xatirəsi məndə qaldı.

Daş üstündə çiçək bitməz,
Dərin olan izlər itməz.
Çağırısam da ünüm yetməz,
Nihan, gənçlik gendə qaldı.

ŞİRİNGÜL MUSAYEVA

Dünyanın əfsanəsi

(*hekayə*)

*Bilinməz nə vaxtdan hərlənir bu tas,
Nə zaman pozular bu gözəl əsas.
Belə nazik fikri dərindən duyub
Ağıl ölçüsüylə dərk etmək olmaz.*

Keçmiş günlərə baş vuranda, xəyala dalanda ilk öncə gözü önnənə kəndlərinin kənarını əhatə etmiş yamaclar gəlirdi. Nədənsə, həmişə yaz vaxtları canlanırdı xəyalında; yamaclar yaşıl dona bürünmüş olurdu. Və ən qəribəsi o idi ki, yamaclar aralıdan dağa bənzeyirdi, yaxından isə elə yamac idi ki, vardi. Sonra uca Pirdirəki dağını xatırlayırdı. Anlayırdı ki, Pirdirəki dağı, sözsüz, dağdır, çünkü ətrafdan, hətta çox uzaqdan belə görünürdü. Və ona çox təəccübüllü gəlirdi, nədən aşağılar - dağın yamacları yaşıl, züm-rüb rəngində, əsas özəyi - başı isə yumru və bozumtuldur: sanki sal qranit parçasıdır.

Uşaq vaxtı babası ilə dəfələrlə dağa getmiş və yə-qinləşdirmişdi ki, dağ qranit parçası-filan deyil, amma daşlı-kəsəklidir. Yəqin, elə buna görə də ətraf yamyəşil zümrüb rəngə boyananda o eləcə bozumtul qalır. Bozumtul...

Nədənsə, bu rəng həmişə ona kasib gəlirdi, qoca gəlirdi və o, həmişə; o vaxt da, indi də düşünürdü ki, bu dağ nə isə qocadır, kasibdir, dağ onda qəribə bir təəssürat yaradırdı.

...O, bu dağın bozumtul və dik təpəsində durub ətrafa baxırdı, babası da yanındaydı. İlk dəfə o, aralıdan daha bir dağ müşahidə etdi - ağappaq, qarla örtülü bir dağ. Heyrətlə babası Əkrəmdən soruşdu:

-Baba, o nədir elə?

* Hekayədə istifadə olunan rübai'lər Ömər Xəyyamındır

-Qardır, bala.

-Bu vaxtı qar?

-Bəli, canım, o dağın başı avqust ayında da qarla örtülü olur.

-O dağın adı nədir?

-Qarlı baba.

-Qarlı baba?

-Bəli.

-Bəs bu dağa niyə baba demirlər?

-O dağ ziyarətgah sayılır, insanlar ora ziyarətə gedirlər.

Birdən-birə onun öz dağına, ona daha yaxın olan dağa yazılı gəldi. Əyilib xirdaca əlləri ilə dağın boz təpəsini sığalladı.

-Baba, nədən bizim dağın yaylağı, six meşəsi, qaynar çeşməsi, gur şəlaləsi yoxdur?

Əkrəm kişi gülümşündü.

-Hə, olur elə dağlar. Bu da belə dağdır. Sevmədin-mi bu dağı?

-Sevdim. Amma istərdim, bu dağ da köksü six meşəlikli, gur şəlaləli, qaynar çeşməli bir dağ olsun.

-Yetər, canım, bu da belə dağdır. Hər dağın öz gözəlliyyi var. Bunun da gözəlliyyi qranitə bənzəməsin-dədir. Bu, dağ deyil, sal qranit parçasıdır.

...Ah, onun əziz, sevimli və həmişə ona yoxsul görünən sal qranit parçası - dağı.

...Amma yox, yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə xatırələrdən bir qədər aralanmaq, bu günlə uyusmaq lazımdır, bu günü yaşamaq lazımdır. Bu günü yaşamaq üçün müəyyən imtiyazlar lazımdır, amma onun bu imtiyazları yoxdur, nədənsə yoxdur. Bu han-

sı səbəblərlə bağlıdır, nədən o bu imtiyazlardan məhrumdur?

Bunu heç kəsə izah edə bilməz, özü üçün də aydınlaşdırıra bilməz. Deyən, bu, elə taleyin qismətidir, hərəyə bir cür yazılr.

Hava da bu gün lap qiyamətdir. Televizor bar-bar bağırır ki, son otuz-qırx ilin ən sərt qışıdır. Otağı da buz kimidir, soba axşamdan sönüb. Sobaya atmağa odun da yoxdur.

Əvvəllər çoxlu üzüm bağı var idi kənddə; camaat budamadan sonra gətirib çırpışından, kötüyündən qapısında taya vururdu, qış yazatan yandırıldı, pulsuz-parasız. İndi hardadır kötük ki, yandırasan da... Bağlar elə qurudu ki... Təzək də qəhətə çıxıb.

Yox... bərk üşüyüb, deyəsən.

Bəlkə, getsin qardaşının qapısını döysün? Yəqin, küləyin, çovğunun səsinə oyanıblar. Bəlkə, elə indi onu düşünürler? Bəlkə, rəhmləri gəlir ona? Bir də gördün uşağı göndərib onu çağırırlar ki, gəlib qaz peçinin kənarında qızınsın, çay içsin.

Yox, səs-səmir yoxdur, yəqin bərk-bərk bürünüb-lər yorğana. Qoy, o da girsin yorğanın altına.

Yorğanda da boş-boş uzanmaq olmur; keçmiş gün-lər öz-özünə gəlib halay vurur gözlərinin qarşısında.

...-Gəl, Nəriman, gəl, gedək Kərəm Mürşüd bulağına. İndi oralar cənnətə bənzəyir lap; zanbaqlar, lalələr bir-birinə qarışır, sənin sevdiyin ciçcığalar da səslənir daha. Gəl, gedək şomu yıqaq, turşəng yıqaq, yemlik yıqaq, nənən bir yaxşı şomu qovursun, yeyək, ağızınız dada gəlsin.

-Baba, Kərəm Mürşüdü kim inşa edib?

-Kərəm Mürşüd.

-Nədən bunun suyu belə boldur? Heç Ağ Bulaq, Qoca Bulaq belə deyil.

-Bu Quru dağın ətəyində yerləşir, bala, yəqin ki, dağdan qidalanır.

-Baba, bu quşlar nə gözəldir. Adları nədir?

-Qumru quşlarıdır.

-Bu quşları sevdim, baba, səsləri ciçciğa gülünün səsinə oxşayır lap. Baba, bu çəmən çox gözəldir, bizim baxçamız da gözəldir. Bu çəmənin öz gözəlliyi, bizim baxçamızın da öz gözəlliyi var. Baxçamızdan baxanda Quru dağ görünür; quru yox, yamyaşıl görünür. Elə, doğrudan da, yamyaşıldır. Nədən, ona Quru dağ deyirlər?

-Yəqin, yamacları ətəklərinə nisbətən quru olub, ona görə. Əvvəller bu düzlər bütün su olub.

-Gör a... Baba, əmimgilin baxçasındaki yapon almاسından da ek də baxçamıza. Çox yekədir, xoşum gəlir. Cümşüd deyir ki, o almalar bir kilo gəlir.

-Gəlir.

-Onu kim əkib?

-Əmin əkib, calaq almadır. Mən sevmirəm calaq almanı. Hər meyvə öz tamında, dadında daha gözəldir, xeyirlidir. Məgər, bizim almalar, alçalar, armudlar, heyvalar pisdirmi?

-Şəhanədir, baba. Bircə yay gəlsəydi, lap ağızım sulandı.

Babası Əkrəm biğaltı-biğaltı gülümsəyir.

Amma yox, yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə insana ailə, uşaq lazımdır. Onunsa ailə-uşağı yoxdur. Əvvəllər arvadı var idi, amma nagah badi-sərsər əsdi üstünə və arvadı öldü. Uşaqları isə olmamışdı. O da dərd-sərdən xəstələndi, bir müddət yatağa düşdü. Sonra qardaşı Rövşən baxımsız qaldığı üçün onu qəsəbədən həyətdəki daxmasına daşıdı ki, arvadı bax-sın.

İndisə artıq əlli yaşı var, ömür-gün sürətlə gəlib keçdi. Əvvəller qardaşı, qohumlar ona evlənmək təklif edirdilər. Evlənmədi. İndisə çətin ona gələn olar; nə vari var, nə də görkəmi.

Hərdən lap təəccüb edir; insanların, lap elə onun qardaşı arvadının qəlbində nə üçün rəhm, məhəbbət qalmayıb. Əvvəllər belə deyildi, deyəsən. Anası qonşuları Güllü xalanın səksən yaşı anasını böyük bir ehtiramla süfrənin kənarında oturdardı, xiyarın özəyi-ni, yeməyin ən dadlı, yumşaq tikələrini onun qarşısına düzərdi.

Fikirləri özündən uzaqlaşdırdı. Əvvəla, Güllü xalanın anasının səksən yaşı vardi, onunsa əlli yaşı var; Güllü xalanın anası belini büküb gəzirdi, osa dimdik gəzir. Deyəsən, onun möhtacliği heç qocalıq möhtacılığı deyil, bədbəxtlik möhtacılığıdır.

Hə... o, bunu demək istəyirdi, amma deməyəcək. İstəyir həyata daha yumşaq nəzərlərlə baxsın-yumşaq... yupyumuşaq... Qoy, həyat da ona yumşaq nəzərlərlə baxsın - yumşaq... yupyumuşaq...

Amma həyat ona sərt nəzərlərlə baxıb, deyəsən. Onun taleyi çoxlarının taleyindən nə isə seçilir, fərqlənir. Məgər o, həyata gələndə başqa uşaqlardan fərqlənirdimi?

Uşaqlar onsuz da bir-birindən fərqlənir; biri qaraşın olur, biri sarışın; biri ariq olur, biri kök; biri tez böyüyür, birinin böyüməsi nisbətən ləng gedir. Bütün bunalar ta əzəldən belə olub. Böyüküb insan olan cocuqların xoşbəxtliyinin, bədbəxtliyinin göstəricisi deyil bunalar. Düzdür, bəzən uşaqlarda müəyyən qüsurlar olur, amma bu əsas vermir ki, onların gələcəkdə bədbəxt olacağını söyleyəsən, çox vaxt hansısa bir qüsuru olan uşaqın taleyində elə bir bədbəxtçilik olmur, deyəsən.

Bax... bax... yenə də sərt prizmaya keçdi. Olmaz, ezi-zim, olmaz, nsanları qüsurlu, qüsursuz cərgələrə bö-

mək düzgün deyil. İnsan insandır, insanın ruhu insandır, bədən isə bu ruhun hələlik yaşadığı biologiya bir canlıdır. Ondan daha ağıllılar, sözü keçərlilər belə deyib...

Kənddə təkcə omu bədbəxtdir?

Yox, var belələri, - qonşuları Əlxan, - orta məktəbdə ona şair deməyə başladılar. Vardı hərdən bədəhətən şeir deməyi. Kəndlərində oxumağa gələn Maygülü adlı gözəl bir qızı aşiq olmuşdu, ona şeir qoşmuşdu. Bir beyti yadindadır:

*Maygülü qonaq gəlib,
Əlxan, dur kəs quzunu.*

Əlxan Maygülü ilə evlənə bilmədi. Maygülü kimi gözəli kasib, sisqa, xəstə uşaq olan Əlxana verməzdilər. Maygülüün sonrakı taleyindən xəbəri olmadı. Əlxan isə özündən on yaş böyük xalası qızı ilə evləndi. Bir neçə il uşaqları olmadı. Sonra biri oldu. Uşağıın adını Taleh qoydular. Talehin iki-üç yaşı olanda Əlxan öldü və s. və i.

Çoxdur bədbəxtlər. Və o, deyəsən, bu bədbəxtlərə baxıb təsəlli də tapır.

Təsəlli özü böyük şeydir, insan təsəllisiz yaşaya bilməz, insan çox şeysiz yaşaya bilməz. Amma insan yaşamalıdır, həyatdakı bütün çətinliklərə rəğmən yaşamalıdır. İnsanlar yaşamağa və ölməyə məhkumdurlar.

Yaşamaq və ölmək... Dünyaya gəlmək və getmək... Bu ikişinin arasında duran cəmiyyət. Deyəsən, insanın xoşbəxtliyini və bədbəxtliyini şərtləndirən elə bu cəmiyyətdir.

Qoy, getsin baxsin, bəlkə, Nailə, uşaqları durub yuxudan. Saat artıq on birdir.

Köhnə paltosunu ciyininə salıb qardaşı evinə yollandı. Qardaşı evdə olmamalı idi. Qardaşı evdə olanda həyat daha gözəl olur: Nailə Rövşəndən çəkinib qapını ona açır və o, isti otağa daxil olur, uşaqları min bir şirin dil ilə dindirərək isti peçin kənarında çay içir, kasada xoş ətir saçan, buglanan zəfəranlı küftə yeyir.

Çoxları var, bəlkə də, bilmir çay necə gözəl nemətdir; çay bəzən insana həyat verir; onu içdikcə canına can gəlir. Büyründə mürəbbəsi, konfeti olsa lap qiyamətdir.

İçəridən şən gülüş səsləri gəlir, Nailə uşaqlara səslənir. Qapını döyür. Səslər xırıp kəsilir. Yəqin, Nailə tapşırır ki, səsinizi çıxarmayın; guya, hələ yatabılar.

Nədənsə, Nailə onu sevmir. Bir o deyil, qonşular da onu sevmir. Sevilməməyinin səbəbi onun bədbəxtliyidir. Cəmiyyət bədbəxtliyi sevmir: heç kim istəmir ki, səhər-səhər qanı qaralsın. Eybi yox, qoy, səhər-sə-

hər keflerinə soğan doğramasın, getsin Əsligilə. Əlxanın arvadı Əsli hərdən acıyb ona çay təklif edir.

Əsli pərdəni gizlicə aralayıb baxır, amma qapını açmır. Axır vaxtlar o da çay dəsgahını kəsib: yəqin, camaatın diliñə düşməkdən qorxur. Camaat bəzən bədbəxtləri bəzəyib-düzəməkdən xüsusi zövq alır.

Nə Nailə qinanılaşdır, nə də Əsli. Qinanılaşsı elə odur, ya da onun bədbəxtliyi qinanılaşdır. Hərçənd, ondan daha ağıllılar, sözü keçərlilər deyib ki, lağ etmə bədbəxtə, gülmə nakama.

Olmadı, yenə yumşaq, şəfqətli dairədən çox kənara çıxdı. Bu dairədən kənara çıxməq insana heç vaxt xoşbəxtlik verməyib və verməyəcək. Bu dairənin içində hər-hər hərlənmək çox gözəldir. Anası çox gözəldi, babası, atası, Güllü xala, bütün kəndləri çox gözəldi. Amma o, gözəl deyil.

Hərdən rast gəldiyi qohumları onun gözəl nənəsini, babasını, ata-anasını, su sonası bilərini xatırlayıb ağlayırlar. Elə o da ağlayır, çünkü onun həyatda görüb götürdüyü elə o illər oldu. O illər də zamanın hansısa əl işitməz qatlarında, çox-çox dərinlərdə qaldı. Zamanın bu günü qatlarında isə o və onun bədbəxtliyi durub. O və onun bədbəxtliyi zamanın çarxlarında fırlanır. Firlandıqca dairə böyür və bədbəxtlik çoxalır. Bir müddət sonra o və onun bədbəxtliyi də zamanın əl işitməz qatlarında qalacaq.

Zamanın əl işitməz qatları... O qatların hansısa birində Ömər Xəyyam durub, hansısa birində Füzuli durub, hansısa birində Mirzə Ələkbər Sabir durub, daha birində babası durub, daha birində də o və onun bədbəxtliyi durub. Və bu gün nəsə ona xoş gəlir, deyəsən, özünün də hansısa bir qatda durmağı. Hər halda zaman camaat deyil; camaat onu qapı arxasında qoysa da, zaman onu qatlar arxasında qoymayacaq. Zamanın da möhtəşəmliyi elə bundadır.

Zaman... əl işitməz qatlar... Aparib özünü Ömər Xəyyamla, Füzuli ilə müqayisə edir... Amma burada Ömər Xəyyamın təbirincə elə bir qəribəlik yoxdur. Ömər Xəyyama görə şah və gəda Allahın hüzurunda, ölümün qarşısında eynidir.

*Yaşasan üç yüz il, beş yüz il, min il,
Bu köhnə dünyadan gedəcəksən, bil.
İstər dilənci ol, istərsə şah ol,
Sonda qiymət birdir, iki cür deyil.*

Hə... belə-belə... işlər... Amma yox... yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə bir isti bucaq lazımdır. İsti bucağısa dağıldı. Yenisi yaratmaq isə çətindir, bəzən mümkünsüzdür. İnsan gücdən düşür, ömrü gür, sağlamlıq əhdə vəfa etmir. Amma insan tek də

yaşaya bilməz. İnsan vəhşi yalquzaq, şir deyil ki, tək yaşasın. Heç yalquzaq, şir də tək yaşayanda xoşbəxt olmur.

Hərcənd, bu an özünü lap vəhşi yalquzaq kimi hiss edir: içində nə isə bir vəhşinin qımlıdanlığındır. Duyur: içində qımlıdan bu vəhşi ona piçıldayı ki, arvadı xəstələnəndə qardaşları (o vaxt o, uzaqda id) onu şəhər xəstəxanasına belə aparmayıblar, qəsəbə xəstəxanasındaki həkim də sevinclə onu yarib, töküb (çünki filan qədər pul qazanacaqdı). Sonradan xəstənin sağalması şərt deyil, operasiyadan sonra o qədər ağırlaşmalar olur ki, yazar birinin ayağına. Sonra elə belə də oldu.

Hami; onun qohumları da, arvadının qohumları da laqeyd-laqeyd tərpəsirdilər. Nitsse deyib ki, yixilanı heç vaxt qaldırma, itələ, qoy canı çıxsın. Onun qohumları da məhz belə etdi; xəstəxana döşəyinə yixilmiş arvadını itələdilər ki, canı çıxsın. Çıxdı da. Can nədir ki, birdən elə guppultu ilə çıxır ki...

Hə... belə-belə işlər... Ha deyir ki, yaxşları xatırlayaq, olmur ki, olmur: pislər onun dövrəsində halay vurub hərlənirlər.

Hərdən yuxusuna girir kəndləri; ikimərtəbəli daş evləri, Ağ Bulağa, Qoca Bulağa gedən cığırlar. Gündüzləri ha əlləşsə də xatırlamadığı küçələr yuxusuna elə xirdalığına qədər aydınlıqla girir ki; Ağ Bulağa gedən cığırın tinindəki daş skamyaya qədər, Nabat xalanın cığırbaşan qırmızı pərdəli pəncərəsinə qədər, qışda qışlağa, yayda yaylağa köçən Əsbət xalanın otlu-ələfli həyətinə qədər. Nədənsə, onların kəndində qadınlar lap mələyə bənzəyirdi, qocaların isə üzlərindən nur yağırdı. Niyə görən beləydi?

Üz-gözündən nur yağan nənəsi bir dəfə səhbət edirdi: "Anam o qədər gözəl idi ki, aya deyirdi, sən çıxma, mən çıxacam, güne deyirdi, sən çıxma, mən çıxacam. Atam da əsl igid idi, yeriyəndə yer tərpənirdi, qəbzəsindən qan damırdı. Qapımızda odunumuzu doğrayan, suyumuza daşıyan bir nökərimiz var idi. Anam nökərdən yaşınmağı özünə ar bilib, yaşınmayıb. Bu nökər də bir gün belə, beş gün belə, vurulub anama. Atam da arif kişi olub, nökərin qırımıni anlayıb. Bir gün nökər anama pis-pis baxanda daşı götürüb vurub nökərin başına, nökərin canı elə orada çıxıb".

O vaxtı bu səhbəti eşidəndə də, indi bu səhbəti xatırlayanda da - hər dəfə elə bilir daş elə nökərin yerinə onun başına dəyir.

-Ay nənə, niyə axı, nökər də insandı da, vurulub da nənəmə.

-Kəs səsini, haramdı, olmaz axı.

Amma yox... yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə həyatla bacarmaq lazımdır. Görən, həyat özü mürəkk-

kəbdir, yoxsa insanları onu mürəkkəbləşdirib? Deyən, elə həm həyat özü mürəkkəbdir, həm də insanları onu mürəkkəbləşdirib. Yaşamaq üçün mübarizə aparmaq lazımdır. Necə ki, heyvanlar yaşamaq üçün mübarizə aparırlar, elə də insanlar yaşamaq üçün mübarizə aparırlar. Şirlər ceyranları, maralları zürafələri; tülklər dovşanları, dələləri; quşlar da cüçüləri, soxulcanları, baliqları, nə bilim nələri ovlayır. Heyvanlar bu gün nə tapdı, onu yeyir, insanlar isə həm bu günü yaşamalıdır, həm də sabahın qayğısına qalmalıdır.

Sabahın qayğısına qalmaq da bir az çətin məsələdir. İnsan bəzən heç bu günü əməlli dolana bilmir, gəl indi sabahın da qayğısına qalsın. Hələ mollalar, din xadimləri üçüncü bir məsələni - o dünyani da atrılar ortaya. İnsan o dünyani da fikirləşməlidir. Lap çətin məsələdir... Bu günü əməlli yaşaya bilməyən insan o dünyyanın öhdəsindən necə gələcək?

Ömər Xəyyam da deyir ki:

*Xoş həyat kədərlə vurulmaz başa.
Şad könlük şüşəsi çırılılmaz daşa.
Kim bilir dünyada nələr olacaq!
Şərab iç, ay üzlü güzəl sev, yaşa.*

Ömər Xəyyamın heç olmasa içməyə meyi, qucaqlamağa gözəli olub. Bəs o neyləsin?

Durub bir kəndə çıxsın. Hara getsin axı? Küləkdə, qarda-qiyamətdə kim var axı?

Arvad deyil ki, bulağa getsin. Heç indi bulaqda arvad da yoxdur, klubun yanında da adam olmaz.

Bir kisə kömür bəzən hər şeyi həll edir: qalayırsan peçə, qızınırsan özünün. Bir kisə də kartof. Kartof külliəməsi lap xanlara, bəylərə layiq yeməkdir.

Xanlar... Bəylər... Xandan bəydən söz düşən kimi Koroğlu da gəlib öz-özünə yadına düşür.

-Baba, Koroğlu harada yaşayıb?
-Çənlibeldə.
-Çənlibel haradadır?
-Deyilənə görə, Şamaxı tərəfdədir.
-Doğrudan oradadır? Gedək də bir dəfə.
-Qoy yaz açılsın, gedərik.

Bircə yaz açılsayıd; kasibinki yenə də yazdır, yazardır; odun dərdi çəkmirsən, qaz dərdi çəkmirsən.

Bu Əlxan da ölməyə vaxt tapdı. Yenə yaxşı həmsəhbət idilər.

*Bir məhlədə iki şair,
Yazır bir-birinə dair.*

Əlxanın kəlamlarından idi. Bərk üzüməyinə baxmayaraq, dodağı da qaçıdı. Hərcənd, o, şair deyildi,

amma Əlxan qafiyə xatirinə deyirdi də.

Nə isə, yüz fikir bir borcu ödəməz, qoy, bir də gedib qapını döysün.

Qapını döyür. Nailə qapıya çıxır.

-Sabahın xeyir.

-Sabahın xeyir! - Nailə nə isə həmişə onun salamını dodağını büzərək alır.

-Bir çayın olmaz?

-Heç su var ki, çay da olsun. Get, bulaqdan su gətir, soyuqdur, gedə bilmirəm.

Hərçənd bulağa şox vaxt arvadlar gedir, amma eyb etməz, çünkü adam qocalanda və onun kimi kasıb, bədbəxt olanda arvadlıq, kişilik də əhəmiyyətini itirir.

Yolda bibisi qızı Nigarla rastlaşır. Nigar ondan biriki yaşı böyükdür.

-Ay qadan alım, bu soyuqda uşaq yox, köşək yox, niyə yixilib yatmirsan? - Bibisi qızı Nigar səslənir.

Cavab vermir.

-Bu qədər suyu neynirsən?

-Nailə üçün aparıram.

-Rövşən buradadır?

-Yox, Sumqayıtdadır.

-Odunun varmı yandırmağa?

-.... Bu zəhrimar yaslar da onu lap kişilikdən qoyub. Kişi də qadının qarşısında ağlayarmı?

-Yoxdur demək. Gəl bizə, bir kisə kömür apar. Yenə bir həftə yandırarsan.

Qabları doldurub elə Nigarla birlikdə evə dönür. Nailəni səsləyir.

Nailə içəridən:

-Çıxart eyvana! - deyir.

Tələsə-tələsə bidonları eyvana çıxarır. Nailə, deyəsən, heç onu içəri dəvət etməyəcəkdi. Amma bu indi elə də əhəmiyyət kəsb etmir, çünkü onun ümid mələyi - Nigar onu doqqazın ağızında gözləyir. Pillələri cəld düşüb Nigarla birlikdə uzaqlaşır və hiss edir ki, Nailə dodaqlarında həmin narazı ifadə onun Nigarla qoşa getməsini izləyir.

Nigar ona bir kisə kömür və içi yeməli şeylərlə dolu zənbil də verdi. Ayaqları bir-birinə dolaşaraq kömürü və zənbili daxmasına gətirdi. Tələsik peçi qaladı. Zənbildə kartof, soğan, vermişel, düyü, çay, yağ, konfet və bir qutu xurma var idi. Xurmadan bir neçəsini tələsik ağızına atdı.

Budur, çay da qaynadı. Hə, indi xurma ilə çay içmək, kartof soyutmasının bişməsini gözləmək və xəyallara dalmaq olar.

Xəyallar... İnsan qocaldıqca xəyalala dalmağı daha çox sevir; əslində, insan cavan olanda da xəyalala dalmağı çox sevir. Gənc olanda xəyallar daha vüsatlı

olur; gözlənilməz gedişlər, xoş sürprizlər, ən əsası da bunların baş verəcəyinə olan inam.

Qocalanda isə heç bir sürpriz qalmır, qarşıda samılı qoz kimi yeknəsəq günlər durur; bəzən bədbəxtlik qocalmanı, deməli yeknəsəqliyi sürətləndirir. Ya da bədbəxtlik elə qocalıqdan da betər bir durumdur. İnsan nə üçün bədbəxt olur? Ümumiyyətlə, bədbəxtlik və xoşbəxtlik arasında fərq böyükdür, yoxsa kiçik? Və yaxud bir çox filosofların təbirincə deyilsə xoşbəxtlik və bədbəxtlik bəlkə nisbidir? Əslində bədbəxtlik və xoşbəxtlik yoxdur, insanların özünü bədbəxt və xoşbəxt hiss etməsi var.

Lap dolaşib qalır: içində sanki şeytan oyanıb; yaxud bu şeytan həmişə onun içində olub, amma indi bədənin düşdüyü bu çətin vəziyyətdən, zəifləməsindən istifadə edib güclənib; elə hey onun içində qımlıdanır, ora-bura vurnuxur, nələrisə çək-çevir edir.

Ətrafdə minlərlə insan var, minlərlə insanın minlərlə dərdi-səri var: minlərlə insan yaşamaq isteyir və həm də gözəl yaşamaq isteyir. Keçmişdən bu günə qədər minlərlə quruluş dəyişib və bu minlərlə quruluşda çox vaxt əzilən və əzən təbəqə olub. Əzən təbəqə də bədbəxt olub, əzilən təbəqə də. Onların hər ikisi mövcudluqlarına görə müxtəlif bədəllər ödəyib, dərd-bəlalarla rastlaşır.

Ah, insanın əzəli dəndləri - bitməz, tükməz... Kimini şair edib bu dəndlər, kimini filosof, kimini də dəli, məcnun...

Amma yox, yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə həyatda yapışacaq bir şeyin olmalıdır. Nədən o, indi öz tənha, kasıb, bozumtul otağında üzüdükcə minlərlə insanın da üzüməsini hiss edir? Bu ki, dəhşətdir... Nədən küçəyə çıxanda, qəsəbəyə çıxanda yüzlərlə insan ona üzümüş gəlir? Ah, pencəyinin açıq qalmış yaxasını bağlamayan eloğlu, nədən rəngin belə bozdur, şalvarın belə ütüsüz, ayaqqabın belə boz və burnu sürtülmüşdür, dabani belə əzilmişdir?

Necə olmalıdır ki... Bütün yaradılmış ütülü şalvar - köynəkdə gəzə bilməz ki... Bu geyimlər göydən yerə zənbillə tökülmür. İnsanlar onları əldə etməlidir.

Bax da... nə isə azib qalır, bir tərəfə çıxa bilmir. Dolaşiq fikirlər onu yorub. Və nədənsə ona elə gəlir ki, elə bütün bəşəriyyət dolaşiq fikirlərin əlində yorulub, bezikib, bəşəriyyət öz dediklərindən, öz yaratıcılarından usanıb. Bəşəriyyətin dedikləri ilə yaratıcıları üst-üstə düşmür, heç nə üst-üstə düşmür.

Necə ki, o, öz arzuları ilə üst-üstə düşmür, elə də bəşəriyyət öz arzuları ilə üst-üstə düşmür. Necə ki, o, soyuq otaqda titrəyir, elə də bəşəriyyət titrəyir. Əfqanistanda titrəşirlər, Liviyyada, Suriyada, Çeçenistanda titrəşirlər... nə isə titrəşirlər. Və bu titrəmələri o, öz

arıq vücudunda hiss edir. "Bəşəriyyət, bütün dünya bir atomdan yaradılıb" - deyəsən, doğru fikirdir. Onun bu atomun zərrəsinin zərrəsinin zərəsi olan vücudu Qəddafinin ağrlarını canında hiss edir. Hərçənd, Qəddafi həmişə əzmişdi, amma axırdı elə əzilidi ki...

Nə isə...

Amma yox, yaşamaq lazımdır. Hərçənd, yaşamaq çox çətinləşib; fizikən də çətinləşib, mənən də çətinləşib. Dünyada maraqlanmalı bir şey qalmayıb, sanki. Yaman çətin məqamda dünyaya gəlib, deyəsən, bəşəriyyətin qocalıq məqamında. Bəşəriyyət də qocalıb, o da qocalıb. Fikirləri sanki nəyləsə toqquşub dayanır. Bəşəriyyətin də fikirləri nəyləsə toqquşub dayanır. Və o, ruhdan düşür. Bəşəriyyət də ruhdan düşür.

Hə... belə-bələ... işlər... "Qocalığın depressiyası" - deyən, belə bir termin də var. O, artıq gələcəyə inana bilmir, bəşəriyyət də inana bilmir. Bəşəriyyət də bədbəxtidir, o da bədbəxtidir. "Bədbəxt bəşəriyyət" - demək olarmı?

*Ariflər yaratmış sözdən dürr, gövhər
Göylərin işindən qalmış bixəbər.
Cahanın sırını aça bilmədən
Bir neçə söz deyib çıxıb getmişlər.*

Görən, o, yumşaq, şəfqətli dairədən kənara çıxmır ki?

Yumşaq, şəfqətli dairə. Bəşəriyyət çox istəyir bu yumşaq, şəfqətli dairənin daxilində firlənsin. Amma bəşəriyyətin bəzi qütblərini bu dairədən elə firıltı ilə kənara tolazlayırlar ki...

Kim tolazlayır? Elə bəşəriyyət özü. Gücü çatan gücü çatanı tolazlayır. Bəzən də bəşəriyyət özü - özünü tolazlayır, bəşəriyyət özü - özündən baş açmır. Necə ki, o, özü-özündən baş açmır, elə də bəşəriyyət özü-özündən baş açmır... necə ki, o, özünün haradan gəldiyini, nə üçün yaradıldığını, irəlidə onu nələrin gözlədiyini bilmir, elə də bəşəriyyət bilmir... necə ki, onun yaranması, yaşaması, günlərin birində də ölməsi öz əlində deyil, elə də bəşəriyyətin yaranması, yaşaması günlərin birində də məhv olması öz əlində deyil.

Heç vaxt olmamışdır və heç vaxt olmayıacaqdır. Bunu belə söyləyirlər, yaxud bunu belə söyləyiblər. Heç özündən deyən fatehlərin də əlində belə bir imkan olmamışdır; Şah Abbasın əlində olmamışdır, Sultan Süleymanın əlində olmamışdır, Napeleon Bonapartın da əlində olmamışdır. Onlar sadəcə tarixə bir qədər təşəxxüs satıblar, lakin onlar da aram-aram tərixin əl irişməz qatlarına hörülüblər. Zamani dəyiş-

mək, dünyanın gərdişini dəyişmək mümkün süzdür, heç bu küləyin istiqamətini belə dəyişmək mümkün deyil. Həyat mümkün süzlüklerlə, paradokslarla doludur.

Paradoksal həyat...

Amma yox yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə həyata tutulmaq lazımdır.

Həyatda yaxşı adam olmağa çalışmaq lazımdır, yaxşılardın tərefində dayanmaq lazımdır. İnsanlıq ölmür - bunu ele insanlar özləri deyiblər. Amma insanlar özləri daxilən, içdən yaxşı adam olmağa çalışırlar mı, bir-birlərini yaxşıqla əhatə edirlərmi? Yoxsa, insanlar insanı hissələri yalnız görk xatırınə dilə gətirirlər? Hami da bilir ki, bunlar yalnız söylənmək xatırınə söylənilir. Əslində isə Liviya xalqı Liviyada, Suriya xalqı Suriyada, əfqanıstanlılar, iraqlılar da öz yerlərində, Yer üzü insanları da Yer üzündə əzilib məhv olurlar, ölürlər, haqsızlığa uğrayırlar. Anamız Yer də bəzən coşub daşır, silkələnir, od-alov puskürür, insanları daş, torpaq altında qoyur, qırıb çatrı, suda batırır. Yaşar Nuri Öztürk də deyir ki, insanlar Quran ayələrindən kənar işlərlə məşğul olduğu üçün belə olur, insanlar əxlaqsızdır, tülükdür, bic-vələdüzzənədir. Bunu bütün cəmiyyətlərdə cəmiyyətin öndə gedən, sayılıb seçilənləri söyləyirlər. Nədənsə bu gün soyuq otaqda ariq vücudu ilə titrəyib əsən o da bu fikirdədir. Və həm də bu fikirdər ki, bu sayılıb seçilənlər özləri də elə Yaşar Nuri Öztürk deyənlər dəndirlər. Nədənsə, ona belə gəlir. Ona belə gəlməyi də, yəqin ki, cızığından çıxmaqdır. Kasıblar xoşlayır hərdən cızığından çıxmağı, əslində bütün bəşəriyyət xoşlayır cızığından çıxmağı. Cızığından çıxmaq...

İlk əvvəl cənnətdə Adəm və Həvva cızığından çıxdı. Sonra minlər, milyonlar cızığından çıxdı. Bu gün o, öz soyuq otağında dəhşətlə tir-tir titrəyərək hiss edir ki, bəşəriyyəti öz cızığına qaytarmaq çox çətindir, mümkün süzdür. Həyatda hər şey zəncirvarıdır: inkişaf da, yaxşılıq da, pislik də, rəhmsizlik də və elə cızığından çıxmaq da zəncirvarıdır. İnsanın xeyalları, arzuları da zəncirvarıdır. İnsanın həyatda qarşılaşıqları da nəyinsə zəncirvari davamıdır.

-Ah, baba, başım bərk ağrıyr, çox bərk ağrıyr.

-Niyə, bala?

-Ah, baba, sənin babanın nökərin başına vurdugu daş bu gün qayıdır mənim başıma dəyib, çox pis dəyib. Bax, baba, buramdan qan axır, pis axır. Bu qanı kəsmək olmur. Nənəmə de, indi də yana-yana məni ağlasın. Daha nənəmin gözəlliyyini, babamın igidliliyi yox, məni danışın, məni, baba, məni... məni...

Kaş, heç o, həyata gəlməyəydi, amma gəlib. Və gəlibəsə, yaşamaq lazımdır. Yaşamaq üçün isə insana

həyatda üz tuta biləcəyi, arxalanacağı, inanacağı bir şeylər lazımdır. Kişiye sevə biləcəyi qadın, qadına sevə biləcəyi kişi lazımdır. İnsana yemək lazımdır, iş lazımdır, işləyə bilmək üçün güc, ruhuna işiq lazımdır. Və bütün bunların baş tutması üçün insana bəxt, tale lazımdır. Deməli, onun taleyində bütün bunlar: kasıbılıq, bədbəxtlik var imiş. Niyə var imiş?

Milyonların taleyində var bu bədbəxtlik, kasıbılıq. Niyə var? Bunun özü bir haqsızlıq deyilmi? Sual çox primitiv deyilmi? Ümumiyyətlə, insan həyatı primitiv deyilmi? İnsan özü primitiv deyilmi? İnsan... içində hər iki dünyanın sevgisini və əzabını daşıyan insan, birindən baş aça bilmədiyi halda o birindən baş açmağa çalışan insan, dünyaya ilk gəldiyində xəyalı göylə, yerlə çarpışan insan, dünyani sevən insan.

-Baba, mən böyükündə Koroğlu olacam, böyük adam olacam, dünyani gözəlləşdirəcəm.

-...

-Gözəl evlər tikəcəm, gözəl bağçalar salacam, -sənin bağçandan da gözəl. Mən elə ağaclar əkəcəyəm ki, armudlar da bir kilo gəlsin, heyvalar da, alçalar isə lap alma boyda olsun.

-...

-Baba, mən bağçamda güllər də əkəcəm: qızıl-güllər, yasəmənlər, zanbaqlar, nərgizlər - güllərin hamısından. Bağım lap nağıllardakı kimi olacaq.

-...

-Baba, dünya həmişə olacaq?

-Həmişə.

-Baba, insanlar da həmişə olacaq?

-Həmişə.

-Baba həmişə yaz, yay, payız, qış olacaq?

-Həmişə.

-Baba, mən ən çox yazı sevirəm: güllər açır, bənövşələr, süsənlər, zanbaqlar, lalələr, ciçciğalar.

Ciçciğa güllərini lap çox sevirəm: elə səslənir ki, sanki zinqirovdur. Yox, baba, mən yayı da çox sevirəm: isti olur, meyvələr böyüyür, çoxu dəyir, səninlə gedib zəmidən qardaq da yiğiriq. Mən günəbaxanı qardağda olanda daha çox sevirəm.

...Amma payız da gözəldir: nar, heyva, üzüm dəyir. Üzüm mənim ən çox xoşladığım meyvədir. Heyva da gözəldir. Bütün meyvələr gözəldir. Baba, niyə hamının bizimki kimi gözəl baxçası yoxdur?

-Hamının babası yoxdur.

-Nə yaxşı ki, mən sənin nəvən olmuşam, baba.

-...

-Baba, qış da gözəldir. Mən sən düzəldən xizəyimlə sürüşürəm. Odun peçində bişirdiyimiz külləmə də gözəldir, nənəmin söylədiyi nağıllar da gözəldir, dünya gözəldir, dağlar gözəldir, çəmənlər gözəldir,

Qoca Bulaq, Ağ Bulaq, Kərəm Mürşüd gözəldir. Sən də gözəlsən, baba.

"Mənsə gözəl deyiləm, baba!"

Qoca gülümsünərək xəyaldan ayrıldı. Əli ilə gözlərini sildi. Solğun, bozumtul, kasib otağını seyr etdi.

Otaq çox kasib idi: eşyalar köhnə, sıniq-salxaq və boz idi. Otaqda qəribə bir iy də var idi - kasıbılıq iyi. Bu iyi həmişə kasibların evində hiss etmişdi. İndi də onun evində var idi. Qoca gündə bir şey alsa da qocadır, gəl ki, on beş ildən bəri bir şey almaysan. Rövşənin uşaqları onun evinə girəndə ağızlarını büzbüb "Cındırxana" deyərək gülüşürlər, o da gülür və hər dəfə babası və uşaqlıq xatirələri xəyalına gəlir, uşaqlara yazıçı gəlir; onların xatirəsi yoxsul olacaq. Onlar gələcəkdə onu və onun yoxsul daxmasını xatırlaya-caqlar.

...Amma yox, yaşamaq lazımdır.

Ayaq səsləri və gülüş... ardınca qapıya bir zərbə. Bu, yəqin ki, Salamdır, o həmişə qapını belə döyür. Uşaqlar otağa doluşurlar. Dördü də oğlan, dördü də qarabənz, dəlisov, səsli-küylü.

-A-a-a, peç yanır! - Salam heyrətlənir.

-Konfet də var! - Ondan kiçik Rüfət də onun kimi heyrətlənir.

-Mənim anamın da bu konfetdən var! - Davud deyir.

Balaca isə hələ əməlli danışmır.

Nailə də içəri daxil olur.

-Sənə yemək gətirmişəm. - Qazançanı peçin kənarına qoyub ətrafa baxınır. - Şərəf gəlməşdi, - deyir: gəlib odunları doğrasın. - Qaz pulu verməliyəm. (Yəni, odunu doğra, pulu mənə ver. Uşaqlar konfet və xurmanın axırına çıxır. Həmişəki kimi düşünür ki, uşaq yesə daha yaxşıdır, çünkü uşaqın gələcəyi var).

Uşaqlar gəldikləri kimi hay-küylə də gedirlər.

Arada kənddə belə xırda-mırda iş düşür. Amma bu bir sənət deyil, kişinin davamlı işi olar. Gərək yazaşda şəhərə getsin, bir iş tapsın, lap elə göy-göyərti, meyvə satsın. Hərçənd göy-göyərti, meyvə satmaq onun xoşuna gəlmir, amma eyb etməz, artıq bundan keçib. Ona qalsa, heç əlli yaş da və bu kasıbılıq, bədbəxtlik də onun xoşuna gəlmir. Deməli, insan heç də xoşuna gələnləri əldə etmir, bəzən xoşuna gəlmə-yənlər də onun nəsibi olur. Görən, bu dünyaya gəlməsinin, ələlxüsus, belə bədbəxt olmasının bir mənası var idimi?

*Gelişimdən fayda görmədi həyat,
Getsəm də dəyişməz qoca kainat.
Bu gəliş-gedişin səbəbi nədir?
Eşidə bilmədim kimsədən heyhat.*

Yayda gedər şəhərə, ya da qəsəbəyə: işləyər, pul yiğar, otağına qaz çəkdirər. Əsas məsələ istilikdir. İstilik ki, oldu, insanın kefi saz olar. Yoxsa, soyuq insanın əhədini kəsir.

Hə isə... gedib odunu doğrasın.

Odun çox idi. Bu, Nərimanı lap sevindirdi. Odun çoxsa, deməli, pul da, nahar da çox olacaq. Gündə bir dəfə yaxşı yesə, qalan öynələri çayla başa vurər.

Odunu üç güne doğradı. Şərəf ona tez-tez isti çay, konfet, kökə, nahara isə ətli xörək verirdi. Axırkıncı gün Şərəf ona qırx manat pul və isti bir kürk verdi. Kürkü verərkən sədəf kimi ağ dişlərini göstərərək gülümşədi:

-Bu kürkü geyinib soyuq otaqda otursan da sənə soyuq olmaz.

Kürk elə Şərəfin dediyi qədər var idi. Hər şey yaxşılığa doğru dəyişir, bircə bu Nailənin xarakterindən başqa. Qırx manatı o, almasa bir on beş gün dolanar. Görən, qaza borcu nə qədərdir, niyə əri vermir? Əgər bircə kəlmə buna eyham atsa, qiyamət qopacaq. Pulu versə də bircə gün üzünə xoş baxacaq, sonra isə yenə qapı bağlanacaq, səslər kəsiləcək. Nə isə, yaman bəlaya düşüb.

Evinə gəldi. Nailə qazança ilə hazır oldu.

-Nə qədər verdi?

-Qaza nə qədər borcun var?

-Otuz manat.

-Niyə ərin vermir?

-Sən cımmirsən?

-On beş gündən bir cimirəm

-Axır cimirən də.

-Al iyirmi manat.

Nailə pulu və qazançanı götürüb firlıtlı ilə çıxdı.

Nə isə... Eybi yox, Nailəni də qınamalı deyil; o da yaxşı yaşamaq istəyir. Görək o, özünə əməlli bir iş tapıb onlara kömək etsin. Əvvəllər xəstə idi, indi da ha yaxşıdır, yəqin ki, bir iş tapar. Bərk yorulub, yığılıb yatsın. Əvvəlcə peçi qalasın. İstidə yatmaq daha yaxşıdır. İş insanların cövhəridir - atalar düz deyib. Yoxsa bütün günü uzanıb dünyanın işlərini vərə-vürd etməkdən bir çey çıxmaz, onsuz da insan nə qədər vərə-vürd etsə də, əlləşsə də, çalxalansa da dünyanın işlərindən heç baş açmaz.

Açılmaz heç kəsə əsrar pərdəsi,

Çatmaz ki, göylərə kimsənin səsi.

Torpağın altından başqa mənzil yox,

Uzundur dünyanın bu əfsanəsi.

Dünyanın əfsanəsi... Haradadır babası, nənəsi,

ata-anası, bibiləri, Güllü xala, keçmiş günlər...

Hələlik onun kimilərin xatirəsində yaşayırlar. Amma bir müddət sonra o, və onun yaşıdları ölüb gedəcək və onlar da xatırərlə birlikdə yox olacaqlar. Sanki heç olmayıblar. Çətin məsələdir. İnsan bütün bunları dərk etmir. İnsan bu yoxluğu, bu boşluğu dərk etsə yaşaya bilməz, ayağı yerdən üzülər. İnsan bu yoxluğu bu boşluğu dərk ersə çəkdirəmi bir-birinə zülmü? İnsanın bir-birinə zülmü nəylə əlaqədardır? Çoxunu mənimsəmək, hər şeyi mənimsəmək, bu güñü yaxşı yaşamaq, sabahı təmin etmək, ölümü düşünməmək, zamanın gərdişini düşünməmək. Nədən insan bunu unudur? Bəlkə, təbiətin insana qarşı rəhmətliyi insanı bir-birinə qarşı rəhmsiz edir?

İnsan, sən nələrə qadırsən... İnsan, sən heç nəyə qadir deyilsən... İnsan...

İşqlar da söndü. Zülmət qaranlıq... Qaranlıq... Qaranlıqdan qorxardı əvvəller, ölümdən qorxardı əvvəller. İndi isə qaranlıq və ölüm ona elə doğmadır ki...

Həyatın ki yarısı qaranlıqdır... həyatın ki davamı ölümdür...

...Bu ki babasıdır. Ah, babası necə doğmadır... necə qüvvətlidir... necə gözəldir...

-Baba, sən Koroğlumu olmuşan?

-Niyə belə deyirsən?

-Axı ağ at minmisən.

-Ağ at muraddır, deyərlər. Gəl, əzizim, gəl gedək Kərəm Mürşüd bulağına. Orada indi bahardır; sənin sevdiyin ciğciğa gulları açıb, zanbaqlar, lalələr bir-birinə qarışır.

-Ah, baba, yemlik də, turşəng də bitibmi?

-Bitib, bitib, şomu da bitib. Gəl gedək, şomu da dərək, nənən bir yaxşı qovursun yeyək, ağızımız dada gəlsin.

-Baba, baharı şomusuz təsəvvür etmək olmaz, eləmi? - Nəriman babasına söz atır.

-Elədir. Gəl, gəl gedək.

....Atın nə bərk gedir, baba?

-At deyil, bu küləkdir, külək.

-Kərəm Mürşüd lap gurlaşır, baba, lalələr lap gözəlləşir, zanbaqlar heyrətamızdır, ciğciğalar isə möcüzədir. Sanki qumru quşu oxuyur, heç ciğcişa səslənmir. Qumrular da var, bir bax bulağın başına. Nə gözəldir, baba. Baba, məni burdan yollama, qoy burda səninlə qalı. Qumrular lap ciynamə qonublar.

-Səni görüb sevinirlər.

-Bunlar həmin quşlardımı?

-Həmin quşlardır, bala.

-Həyat nə gözəldir, baba.

RAFIQ AKİF

XATİRƏ

Toz basmış dəftəri vərəqləyərkən,
Qəflətən adına gözüm sataşdı.
Birdən donub qaldı damarında qan,
Döndü tufanlara içimdə, daşdı.

Daha unutmuşdum sənsizliyi də,
Ən çətin əzabı daşıya bildim.
Mən elə bilirdim sənsiz ölərəm,
Qəlbimdə qəlpəylə yaşaya bildim.

Bilmirəm, sən hardan düşdün yadıma?!
Birdən ürəyimdən gizilti keçdi.
Bu sevda odlanıb alışsa yenə,
Bundan sonrakı eşq mənimçin heçdi.

Daha istəmirəm birdə rastlaşaq,
Bu sevda qəlbimdə daşa dönübdür.
Gəl, çürük ağaca vermə sən dayaq,
Bu sevgi ocağı çoxdan sönübdür.

Qırdırın aradakı sal körpüləri,
Od vurub yandırdın elə bil məni.
Hərə bir sahildə əridir ömür,
Bir daha sahillər qovuşar yəni?!

Gəncliyimi harayladım nə qədər,
Orda qəmdən başqa görmədim heç nə.
Sənli xatırələr ölənə qədər,
Rahatlıq verməzlər könlüm sevinə.

IKI FƏSLİN ASTANASINDA

Dost idi, ya düşmən, gözüm seçmədi,
Hicran elə gəldi ağ kəfən donda.
Payız yola saldı, qışa keçmədim,
Qaldım iki fəslin astanasında.

Geyinib ağ yorğan yatırdı şəhər,
Gedirdi od vurub, yar yol üstəydi.
Qanadsız yaşamaq indi nə təhər?
Verərdim canımı o istəsəydi.

Gedir qara karvan son mənzilinə,
Salıb ayaq alta gözlərdə seli.
Alıb qılincını saxta əlinə,
Doğrayır zalim da lap iki əlli.

Al apar məni də haraya getsən?
Torpaq isitməsə sevgin isidər.
Yaşaya bilmərəm səndən sonra mən,
Heç yaşamamışam bil sənə qədər.

Bir gün səadətə aparan güzgü,
İndi uzaqlara alıb aparır.
Dadı dodağında alışan sevgin,
Əfsus sənsizlikdə üsyən qoparır.

Dost idi, ya düşmən, gözüm seçmədi,
Hicran elə gəldi ağ kəfən donda.
Payız yola saldı, qışa keçmədim.
Qaldım iki fəslin astanasında.

YAŞADIR MƏNİ

Saçında əsir sərin meh,
Üzdə həyat qırışları.
Köksündə sıxıb gizlədib,
Sönük nakam arzuları.

Parlayır kipriyində yaşı,
Kədər libası əynində.
Azib itəcəyəm, Allah,
O gözün ənginliyində.

Bəbəyində həsrət yolu,
Səsində od saçan qəhər.
Saçında ağaran tellər
Nakamlıqdan verir xəbər.

Vüsali kəm, hicran udub,
Taleyi ilə barışib.
Eşq meydanında uduzub,
Çin yuxuları qarışib.

Simurq quşu hara uçub?
Kor bəxtini də aparıb.
Sinəsindəki eşqin yerin
Məlhəmsiz intizar alıb.

Dodağından itib gülüş,
Toxunsan yandırı ahi.
Niyə sevdim bunu, Allah?
Yaradanın səhv günahı.

Qoxulayan gül-çiçəkdən
Hər gün arı şirə çekir.
Məlhəm edib - Od püskürən
Tanrı yanın yerə çekir.

Unutmaq mümkün mü səni?
Sevməmək olar qəbahət.
Gündüzlər öldürər məni,
Cecə yaşadan məhəbbət.

YALAN

Çox inandıq yalan vədə,
Nicat bildi hamı bunu.
Ümüdüümüz kim əlində,
Harda tapaq biz doğrunu?

Pulun varsa zaman sənin,
Hökm sənin, fərman sənin,
Əldən vermə aman sənin,
Qələbə et sən uğrunu.

İndi neçə bic doğulur,
Qansız ata bala boğur.
Düz yaşayan çalmaz uğur,
Hara gedir bunun sonu?

Dağ döşünə dumana çökər,
Gül-çiçəklər boynun bükər.
Yağış yağar, çoban ürkər,
Qurda verdi mal-qoyunu.

Öyin, başı, guya kişi,
Nə erkəkdir, nə də dişi.
Qadın sayaq var yeriş,
Yerə soxsun el boyunu.

NATO gedir, ATƏT gəlir,
Yeyir gedir, minnət gəlir,
Xalq başına zillət gəlir,
Bilmək olmur bu oyunu.

Qarabağı düşmən aldı,
Millətimi qaçqın saldı,
"Ov" lar "yev" lər yenə qaldı,
Hünərin var tap soyunu.

RÖYA İMİŞ

Bahar gəldi, duman qaldı geridə,
Hicranlı günlərim itdi gözüməndən.
Çiçəklər gül açdı qanqal yerində,
Heyrətə gəlmışəm özüm-özümdən.

Bu nə möcüzədir, bu necə hikmət?
Qayıdır gəlmisən həmişəlik sən.
Necə olub kama yetib bu sevda?
Həsrətində olduğum o günlər birdən.

Hər təpədə nəşəli bir yaz axşamı,
Mən qısıb köksümə, öpdüm üzündən.
Qol-qola gəzirdik görürdü hamı,
"Sevirəm" sözünü aldım dilindən.

Gecə keçdi, yerin verdi səhərə,
Kal oyandım yuxum hələ bitməmiş.
Axtardım mən səni çox əbəs yerə,
Sən demə, bu vüsal boş röya imiş.

QƏNİM OLUB

Yuxum qəhət olub, ərşə çekilib,
Kimsəsiz küçələr məskənim olub.
Mənasız həyacan - gəzirəm qərib,
Elə bil ən yaxın ölü nim olub.

Bax, ay sığal çəkir pəncərələrə,
İndi xoş röyaya dalıbdır hərə.
Səbir tutmur ürek qayıdır evə,
Bəlkə gecə vaxtı gələ nim olub.

Eşqin səmasında dolaşan quşdum,
Bu tale yolunda tufana düşdüm.
Qəmi özüm yedim, səni bölüşdüm,
Məni dəli sanıb gülə nim olub.

Gecələr təklikdən bezib qaçaraq,
Uzaq xəyallara elədim maraq.
Sönmüş ümüdlərə göndərdim soraq,
Nə də varlığımızdan bilənim olub.

Tənhalıq həyatmı, ömürmü, günmü?
Heç bir şey ovutmur sınaq könlümü.
Qaytarın inciyib gedən gülümü,
Onsuz həyat mənə bil qənim olub.

AYRILIB GEDİRSƏN

*Uşaqlıq dostum, qonşum, sinif yoldaşım,
26 may 2006-ci ildə vaxtsız dünyadan köçmüş
mərhüm Əli Babayevin əziz xatirəsinə...*

Ayrılıb gedirsən belə rahatca,
Səndən sonra görən, nələr olacaq?
Canını qurtardin zalim dünyadan,
Bilmədin dəndlərin kimə qalacaq.

Ayrılıb gedirsən son mənzilinə,
Körpə balaları kimə tapşırdın?
Əzablar yükldən cavan belinə,
De, necə daşısın sevdiyin qadın?

Tale yükü ağır, cavanlığından
Nakam gedən nəslin dərdi dağ oldu.
Qaçıqca talenin yamanlığından,
Dəndlərin üstünə dəndlər doğuldu.

Amansız taleyin kələfi düyüñ,
Açılmaz qapısı kiminə açıq.
Şükürler o günə sənin gördüyüñ,
Zirvələr fəth edir indi alçaqlıq.

Neçə doğma getdi kövrək çiynində,
İndi cismin gedir çiyinlər üstdə.
Bu zalim dünyadan məhəbbət umma,
Etibar arama daha heç kəsdə.

AZƏRBAYCAN

Qaldır göyə bayrağını,
Qoy tanışın dünya səni.
Götür silah-yarağını,
Qov üstündən duman, çəni.

Çox millətli bir ölkəsən,
Talerantsan hər bir dinə.
Nadanlığa gər sinə sən,
Al bayrağıın qoyma enə.

Həcər, Nigar mərd qızları,
Mübariztək qəhrəmanlar,
Müslüm kimi ulduzları,
Yetirmisən hər zamanlar.

Xəzərin bağrına yarib,
Ram eləyib vurdun məşəl.
Odlar yurdum, səndən qalib,
Zərdüştlükdən tarix əzəl.

Şərqiñ qapısıdır adın,
Füsunkardır bağça-bağın
Dünya gəzdim səndə tapdım
Hikmətini, ucalığın!

Vurğun, Müşfiq səndə tapdı
Şeriyatda ölməzliyi.
Nəsiminin sözü hopdu,
Ənəl həqqi-dönməzliyi.

Dədəm Qorqud, Oğuz elim,
Qurban olsun sənə bu can.
Çağır hərbə mərdtək ölüm,
Haqq yolunda Azərbaycan!

Öyün, yurdum daim yaşa,
Babəkinlə, Məshətinlə.
Vəcdə gəlib, şeir qoşar,
Rafiq sönməz qüdrətinlə.

BACARMADIM

Sən ömrümdə solmaz
bir çicəkdiñ,
Zalim fələk sinəmdən
Qoparıb dərdi.
Yaşayıram, ölməmisən, yaşadacam.
Sənin ömrün mənim ömrüm qədərdir.

Yüz yaşasam, şən yaşasam,
inan yenə,
yenə bu dərd
sinəmdən daş kimi
asılacaq.

Bu nə zülüm?
Cismim sənə qovuşmadı.
Gözlə gülüm
Bir gün ruhumla əbədilik
qovuşacaq.
Sən udduğum hava,
sən ruhuma qida.
Buraxdın qəlbimdə
çalın-çarpaz iz.

Hərdən yadımdan da
çıxır adım.
Yaşaya bilmirəm sənsiz.
Ölməyi də bacarmadım.

CİSMİM VƏ RUHUM

Bəlkə də bu ömrə özüm yamağam,
Səmada sönübdür mən adlı ulduz.
Hərə taleyini yerlərdə gəzir,
Bəxtimi gəzirəm göylərdə yalqız.

Ovuşmur ruhuma yad sayan sevgim,
Qovuşmur tekliyə bir çarə tapsın.
Barışmaz yollara tale neyləsin?
Açmaq istəmirsə ümud qapısın.

Külə dönmüş eşqdən düşüblər qaçaq,
Hərəsi sərt yolda batıb azacaq.
Özlərinə tale yazamadı ki,
Mənim taleyimi necə yazacaq?.

Bilmirəm haracan ayrı düşəcək,
Yolları bitəcək ruhun, cismən də.
Bir ası rüzgarda solub itəcək,
Xəzana dönəcək yel əsimində.

Bu necə ömürdür, bu necə tale,
Güllü baharımı döndərib qısa,
Çəkirəm yükünü bir təhər hələ
Bir gün yazılıacaq taleyim daşa.

GİZLƏRƏM QƏLBİMİN DƏRİNLİYİNDƏ

Gözümün içinə çəkilib şəklin,
Ağarıb bəbəyim nə halı qalıb?
Qərib yetim düşüb xatirələrin,
Bir göz yaşıdan asılı qalıb.

İkili həyatda soruş nacəyəm?
Sənsizlik səninlə davada hər gün.
Gecələr atılmış yalqız küçəyəm,
Yol ayrıclarından edilir sürgün.

Sal daş parçasısan sinəmdə qəlpə,
Çıxarsam ölüəm, çıxarmasam yük,
Tikandan sədd çəkib hicr ilə qəlbə,
Qərar hicran verib hökmü ömürlük.

Bu yetim sevgidən simsir ürək,
Bir ömrə bir tükündən asılı qalıb.
Cismim sənlə öldü biləydin gərək,
Ruhum qovuşmağa uzalı qalıb.

Gəl donan canımı arada titrət,
Oyat fikirlərin əsarətindən.
Səni elə asan itirmişəm ki,
Yaşaya bilmirəm xəcalətimdən.

Geriyə yollara dönürəm indi,
Bəlkə də rastıma gələrsən bir də.
Ayrılıq sənə yol tapmasın deyə,
Gizlərəm qəlbimin dərinliyində.

GEDƏ BİLMƏDİM

*Anam qədər sevdiyim nənəmin
son nafəsinə çata bilmədim*

Bir gün görüşünə istədim gələm,
Yetmədim üvnana, yollarda qaldım.
Sinəmin üstünə döşəndi əlim,
O gündən mehrimi döşəyə saldım.

Oğlun olmadığı üçün həyatda,
Nəvəni özünə oğul sanmışdım.
Böyüdüb sevmişdin uşaqlığımızdan,
Anatək qayğıma durub qalmışdım.

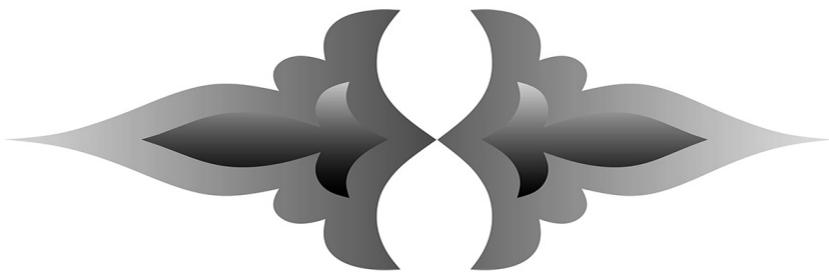
Harasa uzağa səfər edəndə,
Toxuyub verədin corabla əlcək.
Nigaran qalardın gec qayıdanda,
Durub yol üstündə: "Oğlum gələcək".

Baş qoyub yatardım dizlərin üstə,
Qar kimi saçını əzizləyərdim.
Anamın baxışı nurlu üzündə,
Mən sənə "nənə" yox, "ana" deyərdim.

Bağışla, anacan, tale beləymış,
Axır nəfəsinə çata bilmədim.
Yadların çiynində getdin məzara,
Dərdlərin üstünə qalandı dərdim.

Beş günlük həyatdır, batma sən qəmə,
Vüsala yetməyir hər arzu, neynək?
Fəqət tale hökmü beləymış demə,
Sonuncu görüşü çox gördü fələk.

Allahım ver mənə sən elə qüvvət,
Məzarın üstündə gedib diz çöküm.
Eşidib səsimi çıxsın qəbirdən,
Nurani üzündən doyunca öpüm.

RAMİZ İSMAYIL

Gülmə qonşuna

(*hekayə*)

Oğlunun evlənmək istədiyi xəbərini ərinə çatdıranda Zakiri elə bil cərəyan vurdur. Ərinin sevinəcəyini güman edən Zümrüd yanıldığını görəndə xeyli təəccübləndi. O, ana qüruru və duyğusu ilə:

-Zakir, oğlun arvad almaq istəyir, gözün aydın olsun! - deyəndə Zakir ayılan kimi oldu, dərhal:

-Qələt eləyir, - dedi. - Özünə (hələ bunu da yazılışı mümkün olmayacaq tərzdə ifadə elədi) bir şalvar ala bilmir, arvad alacaq?!

-Allah haqqı, həqiqi sözümüz.

-Dedim də-ə! Qələt eləyir.

-Ay kişi, elə bildim sevinəcəksən!

-Hələ onun arvad alan vaxtı deyil. Sənəti yox, təhsili yox, işi-güçü yox! Axşama kimi o çayxana sənin, bu çayxana mənim, təsbeh oynada-oynada veyllənir. Kimdi ona qız verən?

-Nə olub ona? Kukla kimi oğlandı, hər telindən bir qız asılıb. Ağlını özünə vermə, sənə gələn də yox idi, - Zümrüd zarafata salmaq istədi, - yalvar-yaxar məni yoldan çıxardın. Yoxsa ...

-Yoxsa arvadsız qalacaqdım?

-Öz aramızdır, ay Zakir, gəl, əyri oturub düz danışaq ...

-Məndən ötrü qızlar özünü körpübən atırdı. Elə biri sən özün. Dalımcə nə qədər süründün. Aldım ev-eşik yiyəsi, oğul-uşaq sahibi elədim. İndi dilin çıxır. Danışırsan də-ə!

-Əvvəla, mən sənin dalınca sürünmədim. Qapımızı yağır eləyən sənin elçilərin idi...

-Ayaqları qırılaydı.

-Ikinci də.., uşaqtan danışırıq. Nədir ağızını allah yolunda açmışan? Bir dayan, altından gilas tökülmür. Oğlun deyir, o qızı mənə almasanız, evdən çıxıb gedəcəyəm.

-Ay qız, sözdü deyir, hara gedəsidi? Biz də cavən olmamışqmı? Onun kimi vaxtimızda biz də elə demişik. Yəqin qız da deyib ki, bir-iki günə elçi göndərməsən, məni ayrı adama verəcəklər.

-Hə də! Elə deyib.

-Gördün? Bu məsələ qızlarda köhnə priyomdu. O vaxt sən özün də belə demirdin? Nə oldu, bəs niyə vermədilər? Təki verəydilər, məni yazışq eləməyəyidilər.

-Yazışq olma, səni yalansa. Sözü yozutma orabura! De görüm, uşağın işini nağayıraq? Nə deyirsən?

-Dedim də! Qələt eləyir. Hələ tezdir evlənmək. Arvadını nə ilə saxlayacaq?

-Biz ölməmişik ha, özümüz baxarıq.

-Nə vaxta kimi biz baxacağıq?

-Ölənə kimi! Camaat necə, biz də elə. De görüm, nə deyim uşağa?

-De ki, atan deyir hələ tezdi.

-Onda oğluna özün cavab verərsən!

-Nə cavab verəcəyəm? Gədədən çox sən ələmandasan, deyəsən. Gözü elə qızıb yəni? Dədəsinə deyəcək ki, təntimişəm, mənə arvad al!?

-A kişi, daha evlənmək vaxtidir. İyirmi üç yaşı var. Uşaq döyüllə ha.

-Qoy hələ gözünün qurdunu öldürsün, cavadı.

Oğlunun evlənmək məsələsinə Zakir ciddi baxındır. "Cavanlıqda olan şeydi, yəqin bu da növbəti eşq macəralarından biridi" deyirdi. Zümrüd isə əl çəkmək istəmirdi.

-Heç demirsən kimin qızıdır?

-Kimin qızıdır ki?!

-Gədə deyir qızın dədəsi mühəndisdi. Məsimdi adı.

-Şəhərdə o qədər mühəndis var ki! Məsim... biri tikintidə işləyir, biri avtobazada var, sonra harda var??? Məsim çoxdu. Dükançı Məsim, poçtalyon Məsim, yox amma bu injinerdi. Ay səni ölüsən, bəlkə bu elə "injiner Məsim"dir? O olacaq. Ölmüş yadına düşmür. Yox, o mühəndis işləməyib axı!

-Uşaq gəlsin, özündən soruşaq.

Zümrüd ev işləri ilə məşğul ola-ola oğlunun yolunu gözlədi. Zakir isə şəhərə çıxıb bir az "hərlənmək" istədi. Məsim beynindən çıxmırıldı. Bu hansı Məsimdi axı? Birdən, doğrudan da "injiner Məsim" olar? Ölmüş özünə ləqəb qazandı.

Məsim həqiqətən mühəndis deyildi. Texnikum qurtarmışdı. Diplomunda da "texnik-texnoloq" yazılmışdı. Sadələvh adam olduğuna görə, hətta texnikumun nişanını da döşündə gəzdirirdi. Ona elə gəlirdi ki, bu nişana görə hamı onu mühəndis kimi tanıyacaq.

...Bir dəfə iş yerində xəstələnmişdi və iş yoldaşları onu xəstəxanaya qoymuşdular. ERTESİ GÜNU o biri iş yoldaşları onun yanına gəlmışdır. Dəhlizdə tibb bacısından Məsimin hansı palatada olduğunu soruşanda tibb bacısı "hansı Məsimi" soruştursunuz, müəllim Məsimi, yoxsa injiner Məsimi" demişdi.

İş yoldaşları Məsimin özünü mühəndis kimi təqdim etməsinə qımışalar da, üstünü vurmaşıdır. Sonralar ona hamı "injiner Məsim" deməyə başladı.

Zakir beynində dolandırıldı: "birdən o olar?" Bircə bu qalmışdı: mənim oğlum "hamidan balam" qızla evlənsin.

Lap narahat olmağa başladı. Subaylıq vaxtları gözünün qabağına gəldi. İnstitu qurtarıb təyinatla böyük bir zavoda gəlmişdilər. Onlara zavodun yataqxanasında yer vermişdilər. Elə Məsimi də Zakir gəlib burda görmüşdü.

Yataqxanadan bir az aralıda "məhləli" evlərdə

qızlar yaşayırdılar. Yataqxananın eyvanından, pəncərəsindən baxanda həyət açıq-aydın görüñürdü. Qızlar burada açıq-saçılıq geyimdə gəzir, onlara baxan oğlanları görsələr də heç saymırıldılar. Əl-qol işarəsi ilə bəzi şeyləri də qandırıldırılar. Yataqxananın birinci mərtəbəsindəki ərzaq mağazasına da tez-tez gəlirdilər. Cavan oğlanların bu qızlarla əlaqə yaratmaqları su içimi kimi asan oldu. Hımcımləşib otaqlarına gətirməyə başladılar. Gənclərin romantik həyatları başlamışdı. Maşalarını bu qızlara xərcləyirdilər. Borca düşənləri də var idi. Bu qızlara pul xərcləyən ehtiraslı və enerjili cavanlar Məsimi də "keyfə" təhrik eləmək istəyirdilər. Məsim Zakirin yanında ona görə qalmışdı ki, ona Səbinə ilə olmağı məsləhət görəndə "yazılıdı, mən ona əziyyət verə bilmərəm" demişdi. Bu sözləri Səbinəyə deyəndə gözlərindən yaş gələnə qədər gülmüş və demişdi: "Məsim oldu mənim. Mən ona ərə gedəcəyəm. Uşaqlar: "vicdanın olsun, o saf, təmiz uşaqdı, onu yoldan çıxartma" deyəndə Səbinə: "Sizin vicdanınız varsa mane olmayın!" - demişdi.

Dostlarının, iş yoldaşlarının qınağına, danlağına baxmayaraq Məsim Səbinə ilə ailə qurdu. Səbinə ona nə dedi, nə demədi uşaqlar onu bilmədilər. "Səbinənin abort pulunu çox vaxt səndən alırdıq" desələr də Məsim dediyindən dönmədi. Bəlkə də, o heç abortun nə olduğunu bilmirdi. "At mənim altımda büdrəməsin" dedi. Bir neçə gündən sonra Məsimlə Səbinə "əl-ələ verib, qوشub qaçdılardı". Ailəlilər üçün olan yataqxanadan zavod onlara bir otaq ayırdı. Keçmiş otaqları ilə görüşəndə isə "bakırə qızla olmaq nə çətinmiş" dedi Məsim.

Sonralar Zakir Səbinəni görəndə zarafatla deyirdi:

-Canın yanmasın, kişi qızı kimi ərə getdin də!

-Məsimi də kişi elədim, - Səbinə söz altında qalmırı.

-Daha imam övladı kimi tər-təmizsən.

-Sən Öl hə! Qızımı da oğluna verəcəyəm.

-Ölübsən elə səni!

-Canın da çıxsa, göyün yeddi qatına çıxsan da qızı verəcəm oğluna. Əlimdən qurtara bilməzsən. Özümü almadın, qızımı oğluna alarsan!

-Anası gəzən ağacı...

-Yox, sən Öl. İkimizin ölmüşünə yox. Daha tövbə eləmişəm. Ərə gedəndən sonra Allahın yo-

luna qayıtmışam.

-Ay ölmüş, yoxsa o qız məndən olandı.

-Qələtinə elə, - güldü, - ölmə, sənlik deyil.

-A səni vurğun vursun, cavanlıqda o qədər qələt qarışdırımsın ki. İndi mənə də yox də-ə! Utanmırısan, qızını oğluma vermək isteyirsən?

-Avam olma, ay axmaq! Indi az-az təmiz adam taparsan. Dedim də, tövbə eləmişəm. Qızı da aydan arı, sudan duru böyüdürəm.

-Allah iyiyəsinə xeyir versin.

-Tak şto, hazırlaş!

Bu söhbətdən çox illər keçmişdi. Onda heç nə Zakirin oğlunun evlənən vaxtı idi, nə də Səbinənin qızının ərə gedən vaxtı. İllər nə tez gəldi keçdi.

Zakirin beyni "qarışmışdı". Tez-tez özünə təsəlli verirdi: "bəlkə heç o Məsim deyil".

O, əli belində, fikirli-fikirli şəhərin küçələrini dolaşırırdı.

Nə qədər veyllənəcəkdi ki? Qayıdib evə gəldi. Oğlu hələ gəlməmişdi. Zümrüddən soruşdu:

-Məndən sonra evə gəlməyib?

-Yox hələ.

-Gələndə öyrən, gör o nə mühəndisdi elə?! Bir "injener" dediyimiz Məsim var idi, gör o deyil ki?

-Deyəsən, elə odu axı!

Göydən Zakirin başına bir daş düşsəydi, ya bir qazan qaynar su töksəydi, bundan yaxşı olardı.

-Nə danışırsan ayy..., - bilmədi bədbəxt desin, zalim desin, dəli desin, nə desin.

-Nə oldu sənə? - Zümrüd də çəşib qaldı.

-Ay qız, o bilirsən kimdi?

-Mən nə bilim kimdi?

-Səbiş, Səbiş deyirdilər ey-y, o məşhur, onun əridi Məsim. Öyü yixilmiş bütün şəhər tanır. Bu küçük gedib hardan onları tapıb?

-Hirslənmə, ay Zakir, bəlkə heç o deyil. Qoy, bir gəlsin, görək özü nə deyir.

Zakirin ağlına gəlməyən başına gəldi. Həmin Səbiş idi, həmin də "injener" Məsim.

-Zümrüd nə eləyirsən elə, bu işi poz. Onlardan bizə qohum olmaz.

Zümrüd çıxılmaz vəziyyətdə qalmışdı: oğlu əl çəkmirdi, əri yaxın qoymurdu.

Zakir oğlu ilə aranı açıb münasibəti korlamaq istəmirdi. Bir yandan da fikirləşirdi ki, bu iş baş tutsa köhnə yataqxana yoldaşları eşitsə nə deyəcəklər. Səbinənin qucağında qadının nə olduğu-

nu öyrənənlər indi Zakiri qınamazları? Üzdə heç nə deməsələr də dalda güləcəklər: "bu da Məsimin tayı imiş" deyəcəklər. Nə zibilə keçmişəm! Gərək bu iş mənim başınamı gələydi? Məsimi qıñayırdım, Allah mənə görk elədi!

Vəziyyət gərginləşmişdi. Səbinənin qızı hər gün "niyə elçi göndərmirsən, kişi kimi söz vermisən, kişiliyin çatmırdisa niyə döşünə döyürdün?" deyəndə Zakir gildə dava-qırğın başlayırdı. Oğlu "mən bu xarabadan baş götürüb gedəcəyəm" deyəndə anasının ürəyi qana dönürdü. Zakir isə bunun ötəri hiss olub, ötüb keçəcəyini güman edirdi. Zümrüdə də səbirli olmayı, nə yolla olur-olsun oğlunu bu yoldan çəkindirməyə çalışmağı tapşırırdı.

Nəhayət, bir gün Səbinənin özünü gördü. O hicab örtmüştü. Zakirlə əl tutub görüşdü. Zakiri deyəsən naməhrəm saymırırdı.

-Ay Zakir, - Səbinə gülə-gülə dedi, - niyə hərəkət eləmirsən? Nə vaxta kimi mən səni gözləyəcəyəm?

-Məni niyə gözləyirsən, ay Səbiş?

-Özünü bilməməzliyə qoyma! Bilirəm razı deyilsən, ora-bura burcutma! Bu Allahın yazısıdı. Xeyir-dua ver, toylarını eləyək!

-Ay Səbiş, - Zakir bilmirdi nə bəhanə gətirsin, - mənim oğlumun hələ evlənəsi vaxtı deyil, işi yox, gücü...

-Bilirəm, mənim keçmişimi gözümə soxmaq istəyirsən! Amma unutma ki, sən də "svyatoy" deyilsən. Uşaqlara mane olma, qara tikan kolu deyilsən ki! Maşın almışam, ev almışam, yaxşı cer-cehiz düzəltmişəm.

-Allah bilən məsləhətdi, - deyib Zakir sağollaşdı.

-Hazırlaş ha-a... - Arxadan Səbinənin səsi geldi.

Zakir bu izdivacın baş tutmaması üçün baş sindiranda oğlu ayrı planlar çizirdi. Səbinə ilə söhbətdən heç bir həftə keçməmişdi Zakirin baldızı ona zəng vurdu. Oğlu Səbinənin qızını qaçırtmışdı. Zakir başı alovlu arvadına:

-Get, qızı da vur qoltığuna, qoy cəhənnən olub hara gedirlər getsinlər, - dedi. - Küçük köpəyoğlu, bunun hünərinə bax!

-Hara qovum, ay Zakir? Qız hamilədir.

Elə həmin anda Zakir tirtap uzandı. Onu iflic vurmuşdu.

Arvadı məsələni bilirmiş!

ELÇİN MƏLHƏMLİ

BİLMİRƏM

Ürək ağıllıdır, ağıl ürəkli?
Ağıl gərəklidir, ürək gərəkli?
Elə hey gedirəm fikrə sürəkli,
Düşünüb qərara gələ bilmirəm.

Ürəkdə sevinc də, qəm də yaşayır,
Qəmi çox, sevinci kəm də yaşayır.
Hissləri toplayıb cəmdə yaşayır,
Ancaq nə istəyir, hələ bilmirəm.

Ağıl götür-qoyda, məntiq güc cəlir,
Bəzən çox düşünür, qərar gec gəlir.
Ağıl zəfər çalsa ruh da dincəlir,
Uduzsa özüm də gülə bilmirəm.

Ağılin öz yeri, qəlbini öz yeri,
Lazımdır insana onlar hər biri.
Nə qədər dünyada gəzirəm diri,
Onları ömrümdən silə bilmirəm.

MƏNƏ

Gülüm, gəl sənə mən şeir oxuyum,
Sən də işvə göstər, naz elə mənə,
Sənə misra-misra çələng toxuyum,
Çalış payızımı yaz elə mənə.

Eşqin döryasına qərq olsun başım,
Dönüm dağ selinə çağlayım, coşum,
Sənə gözəl-gözəl nəğmələr qoşum,
Götür ürəyimi saz elə mənə.

Başımın tacısan, sənsən vüqarım,
Elçinəm, qətidir mənim qərarım,
Eşqimə sadıqəm, düzdür ilqarım,
Sən də ilqarını düz elə mənə.

SEVMİRƏM SƏNİ?

*Cığatelin və Turac Hilalın
şeirlərindən bəhrələnərək*

Hər səni görəndə ürəyim əsir,
Yox, yox. Nə deyirsən? Sevmirəm səni?
Səni görmək üçün ruhum tələsir,
Yox, yox. Nə deyirsən? Sevmirəm səni?

Qiyqacı baxırsan, nazla gəzirsen,
Bəzən göz altında baxıb süzürsən,
Canımı alırsan, məni üzürsən,
Yox, yox. Nə deyirsən? Sevmirəm səni?

Ağlasan, gözünü silərəm bəlkə,
Görəməsəm arxanca gələrəm bəlkə,
Bir telin qırılsa ölərəm bəlkə,
Yox, yox. Nə deyirsən? Sevmirəm səni?

Bilmirəm Elçindən niyə küsmüsən?
Nədən əsəbləşib coşub, əsmisən?
Qərar çıxarmağa çox tələsmisən,
İnsafsız, məgər mən sevmirəm səni?

QIRMA ÜMİDİMI

Dərdim ağırlaşış, əzir ciynimi,
Dizim ağırlığa dözməyir daha.
Min cürə fikirlər sıxır beynimi,
Ahım da elə hey calanır aha.

Bu gün bu güzəran çox sıxır məni,
Görmürəm düzlüyü, yoxdur ədalət.
Biri siçanlara verib cibini,
Biri kötükçəyə toplayıb sərvət.

Hardadır, Allahım, mizan-tərəzi?
Nə vaxt haqsızlığa son qoyulacaq?
Yəqin ki, ədalet itirib bizi,
O bizi tapınca can soyulacaq.

Nə olar, barı sən səbri çox görmə,
Artıq nə olacaq bilirsən özün.
Bircə ümidi, nə olar, qırma,
Ümidim qırılsa yumular gözüm.

HARA QAÇIM?

Fələyin mənə atdıgı
Daşına bax, daşına bax.
Gözlərimin selə dönən
Yaşına bax, yaşına bax.
İki əllə zülm etdiyim
Başına bax, başına bax,
Heç bilmədim nədir suçum,
Baş götürüm hara qaçım?

Mən fələkdən nə istədim?
Sevən ürək, sevən ürək.
Dar qəfəsdə bir daş ürək
Nəyə gərək? Nəyə gərək?
Uca Allah, yalvarıram;
Eylə kömək, eylə kömək,
Başqa kimə mən əl açım?
Baş götürüm hara qaçım?

VURĞUNAM

Allah məni sevgi dolu yaradıb,
Qələm qaşa, qara gözə vurğunam.
Bir gözələ könül verib yar oldum,
O gündən də həmin qızı vurğunam.

Çay usanmaz mənsəbinə axmaqdən,
Könül doymaz gözəlliyyə baxmaqdən,
Diz yorulmaz zirvələrə qalxmaqdən,
Uca dağa, geniş düzə vurğunam.

Neçə dahi mayak oldu, iz oldu,
Ürəyimdə alov oldu, köz oldu,
Elçini də ovsunlayan söz oldu,
Lap əvvəldən gözəl sözə vurğunam.

MƏLHƏMİM

Çox sevirəm, doğma vətənim mənim,
Hər dərəni, hər dağını, MƏLHƏMİM.
Pir bilmışəm, tütyə kimi sürtmüşəm,
Gözlərimə torpağını, MƏLHƏMİM.

Sularını dərdə dərman bilmışəm,
Çirmələnin nohurunda cimmişəm,
Öz anamın südü kimi əmmişəm,
Qoynundakı bulağını, MƏLHƏMİM.

Harda olsam ruhum sənin yanında,
Çox istədim bir yurd salım qoynunda,
Heç olmasa həyatının sonunda,
Aç ELÇİNƏ qucağını, MƏLHƏMİM.

ƏN QİYMƏTLİ SƏRVƏT

Gülüm, sənə ürək verdim,
İçində bilmədin nədir.
Sənə mücrü lazımdı,
İçi dolu ləl-cəvahir.

Sən ki, mənim qəlbimdəsən,
Ətrafına bax gör nə var.
Orda qızıldan qiymətli,
Sevgi adlı xəzinə var.

Eşq pul ilə ölçülməz ki,
Gözlərini var örtməsin.
İsin sevgi ocağında,
Ürəyini qar örtməsin.

Sevgi adlı bir bağ salaq,
Bizim üçün cənnət olsun.
Dastanlara düşən sevgi,
Ən qiymətli sərvət olsun.

GÜLÜM, MƏNƏ GƏRƏKSƏN

Sən mənə dünya boyda məhəbbət bağışladın,
Solğun, saya ömrümü eşq ilə naxışladın,
Görüb sədaqətimi eşqimi alqışladın,
Sən ki, sinəmdə vuran özün boyda ürəksən,
Sənsiz həyatım yoxdur, gülüm, mənə gərəksən.

Bəxtimə, taleyimə sənin adın yazılıb,
Gözümün bəbəyinə gözəl rəsmiñ cızılıb,
Sən qəlbimdə olsan da, yenə mənə az olub,
Ürəyimdə sevgini alışdırın körüksən,
Sənsiz həyatım yoxdur, gülüm, mənə gərəksən.

Ürəyimi ovlayan o qıvrılan birçəkdir,
Məhhəbbət dolu qəlbim sanki zərif ləçəkdir,
Eşqin könül bağımıda ətirli bir çiçəkdir,
O ciçəyi oxşayan bəzəkli kəpənəksən,
Sənsiz həyatım yoxdur, gülüm, mənə gərəksən.

Sən eşqin gülüstəni, mən aşiq olan bülbül,
Səni gördüğüm gündən, sənə vurulub könül,
Elçin, elə nəğmə qos, inciməsin bircə gül,
Bilirəm ki, əzəldən qəlbə zərif, kövrəksən.
Sənsiz həyatım yoxdur, gülüm, mənə gərəksən.

İLHAMƏ SULTAN

Xatirələr...

Dörd divardır, böyük qapı, bir də kiçik pəncərə...
Şahid oldu kədərimə seyr etdiyim mənzərə.

Tənha qalib otağında düşündükcə mən səni
Gözlərimdən yaş süzüldü, dərdə saldın sən məni.

Köks ötürdüm, bir ah çəkdim, ahım göyə ucaldı,
Dərd əlindən, həsrətindən ürəyim də qocaldı.

Çox axtardım, tapmadım mən, bu gün yoxsan yanımda,
Tərk etmişən lap sən məni, mənim ən pis anımda.

Sevgi dolu baxışların iz salıbdı gözümüzə
Necə sevdim? Necə dözdüm? Çəşib qaldım özüm də...

Xatirələr yada düşür ağlayıram, gülürəm,
Bütün olub keçənləri yaşayaraq ölürmə...

Yuxuma gəl...

Yenə adı bir gecə, həsrətinlə yatıram,
Qərq olmuşam xəyala boğuluram, batıram,
Başqa çarə yoxdur ki, dərdə sevinc qatıram,
Yuxuma gəl, yuxuda gerçəkləşsin arzular.

Sən gedəndən tənhayam, səni kimdən soruşum?
Çətin olsa da, gərək taleyimlə barışım,
İstəmirəm mən artıq qüssə, qəmlə yarışım,
Yuxuma gəl, yuxuda gerçəkləşsin arzular.

Bənzətmisən məni sən bir inciyə, sədəfə,
Məhəbbətim həmişə tuş gəlibdi hədəfə,
Görüşmürük həyatda, heç olmasa bir dəfə,
Yuxuma gəl, yuxuda gerçəkləşsin arzular.

Sevən qəlbim bircə gün sənsiz qalıb gülmədi,
Çətin gündə dərdimi kimsə gəlib bölmədi,
Qəlb məhəbbət əlindən yaralıdır, ölmədi...
Yuxuma gəl, yuxuda gerçəkləşsin arzular.

Mübarək olsun!

Sən mənim həyatım, sən mənim özüm,
Döyünen ürəyim, bu iki gözüm,
Dilimin əzbəri, ən şirin sözüm,
Ad günün, şad günün mübarək olsun!

Parlaq günəşimsən, nurlu ayımsan,
Tanrıdan ən gözəl sevgi payımsan,
Sən mənim əkizim, mənim tayımsan,
Ad günün, şad günün mübarək olsun!

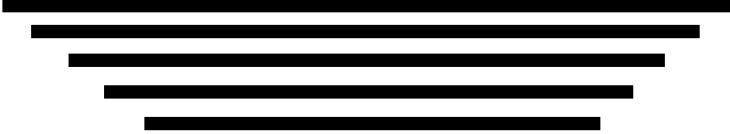
Allah ayırmasın, həyatım, bizi,
Ayrılıq bir dərddir, dərindir izi,
Birlikdə yox edək kədərimizi,
Ad günün, şad günün mübarək olsun!

Görüşməyəydik...

Bizi birləşdirən sevgi öyündü,
Birdən məhəbbətin havası döndü,
Bir zaman alışan eşqimiz söndü,
Belə görüşdənsə görüşməyəydik.

Sənin həsrətindən dünyam daraldı,
Arzular, ümidi lər yarıda qaldı,
Fələk məni səndən qoparıb aldı,
Belə görüşdənsə görüşməyəydik.

İndi hər şey mənə artıq yalandı,
Ömrümə başqa bir ömür calındı,
Pozduq verdiyimiz peymanı, andı,
Belə görüşdənsə görüşməyəydik.

GÜLŞƏN MUSTAFA

İTKİN BALALAR

(düşüncələr)

Yorğun baxışlarını tavana zilləyib, oyuncaya oxşayan aləti üfürürdü. Başlığı tütəyə oxşayan bu alətin içərisində yanaşı düzülmüş üç rəngli, kiçik şar var. Elə üfürməlidir ki, bu şarların üçü də yuxarıya qalxmalıdır. Həkim var gücü ilə üfürməsini tapşımışdı. Onun var olan gücü isə o şarların tək birini tərpətməyə çatırdı. O da yarı yoldan geri dönürdü. Tükənmışdı gücü. Xəstəxana, əməliyyat, iynə, dava-dərman, həkimlər onu lap bezdirmişdi. Nə qulluğunda duran övladları, nə də yanına gələn qohumları başını qata biliirdi. Ürəyindən ikinci dəfə idi əməliyyat olunurdu. Qəribədir, iki dəfə kəsib baxmış, təmizləyib tikmişdilər ürəyini, amma, orda illərlə "Zaur" deyə döyünen o şah damarı görməmişdilər. Elə o damarın ürəyi xəstə saldığını anlamırıldı həkimlər. Özünə yer eləmiş, durmadan sizlayan o damarın ürəyində açdığı yaranı görmürdülər. Yox, bu cərrahların savadı çatmazdı onun ürəyindəki yaranı görməyə, kəsib götürməyə. Bəlkə də elə o Zaur deyən damar idi onun ürəyini həm yara edən, həm də elə hey döyünb dayanmağa qoymayan.

"Neftçilər" xəsətəxanasından keçən dəfəki əməliyyatdan sonra çıxarkən heç ağlına da gəlməzdidi ki, bir də qayıdadəq. Bir də girəcək əməliyyata, bir də yatacaq bu xəstəxanada. Bu dəfə tanış həkim və tibb bacıları qarışladı onu. Xəstəylə çox mehriban davranışır və qayğı göstəridilər.

Qızının yanında qalmasına baxmayaraq tibb bacısı özü içirdi xəstənin axşam dərmanlarını. Saat doqquzda yatması gərəkdiyini tapşırıdı və çıxdı otaqdan. Tibb bacısı gedəndən sonra qızı Aynurдан işığı söndürməsini istədi. Alaqqaranlıq otaqda gözlərini yumdu və xeyalında dəfələrlə izlədiyi filmin fragментlərini canlandırdı.

Çox köhnə, aq-qara bir filmdir. Parça-parça kadrlar, kəsik-kəsik sözlər, ifadələr. Gənc kinomexanik oğlunun qısa həyatından bəhs edən qısametrajlı bir film.

İllər həyatları kimi həyatlərini də dəyişmişdi. Zaman amanzisca silib aparırdı həyətdən, ev-eşikdən onun izlərini. Təkcə Sadiqənin kadr-kadr qoruyub bir yerə cəmlədiyi filmdə yaşayırıdı onun Zaur balası. Hər şey o qədər şirindir filmin əvvəlində, düşündükçə üzünə təbbəssüm qonur. Ələ-ovuca sığmayan nadinc uşaqlığı, çılgın yeniyetməliyi tək-tək keçir gözünün öünündən. Budaq-budaq gəzdiyi ağaclar, yixılıb dizini qanatlığı yerlər hamısı xatirində canlanır. Qardaş ilə, məhələdəki tay-tuşları ilə "boğuşa-boğuşa", oynaya-oynaya böyük, yaraşıqlı oğlan olurdu. Hələ bir gözəlin sevdası da dolurdu o çılgın ürəyinə. Məktəbi bitirib, atasının yanında duraraq öyrəndiyi kinomexanik sənəti üzrə təhsil alırdı.

Zaurun böyük olmasından xəbərdar olan tək anası deyildi. Rayon hərbi komisarlığı da bilirdi Zaurun böyük oğlan olduğunu. Artıq anası və bacıları ilə birgə vətəninin də keşiyində durmasının zamanın geldiyini. Vətən bu qanlı-qadələ gülərdə Zauru da köməyə çəğırdı.

1993-cü il aprelin 8-i səhər tezdən oğlunu Allaha əmanət edib yolla saldı anası, könlü getməsinə razı olmasa belə, yola saldı. "Axı vətən dardadır. Mənim ballam da vətənə olan borcunu yerinə yetirməlidir. Tək mənəm ana?! Hamının balası əzizdir. Oğullar bu günlər üçündür. Allah, balamı qoru, sağ-salamat geri qayıtsın!" - deyərək özünə təskinlik verirdi.

Bir müddət sonra xəbər tuturlar ki Zaur hərbi xidmətini Sumqayıt şəhərinin Nasosnu qəsəbəsində yer-

ləşən hərbi hissəsində edir. Aylar sonra evə qayıdır. "Mən cəbhə bölgəsində döyüşən könüllülərə qoşulacam", - deyir. Gəlişinə sevinən anasının sevincini qurşağında qoyur. "Yox, mamañ gözlərinə qurban, qayıt get", - deyə yalvarır yazıq ana. "Yox, mama, burda qu-lağımın dibində döyüşlər getsin, mən gedim şəhərə? Olmaz, Ağdamda döyüşən könüllülərə qoşulacam", - deyir və gedir.

161 nömrəli hissədəki könüllülərə qoşulmuşdu. Hərdən evə çimməyə gəlirdi. Sərhəddə könüllülərdə ruh yüksəkliyi yaratmaq üçün film göstərdiyindən danışındı. Hələ də döyüşlərə qatılı bilmədiyi üçün isə acıqlı idi. "Əllərim qız əline oxşayır, hələ avtomat tutmayıb" - deyə şikayətlənirdi.

Belə gəlişlərin birində babası-gilə gedir. Məqsəd onlarla görüşməkdən çox qonşuluqda yaşayan, sevdiyi o sarışın qızı görmək idi. Məqsədinə nail olur. Cəsur ruhu qanadlanıb aparır onu cəbhə bölgəsinə.

Sonuncu dəfə dekabrın 31-i idi evə gələndə. Çox sevincliydi. Ağdamın Mərzili kəndində olduqlarını, döyüşlərə qatılığından fəxrlə danışındı. Orada baş verənlərdən, komandirləri Baxşeyişin igidiyyindən ağızdulosu söhbətlər edirdi. Ana qəlbəni nə qədər fərəhlənsə də, bir o qədər də qorxurdu. 1 yanvar 1994-cü ildə "mama, ölsəm ağlama haa, fəxr et ki, oğlun şəhid olub", - deyib son dəfə evdən çıxıb, Mərziliyə yollanır. Ana qəlbəni çox narahat idi. Oğlunun son sözleri ilə heç razılaşa bilmirdi. Yanvarın dördündə rayona Mərziliyə döyüşlərdə çoxlu itki verdiyimizin xəbəri gəldi. Zaurla eyni hissədə döyüşən əmisi oğlu Namiq və bir neçə ağaçabədili uşaqlar qayıtmışdı. Oğlundan xəbər almaq üçün qaçaraq Namiqi görməyə gedir, zavallı ana. Namiqin isə ona veriləsi heç bir xəbəri yox idi. Son saatlarda Zauru görmədiyini dedi. "Tankla üstümüze gəldilər. Hami pərə-pərən oldu. Özünü yovşanlıq verən də, geri qaçan da, irəli gedən də var idi. Atəş səsləri, tankların qopardığı tozanaq, can qorxusu, aləm dəymışdı bir-birinə, heç kəsdən xəbər tutmaq olmurdu. Mən yaxınlığımızdakı dostuma "Zauru tap, geri qaçaq, sığınacağa girək, yoxsa qıracaqlar hamımızı", dedim. Sonra nə o oğlandan, nə də Zaurdan xəbər çıxdı. Mən geri qayıtmaga məcbur oldum. Irəli getmək, ölümə getmək idi. Irəlidəkilərin necə qırıldığını gözlərimlə gördüm. Bizimlə birlikdə Mingəçevir batalyonu da vuru-

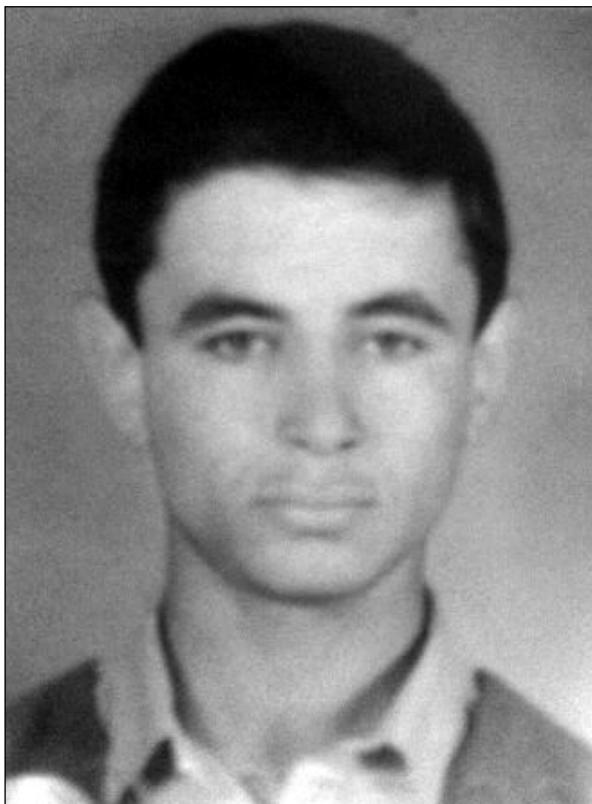
şurdu, çox itki verdik. Bizim silahlar tanka neyləyəcək-di axı..?" Bu sözləri deyib, günahkarcasına başını aşağı saldı. Bu da gözüyaşlı ananın oğlu haqqında eşitdiyi son məlumatlar oldu. Kimi dindirdilər, hara getdilər, nə ölüsünü, nə dirisini gördüm deyən olmadı. Filmin bu dan sonraki kadrları göz yaşı, ah-nalə, dəstə-dəstə təskinliyə gələn qonum-qonşu, qohum-əqrəba, bitmək bilməyən yas mərasimi.

Gənc qızkən itirdiyi anasının, anasının qoruyub saxlaya bilmədiyi yadigarı on yeddi yaşlı qardaşının acısını üstləmişdi balasının itkisi. Bütün yaralarından dərin idi, deyəsən. Gözü qapıda, qulağı səsdə idi. Niyə bu qonum-qonşu, qohum-əqrəba toplaşış ağlaşır axı?! Öl-

məyib axı mənim balam. Ana həsrətini oğlunun həsrəti əvəz etdi. Anasının, qardaşı Eldarın ruhunu Zauruna kömək etməyə çağırıldı. Dizləri yerdə, əlləri göydə Allaha yalvardı günlərlə, həftələrlə. Oğlundan gələcək tək bir xəbərə möhtac qaldı. Gələcəyinə çox inanırdı. Aylar getdikcə ümidi azalırdı. Artıq ölüm xəbərinə belə razi idi. Üzərində Qəribov Zaur Raqif oğlu (08.02.1975 - 03.01.1994) yazılmış bir məzar daşına belə razi idi. "Bir qanlı paltarı, bir yaralı bədəni, bir məzari belə çox gördünmü mənə, Allahım! İtkin anası olmaq nə dəhşətli imiş. Necə qıydın mənə bunu, İlahi" - deyərək asi düşürdü bəzən tək pənahı olan Allahına. Oğlunun son sözləri getmirdi qulaqların-

dan. "Mama, ölsəm ağlama haa, fəxr et ki, oğlun şəhid olub!" Qulağında hiss etdi sankı bu səsi. Tükləri ürpəndi. Oğlunun ruhunun onu ziyanətə gəldiyini hiss etdi. Açıdı gözlərini. Otaq çox qaranlıq idi. Yatmış qızının nəfəsini duydı. Şükür etdi Allahına.

Bu acı ilə yaşamağa məhkum olduğunu qəbul etmişdi artıq. O çox aydın anlayırdı ki, bir məzara belə həsrət anaların şəhid olan göz yaşıdır itkin balalar. Qanlı bir əsgər paltarına həsrət qalan şəhid bir ana qucağıdır itkin balalar. Hər gələn şəhid naaşında oğlunun üzünü axtaran şəhid olmuş ana gözləridir itkin balalar. Allaha uzanmaqdan yorulub dizlərinə çırpan şəhid olmuş ana qollarıdır itkin balalar. Hər xəbərə hay verməkdən şəhid düşmüş ana ürəyidir itkin balalar. Bir gün bədənini tərk edib balasını tapacağına ümid edən şəhid düşmüş anaların ruhudur itkin balalar.

ZƏHRA CƏFƏRLİ

POETİK DÜŞÜNCƏLƏR

Olmaz olsun bu cür cahan,
Həyatından usandıran,
Olmaz olsun nalə-fəğan!
Olmaz olsun bir dünya ki,
Altı-üstü xalis yalan!
Qoy olmasın qəmli gülüş
Ki, içində var bir ilan.
Olmasın heç bu cah-cəlal
Varsa özün bədbəxt sanan!
Duyursanmı, ey pərişan,
Öz-özünü dərdə salan!!!
Hər işdə var tək müqəssir
O da sənsən, uca insan!

***

Dəyməyin yaralı qol-qanada,
Bir cüt ümid, çarə gərək.
Alovlu sularda sağ qalanlara,
Ömürdən vərəqlər qoparmaq gərək.
Bircə "eyvah"-a nə düşər axı,
İcdən-içə qanarsa ürək?!
Könül karvanları görmüşəm, ahı,
Yerdən qurumamış utanıb fələk.
Kiməm mən, nəyə görə gəlmişəm
Hər qarışı qüssə dolu dünyaya?!

Adı bir çıçəkdən dəyərsizmişəm,
Bir gözəllik bəxş eləyim varlığı...

***

Bir kitab yazaram, bəlkə, həyatdan,
Amma bacarmaram, heç ömrüm çatmaz.

Sözlərlə vuruşub qorxmaram qandan,
Bir kitab nədir ki, dastana sıgmaz.

Ölü arzulara qol-qanad olum,
Dünya kitabında bir adım keçə.
Bir qüvvə heç qoymur bezim, yorulum,
Nə olar, bu həyat məni də seçə...

Gecəni-gündüzə qatıb yazardım
Təki yaxşılıqlar mənim də olsun,
Asan deyiləndən hər an qaçardım,
Ürəyim cəzalar qəbrindən qorxsun.

***

Bəyaz pərdələrə bürünmüş otaq...
İçəridə oturmuş kiçik bir uşaq...
Sənin keçmişini, gələcəyini,
Həyatda nələri görəcəyini,
Tək bir baxışında gizləyib, sanki,
Bir də baxırsan ki, sənsən o uşaq.
Nə bir əzabın var, nə bir günahın.
Gəl gedək birlikdə ondan soruşaq,
Yoxmu bu dünyada sənin heçahın?
Soruşsan üzünə güləcək, əlbət,
Onu düşündürmür nə pul, nə sərvət.
Səni uyudubmuş illərdir qəflət,
İndi o uşaqla ayıldın fəqət...
Təəccüb üzündə donub qalibdir
Axı kimdir o uşaq, nə istəyirdi?
O bəyaz pərdələr indi hardadır?
Mən yox, bunları uşaq bilirdi...
Axtarsan taparsan, adı uşaqdır,
Yaşadığı ölkə kiçik otaqdır...

* * *

İnsanlıq ölümlə cəzalanarsa,
 Niyə bu qəm-kədər, bu dünya ahı?
 Cümlələr şər üstə şər qatacaqsa,
 Hardadır o dil ki, əzəmət şahı?
 Deyilmir, duyulmur məzlam naləsi,
 Qorxu zindanında uca ədalət.
 Axtarma, heç yerdə yoxdur çarəsi,
 Xain quyusuna düşüb ləyaqət.
 Tarixi zülmlə yazılın dünya,
 Ürəyi dərd çəkir insan əlindən.
 Göz dikib milyonlar qanlı taxtına,
 İnsanlıq qurtulmur şər əməlindən.

***

Bitməz həyatımın dəndləriylə
 Savaşdıgı döyüşlər.
 Yetməz, yox ki, gücüm,
 qazanacaq yenə saxta gülüşlər.
 Görməz bir kimsə,
 qanayar, yaram qanayar.
 İzlərini məni güdən lənət yalayır.
 Sus ki, duymasınlar, ey vücud, giziltini.
 Gül ki, inansınlar, eşitməyib dərdini.
 Ölüm səni görçək qalxıb salamlar.
 Nə bir aman verər, nə bir dərd anlar.

***

İnsan insan olalı,
 İnsan ola bilmədi.
 İnsan göz görə-görə,
 Öz ölümün gözlədi.
 "Bir az düşün-daşın sən,
 Ətrafına bax!"-desən,
 Gülərlər onlar sənə,
 Hey yaxşılıq eləsən.
 Düşünürsən bəs necə
 Yaxşılıq gəlsin dilə?
 Pisliyi taxtdan salıb,
 Səadət qursun yenə.
 Oxu, oxu, sən hərdən,
 Sonunu gözləmədən.
 Görəcəksən, olacaq,
 Hər pislik uzaq səndən!

***

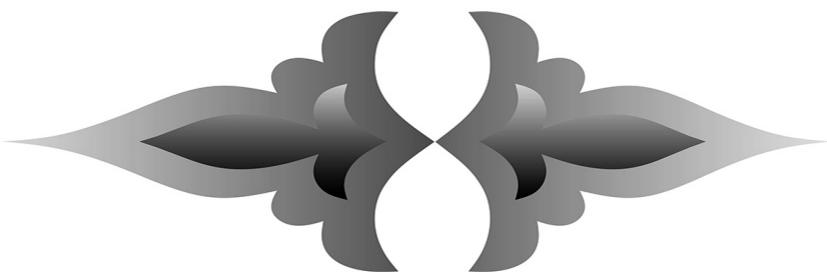
Günəşin nuru ilə açıldı səhər,
 Parlادı məzarlar, qara qəbirlər.

Hələ də ağlayır al qərənfillər
 "Vətən bölünməzdır!" - dedi şəhidlər.

Doğma torpağına yağı göz diksə,
 Yurdunu-yuvanı ələ keçirsə,
 Susma sən, danışsan, düşmən də bilsə,
 "Vətən bölünməzdır!" - dedi şəhidlər.

Qanla dolub-daşıb Vətənin bağı,
 Nə dinir göz yaşı, nə dinir ağrı.
 Azəri yanlışdır, erməni doğru?!
 Bəs niyə uyuyur şəhid igidlər?
 "Vətən bölünməzdır!" - dedi şəhidlər.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

ÇAY MƏCRASINI DƏYİŞMƏDİ

(povest)

Zastava Əzgilli kəndinin yaxınlığında yerləşirdi. Sərhədçilər yaşayış məntəqəsinin poqtundan, mağazasından rahatlıqla istifadə edə bilirdilər. Kənd sakinləri ilə yaxşı əlaqə yaradmışdır. Camaat öz doğmaları kimi qəbul etdikləri əsgərləri kəndin simvoluna çevrilmiş ağartı məhsullarından korluq çəkməyə qoymurdu. Ölükənin şimal bölgəsində yerləşən kiçik sərhəd zastavası adı günlərində birini yaşıyırırdı. Nahar yeməyindən sonra əsgər kazarmasında ölü bir süküt hökm sürdürdü. Giriş qapısı ilə üzbeüz sənədlər lövhəsinin yanında qoyulmuş əsgər tumboçkasının böyründe dayanan kazarma gün növbətçisindən başqa heç kim göze dəymirdi, heç səsləri də eşidilmirdi. Növbəyə hazırlaşanlar nizamnaməyə uyğun olaraq yatıb dincəlirdilər ki, axşam bölgüsünə qədər gözlərinin acısını çıxardıb tam gümrah vəziyyətdə olsunlar.

Zastava rəisinin otağında növbəti naryad bölgüsünün ciddi müzakirəsi gedirdi. Rəis kapitan Məcidov tərbiyə işlər üzrə müavini baş leytenant Əlixanovla bəzi məsələləri öz aralarında aydınlaşdırmaq istəyirdi. Ona elə gəlirdi ki, Milli Ordudan dəyişdirilərək Sərhəd Qoşunlarında xidmətə gətirilən bu zabit hələ də sərhəd xidmətinin bəzi incəliklərini qəbul etmək istəmir.

-Əlixanov, "Qurd qapısı" ilə "Tənha" postlarının naryadına bu dəfə özün başçılıq edəcəksən.

-Xeyir ola? Nə münasibətlə? - Baş leytenant rəisin tapşırığını təəccübələ qarşılıdı.

-O münasibətlə ki, mən burada qalıb həm zastavadakı xidmətə nəzarət edəcəyəm, qərargahla əlaqə saxlayacağam, həm də Rusiya sərhəddinin müdafiəsi ilə maraqlanmaq şansım qalacaq.

-Elə mən də buradan həmin postların xidmətinə nəzarət edə bilərəm.

-Sözümüzü kəsmə, axıradək dinlə. Orada siz bu dəfə beş gün deyil, on beş gün qalacaqsınız. Özünüzlə quru ərzaq ehtiyatı götürəcəksiniz. Dündür, mən iki-üç gündən bir sizə çörək, ət, tərəvəz, mümkün qədər digər ərzaq məhsulları göndərtirəcəyəm. Siz də nə çatışmazsa menyu üzrə "toxunulmaz ehtiyat" ərzaqdan normaya uyğun işlədərsiniz. Sonra nə işlətsəniz raportla məruzə edərsən. - Baş leytenant Əlixanov başı ilə "Aydındır" işarəsi verdikdən sonra kapitan Məcidov sözünə davam etdi. - Bilirsən ki, ölkədə çox mühüm beynəlxalq tədbir keçirilir. Bu tədbiri pozmaq üçün düşmənlərimiz hər bir alçaq niyyətə əl atı bilərlər. Odur ki, hər yerdə sərvaxt olmalıdır. Hər şey ola bilər. Təkcə təmas xəttində son gün ərzində ermənilər atəşkəsi yüz dəfə pozublar. Ağdam rayonunda dörd-beş min hektar buğda zəmisini yandırıblar. İki kombaynı vurub sıradan çıxarıblar. Yaralananlar arasında mülki əhalidən də iki nəfər var

-Ora döyüş bölgəsidir. Döyüş bölgəsində isə hər

* Müsabiqəyə hekayə formasında təqdim olunub

şey ola bilər. - Əlixanov sifətinə xüsusi ciddi mimika alıb söhbətinə davam etdi. - Bir də, xətrinə dəysə də deyəcəyəm. Elə şeylər var ki, bizimkilər lap ağını çıxardıblar.

-Əsgərləri deyirsən..?

-Yox, diktörleri deyirəm, sanki onlara camaatı qorxutmaq, vahiməyə salmaq tapşırığı verilib.

-Bəlkə də sən haqlısan. Mübahisə etmək istəmirəm, ancaq onların dediklərində də həqiqət var.

-Köhnə lentlərə qulaq asmmışan? Büyük Vətən müharibəsində diktörler cəbhə xəberlərini elə səsləndirirdilər ki, insanlar cuşa gəldi. Hami səfərbər olub düşmənə qarşı savaşa yollanmağa can atıldı. Elə Şəmistan Əlizaminlini götürək, doxsanıncı illərin ən gözəl hərbi diktoru idi. İndikilərin cəbhə məlumatlarından sonra insanlar gizlənməyə, övladlarını hərbi xidmətdən yayındırmağa çalışırlar. Düzdür, diktörler tam həqiqəti deməlidirlər. Ancaq deməyin də bir təhri var.

-Səncə nəyi və necə deməlidirlər? - Diqqətlə həmkarının gözlərinin içində baxdı. "Bu cavan oğlanın işi diktörlerla deyil, sözgəlişi onları dile getirir, əsas işi hərbçilərlədir. Dünən Milli Ordudan aralanıb, bu gün onları bəyənmir?" - Nə isə deməlidirlər, ya yox?! Bu məlumatları axı diktörler uydurmur. Onlar Müdafiə Nazirliyinin məlumatlarını sadəcə efirdən səsləndirirlər.

-Elə Müdafiə Nazirliyində də kiminsə balqabaq qohumlarını oturdublar kresləda. O da kiminsə nə vaxtsa düşünüb formalasdırlığı şablon məlumatı, təkcə rəqəmləri dəyişməklə efirə ötürür.

-Elə məni də düşündürən odur. Ermənilər fəndgir millətdir. Onlar məsul vəzifələrdə bəzi bizimkilər kimi balqabaq qohumlarını əyləşdirmirlər. İndiki vəziyyətdə ola bilər ki, təmas xəttində canfəşanlıq göstərib bütün diqqəti oraya cəlb etmək istəyirlər. Sonra da ağlagəlməyən bir ərazidə təxribat törədib aranı qarışdırırlar.

-Bu, sizin ehtimalınızdır, yoxsa fantaziyanızdır..?

-Elə bütün reallıqlar da adama əvvəlcə fantaziya kimi görünür.

-Onda niyə məhz Gürcüstan sərhəddini düşünürsünüz?

-Hər iki sərhəddə onlar təxribat törədə bilərlər. Amma böyük ehtimal Gürcüstan sərhəddinədir. Çünkü Rusiya daha böyük dövlətdir. Böyük dövlətlərə münasibəti beş-üç nəfər sərhəd pozucusuna görə korlamaq olmaz. Gürcüstan isə bizim kimi balaca dövlətdir. Gürcüstanın özündə qarışıqlıq yaratmaq üçün bu variantdan istifadə edə bilərlər.

-Yaxşı, aydınındır.

-Yox, hələ hər şey aydın deyil. Onsuzda səhər tez-dən yola çıxacaqsınız. Gecə bəzi detalları incəliyinə qədər aydınlaşdırmaq lazımdır. Bizim hələ də mübahisəli ərazimiz var. "Tənha post"un yaxınlığında kənddə inqloplar yaşayır. Onlar Azərbaycan vətəndaşı sayılırlar, bizim etnik qruplara daxildirlər. Gürcüstan ərazi-

sində isə xristian olduqlarını, Gürcü xalqının etnik qrupuna mənsubiyətlərini ortaya qoyurlar.

***

Qırmızı güşədə də bir canlanmavardı. Əsgərlər dil-qəfəsə qoymurdular. Asudə vaxtlarını səmərəli keçirmək üçün buraya toplaşanlar arasında iki nəfər də nar-yada hazırlanlardan vardi. Onların hər ikisi kündə divara bərkidilmiş ütü masasının üstündə paltarlarını ütüləyirdilər.

-Sərxan, sən niyə gedib yatmırsan? - Sanki indi görürmüş kimi Həmid paltarını ütüləyən əsgər yoldaşından soruşdu və atmacasından qalmadı. - Eşitməmisən, deyiblər, əsgər yatar, xidmət keçər.

-Sənin deməyindən belə çıxır ki, əsgər yatmasa xidmət keçməz? - Öz baməzəliyi ilə seçilən Səlim Sərxanı qabaqlayıb Həmidin atmacasını cavabsız buraxmadı, özü də yanpörtü suali ilə.

-Əsgər yatmasa da xidmət keçəcək. Ancaq yatanda xidmət həm tez, həm də asan gəlib keçir. Bunu elə-bələ deməyiblər, illərlə sınaqdan keçirib deyiblər. Odur ki, yaxşı əsgər yatmaq şansını heç vaxt əldən buraxma-malıdır. - Həmid aram-aram Səlimin atmacısını cavab-landırdı. - Görmürsən, nizamnamədə də var ki, xidmət qabağı əsgər az da olsa yatıb yorğunluğunu çıxartmalıdır. Sən axı bunları hardan biləsən, xidmətə kal gəlib, kal da gedəcəksən.

-Bilirsən, Həmid, nə qədər yorğun olsam belə gündüzələr yata bilmirəm. - Sərxan handan-hana əlini ütidən çəkmədən cavab verdi. - Yatanda elə bil gic kimi oluram. Ancaq gecə ikicə saat da yatmış olsam mənə bəs edir, bütün yorğunluğum çıxır, dərhal gumrah oluram.

-Biriniz televizoru yandırın görək, indi təzə xəbərləri oxuyacaqlar. Görek Avropa oyunları nə oldu, başladımı? - Həmid qabaq cərgədə oturanlardan birinə səsləndi.

-Avropa oyunlarına nə olacaq? Neçə vaxtdır hazırlıq gedir. Kim nə deyir, desin, çox möhtəşəm başlayacaq, təmtəraqla da keçiriləcək. O şortikli Avropa siyasilərinin bizi istəmədiklərinə baxma, idmançılarını göndərəcəklər. Onlar da gələcəklər, yaxşıca oynayacaqlar, sonra da şellənə-şellənə çıxıb gedəcəklər. Yemək müftə, yatmaq müftə, belə yarışa kim gəlməz? - Cavad adlı ortaboy əsgər sual dolu baxışlarını Həmidə zillədi.

-Birincisi, düz deyirən, gəlib oynayıb gedəcəklər. Amma xatirəsi bütün tarix boyu qalacaq. O bir gözəl mahnıda olduğu kimi... (dodaqlı zümzümə edir) "Məndən sizə bir ömürlik xatirə, sizdən mənə nə qalacaq, bilmirəm!"

-Ondan bizə nə? Avropaya, lap elə dünyaya bir tarixlik xatirəmiz qalsa belə onlardan bizə nə?

-Ay bədbəxt! Sən hardan biləsən ki, tarix nədir.

Ömründə bir dənə bədii kitab oxumamışan. Səninki ancaq marçamarç yemək olub, bir də fishafis yatmaq.

Elə bu vaxt xəbərlər verilişi başladı. Aparıcı Birinci Avropa Yay Oyunlarının başlandığını elan etdi: "Açılış mərasimi axşam saatlarında baş tutacaq. Rusiya prezidenti Vladimir Putin gəlib çıx- mayıb. Onun gəlişi gözlənilir. Bu gün həm də Rusyanın Müstəqillik bayramıdır. O, Moskvada keçirilən bayram şənliyinə rəhbərlik edir. Üzgütülük üzrə yarış başa çatmaq üzrədir. Komissiya üzvləri milli üzgüçülərimizi yetmiş bir balla qiymətləndirib". - Bu sözlərdən sonra ekranда üzgü- çülərimizin görüntüləri yayıldı və məşqçi qadın çəşqin halda danışmağa başladı: "Təəssüflə- nirk. Amma final hələ qabaqdır. Görüşəcəyik və nəyə qadir olduğumuzu göstərəcəyik".

Bu vaxt gün növbətisi əsgər Mirzəliyev qapıda gördü.

-Naryad, bölgüyü hazırlaş!. Düzülüş on beş dəqiqədən sonra kazarmanın qarşısında olacaqdır. Dəstə qərargahından təlimat üçün gəlmış zabit artıq burdadır. Zastava rəisi Orxanı yanına çağırı.

Orxan kabinetə daxil olanda zastava rəisi iş dəftərinə nə isə yazırı. Heç başını da qaldırmadan:

-Əsgər Səmədov, bu gündü naryadla siz də xidmətə çıxırsınız, - dedi.

"Əvvəlcədən deyərdilər, mən də hazırlaşardım" - fikrindən ilk keçən bu oldu Orxanın.

"Əvvəlcədən deyilmiş, ya indi deyilmiş, sənin üçün nə fərqi var? Bir də hazırlaşib nə edəcəksən? Əsgər xidmətə həmişə hazır olmalı deyimi?"

"Bəs onda nizamnaməde niyə yazılıb ki, naryad bir gün əvvəldən təyin olunmalıdır?"

"Nizamnamədə o da yazılıb ki, sərhədçi əsgər hər zaman, hər bir ekstremal situasiyada vətən sərhədlərinin müdafiəsinə hazır olmalıdır!"

-Baş üstə, cənab kapitan. Hansı posta? - Orxan bütün fikirlərini beynində nizamlayıb, suallarına zastava rəisinin cavabının necə ola biləcəyini təxminləşdirən-dən sonra "farağat" vəziyyətini alıb kapitan Məcidova təzim etdi.

-"Tənha" posta, "Qurd qapısı"na.

-"Qurd qapısı"na axı beş nəfər naryad təyin olunub?

-Bu gün "Qurd qapısı" postuna gücləndirilmiş naryad göndərilir. Sən də öz yerinə çıxırsan.

-Oldu. İcazə verin gedim.

-Gedin!

***

Zastavanın nəzarət etdiyi ərazi iki hissədən ibarətdi - şərqi və qərb hissələrindən. Şərqi hissədə ölkə Rusiya ilə, qərbi hissədə isə Gürcüstanla həmsərhəddi. On kilometrlərlə uzanan Rusiya sərhəddindəki postu şərti olaraq "Qartal yuvası" adlandırıldalar. Büyük Qafqaz

sıra dağları boyunca uzanan sərhəd zolağında tikanlı məftillər yox idi. Burada canlı dirəklərdən istifadə olunurdu. Bir-birindən müəyyən məsafədə yerləşən sərhədçilər, yəni canlı dirəklər əraziyə durbin müşahidəsi vasitəsilə nəzarət edirdilər.

Gürcüstanla keçən sərhəd zolağı isə tamam başqa bir aləm idi. Haçaqayadan keçəndən sonra sıldırımlı qalyaq başlayırdı. Qayalıq az bir ərazidə olsa da insana vahiməli görünürdü. Qayalıqda insan keçidi üçün asma körpü quraşdırılmışdı. Aşağıdan dərə keçirdi, amma çay axmındı. Yerli əhali də buradan çay axdığını görmediyi söyləyirdi. Eyni zamanda ulularından eşitdiklərinə görə Kəhərçay yüz ildə bir dəfə daşib məcrasını dəyişər, bax, bu körpünün altındaki dərə ilə axarmış.

Körpünü keçəndən sonra böyük bir düzənlilikə çıxdın. Həmin düzənlilikdə kiçik bir kənd salınmışdı. Kəhərçay düzənlilikin, həm də kəndin qərb tərəfi boyunca ilan kimi şütyüb axırdı. Çayın üzərində maşın keçidi üçün dördtağlı körpü salınmışdı. Körpünün üstündə hər iki ölkənin sərhəd-kecid məntəqəsi fəaliyyət göstəririd. Həmin məntəqə yalnız bu kəndin camaatına xidmət göstəridi. Çətin keçiləsi dağlardan kimsənin qonşu ölkəyə getməsi inandırıcı görünə bilməzdi.

Qonşu Gürcüstanla sərhəd bu yerdə Kəhərçay boyunca müəyyənləşdirilmişdi. Əsasən arıcılıq və heyvandarlıqla məşğul olan kənd camaatının əlaqəsi Gürcüstanla daha münasib idi, dükən-bazara yaxınlıqdakı gürçü qəsəbəsinə gedirdilər.

Sərhəd Dəstəsindən gəlmış mayor Ehsanov zastava rəisi kapitan Məcidovun müşaiyəti ilə kazarmadan çıxanda naryad tam tərkibdə düzülmüşdü. Qaydaya görə zastava növbətisi komanda verib məruzə etməli idi, amma naryadın tərkibində rütbəcə ondan böyük olduğundan baş leytenant Əlixanov qabağa çıxıb komanda verdi.

-Naryad, düzənlən! Farağat! Diqqət mərkəzə!

Sağ əlini yuxarı qaldırıb gicgahına dirədi, hərbi salam vermək vəziyyətində nizami addımlarla mayora tərəf addımladı. Komanda veriləndən sonra kapitan Məcidovla mayor Ehsanov da "farağat" vəziyyətində hərbi salam verdilər. Baş leytenant Əlixanov addım atan kimi mayor Ehsanov da eyni qayda ilə ona sarı irəliliədi. Bir-birlərinin iki-üç addımlığına çatıb dayandılar.

-Cənab mayor! Sərhəd zastavasının naryadı tam tərkibdə bölgü üçün düzülmüşdür.

Baş leytenant məruzəni qurtarandan sonra bir sola və iki addım qabağa atıb mayor Ehsanovla bərabər vəziyyətdə dayandı. Geriyə dönüb onunla eyni cərgədə üzü naryada tərəf durdu. Bundan sonra mayor Ehsanov naryadı salamladı.

-Salam, naryad!

-Salam, cənab mayor!

-Azad!

-Azad! - Baş leytenant mayorun komandasını təkrarladı, cərgələrdə şux dayanan sərhədçilər sol ayaqlarını boşaldıb "sərbəst duruş" vəziyyətinə keçdilər, Əlixanov cərgədəki yerinə qayıdı.

Bundan sonra mayor Ehsanov cərgələrdə kimlərin olduğunu yoxlamağa başladı. Cərgənin baş tərəfində çavuş Mehdiyev durmuşdu, o, zastava üzrə növbətçi olacaqdı. Onun sol tərəfində isə iki cərgə olmaqla altı əsgər dayanmışdı. Əsgərlərdən birinci üç nəfər kazarma gün növbətçiləri idi. Onlar daxili xidməti qəbul edəcəkdilər, yəni gün ərzində kazarmanın içində təhlükəsizliyi, asayışı və təmizliyi qoruyub saxlayacaqdılar, eyni zamanda günün rejiminə sərhədçilər tərəfindən əməl olunmasına nəzarət edəcəkdilər. Ikinci üç nəfər isə ərazidə, yəni kazarmanın yan-yörəsində, arxasında, ümumiyyətlə zastavanın ərazisində xidmət çəkəcəkdilər.

Növbəti düzülüş Nəzarət - Buraxılış Məntəqəsinin idi. Növbətçi çavuş Əliyev sağ tərəfdə, üç nəfər əsgər isə ondan sol tərəfdə bir cərgə olaraq düzülmüşdü.

Gürcüstanla sərhəddə nəzarət edəcək "Tənha" postunun naryadı baş leytenant Əlixanovun rəhbərliyi altında idi. Çavuş Nağıyev və altı əsgər olmaqla iki cərgə üç-üç dayanmışdılar. Sol tərəflərində iki rabitəçi əsgər də vardi.

Onlardan sonra Rusiya sərhəddində keşik çəkənlər - naryadın başçısı çavuş Əhmədov və altı əsgər düzülmüşdü. Cərgənin lap sonunda əsgər Həmzəyev - zastavanın mirzəsi dayanmışdı. Mirzə demək olar ki, hər gün yeni naryadla bərabər cərgeyə durur, naryadın tərkibində hər hansı bir dəyişiklik olarsa sənədlərdə düzəlişlər edir və göstərişlər olarsa onları qeydə alırı.

-Düzlən! Farağat! - Mayor Ehsanov ciddi görkəm alıb cərgələri gözü ilə nəzərdən keçirdikdən sonra komanda verdi. - Birinci cərgə dörd addım, ikinci cərgə iki addım, irəli, addımla, marş! - Cərgələr nizami addımlarla verilən komandanı yerinə yetirib "farağat" vəziyyətində donub qaldılar. -Azad! - Mayor Ehsanov onları bir də müşahidə etdikdən, komandanı dəqiq və qüsursuz yerinə yetirdiklərinə əmin olduqdan sonra növbəti komandasını səsləndirdi.

O, cərgələri bir-birindən iki addım məsafədə ayırdı ki, arasından sərbəst şəkildə keçərək onların hazırlığını yoxlaya bilsin. Sonra hər bir çavuşa və əsgərə yاخınlaşaraq onların geyimini, silahını, bir sözə, hazırlığını, eyni zamanda vəzifə borclarını necə öyrəndiklərini yoxladı. Yoxlanışı başa çatdırıb cərgənin ortasına qaydıraraq cərgələri əvvəlki vəziyyətinə qayıtdı.

-Komandanın əmri ilə "yüksek seviyyəli hazırlıq" elan olunub. Bu gündən Bakıda keçirilən Birinci Avropana Yay Oyunları öz işinə başlayıb. Biz indi dünyyanın diqqət mərkəzindəyik. On dostumuz olduğu kimi beş

düşmənimiz də əskik deyil. Belə böyük bir beynəlxalq tədbirin keçirildiyi dövrdə kefimizə soğan doğramağa çalışanlar tapıla bilər. Odur ki, bütün sahələrdə aysişsayıq olmalıdır. Sizdən də komandanın, həm də Ali Baş Komandanın tələbi sərvəxt olmağınızdır. Azərbaycan xalqı sərhədlərinin müdafiəsini bizə etibar edib. Biz bu etibarı heç vaxt, heç bir çətin şəraitdə, ölümlə üzbəüz qalsaq belə əldən verməmeliyik.

Mayor Ehsanov dayanıb cərgələri bir də diqqətdən keçirdi. Hamı maraqla, göz qırpmadan və tərəpənmədən onu dinləyirdi. Özünü cəmləşdirib lap uca səslə komanda verdi.

-Düzlən! Farağat! Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərinin müdafiəsini öz mühafizə və müdafiəniz altına almağı əmr edirəm! - Ani sükut cərgələri bürdü. - Sağə dön! Xidmət yerlərinə addımla... marş!

Bundan sonra naryadın yerbəyeri başa çatdı. Əsgərlər düzülüşdükleri naryada görə nizami addımlarla mayor Ehsanovun qarşısından keçərək müvafiq xidmət yerlərinə yollandılar. Dövlət sərhədlərinin müdafiəsinə yollanmaq üçün hazırlanan qruplar isə səhər alatornılıqdan yola çıxacaqdılar - onların xidmət yeri zastavadan xeyli uzaqdaydı.

***

Axşamdan hazırlığını tutan qruplar səhər obaşdan yola çıxıb Buzluq dərəsinədək birgə getdilər. Burada onların yolları ayrıldı, dəstənin biri şərqə, digəri isə qərbe yollanmalı idi. Əsgərlər bir-birlərinə uğur diləyib dağın yamacına yön aldılar. Çavuş Əliyev əsgərlərini yamacın şərq tərəfi ilə, baş leytenant Əlixanov isə qərb tərəfi ilə aparmağa başladı. Elə dərənin qurtaracağında sərt yamac başlayır, düz dağın zirvəsinədək davam edirdi.

-Bircə kənd camaatının dediyi at cığırını tapa bilsəydik, heç olmasa yolin yarısını atla gedərdik. - Bir az aralanmışdilar ki, çavuş Əliyev həmkarına səsləndi.

-Özünə, ayaqlarına inamın olsun. Ata çox da bel bağlama. - Öz dəstəsinin önündə addımlayan çavuş Nağıyev aralanmaqdə olan həmkarına cavab verib əlini yellədi.

Yollarına davam etdilər. On azından iki kilometr dik yamacla qalxmalı idilər ki, Tufan dağın döşünə çatsınlar. Zirvəyə qalxmağa ehtiyac qalmırırdı, dağın döşündən yol istiqamətini dəyişirdi.

Sərhədçilərin gedişinə kürəklərinə geydikləri quru ərzaq payı ilə doldurulmuş əşya çantaları maneçilik töredirdi. Onlar ağır-ağır dolayısı yollarla yamacı qalxmaga çalışırdılar.

Səhər çoxdan açılmış, günəş şəfəqlərini hər yerə yaymışdı. Ancaq havada bir durğunluq vardi, meh də əsmirdi. Baş leytenant Əlixanov daxili bir narahatlılıq

keçirirdi. O, belə havalara çoxdan - hələ Murovdag bölgəsində Milli Orduda hərbi xidmətdə olarkən bələd idi. Şimaldan peyda olmuş bir balaca ağ buluda da etibar etmək olmazdı, bir də gördün quyruşunu oynadıb, üzünü bozartdı. Beş dəqiqliğin içində havanı elə qarışdırıcı ki, açıq səmədan əsər-əlamət qalmadı. Heç yarımda saat keçməmiş bir tufan qopardı, bir leysan yağırdı ki, gəl görəsən. Odur ki, çavuş Nağıyevi qabağa buraxıb özü dəstəni arxadan nəzarətə götürdü ki, heç kim geridə qalıb hərəketi ləngitməsin. Kimsə yerisini zəiflədəndə dərhal onu tələsdirdi.

Yamac çox sərt idi, dik yuxarı qalxmaq mümkünüzdü. Dolaylana-dolaylana birtəhər çıxırıldılar. Bu da özlüyüdə çox vaxt aparırdı. Ancaq nə etməli? Başqa çıxış yolu da qalmamışdı. Bir xeyli getmişdilər ki, baş leytenant Əlixanov əsgər Cavadın dəstədən geri qaldığıını müşahidə etməyə başladı. O, özü də ayağını bir az sürdü ki, dəstədən geriləyib bunun səbəbini öyrənsin.

-Nəsə sözlü adama oxşayırsan, Cavad?

-Nə bilim, komandır, elə-belə.

-Yenə də.

-Cənab baş leytenant! Bilirsinizmi kapitan Məcidovun sizdən niyə xoşu gəlmir?

-Sən bunu haradan bildin ki, onun məndən zəhləsi gedir?

-Bir neçə dəfə Mirzəliyevi çağırıb danışdıranda səhbətlərini eşitmışəm.

-Sən bilirsənmi ki, başqasının səhbətinə qulaq asmaq ədəbsizlik sayılır?

-Mən qəsdən qulaq asmirdim ki, cənab baş leytenant, sərf təsadüfdən gəlib eşitdim.

-İstənilən halda, yaxşı iş deyil. Eşitmisənsə də qoy, qalsın orda.

-Siz necə insansınız? Haqqınızda danışılanlar sizinçün maraqlı deyil?

-Əgər kapitan Məcidov mənim haqqımda özümdən yox, əsgər Mirzəliyevdən soruşubsa, nə onun soruşduğu, nə də əsgərin dedikləri mənim üçün maraqlı deyil.

-Daha sizə sözüm yoxdur. Ancaq özünüzi Mirzəliyevdən gözləyin. O, hər addımınızı izləyir.

-Bəs nə yaxşı bu gündü naryada düşməyib?

-Mən özüm də bu işə mat qalmışam.

"Görünür, üzdə olan Mirzəliyevdir. Əsgərlərin arasında ondan da təhlükəli xəbər aparanlar var. Mən axıneyləmişəm ki, onlar mənə etibar etmək istəmirənlər?"

Haçaqayaya gəlib çatanda günəş üfüqdən xeyli yuxarı qalxmışdı. Baş leytenant Əlixanov əməlli-başlı yorulduqlarını hiss edib on beş dəqiqlik istirahət elan etdi. Amma onun daxili narahatılılığı keçib getmək bilmirdi. Çünkü havanı qarışdırıb biləcək həmin o bir topa ağ bulud şimal tərəfdən görünməyə başlamışdı.

Haçaqayada lap qədimdən qalma bir mağara vardi - yerli camaat ona "kuful" deyirdi. Kuful posta gedən

sərhədçilərin yolunun üstündəydi. Çox da dərin olmayan mağaranın içində sərhədçilər sığınacaq düzəltmişdilər. Bu yerlərin yağışını, qarını bilmək olmurdu, bir də görürdün, iki-üç gün aramsız yağış yağırdı. Sığınacaqda daldalanmaq üçün deyil, həm də müvəqqəti yaşamaq üçün şərait yaratmışdılardı. İki tapçan gətirmişdilər. Kerosin lampası və bir qutu şam, suxarı, xarab olmayan digər ərzaq məhsulları ehtiyatı görmüşdülər ki, onu da mütəmadi təzələyirdilər.

On beş-iyirmi dəqiqliq tapçanın üzərində uzanıb dincini aldıqdan sonra ayağa qalxan baş leytenant Əlixanov çavuş Nağıyevi səslədi:

-Yolcu yolda gərək, çavuş. Qalxın, getməliyik.

Sığınacaqdan çıxıb yollarına təzəcə başlamışdılardı ki, baş leytenant Əlixanov alına bir damcı yağış düşdүünü hiss etdi. "Bircə bu qalmışdı, kaş posta gedib çıxana kimi hava imkan verərdi. Heç olmasa körpüñ sağ-salamat keçərdik". Gözlədi, gözlədi, amma damcının ardı gəlmədi.

-Çavuş Nağıyev, sürəti artırın!

"Onsuzda qayalıqların arası ilə, kəpirliliklərə getmək çətindir. Hələ bir sürəti artırmaq da lazımdır. Artır, görün necə artırırsan?" Çavuş Nağıyev heç bir cavab vermədən yoluna davam etdi. Bir az getmiş onun da alına damcı düşdü. Dərhal anladı ki, baş leytenant yağışa düşəcəklərindən ehtiyatlanır.

-Cənab baş leytenant, bəlkə qayıdır sığınacaqda gözləyək? Yağış yağış kəsər, sonra yolumuza davam edərik. - Çavuş Nağıyev yumşaq tərzdə təklif etdi.

-Qətiyyən! - Əlixanov baxdı ki, özü qabağa keçməsə işlər tarazlaşmayıcaq, şəxsi nümunə göstərmək lazımdır. Addımlarını yeyinlədib dəstənin qabağına keçdi, iti addımlarla yoluna davam etdi. Körpüyə hələ xeyli məsafə vardi, dağlıq ərazidə beş-altı yüz metr məsafəni keçmək də çox vaxt aparırdı. Nəyin bahasına olursa olsun, onlar yağış yağına qədər körpüñ keçməli idilər. Bu baş leytenantın şəxsi qətiyyətiydi. Yağışın isə nə vaxt başlayacağını heç kim deyə bilməzdi.

Onlar gedir, baş leytenant Əlixanov ikinci, üçüncü damcıların düşəcəyini gözləyir, ancaq damcılar düşmürdü. Baş leytenant gözəl bilirdi ki, ikinci, üçüncü damcılar düşəcək və onun ardından göyün ağızı açılacaq, yağış gurlayacaq. Onlar da qaçıb yağışın cəngindən qurtara bilməyəcəklər. Amma nədənsə yağış yağmağa başlamırdı. Elə bircə damcının gəlməsi Əlixanovu çasdırmışdı - o, bunu xəbərdarlıq kimi qəbul etmişdi. Təbietin isə möcüzələri çoxdur. Havanın qaranlıqlaşdırmasına, buludların dolduğuuna baxma, hava möhlət verə, yağış yağımaya da bilərdi.

Artıq körpü görünməkdəydi, adama elə gəlirdi ki, beş-on addımdan sonra körpüdəsən. Ancaq yol çox aldadıcı idi, onlar yalnız əlli-almış addımdan sonra körpüyə yaxınlaşa bildilər. Ağac budaqlarından hazırlanmış asma

körpü troslarla hər iki tərəfə bağlanmışdı. Körpündən eyni vaxtda iki, uzaqbaşı üç nəfər keçə bilərdi. O da qabaqda gedən körpünün ortasına çatanda ikinci adam hərəkətə keçmeliydi ki, çox yırgalanma baş verməsin. Körpünün başlangıcına birinci çatıb dayanan baş leytenant əlin ilə işaret verib çavuş Nağıyevi tələsdirdi.

-Zirək ol, - dedi, - dayanma, yoluna davam et.

Çavuş Nağıyev tövşüyə-tövşüyə körpüyə çatıb yan troslardan tutdu, ehməl addimlarla yoluna davam etdi. Elə bu an gözlənilmədən hava açılmağa başladı. Asımdan hökmranlıq edən külək səmanı bağlamış yağışla dolu olan qara buludları hara isə qovub aparırdı. Sonnunu buludlar qərbə tərəf uezəqləşəndən sonra yenidən səmanın üzü açıldı. Günəş şəfəqlərini hər yana yaydı.

-Şükür sənə, ilahi! - Baş leytenant sonuncu olaraq körpünü sağ-salamat keçib dua etdi.

"Tənha" postun təhvil-təslimi çox da uzanmadı, harda isə bir saatadək davam etdi. Köhnə naryadın başçısı çavuş Ələkbərov hazırlıq barədə məruzə etdikdən sonra çavuş Nağıyevlə ilk öncə postlardakı əsgərləri dəyişməyə getdilər. Bir saatdan sonra köhnə naryad postu bütün dəm-dəstgahı ilə təhvil verib zastava istiqamətində yol aldı.

-Burada xidmət çəkmək həm asandır, həm də maraqlı. - Ayrılarda çavuş Ələkbərov bildirdi. - Kəhərçayın suyu çoxalıb deyə indi heç kim çaya girməyə risq etməz. Sərhəd də ancaq çay boyuncadır. Çayın üstündəki körpünü də o tərəfdən gürcülər qoruyurlar deyə təhlükəsi yoxdur. Kənd camaati da öz işləri ilə məşğuldur, aralarında həlləm-qəlləminə indiyədək rast gəlməmişik.

Köhnə naryadı yola salan kimi təzə naryadın xidmətdə olmayanlarını başına toplayıb bir daha təlimatlaşdırınan baş leytenant Əlixanov nahar yeməyinə icazə verdi. Elə nahar yeməyi zamanı balaca radionu işə saldı ki, günorta xəbərlərini dinləsinlər.

-Yağan leysan yağışı Bela çayının daşmasına səbəb olub. Məlumatə görə, son əlli ildə Tiflisdə belə böyük daşqın olmayıb. Sel suları ilə qarışan çay sahilini basaraq evləri, həyətlərdə dayanan maşınları yuyub aparıb, ciddi ziyan verib. İlkin araşdırılmalara görə, ondan çox adam sel sularının qurbanı olub. Meyidlərin axtarışı və ucan bəndin bərpası istiqamətində işlər aparılır.

Elə bu zaman qəflətən göy guruldu, özü də elə guruldu ki, hər tərəf silkələndi, baş leytenantə elə gəldi ki, bu dəqiqə göy uçub yera tökülcək. Tez radio-nu söndürüb çölə çıxdı.

-Bayaqkı fəlakətdir, baxın, bizdən ölüb Tiflisə keçdi, yenidən üstümüze gəlir. Nə qədər ki, ildirim əsgərlərdən kimisə vurmayıb təcili xəbər ver ratsiyalarını söndürsünlər.

-Bu barədə təlimatlandırılırlar.

-Hər ehtimala qarşı bir də yoxla.

-Oldu. - Çavuş Nağıyev bunu deyib rabitə qovşağına getdi.

-Hardan bildiniz ki, tufan bizdən sovuşub Tiflisə keçib? - Əsgər Qəhrəmanov müraciət etdi.

-Tufanın olacağını havadan bildim. Mən Milli Orduda Murov bölgəsində xidmət keçmişəm. Odur ki, dağlıq bölgələrdə havanın necə olacağını əvvəlcədən müyyənləşdirməyi öyrənmişəm. Birdən-birə hardansa peyda olan küləyin buludları qovmasından bildim ki, tufan sovuşmadı, sadəcə başqa bölgəyə aparıldı. Amma Tiflisdə baş verən faciəni indicə radioda eştidim.

-Məlumatı yəni belə tez ötürüblər?

-Tez niyə olur? Üç saatdan artıq vaxt keçib. İndi internet əsrdir. Dünyanın o başında baş verən hadisəni internetə yerləşdirirlər. Sən də on beş dəqiqədən sonra burda camaati məlumatlandırırsan. Burda təəccübüllü heç nə yoxdur.

***

"Zastavanın kazarmasında gərginlik artırdı. Rusiya sərhəddindəki köhnə naryad nahar yeməyinə qədər dəyişilib gəlsə də Gürcüstan sərhəddindən bir xəbər yox idi. Səhərdən bircə dəfə əlaqəyə çıxmışdilar, onda da köhnə naryadın rabitəcisi xəbər vermişdi ki, təhvil-təslim gedir. Həmin vaxtdan altı saat keçib. Yaxşı ki, qərargahdan zəng edib maraqlanmayıblar. İşdir, maraqlansalar, mən nə məlumat verə bilərəm?" İynə üstündə oturmuş kimi özünə yer tapa bilməyən kapitan Məcidov kabinetindən çıxıb kazarmanın içi ilə o biri başdakı otağa - rabitə qovşağına yollandı. Orada öyrəndi ki, hər iki postla rabitə əlaqəsi dayandırılıb. Dağlarda ildirim, şimşek və göy gurultuları ilə müşaiyət olunan leysan yağışı yağır. Aramsız yağış səngimək bilmir.

Kapitan Məcidov həyətə çıxdı. Soyuq bir gizilti keçdi küreyindən - üzütdü onu bu gizilti. "İyun ayının on beşində hələ də pencəyi əynimdən çıxarda bilmirəm. Eyni zamanda da üzüyürəm. Bura axı Sibir, Uzaq Şərqi deyil, bura günəşli Azərbaycandır. Burda niyə belə soyuqdur? Bəs nə vaxt yay gələcək?" Bir əsgərin arxadan gəldiyini, ona yaxınlaşmaq istədiyini gördü.

-Sözün vardi, Mirzəliyev?

Mirzəliyev bir söz demədən yaxınlaşdı.

-Bəlkə bir söz eйтmisən?

-Bilirəm, Milli Ordudan gələn təzə zabitdən narahatsınız. Məni də göndərsəydiniz indi rahat oturmuşdunuz yerinizdə. - Mirzəliyev bir az da incik danişdi.

-Mən özüm bilirəm, səni hara və nə vaxt göndərəcəyəm.

-Cənab kapitan, siz mənim adımı bilirsiniz?

-Mən hamınınızın adını bilirəm.

-Onda nə olar, bir dəfə də məni adımla çağırın.

-Hər adamı adı ilə çağırılmazlar.

-Zastavada hər bir əsgəri adı ilə çağırırlar, gəldiyim

gündən bu günədək hələ ki, mənim adımı tutan olmayıb. Elə hamı familiyamla çağrıır. Mirzəliyev, Mirzəliyev, bezmişəm artıq...

-Adla müraciət üçün gərək etibar qazanasan. Sənsə onu hələ qazanmamışan. Ancaq narahat olma, hərbi xidmətdə familiya ilə çağrılsan yaxşıdır. Mirzəliyev! - Kapitan Məcidov yuxariya, dağlara baxıb elə qışqirdi ki, sanki baş verənlərin hamisiniñ günahkarı Mirzəliyev idi. - Bir yuxariya bax. Yağış biziñ yaxınlaşmaqdır. Gör necə yağır. Elə bil yağış deyil, dumandır. İndi orda göz-gözü görməz.

***

Axşam şəvinik düshəndə gündüz postları çayın qırğından yiğişdirilirdi. Bu gün yağış ara vermədən yağıdıñdan postaçılard tez qayıtmışdır. Corablarına, alt palṭalarına qədər islanmış əsgərlər əşya çantalarındakı ehtiyat palṭalarla işlanmış palṭalarını əvəz edib nahar yeməyini yeyəndən sonra özlərinə gəldilər. Qaranlıq düşmədən baş leytenant Əlixanov kəndin gerisindəki körpüye post qoymağı tapşırı. Gecə sərhədçilər yalnız burada keşik çəkirdilər.

Yağış kiçik fasilələrlə hələ də yağırdı. Çavuş Nağıyevin getdiyindən heç yarım saat keçməmiş geri qayıtmağı bir oldu.

-Nə baş verib, çavuş? De, görüm niyə qayıtdınız? - Deyə zəhmələ soruştı.

-Cənab baş leytenant! Fəlakət!

-Nə fəlakət? Bir açıq danış, görüm nə olub?

-İldirim körpünü vurub. Çay məcrasını dəyişib, uçan körpünün altı ilə axır, adama boy vermir.

-Köhnə naryaddan xəbər tuta bilmədin?

-Ramazanı gördüm, tayqol kişini. Dedi ki, köhnə naryad körpünü keçəndə hər şey yerindəydi.

-Yaxşı, zastava ilə əlaqəyə girin. Görün uşaqlar gedib çatıblarmı?

Çavuş Nağıyev rabitə otağında ikən əsgər Orxan Dibirov gəldi. Kimsə atmaca atdı:

-Səndən xeyir xəbər gəlməz. Familiyan Debilov olmaliyim, Dibirov yazıblar.

-Cənab baş leytenant! - Alt dodağının ortası həmişə gülümseməkdən çat verən əsgər Dibirov müraciət etdi.

-Maşın körpüsündə gürcüler yaman hay-küy qaldırıllar. Sizi görmək istəyirlər.

-Ratsiya ilə danışmaq mümkündür?

-Yox! Şəxsən görüşmək istəyirlər.

-Yaxşı, Qəhrəmanova da de, silahını götürsün. Gedək, görək, nə deyirlər.

Əlixanov radistin otağına keçdi. Radist Qurbanov çalışsa da zastava ilə əlaqə yarada bilmirdi.

-Deyəsən, radiostansiya yanıb. Heç xısaltısı da gəlmir.

-Bəlkə qoruyucusu yanıb. Heç olmasa daxili rabitə sistemini yoxlaya bilirsənmı?

-Ancaq ki, maşın körpüsündəki postla xətti telefon əlaqəmiz var.

-Aparati, antenəni, qoruyucusunu, ehtiyat bataryalarını, nəyi varsa hər şeyini dönə-dönə yoxla. Ola bilər ki, cüzi bir şeydən işləməz. İsləsə, çalış, zastava ilə əlaqə yarat. Hadisə barədə məlumat ver. Köhnə naryadı soruş. Mən gedirəm, görüm gürcülər nə istəyirlər.

Həyətə çıxdı, yağış hələ də yağırdı, elə bil göyün qapısı açılmışdı. "Gecənin xeyrindən səhərin şəri yaxşıdır. Gecə vaxtı gürcülərlə nə danışacağam?" fikirləşib geri qayıtdı. Qapının girəcəyində əsgər Qəhrəmanovla rastlaşdı.

-Radistə de, soruşmasalar heç nə deməsin. Ya da, desin ki, gəlir, yoldadır. Qoy, gözləsinlər.

Gecəni iynə, tikan üstündə keçirtdi. Hər dəfə elə oturduğu, kitab oxuduğu yerdə mürgüləmək istəyirdi ki, qəflətən yuxusu qaçırdı. Bu nə çıxılmaz vəziyyət idı düşmüdü? Bundan sonra onu nə gözləyirdi? Qarışq suallar baş leytenantə bir an belə rahatlıq vermirdilər.

Səhəri dirigözlü açan Əlixanov özü və əsgərləri üçün düyü sıyığı hazırladı. Alayarımçıq yuxudan qalxan sərhədçilər post başçıları ilə birləşdə teztələsik düyü sıyığını yeməyə toplaşdırılar ki, hər bir tapşırığı yerinə yetirməyə hazır olsunlar.

-Mənə diqqətlə qulaq asın. - Dalbadal bir neçə qasıq çox da çeynəmədən mədəsinə ötürən baş leytenant Əlixanov üzünü silahdaşlarına tutdu. - Təbii felakətlə üzləşmişik. Kəhərçay tam olmasa da faktiki məcrasını dəyişib. Biz hazırda çayın mühəsirəsində qalmışiq. Haçaqayaya yeganə çıxış yolumuz olan asma körpünü ilədirim vuraraq parçalayıb, rabitə sistemimizi bütövlük də sıradan çıxardıb. Zastava ilə istənilən əlaqəmiz kəsilib. Bunları deyirəm ki, biləsiniz və təşvişə düşməyəsiniz. Hər kəs aylıq-sayıq olmalıdır. Getdiyi yerdə itibatmamalıdır. Posta çıxan hər bir əsgər qonşu postdakı əsgərlə müşahidə məsafəsində olmalıdır. Yəni, bir-biriñizi görməlisiniz, gözdən itməyə qoymamalısınız. İnanmiram ki, belə daşqında kimsə çayı keçməyə cəhd göstərsin. Bununla belə biz müşahidə postlarımızı boşuna buraxa bilmərik. Aydındırı?

-Elədir ki, var. - Kortəbii də olsa yerlərdən cavablar gəldi.

-Nağıyev! - Çavuşu səslədi, cavab gözləmədən davam etdi. - İndi gürcülərin postuna gedirəm, görüm, nə istəyirlər. Sən hər bir əsgəri yenə də dönə-dönə təlimatlaşdır. Çay yuxarı postlara - müşahidə məntəqələrinə göndər. Kənd camaati ilə əlaqə saxla. Bir şey baş verəcəksə, onlar bilməmiş olmazlar. Məcrasın dəyişmiş çayın qolunun dayaz yerlərini öyrən. Gör, özümüzkünlərə çıxmaq üçün haradan keçə bilərik. Mən inanmiram ki, bir belə vaxtda kapitan Məcidov rahat oturub gözləyə. Əlaqə itdiyinə görə, yəqin ki, o, da çox narahatdır. Arxamızca mütləq adam göndərmiş olar.

Göndərilmiş adamı biz çalışıb Haçaqayanın yanındakı mağarada qarşılıqlıq.

Çavuş Nağıyev diqqətlə dinləsə də son sözlərə do-daqlarını bütüb ciyinlərini çəkdi. Amma bunu baş leytenant görmədi, sözlərini bitirər-bitirməz nimçəsindəki artıq soyumuş düyü sıyığını yeyib qurtarmağa çalışdı. Tələsik nimçəsini boşaldıb ayağa qalxdı, daha heç kimə bir söz demədən silahını götürüb çölə çıxdı və maşın körpüsünün üstündəki posta yollandı. Cəmisi min-min beş yüz metr ara məsafəsi olan, ya olmayan posta birnəfəsə gəlib çıxdı. Postaçı əsgər Qədirov onu aralıdan görcək qarşılıqla üçün taxta köşkdən çıxdı. Beş-on addım qalmış qabağına yeridi.

-Cənab baş leytenant! - Məruzə etmək istədi.

-De, görün nə olub? - Baş leytenant salamlaşmadan belə gələ-gələ soruşdu.

-Bilmirəm nə olub. Ancaq nə olubsa gürcülər çox hirsənlərlər. Heç əvvəllər onları belə görməmişdim. Gecə üç dəfə gəliblər.

-Nə istəyirlər? Sənin yanınamı gəliblər? Onları ni-yə yaxına buraxmışan? Qorxmamışanı gəlib səni öldürərlər, silahını da götürüb çıxıb gedərlər?

-Xeyr, mən onları yaxınıma buraxmamışam. Gəlib həmin zolağın yanından çağırıblar. - Əsgər Qədirov yolun ortasında olan iyirmi beş metr məsafədəki zolağı göstərdi.

-Rusca bilirsənmi?

-Xeyr!

-Bəs gürcü dilində?

-Xeyr!

-Bunun harası xeyir oldu? Gecə gürcülərlə bəs necə anlaşırdın?

-Onlardan biri azərbaycanca danışındı.

-Nə deyirdi?

-Nə bilim. Deyirdi ki, kəndi təhvıl verib çıxıb getməlisiniz.

-Niyə, nə səbəbə?

-Bilmirəm, səbəbini demirdilər. Sizi istəyirdilər. Deyirdilər, böyüyünüz gəlsin, onu başa salaq.

-Bəs sən nə deyirdin?

-Mən heç nə demirdim. Elə patronu ötürürdüm avtomatın lüləsinə, tuşlayırdım onların üstünə. Onlar da qayıdib gedirdilər.

-Yaxşı, gir köşkünə, zəng elə, gəlsinlər.

Əsgər Qədirov köşkünə keçdi. Əlixanov köşkün pəncərəsindən içəri baxıb gördü ki, gözətçi telefonun tutacağını fırladıb kiminləsə danışır. Ancaq nə danışıldığını baş leytenant eşidə bilmədi. Söhbətini yekunlaşdırın əsgər Qədirov köşkdən çıxan kimi bildirdi.

-Cənab baş leytenant! Gürcülər deyir ki, Barnausidən onların böyükleri gəlib, sizi görmək istəyir. Dedi ki, gələn kimi onların yanına gedəsiniz.

Baş leytenant Əlixanov əsgər Qəhrəmanovu silah-

landırıb götürmədiyinə görə özünü çox danladı. O, heç vaxt belə ehtiyatsızlıq etməzdı. Bu dəfə niyə belə alındı? "Ayıl, Əlixanov, ayıl! Bura sənə Milli Ordu deyil, Sərhəd Qoşunlarıdır. Özü də xarici ölkə ilə dövlət sərhədlərinin keşiyindəsən. Erməni ilə üzbeüz deyilsən ki, başını qoruyasan. Sən burda nəzakətlə ölkə maraqlarını müdafiə etməlisən, diplomat olmayı da bacarmalısan, qorunmalısan. Hər hansı bir səhv hərəkətinlə aləm bir-birinə qarşı bilər. Ayıl, Əlixanov, ayıl!"

Dönüb əsgər Qədirova nə isə tapşırmaq istədi, tez də fikrindən daşındı, nəyi isə tapşırmağı, artıq gec, əhəmiyyətsiz sandı. Axı nə tapşırsın? Guya əsgər Qədirov nə edə bilər ki?

Ölini yelleib gürcülərin postuna tərəf addımladı. Ara məsafə çox yaxın olardı, heç yüz əlli metrə də çatmadı. Gürcülərin postunda bərk çaxnaşma düşdüyü hiss olunurdu. Onsuzda ucadan danışlığı xoşlayan gürcülər bir-birinə elə qışqırırdılar ki, sanki bu dəqiqli ya əlbəyaxa olacaqdılar, ya da hara isə hücuma keçəcəkdilər. Baş leytenant Əlixanov gürcülərin postuna yaxınlaşıb zolaqlı xəttin üstündə dayanaraq ona baxan gürcü əsgərini səslədi.

-Ara, bücö, yeksteq! - Ermənilərlə mühabibədə beşaltı söz öyrənmişdi, yeri gəldi-gəlmədi işlədirdi. Ha fikirləşdi ki, gürcü dilində bir söz tapsın, "bücö"dən başqa heç nə yadına düşmədi.

Şlaqbaumda dayanan əsgərlərdən biri ona yaxınlaşdı - bədheybət yekəpərin biriydi. "Nə Murovda əlimə düşərdi, DŞK-ni yükleyib Cabir postuna çıxardardım". Əlixanov belə düşündü bir anlıq. Yekəpər gürcü yaxınlaşıb öz dillərində uzun-uzadı nə isə dedi. Deyəsən, əvvəlcə salamlaşdı, sonra nə isə dedi, soruşdu, amma bunların heç biri Əlixanova aydın olmadı. Bunu görən yekəpər gürcü bir az əvvəl şlaqbaumun yanında onuna bərabər dayanan ikinci əsgəri səslədi.

-Artur, Artur... - Yenə də uzun-uzadı nə isə dedi və arxasında da nələr, nələr...

Əlixanova elə gəldi ki, bu yekəpər gürcü Arturu çağırırmır e... onunla gəlmədiyinə görə yeddi qatını yağılıyır. İstədi çıxıb getsin. Sonra yenə "lənət şeytana" deyib gözləməyə qərar verdi. "Bu dığalar Murovda qarşıma çıxardılar, qəşqalarını süzgəcə çevirərdim, heç uf da deməzdim. Heyf!"

Bir az keçmiş yekəpər gürcünün "Artur" deyə çağırıldığı əsgər də gəlib çıxdı.

-Ara, zyoma, salam. - Yaxınlaşmaq istəsə də baş leytenant əli ilə dayanmaq işarəsi verdi.

-Buyurun, sözünüüzü deyin! - Onun sözləri komanda kimi səsləndi.

-Zyoma, bunların böyüyü gəlib, yuxarıdan təlimat gətirib. Sizə bir sutka vaxt veriblər. Postu təhvıl verib getməlisiniz. Əks halda sizin hamınıizi girov götürüb səfirliliyə təhvıl verəcəklər.

-Bəs sən özün bunlarla birlikdə xidmət etmirsin? Onların böyüyü sənin böyüyün deyil?

-Bilirsən, zyoma, nə olsun ki, mən bunlarla bir yerdə qulluq edirəm. Ancaq mənim bir vətənim var, o da "Velikaya Armeniya"dır. Mənim böyükərim də oradır. Bunlar elə-bələ böyükərlərdir.

-Get, böyüyünüzə də de, elə özün də, onunla birlikdə, gedin, ağliniza dua yazdırın. Dediyi bir də dilini-zə gətirməyin. Siz tərəfdən kimsə bizim üstümüzə gəlmək istərsə bağırsaqlarını ayaqlarına dolayarıq. - Baş leytenant bunu deyib geri qayıtdı. - "Axi mənə deyən gərək. Mənim nə işim var gürcülərin postunda, onlar da sərsəm düşüncələrini desinlər?"

"Yaxşı, zyoma, bax ki, sənin bağırsaqların öz ayaqlarına dolaşmasın!" Artur da bunu aralaşmaqdə olan baş leytenantın arxasında dedi. Amma Əlixanov artıq aralasmışdı və Arturun onun arxasında nə dediyini eşi-də bilməzdi. Öz tərəflərinə qayıdanda əsgər Qədirov avtomatını əlində döyüşə hazır vəziyyətdə tutub onun nə komanda verəcəyini gözləyirdi.

-Qədirov! - Yenə də bayaqkı kimi elə aralıdan gələ-gələ səsləndi.

-Bəli, cənab baş leytenant! - Əsgər Qədirov Əlixanovun hələ aralıdan gəlişindən nə qırmızı olduğunu sezmişdi. Səsinə səs verib, ruhuna ruh qatmaq üçün lap yuxarı tonla cavab verdi.

-Gürcüləri xəbərdar etdim, sən də hər şeyə hazır ol. Gürcülərdən kim gəlsə, qorxma, atəş aç.

-Nədən qorxmalıyam? Biri yox, lap onu gəlsin üstümə.

"Yaxşı, sən də bu qədər qürrələnmə. Cəbhədə çox görmüşəm sənin kimi dil pəhləvanlarını. Güllə səsi eşidənə kimi özlərini pələng kimi göstərirler. Elə ki, güllələr başının üstündən viyildamağa başladı, dönüb olurlar pişik. Hələlik möhkəm dayan gərək, başımıza nə iş gəlir?"

***

Əzgilli kəndində iki gün önce başlanan yağış səhərə yaxın səngidi. Kapitan Məcidov az qala lap cilov gəmirirdi. Bir yandan "Tənha" postu ilə rabitə əlaqəsinin kəsilməsi, digər tərəfdən köhnə naryadın gəlib çıxmaması onu lap dilxor etmişdi.

"Yuxarıya məlumat verimmi? Bəlkə Əlixanov posta çatanda yağış başlayıb? O, da köhnə naryadı gəlmə-yə qoymayıb. Təki belə olsun! Bəlkə də başqa hadisə baş verib deyə köhnə naryad gəlib çıxmayıb. Məruzə edərəm, sonra mənə nə deyərlər? Məruzə etmərəm, işin içindən iş çıxar. Yaxşısı budur, deyim, qoy bilsin-lər!" Kapitan Məcidov bu fikirlər içində götür-qoy edə-edə rabitə qovşağına keçdi. Növbətçi rabitəçi əsgər Əzizov onun gəlişinə tez ayağa qalxdı və başından qu-laqcığını çıxartdı.

-Əzizov, təcili qərargahı yiğ. De, mayor Ehsanovla calaşdırınsınlar.

-Baş üstə! - Rabitəçi bunu deyib telefona əl atdı.

Kapitan Məcidov cibindən bir siqaret çıxarıb yan-dırdı. Tüstüsünü ciyərlərinə çəkdi, ağız və burnundan parovoz kimi tüstü buraxdı. Balaca rabitə qovşağının havası dərhal dəyişdi. Elə ikicə qüllə vurmuşdu ki, ra-bitəçinin səsi onun diqqətini cəlb etdi.

-Cənab kapitan. Mayor Ehsanov Bakıda ezamiyyət-dədir.

-O ki srağagün bizdəydi.

-Dedilər, dünən göndəriblər. Bakıda keçirilən böyük tədbirlə bağlı baş idarədə yüksək rütbeli zabitlər-dən ibarət əməliyyat növbətçi qrupu yaradılıb.

-Yaxşı, onda de, Sərhəd Dəstəsinin komandiri ilə məni calaşdırınsınlar.

-Oldu! - Rabitəçi tez qulaqcığını geyərək əməliyyata başladı. Heç ikicə dəqiqə keçməmiş qulaqcığı başıdan çıxardıb kapitan Məcidova uzatdı. - Cənab kapitan, buyurun, danişin!

-Alo! - Zastava rəisi qulaqcığı başına keçirib gözlədi, xəttin o başında polkovnik-leytenant Rəcəbovun sə-sini eşitcək məruzə etdi. - Cənab polkovnik-leytenant! Srağagün "Tənha" postunu dəyişmək üçün baş leytenant Əlixanovun başçılığı altında qrup göndərmişik. Ancaq köhnə naryad hələ də gəlib çıxmayıb. Məruzə edirəm ki, xəbəriniz olsun.

-Hər şeyi dəqiq aydınlaşdırımsın?

-Aydınlaşdırmağa imkanımız olmayıb. İldirim rabi-tə xəttini sıradan çıxarıb.

-Çapar göndərərdin, kapitan! Yoxsa qorxdun ki, onu da ildirim vurur?

-Yağış yalnız bu gün səhərə yaxın səngiyib. Yuxarırlarda bəlkə hələ də yağır. Hər yer dumandır, göz-gözü görür. İndi çalışaram göndərəm.

-Çalışaram yox, dərhal göndər. Günortaya kimi mə-nə məlumat ver. Bir şey tapmasanız, deyərsiniz vertol-yot çağırarıq.

-Cənab polkovnik-leytenant! Burda hər yan qatı du-manlıqdır. Vertolyot qaldırımanın heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

-Di durma, çaparlarını yola sal, getsinlər.

-Baş üstə!

-Kənd camaatından ərazini yaxşı tanıyan bir-iki nə-fər də cəlb elə. Nəticəni gözləyirəm.

-Oldu.

***

Dan yeri sökülen kimi yağışın səngidiyini görən ca-vuş Əliyev dəstəyə komanda verdi.

-Qalxin! Bəsdir yatdığınız! Yola düşürük!

Haçaqayanın həndəvəri qatı dumanla örtülü olsa da dəstə sığınacaqdən çıxıb yola düşdü. Onlar yamac aş-

ğı asta-asta irəliləyərək sərhəd zastavasına doğru istiqamət götürmək istəyirdilər.

-Biz istənilən halda yamacda istiqamət götürə bilərik. - Çavuş Əliyev ora-bura vurnuxub istiqamət ax-tarmağa çalışan əsgərlərə üzünü tutub dedi. - Məksimim gücümüz çatdıqca çalışıb yamacın döşü ilə aşağı enməliyik. Yəqin ki, aşağılarda həm duman seyrələr, həm də Buzluq dərəsini asanlıqla tapa bilərik. Dərəni tapsaq elə bilin ki, zastavadayıq.

Onlar beləcə bir xeyli yol gedib təzəcə dumandan çıxmışdır ki, zastavadan gələn əsgər yoldaşları ilə rastlaşdırılar.

-Siz hara gedirsınız? - Çavuş Əliyev soruşdu.

-Sizin dalınıza göndəriblər. - Əsgər Qurbanov cavab verdi.

Sevincindən çavuş Əliyev özünü saxlaya bilmədi, onları axtarmağa gələn hər iki əsgərlə qucaqlaşdı, mehriban-mehriban görüdü. Sanki yaxın qohumu ilə rastlaşmışdı, uzun müddətdi bir-birlərini görmürdülər. Gələnlərin yanında mülki geyimli, orta yaşılı bir kişi də vardi, çavuş Əliyev onu dərhal tanıdı - nalbənd Süleyman kişiydi, hərdənbir gəlib sərhədçilərin atlarını nallayardı.

-Zarafatsız, hara gedirsınız? - Çavuş Əliyev təkrar soruşdu.

-Ciddi sözümdür, sizi axtarıraq. Rəis hamını qaldırıbayağa. Dünən əsgərlər kənd camaati ilə birlikdə bütün günü güman gələn hər yeri axtarıblar. Yuxarılara da məlumat vermişik. Duman çəkilseydi, vertolyot qaldıracaqdılardı. Bəs siz iki gündür haralardasınız?

-Yaxşı görək. - Çavuş Əliyev baxdı ki, gələnlər fikirləndə ciddidirlər. - Deyək ki, siz bizi axtarmağa gedirsınız, bəs Süleyman dayımı hara aparırdınız?

-Rəis bələdçi kimi qoşub, bu yerləri beş barmağı kimi tanır. Dədik, dumanda, aza bilərik.

-Çox sağ olun ki, axtarmısınız. Yolda güclü yağışa düşdü. Özümüzü birtəhər sıginacağa çatdırıldıq. Gözlədik ki, yağış kəssin, heç olmasa səngisin, sonra gələrik. O da bu qədər uzun çəkdi.

-Buralarda, dağlıq bölgələrdə belədir. - Süleyman kişi dilləndi. - Buların yağışını bilmək olmaz, bir gün də yağa bilər, beş gün də. Yenə şükürələr olsun, yaxşı qurtarmısınız, gəlin, gedək.

Dəstə yoluna davam edib Buzluq dərəsi istiqamətdə yol aldı. Bir az da getmişdilər ki, əsgər Qurbanov dayanıb soruşdu:

-Cənab çavuş! Heç demədiniz axı, "Tənha" postda nə var, nə yox?

-Biz srağagün günortadan azca keçmiş postu təhvıl verib çıxmışq. Gerisində xəbərimiz yoxdur. Orda nə baş verib ki? - Çavuş Əliyev təəccübələ gözlərini əsgər Qurbanova zillədi.

-Deməli, siz bütün bu vaxtı sıginacaqdə olmusunuz

və ətrafda baş verənlərdən xəbərsizsiniz?

-Mən bayaq dedim axı. Haçaqayanı keçəndən sonra yağışa düşdük. Sonra sıginacağa gəldik - orada sıginacağımız var. Sıginacaqdə oturub yağışın kəsməsini gözlədik.

-Yaxşı, onda siz zastavaya qayıdın, biz isə yolumuza davam edək.

-Bəs demirdin ki, bizi axtarmağa gəlmisiniz?

-Həm də "Tənha" postundan bir məlumat öyrənməliyik. Postla srağagündən əlaqə kəsilib. Biz də elə düşünürük ki, yağış başlığından siz də postda qalmışınız.

***

Üçüncü gün idi ki, "Tənha" postunda gərginlik davam edirdi. Baş leytenant Əlixanov yalnız radioya qulaq asır, bununla da bəzi məlumatları öyrənib təskinlik tapırdı. Növbəti dəfə radionu işə salıb dinləməyə başladı. "Gürcüstan hökuməti 15 iyun tarixini ölkədə mətəm günü elan edib. Belə çayına qarışan sel-sularının dağıntıları nəticəsində dəyən ziyan dövlət komissiyası tərəfindən hesablanır. Ölənlərin sayı on doqquza çatdı. Sel-sularının zooparkı basması nəticəsində orada olan 600 vəhişti heyvanın yaridan çoxunun öldüyü ehtimal olunur. Şir şəhərdə qarşılaşdığı adamı parçalayaraq öldürüb. Onun artıq zərərsizləşdiyi bildirilir. Vəhişti heyvanlardan birinin Azərbaycan sərhəddində saxlanıldığı xəbəri verilib. Pinqvinin bu az müddətdə sərhəddə necə gəlib çıxması araşdırılır". Diktör xəbərlərin ardına hava proqnozuna keçid edərək yağıntıların davamlı olacağı ehtimalını bildirdi. Əlixanov dilxorçuluq keçirərək radionu söndürüb post rəhbərinin təlimatlarını oxumağa başladı. Bir az oxuyub dəhşətə gəldi. Sən demə post üzdə olan bir postdan ibarət deyilmiş, daha bir post da öz avadanlığı, silah-sursat arsenalı ilə, hətta gəniş tutma qabiliyyətinə malik radiostansiyası ilə zirzəmidə yerləşdirilmişdir. Dərhal çavuş Nağıyevin yanına çağırıldı.

-Siz burda hər şeyi yerli-yataqlı təhvil-təslim etdiniz?

-Bəli!

-Təhvil aldığınız əşyalar içində məxfi nə vardi?

-Bir balaca seyfdır, silah otağında saxlanılır, içində bağlı, surqutlanmış zərflər var. Bir də zirzəmiyə aparan pilləkənin girişində möhürlə bağlanmış qapıdır.

-Bəs bu barədə mənə niyə məlumat verməmisiniz?

-Mən elə düşündüm ki, siz hər şeyi bilirsiniz.

-Yaxşı, bu barədə sonra danışarıq. İndi isə tez elə, seyfi aç, sənədləri təcili bura gətir. - Baş leytenant xəzinə tapanlar kimi sevincək əmr etdi.

Çavuş Nağıyev tələsik getdi və heç beş dəqiqli keçmədən üç məktubla geri qayıtdı. Zərfləri baş leytenantın masasının üstünə qoydu - onlar doğrudan da surqut-

la möhürlənmişdi.

-Mən indi bu məktubları aça bilərəmmi?

Baş leytenant sual dolu baxışlarla çavuşu süzdü. Zərfin birini əlinə götürüb xeyli o tərəf-bu tərəfinə baxdı. Cəld hərəkətlə zərfin üzərinə vurulmuş surqutlu möhürləri sığalladı.

-Bilmirəm! - Çavuş sanki yuxuda idi, indi ayıldı. - Siz komandırsınız, yaxşısını siz bilərsiniz. Bir şey olsa özünüz də cavab verəcəksiniz.

-Əlbəttə ki, mən özüm cavab verəcəyəm.

Əlixanov yenidən təlimati gözdən keçirdi. "Ölkə üzrə bir nömrəli hazırlıq elan olunarsa... təbii fəlakət nəticəsində postu, zastavəni və digər mühüm ərazini təhlükə bürüyərsə... vətən sərhədlərinin taleyi düşmən təhlükəsi ilə üz-üzə qalarsa..." Ona elə gəldi ki, hər şey gün kimi aydınlaşdır, amma əslində heç nə başa düşmədi.

"Rabitə əlaqəmiz itib, tez-tez radionu açıram ki, bəlkə bizimlə radio vasitəsilə əlaqəyə çıxalar, ancaq çıxmırlar. Ölkə üzrə bir nömrəli hazırlıq elan olunsa belə xəbər tutmayacaq. Amma bir həqiqət də var ki, ölkənin paytaxtında beynəlxalq tədbir keçirilir. Hamının başı bu tədbirə qarışır. Bunun özü bir nömrəli hazırlıq deyilmi? İkincisi, daşqın nəticəsində Kəhərçay məcrasını dəyişib. Postun taleyi təhlükə altındadır, çay bizi mühasirəyə salıb. Gərəkdir ki, postun özünü su bassın? Üçüncüsü, gürcülər qan-qan deyirlər, nə istədiklərini başa düşə bilmirik. Deməli, vətən sərhədləri təhlükə ilə üzləşib. Bütün bunlar bir nömrəli hazırlıq deyilmi?"

-Nağıyev, mən bu məsuliyyəti öz üzərimə götürürəm və zərfi açıram. Nə olar, olar. - Baş leytenant Əlixanov zərfin yan tərəfini ciraraq içindəki kağızı çıxartdı.

"Ölkə üzrə bir nömrəli hazırlıq elan edildikdə dərhal..."

Ölkə üzrə tam hazırlıq elan edildikdə...

Ölkə üzrə yüksək dərəcəli döyüş hazırlığı elan edildikdə..."

Zərfin içindən çıxan kağızı oxuyan kimi başını buladı.

-Yox! - dedi. - Nağıyev, bu zərf işimizə yarımadı, ikinci zərfi açmaq məcburiyyətindəyəm.

-Cənab baş leytenant! - Çavuş Nağıyev müraciət etdi. - Çavuş kursunda olanda bize belə məxfi zərflər barədə təlimatlar verildi. Əvvəlcə yuxarıdan komanda elan olunur, növbətçi tərəfindən zərflər açılır, həmin zərflərdə zastavanın köçürülməsi, ehtiyat postların yaradılması və başqa nəzərdə tutulan məsələlər, yeni nəyi necə etmək barədə məlumatlar verilir.

-Bəlkə zirzəmiyə gedən qapını açaq?

-Bu bize nə verə bilər? - Çavuş Nağıyev təəccübünə gizlətmədi. - Orada yalnız ehtiyatdan köməyə gələn şəxsi heyət üçün silah-sursat olmalıdır.

-Təlimatda yazılıb ki, yüksək rabitə əlaqəsini yara-

da biləcək radiostansiya olmalıdır?

-Onu bilmirəm. Bir də orada yeni radiostansiya olsa belə biz onu necə işə salacaqıq?

-Postu təhvıl alanda əşyaların siyahısına baxmadıñım? Orada təlimat kitabçası olmalıdır.

-Həmin siyahı da elə əmlakla bərabər zirzəmidə saxlanılmalıdır. Gərək ki, surqutla möhürlənmiş qapının arxasında. Silah otağında seyfdə bu məxfi zərf-lərlə bərabər yalnız zirzəminin qapısının açarı saxlanılır.

-Yaxşı, onda ikinci paketi açıram.

-Mənə qalsa, ikincini deyil, üçüncüyü açın. Bizim onsuza hər yerlə rabitə əlaqəmiz kəsilib. Üçüncü məktub sonuncudur. Bizə də son olaraq nə etmək lazımdırsa orada yazıla bilər.

Əlixanov üçüncü zərfin qırğını ehtiyatla qopararaq içindəki iki qatlanmış kağızı çıxartdı.

"Çay məcrasını dəyişərsə..."

-Deməli, gürcülərdə də belə bir sənəd olmalıdır və bəlkə də var. Onlar bu işdən xəbərdardırlar. Odur ki, qabaqdangələnlilik edirlər.

-Hansı işdən?

-Nağıyev, burada yazılıb ki, ölkələrarası sərhəd Kəhərçay boyu müəyyənləşib. Çay məcrasını dəyişərsə dərhal yuxarılara xəbər vermək lazımdır. Amma sonra yazmır ki, nə etmək gərəkdir.

Bu vaxt rabitəçi onların yanına gəldi.

-Yenə də postdan zəng ediblər. Üç nəfər gürcü gəlib, ordadır, sizi istəyirlər.

-Nağıyev, Qəhrəmanovu da götür, təcili posta gedin. De ki, baş leytenant Bakı ilə danışır, vəziyyətlə bağlı məruzə edir. Duman bir az çəkilən kimi vertolyotla yuxarıdan nümayəndələr geləcək. Qoy, gözləsinlər. Gürcüləri sakitləşdirib postlarına qaytarana kimi orda qalın.

-Aydındır!

-Mən isə kəndə gedirəm, görün ağısaqqallar nə danışır.

***

Mayor Ehsanov təzəcə danışib dəstəyi yerinə qoymuşdu ki, telefon bir də zəng çaldı.

-Əməliyyat növbətçisi mayor Ehsanov eşidir.

-Georgiya səfirliyindən narahat edirlər. Sizin şimal bölgənidə yerləşən "Tampo" postunda problem yaşıyib. Təcili adam göndərin, gedib bir əncam çəksin.

-Yaxşı, məşğul olarıq. Diqqətinizə görə çox sağ olun!

Mayor Ehsanov dəstəyi yerinə qoyub o biri əlindəki qələmlə başını qaşdı. "Tampo" postunda. Yadına düşmədi belə bir postun olduğu. "Hə, "Tənha" postu, gürcülər öz dillərində "Tampo" deyirlər", yadına düşdü. Sonra selektorun düyməsini basıb operator qızı-

göstəriş verdi:

-Məni şimal sərhəd dəstəsinin komandiri polkovnik-leytenant Rəcəbovla birləşdirin.

Heç üç-beş dəqiqə keçmədi ki, operator qız Rəcəbovun xətdə gözlədiyini bildirdi.

-Cənab polkovnik-leytenant, necəsiniz?

-Hə, Ehsanov, paytaxtda nə var, nə yox?

-Bizdə salamatlılıqdır, ancaq burada dəhşət istidir.

-Burda isə soyuqdan az qalırıq gecə yatanda da pençeyimizi çıxartmayaq.

-Cənab polkovnik-leytenant! Elə indicə Gürcüstan səfirliliyindən zəng vurmüşdular. Yaxşı ki, telefona mən cavab verdim. Başqası olsayıdı, komandana, ya qərargah rəisinə məlumat verərdi.

-Nə deyirdilər?

-Deyirdilər ki, "Tampo" postunda nə isə bərk qarmaqlarıqlıqdır.

-Bilmədin, Xarici İşlər Nazirliyinə məlumat verib-lər, yoxsa birbaşa sizə zəng vurublar?

-Dedilər ki, birbaşa bizə zəng vurublar.

-Yaxşı, məşğul olarıq. Amma, Ehsanov, mən bu barədə hələ ki, bir şey deyə bilmərəm. Sözün düzü, bu işə özüm də çəş-baş qalmışam. Üç gün əvvəl baş leytenant Əlixanovun rəhbərliyi altında təzə naryad posta yola düşüb. Elə sən özün onları təlimatlandırib yola salmisan.

-Bəli, bəli, onları mən özüm təlimatlandırmışdım, hər şey qaydasında idi. Baş leytenant Əlixanov hazırlıqlı zabitdir, döyüslərdə bərkiyib. Nə olsun ki, Sərhəd Qoşunlarında yenidir?!

-Bax, onlar gedib postu dəyişiblər, sonra güclü yağış yağımağa başlayıb. Köhnə naryad hələ bu səhər gəlib çıxıb. Kapitan Məcidov hamını ayağa qaldırıb. Kənd camaatından bələdçilər seçərək əsgərlərlə bərabər axtarışa yollayıbdı. İki gün idi ki, bərk yağış yağırdı, qatı duman yuxarılardan hələ də çəkilməyib. Bakıdakılar yayda belə bir hava şəraitini təsəvvür edə bilməzlər.

-Əlbəttə, əlbəttə. - Mayor Ehsanov sözünə azacıq ara verib gerisini gətirdi. - Səfirlilikdən onu da dedilər ki, çay daşib, məcrasından çıxıb. Postunuz təhlükə altındadır. Mən indi nə edim? Yuxarıya məlumat verim, verməyim?

-Özün bax da, Ehsanov. - Polkovnik-leytenant Rəcəbov ikibaşlı danışdı. - Kapitan Məcidov adamlarını göndərib. Axşama kimi "Tənha" postundan mənə bir xəbər gətirməlidirlər. Onda özüm zəng vurub komandanla, ya da qərargah rəisi ilə danışaram.

-Çox güman ki, birinci olmayıacaq, o, səfərə hazırlaşır.

-Hərə gedir?

-Xəbəriniz yoxdur? Sabah Moskvada Müstəqil Dövlətlər Birliyi Sərhəd Qoşunları Komandanlarının

görüşü keçiriləcək.

-Qorxusu yoxdur. Komandan orda gürcü həmkarı ilə qarşılaşa bilməz, çünkü Georgiya MDB-dən kənar gəzir. Xudafiz!

***

Baş leytenant Əlixanov soraqlaya-soraqlaya gəlib kəndin ortasına çıxdı. Kəndin aqsaqqalı sayılan Ukalay kişinin evi düz mərkəzdə yerləşirdi. O, yaşa hamidan böyük olmasa da kənd camaati tərəfdən böyük, aqsaqqal olaraq qəbul edilmişdi. Kəndin həm baytarı, həm qəssabı, həm sınıxçı və çıxixçısı, həm də montyoruydu. Bir iş olan kimi onun üstünə yüyürdürlər. Ukalay kişini evində tapan baş leytenant çox sevindi.

-Ukalay kişi, Allah qonağı istərsinizmi? - Elə taxta hasarın qapalağının başından özünü göstərib müraciət etdi.

-Eşidirəm! - Ukalay kişi əvvəl-əvvəl gözlərini qıyb baş leytenantın gözlərinə dikdi. Adı ilə çağrıldığından onu tanıyan adam olduğunu yəqin etdi. Fikirləşdi ki, nə iş üçünsə xahiş gəlib. Amma görəndə ki, tanımır, onunla birinci dəfədir rastlaşır, ehmal-ehmal qapıya yاخınlaşdı. Baxdı ki, üç ulduzlu sərhədçi görkəmcə ciddidir, həm də sözlü adama oxşayır, sualının cavabını almadan ondan el çəkən deyil, dilləndi.

-Madam ki, gəlmisən, keç içəri.

Baş leytenant qapalağı açıb içəri kecdi, el tutub görüşdülər. Köhnə tanışlar kimi yüngülə hal-əhval tutatuta həyətə getdilər. Özünü o yerə qoymayan Ukalay kişi onu evə yox, evin arxasına apardı. Üzüm tənəklərinin altında oturmaq üçün ləzzətli yer düzəltmişdi. Masa və yeddi ədəd dəmirağacından hazırlanmış kötük bağa xüsusi yaraşq verirdi, amma heyf ki, hava soyuqdu.

Baş leytenant Əlixanov insanları tanıyan adımdı, hiss etdi ki, kənd camaatı baş verən işlərdən xəbərdarlı, heç Ukalay kişi də onun gelişindən şad olmadı, əksinə narahatlılıq keçirməyə başladı. Odur ki, birbaşa mətləbə keçməyə qərar verdi. "Mus, mus edincə, bir-dəfəlik Mustafa de!"

-Mən buralara nəzarət edən sərhəd zastavası rəisi-nin müaviniyəm. Bura gəlməkdə məqsədim ərazini öyrənməkdir. Sizdən çox xahiş edirəm, nə bilirsınızsə, açıq danışın.

-Heç nə bilmirəm. Mən nə danışmalıyam ki?

-Elə-bələ. Kənd camaatınızdan, dolanışıldan, rayona çıxışınızdan, yollardan, ümumiyyətlə nə bilirsınızsə deyin, mənə lazımlı olanını özüm dəqiqləşdirəcəyəm.

-Madam ki, maraqlanırsan, deyim. Kəndin adı Tam-podur, gürcü dilində "tənha" deməkdir. Yəqin özün də bunu başa düşmüsən. Yerləşdiyi yerə görə mənası bələdir. Aşağı rayonun kəndidir, ora yol bağlıdır, rayon mərkəzinə getmək üçün heç at cığırımız da yoxdur.

Əvvəller köhnə kolxoz maşınları ilə çay boyunca gedib qırx üç kilometrdən sonra yuxarı rayonun qəsəbəsinə çıxırdıq. Ordan da hara istəsəydi, avtobusla, ya qatarla gedə bilərdik. Indi həm yol dağılıb, həm də kolxoz. Kəndin əhalisi inqloylardır. Cəmi ikicə caxor ailəsi var - Ziloyla Təhmirazın küləfti, onlar da bu kəndə gəlmədirlər, kolxoz vaxtı işləməyə gəlib qalıblar. Xəbərin var ki, onların başına nə iş gelib?

-Xeyr.

-Oباşdan dörd nəfər masqalı əsgər onları ailəlikcə silahın qabağına qatıb aparıblar meşəyə.

-Bəlkə əsgər paltarında olublar, heç əsgər deyillər?

-Onların kimliyini biz bilmirik. Görən qonşu arvadları dedi ki, əsgərlərdi.

-Bəs niyə indiyə kimi bizə xəbər verməmisiniz?

-Biz elə əvvəlcə sizdən şübhələnmişdik. Dedik bəs sizin əsgərlər aparıblar. Sonra altdan-altdan öyrənib gördük ki, bu iş sizlik deyil.

-Deməli, bizim əsgərlərlə əlaqəniz var?

Ukalay kişi cavab vermədi, başını aşağı salıb cibindən təmbəki çıxartdı. Kağızin arasına doldurub barmaqları ilə ovaşdurdu. Sonra kağızin qırığını dili ilə azca yaş eləyib bükdü, sıqaret halına salaraq dodaqları arasında tutub kibrıt ilə yandırdı. Dərindən bir qullab vurub tüstüsünü havaya boşaltdı və yalnız indi sanki ağır bir yükün altından boşaldı.

-Deməli, əsgərlər kənd camaati ilə əlaqə saxlayırlar?

-Sən əsgərləri qınama, onlar da bizim balalarımızdır. Süd-qatıq veririk, hərdənbir də əmi-bala oturub dərdləşirik.

"Bunu öyrənmək asandır. Süd-qatıq dalınca kim gəlibə o da ağızından nə isə qaçırdıb".

-Yaxşı, Ukalay dayı, heç olmasa silahlıların onları hara apardıqlarını öyrənə bildinizmi?

-Səherdən iki nəfər ovçu göndərmışik, axtarırlar. Amma hələ ki, bir xəbər yoxdur.

-Görəsən, onlar çayın məcrasını dəyişmiş qolunu o tərəfə keçiblər, ya yox?

-Fikirləşirik ki, keçməyiblər. Qol ayrılan yerdən bəri taylarda meşədə gizləniblər.

-Fikriniz nədir?

-İlk növbədə yerini öyrənmək lazımdır. Fikrimiz nə ola bilər? Topumuz yox, tüfəngimiz yox, polisimiz yox. Gürcülərdən kömək istəyə bilmərik, sizin də kömək etməyə ixtiyarınız çatmır.

-Ukalay dayı, Allah özü kömək olsun! Bizim ixtiyaçımız çatmasa belə Azərbaycan vətəndaşına qarşı baş verən zorakılığa göz də yuma bilmərik. - Ukalay kişinin son sözleri baş leytenant Əlixanovun cibırığını çıxartdı, yandi, yandi, lap cızdağı göye buxarlandı. Dərindən bir "uff" eləyib sözünün ardını gəttirdi. - Siz mənə deyin, görüm, bu kəndin gürcülərlə nə əlaqəsi var?

-Görürsən ki, çıxış yolumuz ancaq çayın üstündəki körpü vasitəsilə yalnız Gürcüstan ərazisinədir. Bizim inqloyların hamısı gedib orda təhsil alıblar.

-Gürcü məktəblərindəmi? Yoxsa Gürcüstanda inqloyların dilində məktəb var?

-Bəziləri Gürcü, bəziləri Azərbaycan məktəblərində. O vaxtlar fərq qoymamışq, bu gürcüdür, yoxsa azərbaycanlıdır. Ancaq indi görürük ki, əslində belə deyil. Babalarımız burada kənd salanda səhvə yol vəriblər, bizim də ağlımız kəsməyib vaxtında köçüb gedək. İndi isə getməyə imkanımız yoxdur. Bura nə Azərbaycan kəndi kimi, nə də gürcü kəndi kimi bir kənddir.

-Ukalay dayı, ruhdan düşmə, özün görəcəksən, tezliklə yaxşı olacaq. Azərbaycan günü-gündən inkişaf edir, qüdrətli bir dövlətə çevrilir. Onun imkanları çatacaq ki, bax o dağları yarib bu kəndə də enli, şüşə kimi bir asfalt yol çəkdirsin. Bu kənddə təzə məktəb binası da tikiləcək, mağaza da, hələ deyirsən, canınıza sağlam tibb məntəqəsi də.

-Ay oğul, bu gün-sabah yetmişə haqlayıram. Bəs o sən dediklərini nə vaxt görəcəyik?

-Çox tez, Ukalay dayı, çox tez. Mən indi posta qayıdır. Sən evdəkilərə heç nə demə. Eləcə masqalıların girovları harada saxladığını öyrənən kimi tez mənə xəbər elə. Azərbaycan hökuməti o qədər aciz deyil ki, günün günorta çağrı vətəndaşını girov götürsünlər. Bu kişiyyə yaraşan iş deyil, tülkü əməlidir. Hökumətin başı dünya səviyyəli beynəlxalq tədbirə qarışır, ona arxadan zərbə vurmaq istəyən tülküler isə xəlvət dərə axtarırlar.

-Allah köməyiniz olsun, oğlum. Bəs kimdən xəbər göndərəcəyəm?

-Elə o süd-qatıq göndərdiyin əsgərdən.

Baş leytenant Əlixanov Ukalay kişi ilə sahollaşdırıldı geriyə - posta qayıdı. "Kaş ki, zastava ilə əlaqəmiz olardı. Bircə kapitan Məcidovla danışa bilsəydim..."

***

Kapitan Məcidov köhnə naryadin gəlişinə nə qədər sevinsə də tam rahatlıq tapa bilmirdi. Çünkü "Tənha" postu ilə hələ də əlaqə yarada, onlardan bir xəbər öyrənə bilməmişdi. Odur ki, səbrini basıb axşama qədər gözləməyi qərara aldı.

Axşam şəvinik düşəndə bələdçi Süleyman kişi ilə gedən qrup da qayıdır gəldi. Əsgər Qurbanov öz gözləri ilə gördükleri barədə ətraflı məlumat verdi.

-Çay məcrasını dəyişib, qayalıqdan kəndə tərəf keçmək mümkünüz olub. Asma körpünü ildirim vurub darmadağın edib. Duman seyrəldiyindən kənd və postun ərazisi yaxşı görünürdü. Heyf ki, durbin götürməmişdik, yoxsa postdakıları da aydınca müşahidə edə bilərdik.

"İndi hər şey aydınlaşdır, Məcidov. Telefonə əl atıb məruzə etməzdən əvvəl yaxşı-yaxşı düşün. Körpünü bərpa etmək uzun məsələdir, o da qaldı, kim bərpa edəcək. Postla təcili əlaqə yaratmaq lazımdır. Əlaqə yaratmaq üçün isə vertolyot gəlməlidir. Ayrı çıxış yolu qalıbmı? Bəlkə də qalıb. Bəlkə, "Tənha" postunda ağla gəlməyən bir situasiya yaranıb? Belə bir vəziyyətdə baş leytenant Əlixanov nə edə bilər? Bəs sən onun yerində olsaydın necə edərdin? Düşün, Məcidov, düşün. Kapitan rütbəsini ciyinlərində havayıdan daşımırısan. Kapitan böyük, başçı deməkdir, düşün!"

Bir saatdan sonra kapitan Məcidov ağır, ancaq inamlı addımlarla rabitə qovşağına yollandı. Sən demə polkovnik-leytenant Rəcəbov da onu xəttə çağırırmış. Çünkü onu çağırmaq üçün rabitəçi otaqdan çıxanda kapitan Məcidov artıq rabitə qovşağının gircəcəyində idi. Məruzədən sonra kapitan Məcidov rahatlıqla nəfəs alı və tapşırı ki, ona kəklikotu və qantəpərlə yarpızın qarışığından çay dəmləsinlər, bəlkə başının ağrısı keçib gedə. Ciynindən ağır bir yükün götürüldüyü hiss etəs də hələ ki, qaməti düzəlmirdi.

Rəcəbov əhatəli məlumat aldıqdan sonra mayor Ehsanovla telefon əlaqəsinə girdi.

-Sən yuxarıya bir şey məruzə eləmisən?

-Hələ ki, yox.

-Nə fikirləşirsən?

-Siz necə deyirsiniz, eləcə də olsun.

-Bilirsən, Ehsanov, biz komandanadan indiyə kimi heç nəyi gizlətməmişik. Ona görə də isteyirəm, özüm əhatəli məruzə edəm, qoy xəbərdar olsun. O, ölkə boyu hər yeri tanır, sərhədlərdəki vəziyyəti, bəlkə bizdən də yaxşı bilir.

Polkovnik-leytenant Rəcəbov elə bilirdi ki, "Tənha" postu haqqında hər şeyi öyrənib. Ancaq komandan soruşanda ki, kənddə vəziyyət necədir, o, çəşib qaldı. Çünkü onun xəbəri yox idi ki, dörd nəfər masqalı kənddən iki ailəni girov götürüb, meşədə saxlayır. Eyni zamanda bilirdi ki, komandan elə-belə heç nə soruşmaz, deməli, kənddə nə isə bir hadisə baş verib.

***

Masqalılar beş nəfər Ziloyun, üç nəfər Təhmirazın ailəsi olmaqla, səkkiz nəfəri qabaqlarına qatıb meşəyə götərildilər. Bir xeyli ətrafi firlanandan sonra Ziloyun arvadı Luiza dilləndi:

-Bizi ora-bura nə dərtişdirirsınız? Öldürəcəksinizsə, öldürün, canımız qurtarsın. Onsuzda bu ueqarda həyatımızın bir mənası olmayıb. Öldürməyəcəksinizsə burada, yaxnlıqda meşəyinin evi var, aparın ora, üst-başımızı qurudaq. Yoxsa səhərdən nəm meşə ilə o qədər sürütləməsiz ki, corablarımıza, alt palтарlarımıza qədər islanmışıq.

Masqalılardan biri səsini çıxartmadan işarə verdi ki,

Luizani qabağa buraxın. Luiza qabağa düşüb onları meşəyinin evinə gətirdi. Bura iki otaqdan ibarətdi, dörd tapçan, qab-qacaq və bəzi digər möisət avadanlıqları vardı. İçəridə bir müddət özlərini qaydaya saldılar. Axşama kimi gözlədilər, nə onların arxasında gələn oldu, nə də maraqlanan birisi tapıldı. Təhmirazın arvadı Sonya dişini-dişinə qicayıb dözsə də o da fəallaşdı.

-Ay bədbaxlar! - dedi. -Siz bizi oğurlamaqda səhv etmisiniz. Bizim bu kənddə heç bir dostumuz, qohumumuz yoxdur ki, arxamızca gələ, siz də onlardan nə isə istəyəsiniz. Bizi on gün burda saxlasanız da bir kimsənin xəbəri olmayacaq.

Masqalılar Ziloya Təhmirazın əl-qolunu bağlayıb o biri otaqda saxlayırdılar ki, arvadları görüb səs-küy salmasın. Həm də nə qədər olmasa kişilər aradan çıxmək üçün bir fənd işlədərlər. Axşama qədər onları ac da olسا birtəhər saxladılar. Adamlar artıq dayana bilmirdilər, yemək isteyirdilər, ayaqyoluna getməyi tələb edirdilər. Masqalılar istəmirdi ki, vay-şivən qopsun. Onlar, deyəsən heç özləri də bilmirdilər ki, işin axırı necə olacaq, bu işi hansı məqsədlə törədiblər.

Meşəbəyinin otağında yarım kisə kartof vardı. Ondan götürüb kerosin maşınkasında qaynadaraq yedilər və hərə özünə birtəhər yer düzəldib yatdı. Elə masqalılar özləri də deyəsən bərk yorğun idilər, uzaqdan gələnə oxşayırdılar. Biri əli avtomatlı növbədə qaldı, üçü isə tapçanların üstündə uzandı, uzanan kimi də xorultılmışlı bir-birinə qarışıb otağı başına götürdü. Gecə bir-birini əvəz edən masqalılar baxdılar ki, girovlar heç narahatlıq keçirmirlər. Onda başa düşdülər ki, səhv ediblər. Amma başqa çıxış yolları da qalmamışdı. Onlar heç olmasa buradan yaxşı pulla, qızıl-zinət əşyaları ilə çıxıb getmək isteyirdilər.

Ertəsi günü də yarı edəndən sonra masqalılardan biri dedi:

-Görürəm ki, sizin qadınlar kişilərdən fərasətlidirlər.

-Sən sözünü de! - Sonya sinəsini qabağa verdi.

-Biz siz bu gün də saxlayırıq, əgər axşama kimi sizin arxanızca gəlməsələr...

-Birincisi, kənd camaatının bizdən xəbəri yoxdur. Olsa da bilmirlər ki, siz bizi burada saxlayırsınız. Üçüncüsü, onlar nəyə görə bizim arxamızca gəlməlidirlər?

-Yaxşı, qoy gəlməsinlər. Biz də axşam sizin hamınızı güllələyib çıxıb gedərik.

-Biz nə etməliyik ki, siz bizi öldürməyəsiniz? - Luizanın bacısı, əre getmədiyinə görə onlarla birlikdə yaşıyan Liza gülümsəyərək dilləndi.

-Bizə pul lazımdır.

-Eh, səfəhələr! - Yenə də Sonya dilləndi və əlini yelədi. - Kəndçidə pul hardandır?

-Pul bir kəndçidədir, bir də ingilisin bankında. Bahalı geyimnirsiniz, toya xərcləmirsiniz, pulu ütüləyib

balıncın içində yiğirsiniz.

-Doğru sözümüzdür, bizim pulumuz yoxdur, olsa verib canımızı qurtararıq.

-Heç yoxunuzdur?

-Olsa-olsa, qara gün üçün qənaət edib saxladığımız iki yüz, üç yüz manat.

-Bəs qızılınız?

-Qarnımızdan və əynimizdən artırı bilirik ki, özümüzə qızıl, gümüş alaq. - Arvadlar bir ağızdan gülüşdülər. - Köhnədən hərəmizdə bir üzük, sırga olmalıdır.

Masqalılar öz aralarında qırıldıqları. Luiza gürcü dilini yaxşı bilirdi, Sonyaya işarə verdi ki, bunlar gürcü deyil.

-Yaxşı, nə qərara gəldiniz? Bizi buraxırsınız, ya yox?

Masqalı əli ilə "yox" işarəsi verdi.

-Onda birimizi buraxın, gedib yemək gətirək, üstümüzə salmağa adeyal gətirək.

-Özünüüz, lap yaylaqda hiss edirsiniz ha. Xoş danışdıqca ciyinizmə çıxməq isteyirsiniz.

Masqalılardan biri avtomatla Sonya arvadın sinəsindən itlədi, Sonya arxası üstə düşərək bir xeyli ufuldu. Qızı özünü anasına yetirdi. Onun boynunu qucaqlayaraq hönkür-hönkür ağladı.

***

Hava qaralandı baş leytenant Əlixanovu qara fikirlər yenə də öz ağuşuna almışdı. "Milli Orduda heş bələ çıxılmaz vəziyyətlərə düşməmişdim. İndi olardı Dağlıq Qarabağın istənilən bölgəsi, təbiət tərəfindən deyil, lap düşmən tərəfindən mühasirəyə düşərdim, çıxmasaydım, kişi deyildim. Lap canım bahasına olsayı belə sakit oturmamalydım, mühasirəni yarmalıydım. Burada isə qaydalar tamam başqa cürdür. Zabit də əsgər kimi vətən sərhədlərinin canlı dirəkləridir. Hara qoyulublarsa orda da durmalıdırlar. Ölsən belə, sərhəd dirəyinə çevrilib elə oradaca da ölüb qalmalısan. Vəsalam!"

Radionu açıb axşam xəbərlərini dinlədi. Bakıda Avropa oyunları üzrə yarışlar öz axarı ilə davam edirdi, hələ ki, salamatlılıqda, hələ ki, toy-bayramdı. İdmançılarımız artıq yeddi qızıl medala sahibdilər, bu Əlixanovun sevincini artırdı. O, gümüş və bürünc medalların sayını yadında saxlamadı, onlar bir o qədər də əhəmiyyətli deyildilər, tam qələbənin əsas müjdəcisi qızıl medallardı. "Sağ olsun idmançılarımız, birincilik bizdədir. Azərbaycan bir idman ölkəsi olaraq özünü dünyaya tanıtılır. Bir azdan hamımız bununla fəxr edəcəyik!"

Baş leytenant Əlixanovun sinəsi qürurla doldu və gözləri sevincdən yaşardı. Ürəyincə olmasa da əlini uzadıb radionu söndürdü. Yenidən postun düşdüyü vəziyyətdən çıxış yolları haqda fikirləşdi. Başını silkələ-

di. "Aha, tapdim, bu işlərin yarısı, bəlkə də mənə görədir. Milli Ordudan Sərhəd Qoşunlarına dəyişilmişəm. Hələlik etibar qazana bilməmişəm. Mənə hələ də əsl sərhədçi kimi baxmırlar. Odur ki, zastavada ikimizdən başqa zabit olmasa da kapitan Məcidov mənimlə münasibətdə tam səmimi deyil. Mirzəliyevi mənə güdükü qoyublar. Bəlkə bilmədiyim başqaları da var? Kəndə icazəsiz süd-qatıq dalınca gedirlər, ağızlarından söz qaçırlılar. Bəlkə Ukalay kişisinin danışdıqları da uydurmadır? Bəlkə rabitə əlaqəsini də özləri qəsdən sıradan çıxarıblar?"

Əlixanov səbrini cilovlaya bilmədi, bir anlıq yenə də özündən çıxdı. Ayağa durub o tərəf-bu tərəfə gəzindi. Əlləri ilə divarı döyəclədi. "Yox, Əlixanov, sən coşmamalısan, səbrini basıb təmkinlə hər şeyi yerli-yataqlı öyrənməlisən. Sən axı erməni ilə üzbüüz postda duran Milli Ordunun çılğın komandırı deyilsən. Sən indi Sərhəd Qoşunlarının məsul bir zabitisən. Vətən sərhədlərinin müdafiəsini təşkil etmek ən vacib bir zolaqda sənə həvalə olunub. Səni təxribata da çəkə bilərlər, amma sən ayıq olmalısan, hər deyilənlərə inanıb özündən çıxmamalısan, əsgərlərini düzgün olmayan istiqamətə məcbur etməməlisən!"

Baş leytenant ətrafında baş verənləri saf-çürük etdikcə, doğrudan da labirintə düzdüyüni anlayırdı. Bir tərəfdən baş verənlər ona bir qurama iş kimi görünürdü, digər tərəfdən həqiqətlə üz-üzə qalmış olurdu. Bəs bu hallarda nə etməli, necə davranmalıydı ki, düzgün hərəkət etmiş olsun? Qalmışdı fikirləşə-fikirləşə. "Yaxşı, deyək ki, bunlardan bəziləri mənim üçün qurama işlərdir. Bəs gürcülərin məsələsi nədir? O ki qurama ola bilməz. Bunun ki şahidi özüm oldum. Çayın qolunu kim açıb mühasirə vəziyyəti yarada bilər? Məcrasını dəyişmiş çay kimə xidmət göstərmiş olur? Bu, ümumiyyətlə hamımızın əlehinədir. Yox, yox, bunlar qurama deyil, reallıqdır. Reallıqdan da real addımlarla, düzgün hərəkətlə çıxməq gərəkdir".

Fikirli-fikirli otaqdan çıxdı. Dar dəhlizlə rabitə otagi gəldi. Çavuş Nağıyevlə rabitəçi əsgər Əzizov nə barədə isə xisnəşirdilər. "Gərək qapının arxasında durub dinləyərdim, görün nə danışırlar. Eybi yox, əger aralarında hər hansı bir sirləri varsa da, mütləq tezliklə üzə çıxacaq".

Baş leytenant içəri daxil olan kimi əsgərlər ayağa qalxdılar.

-Əzizov.

-Bəli.

-Sən rabitəçi kursu keçmişən, yoxsa rabitəni zastavada öyrənmisən?

-Kurs keçmişəm.

-Onda işlətdiyin aparati bilirsən.

-Elədir ki, var.

-İşlətdiyin aparatin qoruyucusunu çıxart, göstər.

Əsgər Əzizovun matı-qutu qurudu. O, belə bir tapşırıq alacağını heç ağlına gətirmirdi.

-Demirsiniz ki, ildirim çaxandan sonra əlaqə kəsildi...

-Elə düşünürük.

-İldirim bütöv aparatı yandırıb sıradan çıxartmayıb ki?

-Elədir.

-Yəqin qoruyucusunu yandırıb. Çünkü qoruyucusu olmasayıdı ildirim aparatı bütövlükdə yandırıb məhv etməliydi. Madam ki, nasazlıq qoruyucudandır, gəlin qoruyucunu bərpa edək, aparat işləsin. Neçə gündür nə yuxarının bizimlə əlaqəsi var, nə bizim yuxarılardan xəbərimiz.

Çavuş Nağıyevlə əsgər Əzizov radiostansiyasının və iki kilometrlik məsafədə işləyən radioqəbuledicilərin ora-burasını qurdalayıb nə qədər axtarsalar da nə yanmış qoruyucuları tapa bildilər, nə də aparatları işə salmağı bacardılar.

-Cənab baş leytenant! Bunlar NATO texnikasıdır. Bize kurslarda yalnız onları işlətməyi öyrədirdilər, sazlaması, hər hansı bir detalını dəyişməyi yox.

-Bu da bizim tərifli NATO texnikası! - Baş leytenant əlini yelləyib yenidən öz otağına qayitdi.

"Belə qala bilməz. Yuxarı ilə mütləq əlaqə yaratmaliyam. Indi nə zamandır ki, oturub gözləyək. Qədimdə şahlar göyərçinlər vasitəsilə bu ölkədən o ölkəyə məktub göndərmirdimi? XXI əsrə biz nə üzlə oturub gözləyirik? Çıxış yolu tapmasam, bağım partlayar. Tapdım..."

Öz-özünə elə qışkırdı ki, səsə çavuş Nağıyev qaçaraq gəldi.

-Nəyi tapdınız, cənab baş leytenant? - deyə təngənəfəs halda soruştı.

-Uşaqlardan göndər kəndə, qatıq alıb gətirsin. Neçə gecədir yata bilmirəm. Gərginlikdən başım partlayır. Bir də taxtadan balaca bir qutu düzəldir poçt qutusu kimi bir şey. Elə olsun ki, ağızını bağlayıb suya atsaq içini nə su dolmasın. - Əlixanov sanki nə isə kəşf etmişdi, lap uşaq kimi sevinirdi.

***

Kapitan Məcidov lap tikan üstündə oturmuş kimi idi, normal yuxu da yata bilmirdi. Bir az mürgüləyən kimi tez-tez səksənir, oyanırdı. Həmişə səhəri gümrah əhval-ruhiyə ilə açdığı halda neçənci gün idi ki, qəmgin notların təsiri altındaydı, düşdüyü vəziyyətdən çıxmaga gücü çatmirdı.

Tezdən televizoru yandırıdı ki, xəbərləri dinləsin, bəlkə bir şad xəber eşidər, dilxorçuluğu bir az yumşalar. Aparıcı ilk cümləsi ilə onu lap pis hala saldı.

-Türkiyənin doqquzuncu prezidenti Süleyman Dəmrəl doxsan bir yaşında vəfat edib.

Qəmlənən kapitan tez də özünə toxraqlıq verdi. "Qəmlənmək nəyə lazım? İnsan böyük bir ömrü şərəflə yaşadı, bir neçə dəfə hökumət qurdu, Türkiyə kimi azman dövlətə rəhbərlik etdi. İmkan düşdükə Kiprin, Naxçıvanın, Azərbaycanın, başqa türk dövlətlərinin arxasında durdu. Allah rəhmət eləsin. Təki hər kəsə belə bir ömür qismət olsun!"

Növbətçiye tapşırıdı ki, səhər yeməyindən sonra əsgər Həmdullayevi yanına çağırınsın. Əsgər Həmdullayev dərhal onun yanına gəldi.

-Səhər yeməyi yemisən?

-Xeyr, cənab kapitan.

-Mən axı dedim, səhər yeməyindən sonra. - Kapitan nə fikirləşdişə sözünə davam etdi. - Sən, gərək ki, çay-qıraqı rayonlardansan?

-Elədir ki, var.

-Üzə bilirsem mi? Səndən başqa daha kim üzə bilir?

-Bəli, üzməyi bacarıram. Kərimov da yaxşı üzür, bimiz qonşu rayonlardandır.

-Kərimovu da götür, tez səhər yeməyini yeyib çayın qıraqına gedin. Özünüzlə çubuq və məftil götürün. Qarmaq düzəldin. Çay yuxarıdan nə axıdarsa qarmaqla sahilə çıxardıb mənə gətin.

-Oldu! - Əsgər Həmdullayev bunu deyib geriyə döndü, qaçaraq çıxmaq istədi.

-Başa düşdünmü nə deyirəm? - Kapitan Məcidov tam ciddiliyi ilə soruşdu.

-Elədir ki, var, cənab kapitan! - Əsgər Həmdullayev bir az da ucadan cavab verdi.

-Qişqırma, burda kar yoxdur. De görüm, çay yuxarılardan nə getirə bilər?

-Cənab kapitan, leysan yağışlarından sonra çayın suyu xeyli artıb. Yuxarılardan nə desən axıdib getirə bilər. Yəni qabağına nə keçsə...

-Ay balbez, heç vaxt dəqiqləşdirmədiyin tapşırığın arxasında yüyürmə. Öyrəşmişiniz "oldu", "baş üstə" deyib getməyə. Qulaqlarını yaxşı aç, mənə diqqətlə qulaq as. Gör, nə deyirəm.

***

Ovçu Mikayıl səhər tezdən malları açıb buraxmışdı ki, gördü Təhmirəzin arvadı evlərindən çıxıb iti addimlarla meşəyə tərəf gedir. Sonyanın ciyində böyük bir torba da vardi.

-Sonya, Sonya! - İkicə ağız çağırısa da arvad onu eşitmədi, bəlkə də eşitdi, özü cavab vermədi.

Arvad meşənin girəcəyində gözdən itəndən sonra Süleyman kişinin fikri haçalandı. "Mən Sonyani gördüm, yoxsa mən qara basırdı? Bəlkə gözüm alacaq, qadın cildində gözümə cin-şeytan görünüb? O Sonya arvad idisə, çağırırdım, niyə cavab vermədi? Bəs onları masqahalar iki-üç gündür ki, aparıb. Belə də girov aparmaq olar? Bəlkə özləri gizlənib qəsdən belə bir ş-

yə yayıblar? Burda nə isə bir sər var!"

Evə dönmədən Ukalay kişinin həyətinə gəldi. Ukalay kişi həyat yoldaşı Zina ilə malları rahatlayırdı, arvad inəkləri sağır, kişi isə qəşovlayırdı. Ovçu Mikayıl uzaqdan görçək Ukalay kişi qəşovu taxçaya qoyub çəpərin qırğıına gəldi.

-Xeyirdimi, ay Mikayıl? - deyə soruşdu.

-Şərə lənət. Başında bir iş gəlib, bilmədim gördüyüm vəqəedi, yoxsa gözüm alacağın. Gəldim görün bu işə sən nə deyirsən?

Mikayıl başına gələnləri nağıl elədikdən sonra Ukalay kişi heyfsləndi.

-Gərək Sonyanın arxasında düşərdin, hara getdiyini öyrənərdin. Sonra biz işimizi tutardıq.

-Sərhədçilər nə deyir?

-Sərhədçilərin komandiri qoçaq oğlana oxşayır. Özü də söz verib. Ancaq tələsmək lazımdır. Sən ora bir də qayıt, ovçu adamsan, izin hara getdiyini təxmin edə bilərsən. Mən də bir aşağı düşüb gəlirəm. Bax, ha, avı hürkətmə, eləcə yerini öyrən, qoy yatdıqları yerdə yatsınlar.

Ovçu Mikayıl bayaq Sonya arvadı gördüyü yerə qayıdır onun izinə düşməyə çalışıdı. Ukalay kişi isə sərhədçilərin yanına gəldi. Baş leytenant qutunu çay aşağı axıtdıqdan sonra cavabını gözləyirdi. "Mən də qəribə adamam. Deyək ki, çay aşağı məktubu yolladım, bəs kapitan Məcidov çay yuxarı necə cavab qaytarsın? Bəlkə o, gözləyə, görə, üzü biz tərəflərə nə vaxt külək əsəcək, küləyin cənginə verə məktubumuzun cavabını. Qəribə xülyaların var".

Ukalay kişinin qapıda gözlədiyi xəbərini alan kimi Əlixanov onun qabağına getdi.

-Sözlü adama oxşayırsan?

Ukalay kişi bildiklərini nağılladı.

-Onlar uzağa gedə bilməzlər, hardasa buralardadırlar. Laqeydliyimizdən lap təbdən çıxıblar. Bəlkə, qadınlara yazıqları gəlib, icazə veriblər ki, əyin-baş dəyişəkliyi, bir də yemək aparsınlar. Acıdan ölməyəcəklər ki? Sonya arvad da ya acıqlı olub çağırışa dönməyib, ya da qorxub. Siz yerini öyrənin, gerisi mənlikdir. Özünüz başa düşün, mən dövlətin sərhəddini boş qoyub əsgərləri meşəyə tökə bilmərəm ki, axtarış aparsınlar. Özü də belə bir vaxtda, belə bir vəziyyətdə.

-Biz səndən nə umuruq ki? - Ukalay kişi dil-ağız elədi. - Ancaq hökumət adamısan, tabeçiliyində əsgərin, silahın var. Gəldim məsləhət eliyək. Görək nə tədbir görə bilərik.

-Mən tərəfdən arxayı olun. Masqalıların yerin öyrənən kimi hərkətə keçirik. Vəziyyət barədə yuxarıya məktub göndərmişəm, sorağı bu gün çıxmasa da sabah mütləq çıxacaq.

***

-Ə, buna bir bax! Heç Kürün yarısı boyda deyil, ancaq vahiməsi uzaqdan adamı basır. - Əsgər Kərimov çayın qarasında danışdı.

-Dağ çayı dəli-dolu olur. Elə ki, arana gəlib çatdı, dönüb olur quzu. Dədə-babamız nahaqdan belə ad qoymayıblar ki. Görübər, özünü ayqır at kimi aparır, ona görə adını "Kəhərçay"qoyublar.

Əsgərlər gəlib çatıldıqdan sonra çayın qırğında çox hərləndilər, yuxarı-əşağı dəfələrlə var-gəl etdilər, ancaq diqqətlərini çəkən bir şey olmadı.

-Həmdullayev, çayda bir şey olsa suya girəcəksən?

-Mən kapitan Məcidova söz verməmişəm. Bəs sən?

-Mən bu soyuqda suya girmərəm.

-Çox vacib bir tapşırıqdır.

-Mən heç kimə söz verməmişəm.

-Lap çay məni aparsa da suya girib kömək eləməyəcəksən?

-Hələ çaya gir, qoy su səni aparsın, sonrasına baxarıq. - Əsgər Kərimov zarafatından qalmadı.

-Bax elə buna görə səni çox istəyirəm. Üzünə demək olmasın, mərd oğlansan. Səni kapitan Məcidovun yanında da tərifləmişəm. Demişəm ki, dostu heç vaxt darda qoymaz.

Günorta üstü qayitmaq istəyirdilər, gördülər çay aşağı bir qutu axır. Qutu balaca və yüngül olduğundan sürətlə və çayın ortası ilə üzürdü. Ha qarmaq atdlırla da tutu bilmədilər. Həmdullayev baxdı ki, suya girməsə olmayacaq, eləcə toqqasını, kitelini çıxardıb kənara tulladı ki, əl-qol atmasına maneçilik törətməsinlər. Bir göz qırpmında yeşiyi tutdu və sahilə tərəf üzdü.

-Necədir? - deyə əsgər yoldaşı Kərimov sudan çıxan Həmdullayevdən soruşdu.

-Kəhərçay sənə Kür çayı deyil. Su həm çox soyuqdur, həm də sürətli axır.

Paltarını sıxmalayıb elə yaş-yaş əyninə taxdı və zastavaya tərəf götürüldülər.

Poçt qutusunu açıb içindəki məlumatı oxuyandan sonra kapitan Məcidovun sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Amma bu masqalıların məsələsi bir yandan, çayın məcrasını dəyişməsi ilə gürcülərin iddia qaldırması diğər yandan onu əməlli-başlı dilxor etdi. İndi, doğrudan da məruzə etmək lazımdı. Özü də vertolyot istəmək olardı, çünki baş leytenant Əlixanov cavab gözləyirdi.

***

Ertəsi gün vertolyot gələndə bütün kənd camaati meşənin ağızındakı talaya toplaşmışdı. Polkovnik-leytenant Rəcəbov güman etdi ki, adamlar vertolyotu qarşılamağa toplaşıblar, amma ortada dörd nəfər yekəpər hərbçinin camaatın qarşısında diz çökdürüldüyünü görüb başa düşdü ki, nə varımışa da artıq xata sovuşub, əməliyyat sona çatıb.

Vertolyotu saxlayıb yerə enəndə onların qarşısına

ilk gələn baş leytenant Əlixanov oldu. Hərbi qaydada salamlayıb vəziyyətlə bağlı məlumat verdikdən sonra birinci polkovnik-leytenant Rəcəbov, sonra kapitan Məcidov əl tutub onunla görüşdülər. Vertolyotda iki nəfər mülki şəxs də vardi, özlərini torpaq komitəsinin işçiləri kimi təqdim etdilər.

-İndi komitə fəaliyyət göstərmir, ölkə başçısının fermanı ilə ləğv olunub. Əmlak Komitəsinin tərkibində yeni yaradılan Torpaq Agentliyi ştat-struktur məsələləri ucbatından hələ fəaliyyətə başlamayıb. Ancaq biz komitənin köhnə işçiləri kimi burdakı məsələni biliyik. Dövlət sərhədləri çay boyunca müəyyənləşdirilib. Əgər çay məcrasını dəyişərsə Tampo kəndi iki yüz hektarlıq sahəsi ilə Gürcüstan Respublikasının ərazi-sində qalır. Bu barədə dövlətlərarası razılıq da var.

-İndi sizin deməyinizdən belə çıxır ki, bir çayın dəliliyi ucbatından biz bir kəndimizdən, iki yüz hektarlıq ərazimizdən vaz keçməliyik? - Baş leytenant Əlixanov heç nəyə məhəl qoymadan keçmiş Torpaq Komitəsinin işçilərindən soruşdu.

-İstərdik məcrasını dəyişmiş çayın keçdiyi yerlərə baxaq. - Sualı heç cavablandırımadılar da.

-Narahat olmayın, artıq xata sovuşub. Çay məcrasını dəyişmədi. Daşqın vaxtı bu qol ilə də su axırdı, amma əsas axın çayın öz yolu ilə gedirdi. Yağıntılar davam etmədiyindən indi yeni qolla çox az sizmə su axır. Yəqin ki, axşam-səhərə o da kəsilər. - Baş leytenant üzünü Torpaq Komitəsinin keçmiş işçilərinə tutdu. - Firudin müəllim, olmazdım ki, çayın əlavə qolunun başlanğıcında bənd salınardı. Bilinərdi ki, çay bundan sonra bir daha öz məcrasını dəyişməyəcək.

-Olardı. - Firudin müəllim eyhamla cavab verdi. - Amma elə şeylər var ki, onları insanlar həll eləmir, təbiətin ixtiyarına buraxır. Qocaman təbiət nə qədər azman olsa da ona güc eləməsən, o sənə qarşı heç vaxt ədalətsizlik etməz.

Kapitan Məcidov baş leytenant Əlixanova gözünü ağartmaq istədi. Qorxdu ki, rəislərin qabağında onun belə diri-dirə danışması birdən polkovnik-leytenant Rəcəbovun xoşuna gəlməz.

-Danış görüm bu qoçular kimdir? - Rəcəbov masqlıları göstərdi. - Onları necə tutdunuz?

-Bu qoçuları, sözün düzü, elə onların girovluğunda olan qadınların köməkliyi ilə tutduq. Gecə yarısı biz əməliyyata başlayanda Liza - Luiza bacıları növbətçi qoçunun kişi olduğunu onun yadına salmış, həvəsləndirərək zirzəmiyə düşürmüş, ağızına dəsmal soxaraq əl-qolunu bağlayıb yerə yıxmışlar ki, səs salıb o birilərini oyatmasın. Sonra yuxarı qalxıb o biri qoçuların da əl-qolunu bağlamaq istərkən biz içəri daxil olduq.

-Ax, qadınlar, qadınlar. Sizə elə-belədən şeytan de-meyiblər... - Kapitan Məcidov gülümsündü.

-Şeytan demə. - Polkovnik-leytenant Rəcəbov onun

sözünü kəsdi. - Qadınlar gücü bilinməyən mələklərdir. Onlar bilsə ki, nəyə qadirdilər, Yer kürəsini yerindən oynatmağa güc verərlər.

-Nə deyirəm ki? - Kapitan ciyinini çəkdi. - Şeytan da bir mələkdir, özü də ən güclü mələk.

-Çox düz buyurursan, Məcidov. Qadınlar yaxşı bilir, harda şeytan olmaq lazımdır, harda mələk. Onlara qarşı zor işlədərsən, dönüb olarlar şeytan. Xoş davranırsan, mehribanlıq göstərərsən, onlar da mələk cildinə girərlər.

-Çox sağ olsunlar. - Əlixanov təşəkkürünü bildirdi.

-Onları belə təsəvvür etməzdəm. Qadınlar əməliyyatda kömək etməsəydi işi belə asanlıqla başa gətirə bilməzdik, bəlkə də qan töküldəri...

-Afərin onlara, mən elə belə də bilirdim. Buraların qadınları bizə ulu nənələrimiz - amazonkaların yadiğalarıdır. Onlar tarix boyu düşmənə boyun əyib dəri diddirməyiblər.

-Hə, cənab polkovnik. Masqlalıların başçısı Karen Karapetyandır, özü boynuna alır ki, beynəlxalq dərəcəli canidir, interpolun xətti ilə axtarışdadır. - Baş leytenant Əlixanov ciddi duruş alıb məlumatlarını yekunlaşdırmağa çalışdı.

-Gürcüstan vətəndaşdır?

-Xeyr. Bunlar deyir ki, biz hamımız... ordanıq.

-Aydındır. Bəs nəyə gəliblər, buralarda nə axtarırlar?

-Hələ ki, topladıqları qız-gəlinin zinət əşyaları olmuşdu.

-Yaxşı, onu biz araşdırıraq. Əl-qolunu möhkəm bağlatdır, vertolyota mindirsinlər. Qadınların da adlarını yaz ver, mükafatlandırıraq. Bir də de, sizə radiostansiya gətirmişik, qəbul etsinlər.

-Oldu! - Əlixanov kənardə gözləyən çavuş Nağıyevə yaxınlaşdı, tez tapşırıq verib geri qayıtdı.

-Bilirdim, çətin sınaqlardan almaçıq çıxacaqsan, mürəkkəb şəraitdə özünü itirməyəcəksən. Səbrli olub əsl çekist kimi hərəkət edəcəksən. - Polkovnik-leytenant Rəcəbov üzünü kapitan Məcidova tutdu. - Hə, kapitan, nə deyirsən, Əlixanovu sərhədçi ailəsinə qəbul edirikmi?

-Əlbəttə edirik, cənab polkovnik-leytenant.

-Əlixanov, sənə təşəkkürümü bildirir və bir daha təbrik edirəm. Sən sınaqdan qalib çıxdın.

Gələnlər sahollaşıb vertolyota dolusdular. Vertolyot havaya qalxıb sürət götürərək uçub getdi. Baş leytenant Əlixanov isə onun arxasında baxa-baxa xəyallar alemindən ayrıla bilmirdi. "Bu qurama bir sınaq deyildi, üzbəüz qaldığımız həqiqət idi. Yaxşı ki, çay məcrasını dəyişmədi... Əgər Kəhərçay məcrasını dəyişsəydi, kim bilir... nələr olardı?"

ALIK DƏNİZSEVƏR

Mənim adım

Qoyulanda mənim adım,
dil açdıqca,
böyüdükcə.
Iməklədim, addımladım,
Mən anamın son besiyi,
Son ümidi...
Xoşbəxtliyi bir az içdim
Bədbəxtliyə pis ilişdim.
Amma susdum,
amma keçdim,
Sinaqlardan,
Budur amma ovunduğum.
Günlər ancaq -
Nə dal vardi tutunacaq.
Yıxıldığım zaman mənim,
Əlimdən bir tutan yoxdu -
Deyəndə ki, Atan yoxdu.
Vardi Atam -
Gecələri dincliylimdə,
Yuxum yoxdu...
Gedim yatam.
Uzaq düşdü yuxularım,
Qaçaq düşmüş nə vaxtandı.
Gözlərimdə işiq yandı -
Adı sevinc, adı kədər.
Uşaqlığım əsir mənim,
Taleyimdən
Quş tək ötər.

Laçinsizliq özü dərddi

Qədir Rüstəmova ithaf

Zildən, Bəmdən, Boğazdandı,
Qədir, bu səs de hardandı?
Səndə belə -
Ovsunlayır məni hələ.
Həmin səsdi,
Həmin avaz.
Kimsə bilməz,
Yox, anlamaz.
Şuşasızlıq elə ağır,
Laçinsizliq özü dərddi.
Kimi dovşan qılığında.
Kimi nankor, kimi mərddi.
Döz deməyə dilim gəlmir,
Yox deməyə elim gelmir.
Sonasız o, çiçək-gülü.
Ayrı düşmüş o, bülbülü
Qaytarmağa yoxdu gücüm.
Zildən dedi, yenə zildən -
Mən gördüyüm sevən gündən,
Nə Qədirləz, sona gördüm.
Nə sonasız Qədir gördüm.

TƏRLAN SALEH

Sadiqov Tərlan Saleh oğlu 1966-ci ildə İsmayıllı rayonunun Hacıhətəmli kəndində anadan olub. Kazan Tibb Texnikumunu bitirib. "Yol gedir dünya" adlı şeirlər kitabının müəllfididir. Ailəlidir, 2 övladı var.

***

Damarımda qanım, canı-tənimdir,
Dünyanın bəzəyi öz Vətənimdir.

Bülbül gülüstana güzar eyləmiş,
Nəğmeyi-avazla hey ötənimdir.

Hər oğlu şir ürək qəhrəmanım var,
Vətən harayına ilk yetənimdir.

Əsrin Fərizəsi yaratdı dastan,
Saf eşqi yolunda can verənimdir.

Ərzi düşündürür muğamatımız,
Daş ürəklərdə gül bitirənimdir.

Tərlanam, oğluyam mən də Vətənin,
Qurbanı olduğum Vətən mənimdir.

Dünya

Çağlayan bulaqdı qara gözlərim,
bəlkə göz yaşımı siləsən, dünya.
Sən ki, çox mətləbi bilib gəlmisən,
nə olar, dərdimi biləsən, dünya.

Kişilər əkəni gədələr biçir,
yaxşımı yamandan gör kimlər seçir,
namərd körpü salır, namərdlər keçir,
mərdi qərq edirsən gölə sən, dünya.

Ləzzətin qalmayıb, doymaq da olmur,
dərdin ulduz qədər, saymaq da olmur.
Yerimək də olmur, qoymaq da olmur,
kasıbin belində şələsən, dünya.

Bağlı qapıları səfələt açır,
insan insanlığa rəzalət saçır.
Yalan ayaq tutur, yeriyir, qaçıır,
haqqın boğazında cələsən, dünya.

Gülürsən şikarın düşəndə tora,
səni sevənlərə vurursan yara.
Məcnunu eyləyib səfil, avara,
Kərəmi döndərdin külə sən, dünya.

Şirin olduqca da ağrı, acısan,
açılan gülləsən, dar ağacısan.
Sanma ki, hakimsən, təxtin tacısan,
nökərsən, naibsən, köləsən, dünya.

Kəndimin ağsaqqaları

Min ağrıyla, min acıyla,
zamanın toxu, acıyla,
həyatın dolanbacıyla
addımlayır şax vüqarı,
kəndimin ağsaqqaları.

Varlığı pak, ruhu incə,
zinətidir saf düşüncə.
Hardasa "dəb"dən düşüncə
bizlərdə qalxır əyari,
kəndimin ağsaqqaları.

Bəzən quraq, bəzən nəmiş,
şərti təbiət söyləmiş.
Daim içində göynəmiş,
yeni nəsil sualları,
kəndimin ağsaqqaları.

Yerişi tarix qüruru,
baxışı bulaqdan duru.
Çöhrəsində Allah nuru,
xoş əməllər dostu, yarı,
kəndimin ağsaqqaları.

Bilib dünyanın işini,
göyərdəydi süd dışını,
nağıl edib keçmişini,
baxar gələcəyə sari,
kəndimin ağsaqqalları.

***

Milli qəhrəman Mübariz İbrahimova

Vətənə bunca məhəbbət necə siğmiş canına,
Ulu millət bir anda döndü sənin heyranına.

Ağzığöyük deyinərdi, hani bəs Babəklər,
Girdin Koroğlu kimi qanlı savaş meydanına.

Baxmadıq altına biz qaldırıban daşı, heyhat,
Hünərin bayraq olub dalğalandı dövranına.

Bir Mübariz kabusuyla ərşə çıxmış yuxusu,
Səpmisən qorxu tumu türkə düşmənin qanına.

Kərbəladan, Məkkədən önce Əliabadımız var,
Baxıb qürur duyuram ziyarətçi karvanına.

Var olandan bəri söz hayqıraraq Vətən demiş,
Adın ətir saçacaq min il söz gülüstanına.

Tərlanam, öz atana, öz anana övlad idin,
Qeyrətin etdi səni övlad Azərbaycanına!

İstəmirəm

Yenə qulağım səsdədi,
könlüm şeir həvəsdədi.
Haqq-hesab onluq üstədi,
Ondan çox şey istəmirəm.

Dolanmışam dağı, düzü,
Həmdəmim təbiət özü.
Müqəddəs biləndə sözü,
Dindən çox şey istəmirəm.

Əhdə vəfa qılsa yarım,
Mənə bəsdi düz ilqarım.
Yaxın olsa yaxınlarım,
Gendən çox şey istəmirəm.

Hırslı başa təmkin gərək,
Vətənimə yanar ürək.
Qılınçı yerində çəkək,
Qından çox şey istəmirəm.

Qocalıb götürsəm əsa,
Qəm yeyib batmaram yasa.
Yarı yolda buraxmasa,
Candan çox şey istəmirəm.

Başın ağrımاسın, Vətən!

Canım Vətən, gözüm Vətən,
mən bir ağrıksən həbəm.
Lazım olsa al, ud məni,
üstümdən bir qurtum su al,
unut məni.
Ağrin alım özüm, Vətən!

Verin sözümün altından
imza qoyum,
möhür basın.
Başın sağ olsun, ey Vətən,
təki bir an ağrımاسın!

İsmayıllı bayatıları

İsmayıllı alması
süfrələrdə qalmasın.
Tanrı el qızlarını
nəzərindən salmasın.

İsmayıllı üzümü
salxım inci düzümü.
Yarım getdi gəlmədi,
yollar yordu gözümü.

İsmayıllı armudu,
şərbət sulu armudu.
Həm məni dərdə salan,
həm də dərman yar budu.

İsmayıllı qızları,
qara xalli qızları.
Dindirsən bal süzülər,
dili baldı qızların.

Babadağı qar alar,
cığırları daralar.
Almasan kim alacaq,
yar könlünü yar alar.

Lahicin dağ yolları,
Topçunun bağ yolları.
Qonaqlara gəl deyər
yurdun çiraq yolları.

Bu el Hacihətəmli,
xoş üzlü, xoş qədəmli.
Oğlu şəhid analar
daim gözləri nəmli.

İsmayıllıdan bəri,
dağları göz, dön bəri.
Qeyrətdən tikib qala
İsmayıllı ərləri.

Vətəndir qibləm, yönüm,
min illik səsim, ünüm.
Bir ağız məni səslə,
başına min yol dönüm.

İsmayıllı balasıyam

Yol boyunca qanrı qalan,
dağların var papaq salan.
Tayı yoxdu, ha göz, dolan,
hər yanda söz salasıyam,
İsmayıllı balasıyam.

Mis üstündə qarış-qarış,
tarix yatır, oxu, danış.
Xalçam üstə güllü naxış,
Fit dağının qalasıyam,
İsmayıllı balasıyam.

Babadağ hikmətdə dərin,
niyyət ulu, sevgi şirin.
Nəvəsiyəm Cavanşirin,
daim zəfər çalasıyam,
İsmayıllı balasıyam.

May bulağı yaşıl evim,
yanır işil-işil evim.
Gözəl, mənə qoşul, deyim,
elə burda qalasıyam,
İsmayıllı balasıyam.

Təbriz, Göyçə, Naxçıvanam,
Qarabağam, həm Şirvanam,
dirçələn Azərbaycanam,
öz haqqını alasıyam,
İsmayıllı balasıyam.

Hacihətəmli

Quzeydə üfüqü zirvəyə çatar,
Güneydə baxışı Kəbədən keçər.
Baharda üzündən niqabı atar,
təbiət kəndimə yaşıl don biçər.

Aran üçün dağdı, dağ üçün aran,
havası təravət qoxar mehindən.
Vətən torpağını qanla suvaran
kəndim qürur duyur şəhidlərindən.

Bu kənddə dilimin heykəli durur,
bir üzü güləndə, bir üzü qəmli.
Yazısız-pozusuz bir dil qoruyur,
açıq bir muzeydi Hacihətəmli.

Balıq susuz olmaz, dil əlifbasız,
bu dil necə dözür min ildən bəri?
Bəlkə bu sualla maraqlanınsız,
dünyanın dilavər dil alımları.

***

Cahanda yoxdu soran dərdi-nihanım, neynim,
Naleyi-zar edəcəksə tar-kamanım, neynim.

Qılalar quşcuğaza təlimi-pərvaz analar,
Üzümə gülmədisə sübhi-zamanım, neynim.

Əl tutursan, açılan əl qayıdır yumruq atır,
Tərsinə dərk olunur yaxşı-yamanım, neynim.

Mizan taraz dayana, dəhri-pir imana gələ,
Gərçi heç zərrə qədər yoxsa gümanım, neynim.

Millətim laübəli, xəlqim etinasız olub,
Əl atıb qərq oluram, batsa samanım neynim.

Nuru göz, taqəti diz, itirsə ahəngi ürək,
Qocalıb qalmasa yüz dərdə tavanım, neynim.

Tərlanam, son nəfəsimdə qələm-kağız gətirin,
Yazaram bircə kəlmə "Azərbaycanım", neynim.

HEKAYƏ ÇIĞIRTMASI...

II HİSSƏ

11. Ayaz İmranoğlu. "Tutac". Uzun hekayədir, hətta, zaman-məkan keçidlərinin bolluğuuna, parallel sujet xətləri, qəhrəmanların çoxluğuna görə deyərdim, povestdir. İnandırıcı müşahidə və yanğılı təhkiyə ilə Zəngəzur kəndlərinə ermənilərin basqını və qəllərindən sonra Zərdüstün ailəsiylə Arazdan Cənubu Azərbaycana keçərək oradan Bakıya gəlməsi - məhbuslar yataqxanada yerləşməsi, burada altı il ağır kökün həyatı yaşamalarından bəhs edir. Analarını itirəndən sonra kimsəsiz qalan bacı-qardaş öz dərdlərini şəhid Əməlruhun valideynləri Sənəm xala və Qəhrəman dayının dərdlərinə bükür. 16 yaşlı Zərdüst əsər boyu bir-birindən nadan insanlarla qarşılaşır, biricik bacısı Gülçayı ağ günə çıxarmaq üçün əzabdan əzaba atılır, spilka, göy-göyərti və tum satır, suçu işləyir. Mətn çoxlu sayda bir-biriylə zəif rabitələrlə bağlanmış, mətnə bir o qədər də dəxli olmayan xatirə-hadisələrlə o qədər zəngindir ki, bu hadisə bolluğunda nəyin hansı məqsədlə ya-

ziya daxil edildiyinin məramını bilmək olmur və əsas ana mətləbi adam unudur. Bu hekayədəki hadisələrdən ayrı-ayrı 8-9 hekayə yazmaq olardı. Bax, bu məqamda qeyd etməliyəm ki, bu dağınıqlığın səbəbkəri müəllifin mətnə aşırı müdaxiləsidir. Nə qədər qəliz və anlaşılmazı detallı izah istəsə də deməliyəm ki, mətni qələm yazır, müəllif yox. Qələm yazmağa zorlanırsa, demək mətnin yönü düzgün istiqamətdə deyil, ya da qələm sadəcə yazmaq istəmir, yorulub. Mətnə müəllifin görünməsi yolverilməzdir. Oxucu müəllifin piçiltisini qulağının dibində hiss edəndə tincixir, qıcıqlanır, mətni özündən itələyir. Ən gözə girən yanlış isə təhkiyənin gah Zərdüstə, gah da müəllifə keçməsilə yaranan mütbəmadı dağınıqlıq, səliqəsizlikdir. Bu da ona getirir ki, Zərdüstü çalan ilanın göy-qaralığının oxucu üçün xüsusi əhəmiyyəti qalmır. Amma oxuduq və bu qənaatə gəldik ki, rabitələrsiz də mətn yanğı baxımın-

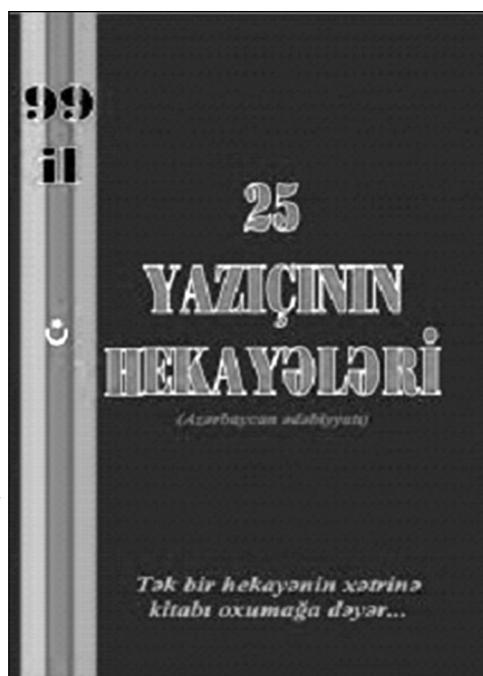
dan dəhşətlərlə doludur. Amma yanğılı mətnlər ikinci oxunuşda öz yanğısını itirir və yerində sönmüş kösövdən başqa şey qalmır. Bunu özümün "Namus dağı", Şərifin "Şəkil" hekayələri timsalında müşahidə etmişəm. Odur ki, yenə təsdiq edirəm ki, mətni dəyərə mindirən nə ayrılıqda yanğıdır, nə dildir, nə ideya, nə müşahidə, nə də təxəyyül. Onu bədii əsər edən bunların hamısının birlikdə səliqə ilə yaratdığı qatlardır - yazılı fikrin məna qatları.

"Tutac"da Əməlruhun ermənilər tərəfindən əzabla öldürülmə səhnəsindən başqa yapışmağa sanballı bir tutacaq tapmadım...

12. Gülsən Mustafa. "O gün". Xocalı qətləmisi ərefələrində toyu olacaq Günəş bu faciədən sonra əyninə bəyaz gəlin paltarı geyməyin tərəddüdünü yaşayır. Çünkü bu gəlinlik Xocalıda namusu kirlənmiş qız-gəlinin gəlinliyidir həmdə. Bu qədər nakam, arzusu gözündə zorlanmış qızların ölümündən sonra utanır xoşbəxt olmağa. Günəş müəllimə ana olanda da bu sevinci qəlbini ən dərin yerində gizlədir ki, görən-duyan olmasın. İndi o, öz sevimli şagirdlərinə Xocalı faciəsinin ağrılarnı necə anlat-

sin? Axı o, istəmir ki, bu uşaqların da qəlbində sevinc, xoşbəxtlik hissi abır-həya çadrasına bürünüb qaralsın, utansın, vicdanları sızlasın, o, isteyir ki, bu qayğısız uşaqlar hər şeyə rəğmən mərd, namuslu və alniaçıq böyüşünlər. Gözəl ideyadır! Bir səhifəlik hekayədə bu ideyani verməkdə qələm zorlanmayıb. Azacıq pafos var, qalan hər şey yerindədir və hekayə "ədəbi əsər şkalası"na düşür.

"Yolda". Yuxarıdakı hekayədə də "-di, -di, -du, -dü" şəkilçilərinin ardıcıl cümlələrdə davamlı düzüllüsü dil rəvanlığını yavaşıdır. Cox maraqlı yazı manerasının şahidi oldum. Bilirsiniz nəyə benzədi? Müğənni Röyanı bir düşünün - bapbalaca səsi var, lap bir çımdık, amma o bir qarışlıq səslə gözəl müsəqilər ifa edir və çoxlarının sevimişlidir. Bax, Gülsənin istedadı da eynilə o cür gəldi mənə. Sanki, ona desən ki, bir povest, ya da esse yaz, bəlkə də yaza bilməz, amma yazdıqlarında essenin, novellanın

qazmağı var. Bu imzanın ən böyük silahi səmimiliyi, incə müşahidə və təsvir qabiliyyətidir. Bu silah təxəyyül və təfəkkürlə də ovxarlansa qələm daha dərin sularda üzməyə qadirdir. Mən müəllifin hansı ürək sahibi olduğunu mətndə aydınca görə bildiyimə təəccüb qaldım - yazıçı nəfəsini mətndə duymaq - ilk dəfə idi bu halla qarşılaşdım. Adicə bir müşahidə, hissələr tablosundan ibarət qisacıq hekayədir, amma hər şey göz qabağında dipdiri canlanır.

"Hasar". Uşaq vaxtı gizlənpaç oynayan uşaqları gizləyən taxtalar onlarla birgə necə sevinirdi, indi iki sevgili arasında sərhəd olmaqdan bezən hasar dördqat kədərlənir... Gözəl tapıntıdır, əla hekayədir. Cox bəyəndim. Əgər ölkəmizin ədəbiyyat saytları bu məqaləni oxuyacaqlarsa, şiddətlə tövsiyə edirəm, - Gülşən Mustafa çox güclü imzadır, qısa mətnlərdə böyük mətləbləri anladan imkanlı, kübar, batmanlı qələmi var və gözümüzü yağır eləmiş imzaların yerinə onun əsərlərini dərc etməklə səhifələrinizi şərəfləndirin, oxucu zövqünü üstünüzə çəkin, cənablar!

"Adını sən qoy". Hə... Nəyahət ki, bizim doğma Facebook məkanında şəxsi "inbox" yazışmalarına gəlib çıxdıq! Yaralı yerimdir. Hərdən (?) mənə də tanışlıq üçün yazanlar olur. Düzünü desəm, bundan xoşhal da oluram - ən azından yaşına ölçülümiş rəqəm gözümüz qaralırmı onda. Sözümüzün arasında əzizimiz dursun: bir dəfə mavi rənglilərdən biri yazmışdı ki, - Yazlarını oxuyuram və çox bəyənirəm. Sizdən xahiş etsəm, bizdən də bir hekayə-filən yazardınızmı?.. Oxucuya ehtiram qələm adamının borcu olsa da, onu güc-bəlayla başa saldım ki, - Ay qardaş-bacı, sizdən yazmaq üçün o hissələri mən yaşamalıyam, yaşamasam yaza bilmərəm. Mənim sə, belə bir fikrim yoxdu, odur ki, üzürlü hesab elə. Bir gün qarşıma beləsi çıxsa, düşündürə bilecək hissələrdən söhbət eləsə, hə, bəlkə onda qələm nəyəsə cəhd edə...

Amma Nailənin bəxtinə facebookda çıxan şairdir - əziz Aqşin Evrən, Seymour Su kimi dilindən sevgi ayələri sözünlən, özünü sevdirməyi bacaran cavan, yaraşlı şair. Aqşindən, Seymurdan iraq olsun, qızın yazışış tanış olduğu bu şairisə Nailənin saf hissələrini anlamır, anlayır e.., sadəcə Nailə aşırı safdır, sevgi axtardığı halda dostluq təklifi görür və dost kimi davam etməkdə çətinlik çəkir. Və hekayə bax bu "çətin hissələri"ni anladır...

İndiyədək tanış olmadığım imzadan oxuduğum beş hekayənin yekunu olaraq bu rəyə gəldim: Əgər

bu hekayələrdən biri "lax" çıxsayıdı, onda deyərdim ki, əvvəlki mətn təsadüfən sanballı alınıb. Amma bir-birindən fərqli mövzuda əhatəli mətnlər müəllifin imkanlarında qərarlı, inamlı olduğunu göstərir. İmkanlı qələmdən tələblər də acımasız, kəskin olmalıdır. Odur ki, həddimi aşmiramsa, bunları tövsiyə edərdim: birincisi, mövzuların dərinləşdirilməsi məqsədə çevriləlidir və eyni dayazlıqda qələm çalmaqdan imtina edilməlidir. İkincisi, tablolar var ki, orda hər şey yerli-yerindədir - rənglər, personajlar, mənzərələr, təsvirlər və s. Tablo da var ki, orda hər şey hərəkətdədir - zəmi yellənir, quşlar uçur, qızın hönkürtüsü, çayın şırıltısı, yarpaqların xışlılığı da eşidilir. Bax, Gülşən tablolarında görüntü olaraq hər şey mahir rəssam əlindən çıxb, izafa, tablo səsizdir, mətnin ruhu, dilin şirəsi peşəkarlığın astanasındadır hələ. Tövsiyə edərdim ki, "Azadlıq.org" saytında bir vaxtlar "Xarakter yaratmaq", "Yazma, göstər" və s. bu kimi yazı texnikasına aid metodik tövsiyələrə göz gəzdirsin.

Qısa və məzmunlu hekayələrlə zövq verdiyinə görə Gülşən xanımı təşəkkür edirəm...

13. Ziya Alar. "Qamış siqaret". İş "ardiyaca" Almaniyaya gedib sürücü işləyən Zəfər biznesmen Adabelin beynini elə yeyir, Azərbaycanı elə tərifləyir ki, kişi sürücüsünün "tərənnümünə əsaslanaraq" hər şeyini satır, hətta sevgilisindən də ayrılb gəlir Bakıya yatırım qoymağə. Kabab iynə gələn Adabel görür ki, burda eşşək dağlayırmışlar. Zəfərin "maşşenik"liyi tez üzə çıxır. Cibində hələ də yarımlı avro ola-ola, hətta, Zəfərin həmkəndlisi Y. ona qıpqrımızı desə də ki, - Yazıqsan, qayıt evinə, yoxsa, bir azdan yolpulu da tapmayacqsan! - nədənsə Adabelin vətəninə nə səbəbdən dönmədiyini müəllif izah etməyib mətndə, elə axıradək milyonlar qazanmış almanın biznesmeni dünyanın ən gerizəkali adımı kimi göstərməkdə israr edir. Hansı ki, Adabelin özü də zibilə düşdүünü anlayır və evə qayıtmak istəyir, cibində də yarımlı avro ola-ola. Zəfər Adabəldən qopardığı pulları götürüb qayıdır Berlinə və özünə iş qurur. Adabel bədbəxt də qalır şoran torpaqda üzüm plantasiyasının əlində əlataş. Dükənlərə borcları, nisye içində itib batır, şor kanalındaki nazik qamışlardan siqaret düzəldib çəkir. Belə bir haldaykən Zəfər təzədən əlinə düşür, özü də şor kanalının qirağında və yenə müəllif Adabelin basaratını, dil-ağzını bağlayır, əsl yerlibazlıq eli-yir. Nemesin üzüm direkləri, suvarma borusu oğurlanır, üzümlüyü məhv olur. Yarım milyona aldığı

torpağını güc-bəlayla bir eşşəyə (!) dəyişir. Axırda yenə də sağ olsun Y.-ni - o, imdada yetişir və alma-na yolpulu verib onun canını bu oğru-quldur məskəni, şər-şəmətə yuvasından qurtarır, - Adabel, qar-daş, yolda kimsə səndən bircə dəqiqəlik də borc pul istəsə, vermə ha bax, nəyə and versə də inanma, ha!..

Belə... Nədənsə, Əkrəm Əylislinin "Daş yuxu-lar"ı və yazıcıının bu əsərlə bağlı qalmaqallı başağ-rıları yadına düşdü...

...Kaş biləydim müəllifin bu hekayəni yazmaqdə məqsədi nə olub... Bu boyda Azərbaycanda müəllif Y.-dan başqa bir adam tapmadımı ki, bu zavallı Adabellə bir az söhbət eləsin, monoloq qursun, onun içini azca bizə açsın, onun bu qədər pullu yel-beyin olduğunu göstərsin (nemeslər heç vaxt, amma heç vaxt yelbeyin olmayıblar - mənimlə eyni zavod-da yüzdən çox alman işləyir bu saat), onu şərin cəngindən qurtarsın? Məncə, müəllif indiyədək heç ne-mes görməyib...

...İndi yadına düşdü ki, bu məqalənin birinci his-səsini Yaşar Bünyad Facebook-da paylaştı, mə-nim ideya yetərsizliyinə dair iradıma Ziya Alar şər-hdə qaram-qarışlıq belə rəy yazmışdı, - "Əger ide-yalar mükəmməl olmasayı belə mətnlər də ortaya çıxmazdı, ona görə də ideya axtarmaq artıq olar bu hekayələrdə". İdeyasız mətn olarmı, əziz dostum? Bax, sizin bu hekayənin ideyası bilirsinizmi nədir? Vətəninə, xalqına nifrət! Əziyyətlə yazdığını bu yazı insanlarımıza nifrətdən yoğrulub. "Meşə çaq-qalsız olmaz", amma hamımız belə deyilik axı, əzi-zim - içimizdəki yaxşılıqları, yaxşılıqları da qabartmaq lazımdır, özü də pisliyimizin, murdarlığımızın içində, kölgəsində işiqlandırib qabartmaq daha şahanə olur. Ədəbiyyat bundan ötrüdür axı. Doğma vətənin eybəcərliyinə, adamlarının firildaqılığına gülmək də olar, nifrət etmək də, amma bunu bədiiləşdirir-sənsə, onda məqaləmizin 1-ci hissənin girişindəki qəlib-formulları bir daha oxumağınızı xahiş edirəm - xüsusən də "a" və "b" bəndlərini...

Bu sətirləri yazarkən hirsimdən udduğum təzyiq dərmanı qədər heyfsilənirəm bu işə baş qoşduğu-ma. Əvəzində isə Sizin növbəti hekayəlerinizi oxu-maqdan imtina edərək cəzamı xeyli yüngülləşdir-məklə təsəlli tapmaq isteyirdim, amma əhdimə xi-laf çıxmamaq üçün fikrimdən vaz keçdim (İsa Mə-sih kimi əzaba sarılmağın ləzzəti bir başqadır) və onları da oxudum...

"Aktrisa". Aktrisa özünü sənətə elə həsr edib

ki, sabah səhnədə oynayacağı sevişmə səhnəsinin inandırıcı alınması üçün "uf" demədən təzəcə tanı-dığı Nicatın qucağına atılıb bütün 69 hoqqadan çı-xır. Hamilə qalanda isə yadına sala bilmir ki, usağa kimdən boylu qalıb və nə vaxt qalıb. Guya ki, fikri-xəyalı səhnədə oynayacağı rolda olub və nə elədiy heç yadında deyil. Bir sözlə, usaq başı sıgallamaq... Çinarənin özünü sənətə bu şəkildə həsr etməyi əx-laqsızlıqdır. Qələm yenə də işıq gələn tərəfdə yox, sər olan tərəfdə qurcalanır...

"İnanc". İndi bir az fərqli yanaşma var. İnam, ümid məsələsi... Amma bu hekayənin daha kamil formasını hamı bilir. Müəllifin kimliyini yalan de-yərəm, amma hekayənin məğzi belə idi - "Rəssam görəndə ki, xəstə özünü bir xülyaya inandırıb - pən-cərədən görünən ağacın son yarpağı düşəndə o da ölücək, - götürüb pəncərə şüşəsində "budağın üstü-nə" xeyli yarpaq şəkli çəkir. Yarpaqların tökülmə-diyyini görən xəstə isə sonda sağalır və hər şeyin üs-tü axırda açılır"... Burda isə "zəm-zəm" suyu adıyla həkim krant suyu içirir xəstəyə...

"Mələk gözləri". Heç nə anlamadım...

"Arzu gəmisi". Beşikdə müşil-müşil yatan xoş-bəxt cocuq ağlı kəsəndə atasını tanımaq istəyir. Anası deyir ki, atası Qazaxıstandadır. O da kağızdan gəmi düzəldib Xəzərdə üzür və balıqçı toruna düş-müş iri balığın qarnında gəlib Aktauya çıxır...

Bütün hallarda Allah işlərinizi avand eləsin, ya-şınızı, bunu deməyə haqqımun nə dərəcədə çatıb-çatmağınızı bilmirəm - məncə, nəsrdə qalmaq fikri-niz qətidirə, bir müddət heç nə yazmadan ancaq mütaliə etməlisiniz, həm də indiyədək oxuduğunuz kitabların tam əksini mütaliə etmək... Ədəbiyyat nəhayətsiz dəryadır, burda hər mətnin qarnını ya-randa içindən yaziçi düşmür, əziz dostum, incimə...

"Brus Li və babam". Mənasız və lağ-lağı bir sey. Sayqlarımla...

14. Turac Hilal. "Mən ki səndən doymadım".

Gülşən xanıma tövsiyə etdiyim "Yazma, hərəkətdə göstər" tövsiyəsi burda da keçərlidir. Nədir bu fəndin mahiyyəti... Hekayədən xəyalı misal gətirim (icazənizlə cümlənin əvvəlini bir az da öz təbərim-cə azca dəyişirəm): - "Həyətə düşdü. Anasını dikəltədi. Yerini rahatladi. - "Yavaş" - dedi. Anası yemə-yə başladı" ... - hekayənin girişində 5 ilk cümlədə nəqletmə təxminən bu cărdür. Gəlin indi bu cümlə-ləri dağlıq və yenidən "Hərəkətdə göstər" qayda-sıyla quraq: - Həyətdəki çarpayıda uzanmış anası-nın kürəyinə yastıq qoyub azca dikəldikdən sonra

götirdiyi yeməyi qasıqla anasının ağızına qoydu. Anası, -"Yavaş, özüm yeyərəm, sən get... - elə zaridə ki, Fəridə neçə gündür çolpa soyutması adıyla anasına qasıq-qasıq içirdiyi umaca baxıb göz yaşlarını saxlaya bilmədi". Fərqə baxın, növbəti 8-9-cu cümləni də əhatə etdik hələ. Birinci halda cümlələr qıсадır, amma "-dı, -du, -dü"lər adamın dilinə ilisir, ikinci halda isə şəkilçilərsiz dil daha rəvandır. Həm də Fəridənin ağlaya-ağlaya xəstə anasının ağızına çolpa soyutması əvəzinə umac içirdiyi üçün gözü müzün qarşısında necə utandığını, xəcalətdən kövrəldiyini oxumuruq, həm də Görürük - təsvirdə hərəkətlərini görürük...

...Hekayədə o qədər ağır yanğı, elə bir dərd var ki, inanın, gözlərim doldu, hələ yüksək səslə və neçənci dəfəsə, - Ay Allah, bu nə qələt idi mən baş qoşdum axı... - dedim. Axı mən də insanam, ətdən-qandanam... Bu dərd hardasa mənə çox tanış adamların dərdidir. Həm dərs dediyi qızla evlənib xoşbəxt ola bilməyən bir müəllimin, həm də xərcəng xəstəsi arvadına görə öz həyatını qara əskiye büküb hələ də 55 yaşda tənha yaşayan Qorxmazın. Qələm bəzən elə sarı simlərdə xətt çəkir ki, şüşə cızılanda adamın əti necə ürpənirsə, bax eləcə adamın iliyi gizildəyir və sarsıntı səni buraxmayanadək nə ədəbi texnika, nə süjet, nə də üslub-kodlar barədə düşüñürsən. Sadəcə onu deyirəm ki, insanlığımızı unutdurmayacaq bu cür hekayələr də lazımdır. Ən azından ədəbiyyatımızın obrazlar rəfində sevdiyi bu gün-sabahlıq xəstəsinə sədaqətlə bağlanan Tərlan, onun mələksimsə Fəridə qızı, qonşusu Firuzə nənə kimiləri də olmalıdır... Bir şeyi xüsusilə vurğulayıb ki, bu hekayədə yanğının ağırlığını şərtləndirən ən böyük səbəb müəllifin qəhrəmanlarına heç bir yardım etməməsidir, onları öz talelərilə baş-başa buraxmasıdır. Əlbəttə, oxucu arzulayır ki, "Çalıqusu" sağalsın, sağalsın ki, hər şey əvvəlki xoşbəxt anlarına qovuşsun. Amma qələm bunu etmədikdə, oxucu laley deyib-qan ağlayır, zülm çəkir. Yazara da məhz bu lazımdır - göz yaşlarına baxmadan oxucunu yerdən-yere vurmaq, sinəsinə dağ çəkmək!!!

15. Çərkəz Nəsirli. "Köç gedəndən sonra". Yüzdən çox yarımcıq qalan povest, hekayə, romanlarım var - şövqəl müəyyən yerədək götürürəm, həvəsim soyuyanda isə yarımcıq qoyub başqa birinə keçirəm. Onlardan biri də çoxdan unutduğum "Ana ürəyi - dağ çıçəyi" adlı povestimdir. Doğma yaylaq, köç həyatından bəhs edir. İndi yazıçının bu hekayəsini oxuduqca həmin povesti açıb yeni "nabroskala-

rı"ni atdım, yeni fikirlər, şaxələr əlavə etdim və o mətnə bir daha qayıtməq həvəsinə düşdüm. Yazıdan ilhamlanmaq buna deyirlər...

...Hamı yaylağa köçür, kənddən göz-qulaq olmayı tapşırırlar üç-dörd nəfərə. Obanın sahibsiz olduğunu bilən qaçaq-quldur Xan Arazi keçib kəndə girirlər. Gözətçilərin başını atışmayla qatib kəndin imkanlı evlərini talayib çıxırlar kənddən. Atışmada Sabir qolundan yaralanır. Quldurlar barədə ipucu olaraq təkcə Arazın sahilində təpilan çariq var. Kəndin şirürəkli igidi Salman Arazi keçib düşür qaçaq Vəlinin izinə. Salman oğru Vəlinin namusunu - atını oğurlayıb geri dönür. Vəli atın dalınca Tiri kəndinə gəlir və oğurladığı mal-qarani qaytarıb dostluq təklif edir. Bir sözlə, oxucunu şirin röyalara çəkən melodram dolu məşhur Fərman Kərimzadə qələmi və Qubadlı-Zəngilan-Laçın üçbuğında davar oğurluğu adətinin gözəl işaretləri...

Dil canlıdır, izafa, təsvir imkanları kamil deyil (bax, səhifə 279-a). Qələm müdrikdir, sanballıdır, ancaq dünyagörüşü, imkanı Məsi baba kimi ancaq milli ürf-adətə söykənir - dolayısıyla demək istəyirəm ki, qələmin dünyəvi olan ümumbəşəri əsərlər yaratmaq gücünü hiss etmədim. Bir şeyi sezdim ki, mətn əvvəlcə əhatəli və irihəcmli povest, roman materialı kimi düşünülüb, lakin sonradan qısalılıb və bu hala salınıb. Çünkü, əvvəldə hiss elədiyim "razqom"un yeli-qazı tez alınıb. Əlqərəz, bu uzun hekayəni bəyənməmək insafsızlıq olardı, amma bu cür melodrama, açıq mətnlər bir oxucu kimi mənlik deyil.

16. Ramiz İsmayıll. "Sonuncu görüş". Qəhrəmanımız ahıl, xəstə Şərqiyyə şəhər kimi bir kənddə yaşayır - "Yaşayır, amma buna "yaşayır" deməz-lər. Özünə ölüm arzulayır, amma ölmək istəmir. İsligücü pəncərədən küçəyə baxıb yoldan keçən marşrut avtobuslarını (!?) saymaq, yoldan keçən insanları və bulağa gedən qız-gelinlərə baxıb (Marşrut avtobusları hara, bulağa gedən qız-gelin hara! R. B.) doluxsunmaqdır". Kəndin qəbiristanlığı da pəncərədən aydın görünür... Hətta bu cür kənd olsa da belə, yersiz şübhə və sual yaradacaq detallardan qaçmağı üstün görürəm.

Başqa bir məsələ, lax bir cümlənin mətnə vurduğu zərər barədə incə bir mətləbi qabardım, - "Ey vandan pilləkənə tərəf ağır-agır gəlməyə başladı"... - bunu oxuyan adam normalda dərhal düşünməlidir ki, - "Aha, bu "başladı" ilə pilləkənə çatananın məsafədə nəysə bir ciddi şey olacaq, müəllifin gizli bir

məqsədi var!" - axı bu hərəkətin ağırlığında xəstəliklə bağlı bir mənalı akt, ya hiss də olmalıdır. Amma görəndə ki, Şərqiyyə pilləkənləri çoxdan düşüb və artıq qəbristanlıqdə ata-anasının ziyarətindədir, onda oxucunun ağızı əyilir, - "Xalaxətri yazılmış boş bir cümləymiş. Heç olmazsa yixılıb dizi sıyrılaydı..." - arzulayırsa, haqqı var! Əmin olun ki, mətnədə bir mənasız söze görə mütaliəni dayandırıb qələmin qarasınca deyinən oxucular da var...

"Əli hoyuna yetsin", əziz Ramiz müəllim, Allah hamımızı Qiyas kimi quşbeyin qardaşlardan uzaq eləsin. Di gəl ki, mətn səliqə-səhmansız olanda, vallah, billah, ağlamalı "Kəsmə şikəstə" də adama gülməli gəlir. Gözəl ürəyiniz var, amma, bir gün əlinizi sixmaq ümidiylə deyirəm, - Alınmayıb...

17. Aygün Sadiq. "Şokolad üçün and". Heyif deyil qısa hekayələr... - daha oxumamışdan əvvəl səhifələrin sayına baxıram. Deyəsən, yorulmuşam. Amma qərarımdan dönmək fikrimdə deyiləm hələ...

Hə... Boy..., Azad Qaradərəli demişkən, - "Pəh!"... Bu nədi belə!.. Heç nə...

Aygün xanım kobudluğumu bağışlasın, amma Məryəmin dilənci anasına öz şokolad almaq istəyinin səmimiliyini inandıra bilməyən qələm, oxucuya bu hekayəni heç yedirə bilməz...

18. Rəfail Baratoğlu. "Azərbaycan filmləri adlarından düzəldilmiş hekayələr toplusu". Ramiz İsmayılov demişkən, - Əli hoyunuza yetsin sizin! - əvvəlcə o ki var güldüm... Axı danışqəda 25 yazıçının hekayələri olmaliydi, bəs bu nəydi belə... Belə getsə, qarşıda hələ hekayə əvəzinə krossvord, skanvorla da rastlaşacağıq...

...Hərənin bir hobbisi var, amma beləsini ilk dəfə görürdüm. Təsəvvür edin, sevimli Rəfail müəllim 115 əlaqələndirici sözün istifadə olunduğu 457 kinomuzun adını sadalayır. Vicdan haqqı, həvəslə oxudum, hələ dincəldim və axırdı bu həvəsə mat da qaldım. Görəcəkli günlərimiz varmış...

19. Rasim İsmayılov. "Su maşını". Bəxtsiz Əlişin acı taleyindən bəhs edən maraqlı hekayədir. Mövzu seçimi gözəldir, dil ləngərlidir, rəvandır, dərd bütün ağırlığıyla mətnə oturub. Qələm buxovdadır və sərbəst işləməyiib sanki, real hadisələrin təsvirində ilişib qalıb. 10-15 belə hekayədən qələm bezib korşalar. Bu qələm düşüncənin alt qatlarında itilənməyə hazırlıdır. Mətnədə isə bize tanış motivlərin bir az fərqli təkrarını görürük. Müəllif bərk-bərk cilovladığı qələmin ipini açıb buraxsa, arxadan bu

mustanqın necə şahə qalxdığına özü də məəttəl qalar. Məncə, qələmi tutan barmaqlar inamsızdır, ya da uğura güvəni zəifdir, bəlkə də qələmin gücünə bel bağlamır... Arada istədim mətnədə nə qədər "Əliş" sözü var, onların sayını bilim, 65-dək saydım, gerisini saymağa səbrim çatmadı, hətta, bir cümlədə iki "Əliş" də var, - "O vaxt o sözü arvadı Əlişə deyəndə Əliş kürəkəninin acıdan ölü babaşını və ona qız verəni, yəni özünü söydü"... Onsuz da söhbət Əlişdən gedir, nə lüzum var hər cümlədə kişinin adını çəkməyin - "Əliş elə gəldi, Əliş belə getdi, Əliş hirsəndi, Əliş öskürdü..."? Camaat mətnədə "c", "ç", "ş" səslərinin qoşa səslənməməsi uğrunda baş sindirir, burda isə "Əlişş"lər adamın göz-qulağını yağır eliyir. Əliş maraqlı obrazdır, psixoloji hissələrə işləməyi sevən qələm onu ümid və reallıq məngənəsində yaxşıca xincimlayıb suyunu çıxara bilərdi. Gözüm bu qələmin arxasınca qaldı - heyif...

"İşığın gələnə". Qadın dərdinin də qız vaxtı olurmuş, dərdin ərə gedən, ev, oğul-uşaq sahibi olan vaxtı olurmuş, hələ dərəd ev-uşaq sahibi olandan sonra dərdin öz dərdi də olurmuş... Bax, yuxarıda mən bu cilov gəmirən qələmdən haqlı duyuq düşübümüşəm! Qələm ha desin ki "o, axşam ərini ona görə gözləyirdi ki, bu gün anasığılə getməyə icazə alsin", əsla elə deyil! Burda mətnin nüvəsində gizlənmiş mətləb tam başqadır. Bax, qat, mətnin kölgəsindəki sayışma burdadır. Bütün üzdə olan səbəblərin zərif kökü mətnədə yoxdur, amma kölgəsində - alt qatında var və qadının xarakterində gizlənib. Təsəvvür edirsiniz, qadının xasiyyətinə, hissələrinə görə onun ehtirasını, necə yandığını hiss etmək nədir? Qılı tükdən seçən oxucu bu qadının içindəki qor-alovu görür. Bu qadın qıvrıla-qovrula yatağını vaxtilə "ər meydani" sayan ərinin həsrətini çəkir əslində. Eşikdəki yağış iç-in-yanan qadının göz yaşları, əlinin çatmadığı uzaq keçmişidir, xoş xatırələridir. "Özü qocaldıqca dərdi cavanlaşan qadın" - şahane tapıntıdır! Bəli, mən bunu deyirəm - dialoqsuz-zadsız, uzağı, öz-özüylə danişsin, qələm dilinin altında elə piçıldasın ki, hətta, oxucu da onu güclə eşitsin, qəhrəmanın hissələrinin şəklini çəksin beynində - budur işıqlı Mətnə gedən Yol! Bəlkə də müəllifin adını unudaram bir neçə gündən sonra, amma "İşığın gələnə" adlı hekayəni həmişə düşünəcəyəm. Bu çox maraqlı hissdir - mənimcün "Azərbaycan" şeirini Səməd Vurğun və ya başqasının yazmağının heç bir əhəmiyyəti yoxdur, əsas olan

odur ki, bu şeir onu yazandan min il sonra da yaşayacaq canlı sərdabədir. Ona görə də mətn həmişə müəllifdən irəlidə gəlməlidir, bax belə - "İşığa gələnə" (Rasim İsmayılov) - mətn imzanın başını uca etməlidir, imza mətnin yox. Yorğunluğum çıxdı bu hekayə ilə, yazan əller var olsun!..

20. Sona Əli. "Mənim xəyalım başqa imzada"... Bu hekaye ağlıma bir fikir saldı, - Görəsən, hər kəs öz içindəki ən ülvi hissin şəklini çəksəydi, dünyaya Günəş lazımlı olardı? Bircə onu bilirəm və Sona xanımla şərikəm ki, bu şəkli təbaşir, kömür, qələm-karandaşla çəksən, həqiqətən şəkil cirklənər. Bunu ancaq xəyallarla ürəyin divarında çəkmək olar. Yaziçılıq da, hardasa ürəyindəki arzunu sözlərlə kağıza çəkmək cəhdidir... İdeya gözəldir, amma mətndə boşluqlar çoxdur. İstiqamət hissələrə doğru düzgün götürülüb, amma ilməklər zəif vurulub. Mən də vaxtilə belə bir "şəkil" çəkməyə cəhd etmişəm, - "Tanrıının gözü" - bəyəndiyim hekayələrimdən biridir, Sona xanım onu tapıb oxusa, diğər deyə biləcəklərimi orda əyani görə bilər...

21. Sabir Hüseynov. "Torpaq əmanəti". Şinix elimizin 91-ci ildə yaşadığı ağır günləri və Musa Məmmədov kimi igidlər gözlərimiz qarşısında canlanır bu xatirə-hekayəni oxuduqca. Özüm də şahidi olmuşam özümüzükülərin o vaxtı xəyanətlərinə. Baş Qərargah rəsi Şahin Musayev (bilmirəm, indi dururmu, yoxsa ölübmü) az qala qubadlılara yalvarındı ki, ikisaatlıq da olsa Qubadlı ermənilərə təhvıl verilməlidir, sonra geri almaq su içimi kimi bir şeydir. Camaati köçürməyə gələn avtobusların ucu-bucağı da görünmürdü. Demək eyni ssenari Gədəbəydə də oynanırmış...

Ümumiyyətlə vətənpərvərlik mövzularında pafslu cümlələrdən qaçmaq, bəlkə də mümkünüsüzdür, amma qəbul etməliyik ki, pafos mətnin tutumunu yaribayarı azaldan nəsnədir. Fikrimcə, çoxumuz Mübariz İbrahimovun, Əliyar Əliyevin və başqalarının qəhrəmanlığı barədə yazmaq istəyirik və yazmalıyıq, amma necə yazaq ki, pafosdan uzaq olsun mətn?.. - məncə qabağımızı kəsən əsas maneələrdən biri də budur. Bu baxımdan qəhrəmanlıq barədə tutarlı mətn yazmaq çox çətin işdir.

22. Nazir Çerkəzoglu. "Onun atası var". Hədisələrin xronoloji düzülüşündə qüsurlar var. Mövzu çox dayazdır və qapanmayıb.

23. Şəfaqət Cavanşirzadə. "Ev qızı". Bah! Əmiqizi da burdaymış ki! Şəfaqətlə bir-birimizin üzünü hələ görməsək də "əmiuşağıyıq". Əmiqizi-

nın bir neçə hekayəsini oxumuşam. İsrarla, inadla, cırmaqlaya-cırmaqlaya nəsrdə nələrsə yaratmaq istəyi qələm adamı kimi onun ən müsbət keyfiyyətidir. Di gəl ki, Şəfaqətdə mətn çox əzabla ərsəyə gəlir. Hər sözün, cümlənin üstündə o qədər əsir ki, bəzən cümlənin bəzək-düzəyi ən ön plana keçir və nəticədə, - "Dəfələrlə oğlundan şikayətlər bir-birinin ardınca gəlirdi..." - cümləsindəki kimi ilk baxışda "xırda" görünən qüsurlar qaçılmaz olur. Amma mövzulara kişiyana girişməkdən də çəkinməz. Onun qadın cəsarətinə mat qalmalıdır. Bu hekayə də bir az o tip mövzudan bəhs edir... Atadan yetim qalan Zaman adlı cavan anasını zinhara getirib - bir az "sağa-sola ayağışürüşkən" oğlandır. Bir gün anasına təslim olub deyir ki, - Al e, kimi isteyirsən al di! Anası da rəfiqəsinin orta məktəbi təzə bitirmiş "ev qızı"nı alır oğluna. Di gəl ki, Zamanın nəfsi hələ də özündən on yaş böyük olan Şəbnəmdədir. Zamanın toyunda Şəbnəm də var və bəyin ginekoloq bibisiylə yanaşı oturub. Zamanın bibisi bəy-gəlin şadlıq sarayına girəndə monitorda 18 yaşlı gəlini görən kimi xatırlayır ki, bu qız onun yanında olub və özünü "bərpa" etdirib. Bunu bir bibi bilir, bir də Şəbnəm. Bibi susmağı üstün tutur və zalı dinnəzçə tərk edir. Şəbnəm isə cavan, yaraşıqlı gəlinə baxıb, -"Əsas odur ki, "ev qızıdır" - deməklə hekayənin tək mesajını ötürür, yəni, bu dünyada heç kim göründüyü kimi müqəddəs deyil..."

Hekayə maraqlı gəldi mənə, tutarlı qulp yeri tapsaydım, - hansı ki, bunu özüm də çox istərdim - baxmazdım əmiuşağıyıq, olanı qırmızı deyərdim. Əmiqizi bu dəfəlik yaxasını qurtardı qələmimdən...

24. Nemət Bəxtiyar. "Xoruz". Yumor hissi var, amma dil şirəsizdir, təhkiyə dağınış və bəsitdir, qələm tənbəldir. Tənbəlliyi fərqli təcrübələrdə dayanmadan işlətməklə dirçəltmək olar.

25. Bəxtiyar Əliyev. "Gecikmiş toy". Müharıbə dövründə hərbi xidmət mövzusunda bir avto-bioqrafik xatirədir. Hekayədə adlarını oxuduqca xəyalən vaxtilə döyüdüyüm Ağdərənin həmin kəndlərini bir də qarış-qarış gəzdim - Güneypəyə, Mehmanə, Çıldırən, Sırxavənd, Drambon, Canyataq... Və mən də beş il nişanlı qalmışam, 93-cü il-də atəşkəs elan olunduqdan sonra mühəribədən qayıdır, canımı bit-birədən təmizləyib nəhayətdə yolumu gözləyən sevənimə qovuşmuşam. Oxumaq xoş oldu, amma bədii mətn kimi bu hekayə

çox dayazdır...

Yekun: Eksperimentin sonuna gəlib çıxdıq. Üstümdən bir yük götürüldü və indi çox rahatam. "Niyə bunu etdin?" - özümə sual verirəm. - Etdim ki, bunu hamı bacarar, bu elə də ağır zülm deyilmiş, əksinə, içində bir zövq var. Ədəbi tənqidçilərin bu işdən çəkdiyi əzab və ya aldığı zövqü öz canımda duymaq istədim. Nəticədə müxtəlif yazı maneraları, mətnqurma stili, ədəbiyyata yanaşma tərzi gördüm, çağdaş nəşrimizin tanımadığım imzalarıyla tanış oldum, onların imkanlarını müqayisəli şəkildə öyrənmiş oldum. Bir də, "O bir hekayə"ni axtarlı tapmaq həvəsi. Amma birmərrə kiminləsə "düşmən" olmaq, kimisə qıcıqlandırmaq, kiminsə xətrinə dəymək məqsədilə yox, dost olmaq, fikir mübadiləsi aparmaq və başqalarından öyrənmək üçün girişdim bu işə. Ümidvaram ki, kimsə bu əməlimdən inciməyəcək və qeydlərimi, bir az da zarafata salıb ərkyanaya dediyim iradları səmimi qəbul edəcək, haqsız olmadığı yerlərdə isə qüsurlarımı bağışlayacaqdı.

Kitab çap etdirmək məsuliyyətli işdir. Kitab, içində yaşatdığı mətnlə birlikdə onu yazan imzalardan qat-qat artıq ömür yaşayır. Topluya ömür nəsib edən Əli Bəy Azəriyə burda cəmləşmiş bütün müəlliflər adından bir daha səmimi təşəkkürümüz bildirirəm. Büyük savab, coxlarını sevindirən və gərəkli iş görüb. Özünün də qeyd etdiyi kimi, əslində toplunu hazırlayarkən qarşıya o məqsəd qoymayıb ki, şədevr hekayələr seçilsin. Belə baxanda, onsuz da hər yazarın yüzlərlə əsəri içində iki-üç sanballı əsəri ola, ya olmaya. ADR-in 99 ililiyi münasibətilə tanış müəlliflərdən öz ağız dadlarına xoş gələn hekayə istənilib, onlar da münasib bildikləri mətni toplu üçün göndəriblər. Nəticədə, çoxu vətənpərvərlik mövzusunda olan 42 rəngarəng yazı salınıb topluya. "Müxtəlif düşüncə tərzinə, dil üslubuna və bədii yazı formasına malik insanların bir çağırışla səfərbər olunması təqdirəlayıq hesab olunmalıdır" - Əli bəylə razılaşır. İçərisində təlqin, dayaz, bənzətmə mətnlər olsada, bütövlükdə toplu dəyərlidir və özündən sonra gələcək kitab üçün etibarlı nərdivan olacağından əminəm. Bu toplu olmasayı bu məqalədə də olmayacaqdı. Məqalə varsa, deməli, kitabda, haqqında məqalə yazılıcaq mətnlər də var. Əli bəyin kitabın üz qabığında istinad verdiyi "O hekayə" bu beş mətnin arasındadır:

- "*Dəli Bəybala*" (*Meyxoş Abdulla*)

- "*Miqrant*" (*Yaşar Bünyad*)
- "*Koroğlunun qocalığı*" (*Şiringül Musayeva*)
- "*Hasar*" (*Gülşən Mustafa*)
- "*İşığı gələnə*" (*Rasim İsmayılov*)

Bir daha girişdə qeyd etdiyim "nəsrin etalonu" fikrinə əlavə edirəm ki, nəsr, fərqliliyi yaratmadır, oxucuya "xana-xana" oynamak kimi bir şeypdir, qələmlə behişt yaratmaq və oranın azad bəndəsi olmaqdır, dünyani, bəşəri öz səsinə, işığına sarı döndərməkdir. Qələmin gücü oxucu və yazıçı rakurslarını birləşdirməkdə, real olmayanı real, şüurun qəbul etmədiyini adı kimi elə göstərmək bacarığıdır ki, oxucu nəyin yalan, nəyin doğru olduğunu tuta bilməsin. Axı bu dünyada olmayan, ağılagəlməyən şey qalmayıb...

Oxucumuzun ənənəvi baxışlarını, məsələyə standart yanaşmalarını darmadağın etmədikcə nəşrimiz Ədəbiyyat Düssydən (Dünya Ədəbiyyatı yox ha!..) boy verməyəcək. Nəsrin qarşısında haqq da, nahaq da o baxımdan bərabərdir ki, zamanın görə yanlış olan, günlərin biri haqq donun geyir, şax gəzir və Xeyirə güldürür insanı. Ona görə də nasır təxəyyül hüdudsuzluğunda şərə də, xeyirə də eyni donu elə biçməlidir ki, oxucu əlin-dəkinin kitab olduğunu unutsun, öz vicdanına piçıldasın,- "Birdən bu mənim başıma gəlsəydi".... - qoy başı həşirinə qalsın. Yoxsa hər şeyi umac kimi xirdalayıb, rahat-hulğum eləyib oxucunu yedirmək qələmin sehrinə aid olan fədakarlıq deyil. Kitab əlində ölüb-dirilən oxucunu gözlərinin qabağına gətirib yazmağın başqa ləzzəti var!.. Yoxsa Hemenqueyin "Qoca və dəniz" dəki "çərənciliyi", Kortasarın "Xana-xana oyunu"ndakı "qumarbazlığı", Dostoyevskinin cəza və vicdanı üz-üzə qoymağı və s. niyə Ədəbiyyat Düssydən o qədər boy verməlidir ki? Bunu anlasaql, Nobeli Biləcəridən bəri gətirə biləcəyik.

Bir daha sizinlə tanışlıqdan qurur duyduğumu bildirirəm, haqqınızı halal edin. Əgər sizdən kimsə topludakı "Alın yazısı" hekayəmi eyni səbirlə oxuyub fikrini bölüşə, çox məmnun olardım. Unutmayın, min cür dəva-dərman edib Ədəbi Tənqid qanadımızı diriltməkdənsə, öz göbəyimizi özümüzün keşməyi daha kəsə və sərfəli yoldur. Tanrı amanında olun, uğurlu mətnlərdə görüşənədək!

03 avqust 2017

MÜNDƏRİCAT

1. Redaktor gusəsi

- "Müsabiqədə qalib kimi yer tutan əsərlərin sonrakı taleyi"	1
--	---

2. Publisistika

- Kamran ƏLİYEV - "Rüstəm Behrudinin özü haqqında bilmədikləri" (Şairin 60 illiyi ərəfəsində həyat və yaradıcılığına baxış)	2
- Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Hekayə çıçırtması" (ədəbi təhlil - I hissə)	8
- İntizar NƏBİYYEVA - "Dağlar marala qaldı" (xatırə-oçerk), (davamı - əvvəli ötən sayda)	22
- Ramil CƏBRAYIL - "Azərbaycanca vikimənbə ermənicə vikimənbəni ötüb keçdi" (Tətqiqatçı - jurnalist Araz Yaquboğlu ilə MÜSAHİBƏ)	29
- Camal ZEYNALOĞLU - "Sözə dəyər verən şair" (təqdimat)	32
- Nemət BƏXTİYAR - "31 iyul 1989-cu il - Laçın hadisələri" (araşdırma)	35
- Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Hekayə çıçırtması" (ədəbi təhlil - II hissə)	93

3. Poeziya

- Rüstəm BEHRUDİ - "Qorxu", "Qurd başlı tuğlar bizim", "Ay gəmi", "Boğazda bir gəmiyəm", "Gizlənsəm bu payızdan", "Xarabalıq", "İçimdəki bir külək", "Qələm", "Son dua", "Görən niyə susub Allah?" (şeirlər)	5
- Məhəmməd ƏLİ - "Danışır", "Bu dünyada", "Vətəndir", "Vətən", "Sərhədçilər nəğməsi", "Ruhumla söhbət" (şeirlər)	13
"Deyimlər, tapıntılar, düşüncələr" (müdrik kəlamlar)	14
- Mahir CAVADLI - "Düşdüm, oy", "Doğma kəndi olmaq bəxtəvərlikdi", "Bilmirəm", "Neynim ki, taleyim belə yazılıb", "Tutarlı cavab", "Meşədə göl kənarında" (şeirlər)	20
- Yağmur ARZU NURİ - "Alma məzlumun ahını", "Fələk", "Ürəyimdə bir məzar var", "Hardasan", "Qardaş", "Dedilər", "Eyy daşı, torpağı göyərdən Rəbbim" (şeirlər)	27
- Ələddin ƏZİMLİ - "Sirli dünya", "Yaziya gəlməyən şeir", "Bu şeir", "Daş ömrü", "Vətən", "Özümüz", "Yalvara - yalvara", "Ayım - ulduzum", "İsti və soyuq", "Sənsizlik", "Sükut", "Əsil şeir", "Bürkülü gecə" (şeirlər)	32
- Tapdıq YOLÇU - "Oyatmayın ulduzları bu gecə", "Sən niyə solubsan", "Həsrətini çəkirəm", "Varmı xəbərin", "Bir ömür yol gözləyən", "Bu yolu", "Vətən dərdi", "Bu yaz", "İstanbul", "Səhv elədim", "Burda", "Şeir qalibmi" (şeirlər)	43
- Nuranə NİHAN - "Bayraq", "Nə var ki", "Yuxusu gəlir", "Canda can oldu", "Bəlkə", "Bir ümid", "Gendə qaldı" (şeirlər)	47
- Rafiq AKİF - "Xatırə", "İki fəslin astanasında", "Yaşadır məni", "Yalan", "Röya imiş", "Qənim olub", "Ayrılıb gedirsən", "Azərbaycan", "Bacarmadım", "Cismim və ruhum", "Gizlərəm qəlbimin dərinliyində", "Gedə bilmədim" (şeirlər)	57
- Elçin MƏLHƏMLİ - "Bilmirəm", "Mənə", "Sevmirəm səni", "Qırma ümidi", "Hara qaçım", "Vurğunam", "Məlhəmim", "Ən qiymətli sərvət", "Gülüm, mənə gərəksən" (şeirlər)	64
- İlhamə SULTAN - "Xatirələr", "Yuxuma gəl" "Mübərek olsun", "Görüşməyəydik" (şeirlər)	66
- Zəhra CƏFƏRLİ - "Poetik düşüncələr" (şeirlər)	69
- Alik DƏNİZSEVƏR - "Mənim adım", "Laçinsizliq özü dərddi" (şeirlər)	89
- Tərlan SALEH - (şeirlər)	90

3. Nəşr

- Camal ZEYNALOĞLU - "Şuşanın intiqamı" (hekayə)	16
- Ayaz İMRANOĞLU - "Övlad ürəyi" (hekayə)	45
- Şiringül MUSAYEVA - "Dünyanın əfsanəsi" (hekayə)	49
- Ramiz İSMAYIL - "Gülmə qonşuna" (hekayə)	61
- Gülşən MUSTAFA - "İtkin balalar" (düşüncələr)	67
- Əli BƏY AZƏRİ - "Çay məcrasını dəyişmədi" (povest)	71